

**Oudheden en gestichten van Zeeland : behelzende de
oudheden, opkomsten, en benaamingen van de eylanden
onder Zeeland behoorende, en van de steden en dorpen, in
die eylanden gelegen ...**

<https://hdl.handle.net/1874/179243>

O U D H E D E N
E N
G E S T I C H T E N
V A N
Z E E L A N D.
T W E E D E D E E L.

I N L E I D I N G

O P H E T

T W E E D E D E E L

Van den twist, en meenigvuldige Oorlogen,
over het Graaffchap van

Z E E L A N D.

In de Inleidinge op het eerste Deel heb ik verscheide Oudheden van Zeeland naar mijn beste vermogen opgeheldert; en daar zoude dit verbolg / van de oorlogen / ook beter by gepast hebben: maar om dat dit een ander slag van Oudheden is / en boozal op dat beide de deelen malkander in dikte niet te heel ontkoopen zouden / heb ik goed gebonden dit verbolg van het tweede deel hier te brengen.

Wij dienen dan ook een woord of twee te spreken van dien langduurigen twist over het Graaffchap van Zeeland; en van de meenigvuldige en bloedige oorlogen die de Graven van Vlaanderen / en die van Holland / over de bezittinge van Zeeland met verscheiden upslag gevoert hebben. 't Staat dan weten dat de Graven van Holland / steunende op de meer gemelde gifte van Lodovicus Germanicus, hun recht op de Vlaamsche eylanden booz zeker en ontwijfelbaar hielden: van die gifte / daar hier

booꝝ en elders wijdloopig van gesproken is / zullen wy nu niet breeder spreken : wy zullen maar aanmerken dat de gemelde gifte / naar het gemeen gevoelen / gedaan is in 't jaar 868. Wil iemand deze gifte / met den geleerden Heer M. Alting, liever toeschrijven aan Loharis Koning van Frankryk; en zootwel den naam van den geeber als van het jaar veranderen; daar zal ik nu geen woorden om maaken. Maar dan is de gifte eventwel noch oud genoeg: zynde / volgens den Heer Alting, gedaan in 't jaar 969.

Daar tegen zal men geen eenen Schryber booꝝ den dag brengen / hoe Vlaamschgezind dat hy zy / die het recht der Vlaamingen doet gelden booꝝ 't jaar 1003. 't Zal best zyn den Vlaamschen Historischryber / Jacobus Meyerus, zelfs te hooren. Hy vertelt hoe dat Balduinus Barbatus, Graaf van Vlaanderen / een moedig en dapper Harel / van 's Keizers byand een van zyne beste vrienden is geworden. Dan zegt hy vozder: "Hy heeft de gunst van den Keizer (Hendrik II) zoodaanig gewonnen, dat hy Walcheren, met de andere eylanden van Zeeland, tot een geschenk van hem gekreegen heeft. Doch deeze zaak is de oorsprong geweest van een zeer langduurigen twist tusschen de Vlaamingen en de Hollanders; en van een oorlog, die bynaa 400 jaaren, met tusfenpoozingen, heeft geduurt. Want de Hollanders bleeven daar altijd op staan, dat Zeeland hen zeer deugdelijk en gerechtelijk toebehoorde: en dat uyt krachte van zekere gifte, die door Keizer Lodewijk, den zoon van Lodewijk den Goeden, was gedaan. Hy spreekt dat recht van

van de Hollanders geenzins tegen: hy spreekt zijne Graaven niet booz; gelijk hy / hoewel op een zedige en onberispelijke wijze / gewoon is te doen.

Jac. ^b Marchantius, ook een Vlaamisch Historischrijver / spreekt niet anders als Meyerus; en schrijft van gelijken dat de Hollanders zich op een ouder gifte / te weten van Lodewijk II, beriepen.

Hier hebben wy dan den rechten oorsprong van alle die oorlogen; en wy weten booz af dat dit oorloogen / hoewel met tusschenpozzingen / by de 400 jaaren heeft geduurt.

Daar had men dan gifte tegen gifte / en briez tegen briez. En schoon of de oudste brieven / volgens 't recht / behooren booz te gaan; daar wierd niet op gezien. 't Was evenwel stoffe genoeg tot een geschil: en die den langsten degen heeft / legt in zulke geschillen boozgaans boven. Althans schijnt de Vlaming de Zeeuwscbe eplanden / kort naa die gifte / overheert te hebben: want als het ^d huwelyk van Robert de Vries met Geertruid, Gravinne van Holland / te Oudenaerde in 't jaer 1063 gesloten wierd; zyn hem de bys Zeeuwscbe eplanden met het land van Walst / en de 4 Ambagten / ten huwelyk gegeven. Hoe het na de dood van Robert de Vries met de Zeeuwscbe eplanden gegaan is; en wie dat 'er het Graaffelyk gebied boerde / de Hollander of de Vlaming / daar van is geen volkomen bescheid te vinden. Boxhornius ^e houdt het booz zeker dat de Vlamingen / tot

^b De Reb. Flandr.

^c Vide Meyerum. ad ann. 1063.

^d Zie ook Seriverius Oud Bat. pag. 117.

^e Onder Floris III.

onzen Graaf Floris III toe / gansch Zeeland gerustelyk bezeten hebben: en dat onze Graaven / 't zy dat ze zoo ligt tot oozlogen niet wilden koomen; 't zy om dat ze upt Drouw Geertruid, die niet Robert den Vries getrouwt was geweest / afkomstig waren; die zaak op haar beloop hebben gelaaten. Maar hy meent dat / als Floris III door den Graaf van Vlaanderen geslagen en gebangen was / en de vrede na een tweejarige gebangenis getroffen wierd / dit een van de hoogwaarden is geweest / dat Floris III wederom in 't bezit van de Zeentwische eylanden soude treden / en Graaf van Zeeland soude blijven. Dit meent hy daarom; om dat het den Vlaming / by 't sluiten van de vrede / toegestaan wierd upt de landen tusschen de Schelde en de Heidenzee gelegen zodaanige Zeentwische Gyzelaars te kiezen als 't hem belieft. Zoo moest Zeeland dan / dus redeneert hy / aan Graaf Floris wederom gegeeven zijn: want de Vlaming zouw geen Gyzelaars upt zijn eigen landen begeert hebben. Ik zal zijne redeneering alsnoch niet tegenspreken; ja ik wil 'er wel een reden by boegen / die zijn zeggen noch waarschijnlijker schijnt te maaken. Robert de Vries had de Zeentwische eylanden voor een erfelyk goed ten huwelyk gekreegen: hy zal ze zekerlyk ook / zoo zouw men althans denken / bezeten hebben. Want zijn Vader / die ze hem ten huwelyk gaf / zal het niet belet hebben: de Hollanders / daar hy om zoo te spreken 't zeggen alleen had / en ieder naar zijne oogen moest omzien / zullen 't ook / zoo niet met goede oogen / ten minste met oogluikinge / aangezien hebben. Daarna is hy Graaf van Vlaanderen geworden / en

'er zijn leven lang Graaf gebleeven. 't Staat niet te denken dat hy zijn huwelyksgifte / zijn erfelyk goed / zoo als Meyerus het noemt / aan zynen stiefzoon upt een gulhartige en rustige mildadigheid zal weder gegeeven hebben. Men weet dat de Dorsten doorzgaans zoo goed geefs niet en ballen: en Robert, indien ik het zeggen mag / was zoo inhaalend / en stond zo daanig op het zyne / als eenig Dorst van zynen tijd. Zyne kinderen en kindskinderen zijn hem in 't Graaffchap gevolgt; men heeft geen de minste reden om te denken dat zy op dit stuk gulhartiger zijn geweest als Robert de Vries: of dat ze zoo een landschap / zonder slag of stoot / zouden hebben laten ghyen. Ik zeg zonder slag of stoot: want geen een Historischryber weet ons te vertellen dat 'er booz Floris III om het bezit van Zeeland geoozlogt is geweest.

Dat schijnt al byz dooz te slaan: des te meer / zoo men daar by voegt dat de gemeene * Kzoning en W. † Heda dit zeggen volkomenlyk bebestigen. Volgens de gemeene Kzoning heeft Graaf Floris het eyland Walcheren / dat de Graaben van Vlaanderen eenige jaaren herwaarts bezeeten en zonder 't minste recht verobert hadden / van Philips den jongen Graaf van Vlaanderen wederom ge-eischt. Om kozt te gaan; Graaf Floris schoot te kozt / en bleef gebangen. De byede wierd onder anderen met dit beding gemaakt / dat de Hollander van 't land van Waas affstappen zouw; maar dat hy 't graaffelyk bestier zoude we

* 13 Divisie, cap. 7.

† Ia Episc. Godefrido,

der kringen over 't eiland Walcheren. W. Heda schryft maar dat hy van 't land Waas' vooz altyd afstappen moest. Eevenwel / zoo men den oorlog tusschen Philips Graaf van Vlaanderen en Floris III met aandacht leest / en op alle de omstandigheden let / zal men der ten minste sterk aan twyfelden of de Graaf van Vlaanderen / vooz den oorlog met Floris III, in 't rechte en volkomen bezit van Zeeland is geweest. Meyerus, die deezen oorlog best van allen en met de meeste omstandigheden beschreeven heeft / verhaalt op het jaar 1157 hoe dat Graaf Philips, niet konnende lyden dat de Vlaamsche kooplieden vooz de tol van Geerbliet al te zeer gekneebelt wierden / het land van Waas / dat de Hollanders toen bezaten / geweldiger hand aangetast heeft. De Hollanders meester van 't land van Waas ; de Vlamingen van Zeeland : dat schynt wat te scooten : doch is noch in te schikken. Maar dat de Vlaming / trots op zijne overwinning / die Graaf Floris gebangen hield / en hem de metten genoegzaam konde voozschryben / zoo een slegte brede zonde aangegaan hebben / dat schynt te stuiten. Ik zeg een slegte brede : want Graaf Floris zouw alles wat hy in Vlaanderen bezat / dan eerst verbeuren / als hy 't gemaakte verdrag zoude overtreeden. En daar by kreeg hy als 't halve gebied over Zeeland ; 't welk hy / volgens 't ander gevoelen / niet had gehad. Want volgens het verdrag zouden beide de Graaven de inkomsten en de profyten van Zeeland / en alle goederen die 'er verbeurt zouden worden / gelykelyk deelen. Daar en boven wierd 'er bedongen dat het geen van beide de

Graaf

Graaven by zoude staan / eenige sterkten of bestingen op een van de 5 eilanden te maaken. Zoo zouw Graaf Floris , indien de Blaming te booren in 't volkomen bezit van Zeeland waer geweest / veel gewonnen en niets verloor hebben.

2. In 't verdrag word met geen enkel woord te kennen gegeven / dat aan Graaf Floris een nieuw recht gegeven wierd ; of dat Graaf Philips hem een gedeelte van zyn recht op Zeeland overdeed. Zulke zaaken en groote veranderingen moeten ten minste met een woord uytgedrukt of aangeroert worden.

Ik zoude dan gelooven dat die gansche zaak raakende Zeeland / omtrent gelaaten wierd / gelijk ze te booren was. Misschien zal 'er Philips , als overwinnaar / iets by gewonnen of enig voordeel bedongen hebben : maar zoo nauw kan het niet nagebozcht worden. En 't moet niet wonder schijnen / of voor onmogelijk gehouden worden / dat ze het gebied / ook voor dezen oorlog / en voor 't sluiten van 't nieuwe verdrag / over Zeeland in 't gemeen geboert hebben : zy hebben 't wel gedaan / of moesten het ten minste doen / na het verdrag.

Zoo komt myne gissing dan hier op uyt / dat de Blaming / zelfs voor den oorlog met Floris III , geen volkomen heer en meester van Zeeland is geweest : en dat het niet te denken staat dat hy / in de plaats van by zijne overwinning te winnen / en den gebangen Hollander 't eene en 't andere af te perffen / daar by veel verloor zoude hebben. En deeze gissing strepdt niet tegen 't zeggen van de gemeene Koningk : te weten dat Graaf Floris het eyland Walcheren / 't geen door den Blaming

ten onrecht verobert was en bezeeten wierd / wederom eischte. De Blaming kan 'er een gedeelte van verobert en bezeeten hebben: 't ander gedeelte kan onder den Holland gebleeven zyn: die niet langer gezind was om zyn recht over 't gansche eyland zoo te laaten baaren.

Boxhorn^e, gelijk gezegt is / is van geborelen dat Graaf Floris in 't gansche bezit van Walcheren quam: maar om zekere byieven van Willem I, daar van 't Hollandsche en 't Vlaamsche recht op Walcheren gesprooken word / geloofst hy noch vorder dat het verdrag tusschen Graaf Philips en Floris III eigentlijk maar vooz hunne persoonen was gemaakt / en hunne nazaten niet en raakte. In de gemelde byieven berklaaren beide de Graaben dat zy 't gemelde land van alle schattingen en beden vry zullen houden. Hier nevens hunne eigen woorden: Quantum ad jus Hollandiæ dignoscitur pertinere, zoo verre als Holland daar recht op heeft. Quantum ad jus Flandriæ: zoo verre als Vlaanderen daar recht op heeft.

Maar het koomt my veel waarschyndelyker vooz dat beide de Graaben / vooz hen en vooz hunne nakomelingen / eenig recht op Walcheren behouden hebben. Een verdrag te maaken / dat hunne persoonen alleen zoude raaken / en daar hunne nakomelingen niet aan verbonden zouden zyn; wat waar dat vooz een verdrag? Was dat geen voet gegeeven tot een eeuwig vreeschil? En zyn de Dozsten wel gewoon zulke kontrakten aan te gaan?

Daar en boven geeven die woorden zelf niet duidelyk te kennen / dat 'er beide de Graaben eenig recht op hadden? My dunkt althans

^e In zyne Aantekening op Reigersberge onder Dideryk VII.

dat het niet klaarder uyt te drukken was. Ook meen ik dat dit de rechte en eenigste reden is / waarom dat de keuren der stad Middelburg / die by *f* Boxhorn te leezen staan / in 't jaar 1217 door beide de Graaven / te weten van Vlaanderen en van Holland / bevestigd zyn. Zoo een van beiden alleen in 't bezit van Middelburg / en van gansch Zeeland / waar geweest ; die zoude zijne handbesten niet hebben laten bevestigen door een nabuurigen Vorst. Dat had zyn recht te naa gegaan ; en was het recht van den anderen Vorst ten minste stilzwygender wyze / zoo niet openlyk / bekend.

Om evenwel alles op 't oprechtste by te brengen ; iemand zoude het aldus kunnen uytleggen / en ik zoude 'er ook al by toe hellen / dat de Graaf van Holland alleen in 't dadelijke bezit van Zeeland was ; maar dat hy dat eiland / zoo als de Vlamingen het verstonden / van den Vlaamschen Graaf te leen ontbanging moest. Dit zoude steunen op het zeggen van *r* Meyerus ; dat Dideryk VI, ziende Vlaanderen by verzwakt / by den Keizer Hendrik VI deed aanhouden ; hy mogt van zijne beloften / aan den Vlaming gedaan / ontflagen worden ; en Zeeland alleenlyk bezitten als een rijksleer. Van schryft hy *b* vozder hoe dat de Graaf van Holland den Graaf van Vlaanderen / in 't zelfde jaar / den eed gedaan heeft ; zoo als gebruikelijk was : en op het jaar 1192 hoe dat de Graaf van Vlaanderen den Keizer manschap heeft gedaan ober de eplanden Walcheren / Zuidbeveland / Noordbeveland / Bosselen enz.

Zoo zoude dan het kraakel daar op gedraant

f Aantek. op Reigersberge 1 deel onder Middelburg.

g Ad am. 1191.

b *ibid.*

hebben / of de Hollander de Zeeuwsche eilan-
den van den Vlaming te leen houden moest / of
niet. En alzoo de Graaven van Holland den
Vlaming voor geen leenheer begeerden te er-
kennen / en in 't doen van de vereischte hulde
niet haastig vielen / stond de Vlaming by de
eerste gelegendheit altyd gereed / om zyn recht
door de wapenen staande te houden. De waar-
schynelykheit van dit zeggen zal beneden bree-
der aangetoont worden.

Hier hebben wy van al eenen oorlog ober 't
bezit van Zeeland gehad : Graaf Floris , ge-
lyk gezegt is / kreeg de neerlaag / en wierd ge-
vangen. Eene zwarigheid steekt in dit ver-
haal ; te weten dat onze Graaf / volgens het
verhaal van Meyerus en Marchantius , in een
zeegebecht zoude gevangen zyn. Navali præ-
lio captus zegt Marchantius. Meyerus zegt dat
de Graaf van Vlaanderen / en zyn broeder
Matthæus , den Graaf van Holland met een
wel toegeruste vloot tegen getrokken is : dat
Graaf Floris zoo een magt van krijgsknechten
en zeevoerers by een getrokken had / dat hy
meester van de gansche zee scheen te wezen :
maar dat hy door den Vlaming zodaanig bezet
wierd ; dat hy / geen kans ziende om het te
ontkoomen / zich bynaa zonder slag of stoot
overgegeeven heeft. Onze Koningschryvers /
als de gemeene Konink / Reigersbergen , Box-
horn , weten van geen zeegebecht ; maar
spreken van een veldslag. Daaren boven heeft
de oberwinning / zoo als onze Schryvers de
zaak vertellen / den Vlaming moeite en bloedg
genoeg gekost. Graaf Floris had de Graaven
van Gelderland / van Kleef / en van den Ber-
ge / volgens onze Schryvers / te hulp geroe-
pen ;

pen: en de stad Armestem in 't land van Alst belegert. De Vlaming zag ook volks genoeg by der hand te kypen; en taste de Hollanders aan. De hulp vonden met de Graaven van Gelderland / Kleeef / en Bergen / gingen na een hardnekkig gevecht loopen: Graaf Floris hield het noch eenigen tyd staande: maar te zwak van volk / en daar by zwaar gewond / viel hy in 's Wyands handen.

Wien zal men hier best gelooven? Ik zoude het om erne woornaame reden met onze Schyphers houden. Deze reden is dat zelf een ongedrukte Vlaamsche Kronyk / die den Heer Pancratius Castrecomius wel eer toegekomen heeft / en van i Scriverius bygebracht word / even eens spreekt als onze Kronykschyphers. Daar staat ook dat 'er een scherp gevecht voorgeviel: dat het wel 7 uren duurde: dat de voornoemde Graaven van Gelderland / Kleeef / en Bergen / gingen loopen enz. Dezelfde Kronyk zegt ook dat de Graaf van Vlaanderen / hebbende van alle kanten hulp ontboden / magtiger van volk was als de Hollander.

Om de zaak best ober een te brengen / zouw men mogen gelooven dat 'er ook ter zee gevechten is: en dat het Graaf Floris ook op de zee te quaad heeft gehad. Behalven dat Meyerus en Marchantius van een zeeslag spreken; zoo vindt men zoo een zeeslag ook beschreeven in zekere Kronyk door Aub. Miræus in 't licht gegeven. En daar staat wel ontdrukkelyk by dat de Graaf van Vlaanderen / zijn broeder Mathæus Graaf van Bolonje / en Godefridus Graaf van Leuven / met een vloot van 7000

i Zie de Graaven van Holland enz.

k Auctuarium Aquicinctin. ad Chronic. Sigeberti Gemblac.

scheepen tegen Graaf Dideryk, dat zekerlyk Floris moet wezen / afgekomen zyn.

Hier uyt schynt te blyken dat Meyerus; als hy de zeemagt van Graaf Floris zoo breed uyt meet / niet al te onzpdig spreekt; en de overwinning van den Vlaming noch heerlijker wil maaken. Graaf Floris, wil hy zeggen / met zoo veel scheepen / en zoo een magt van volk / zag het eventwel niet te houden. Volgens sommige is het niet te gelooven dat hy / of liever zyn Admiraal / seben duizend scheepen by malkander gehad zal hebben. Ik zeg / zyn Admiraal: want / gelijk gezegt is / ik zoudt veel eer gelooven dat Graaf Floris in een veldslag gevangen is / en by 't zeege-becht niet tegenwoordig is geweest.

Die Bloot van 7000 scheepen is wat groot in Scriverius oog. Ik zoudt 'er niet tegen hebben; indien 't van vaaue oorlogscheepen verstaan moest worden. Maar scheepen en scheepen verscheelen veel: Scheepjes / Jagten / roep schuyten / en allerhande ligter vaartuigen / zullen waarschnelyk ook al scheepen zyn geweest.

Ik moet hier noch een korte bemerking maaken op een andere bemerking van Fr Haræus; die deeze overwinning van den Vlaming in zijne Kzonijs van Brabant ook te pas brengt. De Hollandsche Kronyk, zegt hy / zoo als men die tegenwoordig heeft, staat het ten deele toe; zoo als ook *Heda* doet. Maar laat de Leezer ondertusschen bedenken wat *Beka* voor mag hebben; dat hy geen 't minste gewag van deezen oorlog schynt te maaken: en andere togten vermeldt, die Graaf Floris op dezelfde jaaren tegen de Vriezen gedaan zoude hebben. Dan

1 Sub Godefrido tertio.

voegt hy 'er deeze kant-tekening by: Nodus haud exiguus in Historia Hollandiæ: geen kleine zwaarigheid in de Historie van Holland. Daer steeken al andere zwaarigheden in 't verhaal van den gemelden oorlog / als de stilzittendheit van Beka alleen: en Haræus had zoo wel kunnen aantekenen: geen kleine zwaarigheid in de Historie van Vlaanderen, als hy nu aanteekent heeft / in de Historie van Holland. Maar om eerst een woordtje vooz Beka te spreken: zijn inzicht is meer de daaden der Bisschoppen / en die van de Graaven / behouptelijck te beschryven: en daar by heeft hy alles niet geweeten. Dit behoorde hy geweeten te hebben; ik beken 't: maar hy heeft het echter niet geweeten.

Maer waerom dan andere togten beschreeven; die de Graef op den zelfden tijd gedaen zoude hebben? Dat mag immers dooz den beugel niet. Dooz eerst / indien Beka in de jaeren gemist heeft; dat is zoo een schelmstuk niet: dat hebben de beste Schryvers hondert en duizendmaal gedaan. 't Was beter anders: maer daerom behoeft hy van geen ontrouwicheit beschuldigt te worden: want daer wil Haræus henen. En wy zullen aanstonds zien dat de Schryvers zelf / die het slaan van Graef Floris beschryven / doozgaans zoo wel in de tijdeninge gemist hebben als Beka. Ten tweede; is het wel zoo zeker dat Graef Floris op dien tijd / als hy volgens Beka tegen de Driezen te helde getrokken is / gebangen heeft gezeten? Ik meen van neen. Ja volgens Meyerus, Marchantius, enz. schijnt het zeker genoeg dat hy toen op hysse voeten stond / en los gelaeten was Beka, daer hy de togten op de Driezen beschryft /

verz

bermeldt het jaer 1168, 1169, en eenige jaeren daer nae. Meyerus en Marchantius, de Schryver van 't Auctuarium Aquicinctinum, Ubbo Emmius, vermelden de neerlaeg en 't gebangen neemen van Graef Floris op 't jaer 1165: dog het loslaeten van den Graef staet by Meyerus en Ubbo Emmius aengetekend op het jaer 1167. Graef Floris, in 't jaer 1167 los gelaeten / kan zijne togten tegen de Driezen begonnen hebben in 't jaer 1168. Ik zeg dat het gebangen neemen van Graef Floris, en zijne loslaeting / op de gemelde jaeren by Meyerus en Marchantius aaugetekend staan: maar uyt het gene by Meyerus vorder te lezen staat / zonde schynen te volgen dat Graef Floris al veel vroeger gebangen heeft gezeten / en op vye voeten gestelt is in 't jaer 1157. Doch hier van zullen wy nu breeder gaan spreken: dit wil ik 'er nu maar uyt beslypten dat 'er dan op het zeggen van Beka noch minder te zeggen valt: en dat Graef Floris, elf jaeren na zijne gebangenis / gemakkelijck tegen de Driezen heeft konnen optrekken.

Haræus had dan meer reden gehad / indien hy op dit stuk niet eene maer verscheide zwarigheden in de Vlaemsche Historie aengetekend had. Vooz eerst hebben wy het slaen en gebangen neemen van Floris III uyt de gemelde Schryvers verstaan: dat wil ik en zal ik niet tegenspreken: daar zijn te veel Historyschryvers die daer in over een koomen. Maer indien de stilzwijgendheit van eenen Beka vooz zoo een zwarigheid in onze Historie moet aen gezien worden; wat zal men dan zeggen op de stilzwijgendheid van eenen Oudegherst?

Oudegherst, een Vlaemsch en vooznaem Historischrijber / die vooz al zoo een deftige overwinning van zijnen Graef behoorde te wooten / en zoo veel als 't een Historischrijber past op te schikken / weet 'er geen enkel woord van te vertellen. Daer hebben wy een Hollander / ten minste een Utrechtnaer / en een Vlaming / die zoo een roemruchtige geschiedenis verzwijgen. Doeg hier by den Schrijber van het Chronicon Magnum Belgii; die 'er al zoo weinig van gewooten heeft / en 'er al zoo luttel van vertelt / als Oudegherst en Beka. Ik zoutu 'er noch een Zeeuw konnen byvoegen / te wooten Adr. Barlandus; dewelke deeze geschiedenis in zijne Kronijk van Brabant zoo wel had behooren te vertellen als Haræus. Godefridus III, Hartog van Brabant / zoutu deeze togt volgens de Schrijbers zoo wel bygewoot hebben als Graef Philips: en vervolgens diende hy daar over zoo wel gepreezen te worden als de Vlaming. Maer Barlandus spreekt nergens van: en laet deeze overwinning zoo wel ondermeld als de vooznoemde Schrijbers. En wil men deeze stilzwijgendheit al over 't hoofd zien in de Kronijk van Brabant; ten minste diende hy / daer hy de daeden der Hollandsche Graeven beschrijft / zoo een vooznaeme geschiedenis niet over te slaan. Hy doet het eventuel; en gaet alles stilzwijgende vooz by. Zoo doet ook het Goudsche Kronijkje; 't welk / als by wat wijdlustiger dan Barlandus, die gevangen is ten minste niet een woord of twee had behooren aen te raeken.

Maer / zal men denken / Melis Stoke, die alles doozgaens zoo omstandig beschrijft / zal de

de gebangenis en de neerlaeg van Graef Floris zekerlijk ook beschreeben hebben. Maer neen: by Melis Stoke staet 'er zoo weinig van te leezzen als by Beka, Oudegherst, enz.

Ten tweede; wat wil het zeggen dat het gebangen neemen en het loslaaten van den Graef op de voorgemelde jaaren vermeld word; en dat het berdrag / 't welk by Meyerus te leezzen staat / en waar op Graef Floris los gelaaten is / getekent is in 't jaar 1157? En / om niet te denken dat 'er een misslag in de jaartekeuringe begaan is / voegt 'er Meyerus wel duidelijc by: want aldus staet de tijd in den oorspronkelijk brief uytgedrukt. *Innoo* dat eens aan malkander. Wil men 't met het jaar 1157 houden / en beweeren dat de hede tusschen beide de Graaven zoo vroeg aangegaan is; zoo zal deze zwaarigheid aanstonds in de weeg koomen / dat Graef Floris, naar het schryven van *Auctuarium* Aquicinctinum langen tijd gebangen heeft gezeten: daar nochtans Floris III, op zijn ^o vroegste te rekenen / eerst Graef geworden is in 't jaar 1157. Anderen stellen het begin van zijne regeeringe by later: maar ik zal 't nu op het gemelde jaar stellen. De twist tusschen de twee Graaven is allereerst daar uyt ontstaan / dat Graef Floris, hebbende de tol te Geerbliet van den Keizer bekoomen / de Vlaamsche kooplieden al te veel bezwaarde. In 't jaar 1157 Graef geworden; den tol te Geerbliet verkreegen; de Vlamingen ten eersten zoo gedrukt. Philips in 't zelfde jaar zoo veel volk by een verzamelt: de Hollander insgelijcs tegen hem opgetrokken. In 't

³¹⁶ By Scriver, in zijne Graaven van Holland.

³¹⁷ Zie Scriver, in Floris III.

zelfde jaar / als of alles op een stel en sprong
 zoo te doen was / en de leegers bleugelen had-
 den / zoo veel volks van alle kanten tot hulp
 van beide de Graaven by malkander gekoo-
 men / slag gelebert; Graaf Floris gebangen
 gehouden; de Bisschoppen van Keulen en
 Lupk in Vlaanderen ^p aangekomen om booz
 den gebangen Graaf te spreken / en een out-
 werp van vrede aan de hand te geeven. Al in 't
 zelfde jaar ober de vrede gehandelt; de vrede
 gesloten / de Graaf op vyve boeten gestelt enz.
 Ik bekent 't / ik zie die zwaarigheid niet te
 overgaapen.

Wil men 't liever met zoo veel Schrijvers
 houden; en zeggen dat de Graaf eerst geban-
 gen is in 't jaar 1165 / en in 't jaar 1167 op
 vyve boeten is gestelt; dan moet booz eerst de
 boozgemeldt jaartekening liegen. Maar ik wil
 dat al laten doorszieten; en zal 't den Lee-
 zer het booz een druk- of schryffout laten hou-
 den; dan hebben wy wederom niet een ander
 jaargetal en een andere geschiedenis te haf-
 pelen.

Graaf Floris, die Godefridus Bisschop van
 Utrecht upt den nood geredt en krachtig ge-
 holpen had / raakte zelf met den Bisschop
 ober hoop. 't Was ober een gedeelte van
 Driesland te doen; 't welk beide de par-
 tynen upt kragte van zekere Keizerlyke brieven wil-
 den eighen. Om hoort te gaan / terwyle daer
 de partynen wederzijds als in de wapenen stou-
 den / is Keizer Frederik II, om de zaak te
 demiddelen / op het verzoekt van den Bisschop
 in 't land gekoomen; en heeft 'er zyne upt-

^p Dit vertelt de ongedrukte Kronijk van Vlaanderen; zie
 Scriverius.

spreek ober gegeven. Indien ik alle de Schrybers die daar van spreken / ober hoop wilde haalen; zoud ik duidelyk aantoonen dat dit alles geschiedt is in de jaaren 1165, en 1166. Maar / om zoo veel water niet vuil te maaken / zal ik mijn eenigste bewijs trekken uyt den brief 7 van Fredericus zelf. In dien brief word bestiptelyk uytgedrukt hoe veel dat elk in 't gemelde gedeelte van Driesland te zeggen zal hebben: hoe dat de profyten gedeelt / een Graaf en twee Advokaaten aangestelt / de rechtzaaken behandelt zullen worden. En op dat het blyke dat 'er Graaf Floris by is geweest / en geen volmagt uyt zijne gebangemisse gezonden heeft / staat 'er wel uytdukkelyk te leezen dat de Graaf / zoo wel als de Bisschop / den Keizer hand aan hand beloofst heeft / zich aan de gegeeve uytspreek te zullen houden.

Hi is de gemelde uytspreek / of 's Keizers brief / getekent in 't jaar 1166. 't Is waar dat de jaartekening in de ouder drukken van W. Heda niet uytgedrukt stond: maar ' Buchelius heeft het gemelde jaargetal niet alleen in verscheide handschryften / maar ook in zijne pampieren / uytgedrukt gevonden.

Maar misschien zal de ongedrukte kronyk van Vlaanderen / al eens en andermaal vermeld / ons opening van zake geeven. Daar leeft men dat de boozgemelde slag / en 't gebangen neemen van Graaf Floris, boozgebalen is in 't jaar 1179. Dooz eerst / dat scheelt veel van 1157, en 1166. Daar by zullen alle de andere Schrybers / Hollanders en Damin-

7 Apud W. Hedam in Ep. Godefrido.

7 Ad W. Hedam, sub Ep. Godefrido.

gen / en duizendmaal vermaarder als die gedrukte Konink-schrybers / booz zoo een onbekend Schryber moeten zwijgen. Dat zouto noch in te schikken zijn: en 't gebeurt noch wel een enkele reis / dat men zich op zoo een wijze upt een zwaarigheid redder moet.

Maar dan behoort de grootste waarschijnelykheit aan die kant te zijn; en booz al zouto men / om een kleinder zwaarigheid te vermijden / niet genootzaakt moeten wezen om zyn hoofd tegen een grooter zwaarigheid te stooten. Dit zullen wy gaan onderzoeken. By Meyerus, die de boozdere daaden van Graaf Philips op order beschryft / en de geschiedenissen van dien tyd bestiptelyk van 't eene jaar tot het andere vertelt / staat onder anderen te leezen hoe dat de gemelde Graaf in 't jaar 1177 naar 't H. Land is gereist; en niet wedergekeert is booz de maand October 1178. Van verhaalt hy bozder hoe dat dezelve Graaf in 't jaar 1179 naar Engeland getrokken is: hoe dat hy zyne nicht / in 't zelve jaar / aan den Koning van Dankrijk uptgehylykt heeft: en upt zyn zegen blykt dat Philips zelf met den Koning verscheide reizen heeft gesproken. Eindelyk vertelt hy hoe dat Philips by de krooning van den gemelden Koning tegenwoordig is geweest. Ik wil hier niet doen gelden dat 'er geen woord / geen tittel / van een oorlog tegen de Hollanders gesproken word. Meyerus, die den gemelden oorlog boeger stelt / moest 'er op 't gemelde jaar niet van spreken. Maar die vrage is wat tyd dat 'er tusschen al dat reizen is geweest / om zoo een magtig leger tegen Graaf Floris te vergaderen / de stad Arnhem te gaan ontzetten / slag te leveren / enz.

Daerenboven heeft Graaf Floris, zoo als P. J. Scriverius npt den vermaerden Heraut Heroldus, en npt de Pandectæ triumphales van Modius bewijst / in 't jaer 1179 een deftig toznoospel te Keulen beroepen: daar allerhande Princen / Graaven / en gzoote Edelluiden / npt allerley gewesten verscheenen zijn. Dat beroepen / dat gereed maeken / dat henen reizen / dat houden van 't toznoospel / en al wat 'er toe behoort / heeft ongelooffelijk veel tijds gekost: en 't beste van den zomer / ja van 't gansche jaer / is 'er mede henen gelooopen. Stond hy / t'hups komende / zoo gereed / en had hy alle de hulpbenden zoo vliegengs by der hand / om tegen den Vlaming op te trekken?

Maar / zal iemand denken / waer wil ik met alle die zwaarigheden henen; of wat gevolg zal men daer npt trekken? Zal men daerom dat gebaengen neemen van Graaf Floris, en al wat 'er de Historischschrybers verder van vertellen / als een louter verduchtzel verwerpen / of ten minste verdagt houden? En wat het verschil in de jaeren en de stilzwygendheid van sommige Schrybers belangt; heb ik zelf niet elders aengemerkt dat men daerom de zaak of geschiedenis zelf / als 'er andere goede bliken vooz handen zijn / niet behoort te verwerpen? Daer zal ik op antwoorden dat ik de zaak zelf daerom niet verwerpen zal. Eene geschiedenis / dooz zoo veele Schrybers bevestigd / zoutw misschien al anders moeten aengetaft worden / eer dat men ze vooz onzeker zoutw mogen houden. Ik geef den Leezer slegts op / wat dat 'er ober deeze geschiedenis al te bedenken valt. Een ander / die wat nyftiger

in 't beroordeelen waar / zouw 't gantsche ver-
haal misschien haast bypl geschouwt hebben.
Maar zoo boozbaarig / in 't verwerpen van
goede Schryvers / wil ik niet wezen : en ik
blijf 'er by dat men de eenpaarige getuigenis
van zoo veel Schryvers / om eenige zwa-
righeden / zoo ligt geen schryp geeben moet.
Ebenwel meen ik dat mijne bedenkingen een
bezadigd en voorzigtig Leezer eenigzins zullen
kunnen voozlichten, om de zaak / zoo 't hem
lusten moogt / grondiger te onderzoeken.

Onder Diderijk VII, Graaf Floris zoon /
is 't oude kraakeel weer gaande geworden.
Meyerus vertelt het aldus dat gemelde Di-
derijk by gelegendheit wederom van den tol
te Geerbliet / den Vlaamsche kooplieden veel
gelds afferste / en hen geweldig plaagde. Hier
inr / zegt hy / is groote twist en tweedragt
tusschen de Hollanders en de Vlamingen ge-
reezen ; die niet als met den oorlog ge eindigt
konde worden. Dit is het al / dat hy 'er van
vertelt. Onze Schryvers spreekten d'er veel
omstandiger van : want volgens de gemeene
Kronijk heeft Graaf Diderijk , terwyle dat
zijne vrbute tegen de Diezen bogt en de zege
behaalde / de Vlamingen in een zwaar gebecht
overtönnen / en 't gantsche eyland utgedree-
ven. Volgens de oude geschriften van 't kloos-
ter Egmond / by P. Scriverius vermeld / is
Graaf Diderijk ook van den togt tegen de
Vlamingen zeehaftig t'hups gekoomen. Beka
verhaalt de zaak omtrent als de gemeene Kro-
nik. Boudewijn , Graaf van Vlaanderen /
had het oog op Walcheren ; en was gewapen-

† Ad ann. 1195.

‡ In Balduino I I.

der hand in Zeeland geballen. Graaf Diderik, die ook met de Westvriezen te bechten had / en zijn leger verbolgens moest verdeljen / trok den Vlaming eventuel welgemoed tegen / en verwon hem in een grooten strijd. De Vlaming / dus geklopt en het niet langer konnende houden / trok vliegens te rugge. Of die overwinning zoo heerlijk geweest is / als ze van onze Schrybers opgeschikt word / daar weet ik met geen zekerheit van te spreken. Eventuel schijnt 'er iets aan te wezen. Meyerus bekent het zelf dat ze zonder bechten niet gescheiden zijn; en hy roemt in 't minste niet op de veroveringen / die de Graaf van Vlaanderen gedaan zoude hebben.

Maar onder Willem II, anders Koning Willem, zijn de Vlamingen / die't weder op Walcheren gemunt hadden / byzonder slegt van de reis gekoomen. De zaak is aldus gelegen: Jan van Avesne of Avennes, de oudste zoon van Margareta Grabin van Vlaanderen / stond niet al te wel by zijne moeder: die grooter zucht hoorde de kinderen van 't tweede bed schein te hebben; en de regeering / na haare dood / den oudsten zoon van 't tweede bedde schein toe te schikken. Ook wierd hem door de kinderen van 't tweede bedde / zijne halve broeders / verweetend dat hy een bastaardt was: want over 't eerste huwelijk van Margareta viel veel te zeggen. En sommigen schryben dat haar eerste man / ook Jan van Avennes genaamd / toen hy met de Grabinne trouwde / een Diaken was. Daar over W. Procurator, by Scrivenius nagezien kan worden. Sommige ^w Schrybers zeggen ook dat het verschil

^w By Meyerus ad ann. 1249.

ober de wettigheid van 't eerste huwelijk vooz den Paus is gebragt; en dat de gemagtigden / dooz den Paus aengesteld / het huwelijk wettig hebben verklaert. Meyerus, die de Grafinne doozgaens voozspreekt / de schuld ge- duurig op Jan van Avenes schuift / en daer in ook ten deele gelijk kan hebben / schijnt dat wettig verklaaren niet volkomentlijk aen te neemen: en hy zegt dat het Henegouwsche Schy- bers zijn / die dat weten te vertellen. Avenes dan / om ergens heul te vinden / had de zuster van Willem II ten huwelijk verzogt en ver- kreegen. Ik moet 'er hy zeggen dat het kra- keel tusschen den moeder en den zoon / dooz tus- schenkomste van goede luiden / zodaenig bemid- delt was dat Jan van Avenes het Graeffschap van Henegouwen zoude hebben: en de oudste zoon van 't tweede huwelijk Graef van Vlaen- deren zoude blyven. Maer 't zy dat Jan van Avenes, gelijk Meyerus bertelt / zoo lang niet konde wachten / en zijne moeder naer zijn zin te lang in 't leuen bleef: 't zy dat hy zorgde / gelijk anderen te kennen geeven / dat zijne moeder zich aen de uytspreek niet zoude hou- den; zag 't grootste gedeelte van Henegouwen geweldiger hand in te krijgen.

Willem II, die naer 't zeggen van Meyerus een groote vband van 't huyg van Vlaenderen was / verklaarde in 't jaer 1252 dat Mar- garetta, om dat ze hem als Keizer den eed niet had gedaen / van 't bezit der Keizerlijke leenen verballen was. Of hy dat uyt een groote vbandschap gedaen heeft / en of zulks niet be- ter het weigeren van den eed moet toe geschree- ven worden / zal ik nu daer laeten. Misschien had ze 't grootste ongelijk niet dat ze een op-
 B 4 gewoopen

gewoopen Keizer / als Willem II was / niet wilde erkennen ; en 't afzetten van Frederik II, die noch leefde en de magt in handen had / niet veel en achte. Maer Graef Willem achte dat afzetten / en zyn recht tot het Keizerdom / zoo veel te meer : en 't stond hem / meende hy / niet te lyden dat zyne naefte Dozseten hem daer in den voet dwars zouden zetten.

Hoe het zy / 't was hang genoeg gepuult : 't moest eindelyk buigen of bersten. Margareta had haeren zoon / Jan van Avenes , uyt Henegouwen berdreeben : Koning Willem had hem met kracht van wapenen weder in 't bezit van 't Graaffschap gestelt : hooger kon het niet gaen. Margareta , om de geleede schade op Koning Willem te verhaelen / rust een magtige vloot uyt ; en zendt haere twee zoouen / om 't eiland Walcheren te bemagtigen. Hendrik , Hertog van Brabant / had liever gezien dat het verschil zonder bloedstorting / en in der minne / afgedaan wierd. Zelfs had hy / volgens eenige Schyppers / met het goedvinden der partpen eene byeenkomste te Antwerpen bestemt ; en dezelve partpen tot een stilstand van drie dagen betwogen. Maar Vrouw Margareta , hoopende haere vanden te verraffen / zag naer geen t'zaamenkomste of Antwerpen om. Zy liet de vloot / die naer het schyppen van de Hollandfche Kronijst 150 duizend mannen op had / maar uytzeilen ; om Walcheren / zoo zy hoopte / als zonder slag of stoot te heroberen. Maer de Hollanders en de Zeerubden waren op hun hoede en hielden goede wacht. Als de Vlaamsche vloot ge-

* Beka, & alii apud Melor.

landt

landt en al de manschap ontscheept was / koomen de Hollanders met de Zeeuwen onverwacht upt de duinen springen. Om 't kort te maken; de Vlamingen wierden zodaanig ontslacht / dat ze altemael verflagen of gebangen wierden / of scheepwaerts bligtende verdronken. Volgens de Hollandse kronijk zouden d'ee wel 50 duizend verflagen / 50 duizend gebangen / en 50 duizend verdronken zijn. Dat was al wel gepast / en een nette verdeeling. Zoo een leger van 150 duizend koppen / om zoo een landtje als Malcheren is te bemagtigen / is in Scrivenerius nog veel te groot. Behalven dat het geen groot eiland is / meenden de Vlamingen / zoo als hy zegt / dat zy 'er geen tegenweer zouden vinden. En waer van daan / zegt hy verder / zouw 'er schielijk zoo veel hollis upt Holland en Zeeland by mallander gekoomen zijn / om een leger van 150 duizend man 't hoofd te bieden. Die gissingen zijn niet breed; maer ook niet onwederleggelyk. Hy onthent het v'akt upt en volmondig dat Vlaenderens magt zoo groot is geweest. Hy zoude noch wel toestaen dat Vrouwy Margareta, met haare helpers / zoo een leger op de been konde brengen; te meer om dat Frankryk / zoo als sommigen willen / ook in 't spel quam / en haer onder de hand stufde. Maer dit kan hy niet aenneemen: zoo een magtig leger op de been te brengen / om zoo een landtje te winnen / dat gaet buiten de schreef. Van doet hy noch geldeen dat Margareta, meenende haare v'anden te verrassen / de bloot schielijk uptgerust heeft. Ik wil 'er niet sterk tegen dzingen: alles heeft een schyn van waerheit; en ik moet zeggen / en

y Oud Batavien onder Willem II.

heb het bevonden / dat Scriverius, in 't bellen van zijn oordeel / het doozgaens zeer wel trest. Eventwel zal 't my niet ongeoorlofd zijn / bedenkingen tegen bedenkingen op te geeven : dit is het beste middel om achter een duistere zaak te koomen.

Dooz eerst / wat de magt van Vlaenderen aengaat ; omtrent zebentig jaaren te voozen heeft Philips, & Graef van Vlaenderen / een leger van twee honderd duizend man in 't veld gebragt. 't Is waer / daer waren hulpbenden onder : maer 't getal der krijgs knechten was ook zoo veel grooter. Alzouwt'er konnen byboegen dat Willem IV, zoo als Joh. ^a Lemmege in zijne Koningk getuigt / de stad Groningen ses weken langbelegert heeft met een heere van 180 duizend man. Wil men daer 30 duizend man af trekken / om dat ^b Joh. ^a Leidis maer van 150 duizend mannen spreekt / ja wil men 't leger met een ander ^c Schijber tot 100 duizend en tachtig man verkleinen ; het zal eventwel groot genoeg blyven. En dan zal 't zoo ongelooffelyk en onmogelyk niet schynen dat een Graef of Gvabin van Vlaenderen / die zoo magtig was / een leger van 150 duizend man op de been heeft gebragt.

Wat de kleinigheit van 't eiland belangt / dat is waer : maer de magt van haaren vband was zoo veel te grooter : en zy zal gedagt hebben dat het best was / 't zekerste vooz 't onzer here te kiezen. Willem IV had ook ober de 1000 man op de been / om eene stad Groningen te belegeren.

^a Meierus ad ann. 1187.

^a Apud Anton. Matth. Anal. t. 1.

^b Lib. 28. c. 13.

^c Apud Ant. Matth. ib. pag. 109.

Dat vertrouwen van de bloot is ook zoo schielijk / en buiten weten van de Hollanders en Zeemmen / niet toegegaen. In de gemeene Kronijk / onder Willem II, staet te leezen dat Graaf Willem volkome kennis van dit toerusteen had; dat hy zynen broeder Floris belaste / wel op zyn hoede te zyn; en volks genoeg te verzamelen om den Vlamingen tegenstand te bieden. Wilhelmus Procurator, by Scriverius in de Graaven van Holland vermeld / schryft het zelfde: te weten dat de Hollanders den aanslag van Margareta wisten; en alles / dat tot afweeringe van den vyand noodig was / by dag en by nacht gereed maekten. Sonder had Koning Willem al eenigen tijd herwaerts met vyant Margareta over hoop gelegen; en moest geduurig als met de wapenen in de hand staan / wilde hy niet schielijk verschalkt worden. Zoo dat 'er zoo veel niet / als men anders wel denken zouw / gereed te maaken viel.

Maar / om daar noch eens van te spreken / 100 duizend man verflagen / 100 duizend man verdronken / en 100 duizend gebangen / en vervolgens 't gansche leger vernielt / dat gaat te grof. De gemeene Kronijk / ja Beka zelf / en Dinterus een Brabantsch Historischyver / zeggen 't ebenwel. Zeiden 't de andere Schryvers ook; men zouw het / hoe breemd dat het luydde / noch dienen te gelooben. Maer Culpinianus spreekt van 50 duizend die op 't slagveld gebleeben zyn / en van vyftig duizend gebangen / dat is al 50 duizend afflag. De Synkronijk spreekt van 50 duizend / ten deele verflagen / ten deele verdronken; en ze boegt er by / dat 'er ook een groot getal gebangen is. Dat getal / hoevel het begint by te koomen / schynt
onzen

onzen Scriverius noch te groot. Hy zoutu het met Meyerus houden / die t getal der Vlamingen / die op het slagveld bleeben / op 30 duizend man begroot. 't Is een gemeene regel dat de overwinnaers het getal doorgaens vergrooten: en dat de verwinne party het kleinder maekt. Dus zoutu men den middelweg konnen inslaen; en 't getal der dooden op 40 duizend man begrooten. Maer dan hoort Keigersbergen weder in de weeg: en hoetwel een Zeeuw / en Zeeuwgezind / spreekt hy maer van 22 duizend man / die 'er gesneubelt zouden zijn: behalven dat 'er 12 duizend gebangen wierden. Wie zijn zegsman is / kan Scriverius niet raeden / en ik noch minder: maer 't is qualijk te gelooben dat Meyerus 't verlies an zijne kant boven de waerheit vergroot zal hebben.

Dit gaet vast / dat het een schrikkelijke slag booz de Vlamingen is geweest. 't Geen Margareta misschien meest van allen spert / was dat beide haere zoonen in de handen der overwinnaeren geballen waren. De 230 Ridders / die 'er gebangen wierden / de gansche bloot met al de krijgscrustinge die ook verloren ging / wil ik nu niet rekenen: alles was verloren / en geen tocht kon 'er slegter upballen. Coen had men 't naloopen / om beide die zoonen te lossen: maer koning Willem, trots op zoo een grootzege / liet haer gezanten op gezanten zenden / en boozstel op boozstel doen; hy hield de twee zoonen gebangen. Eindelijk liet hy haer weeten; zy had de Keizerlijke Majesteit gehoort en te kozt gedaen: dat had zy eerst en booz al te vergoeden. Dan had zy booz eeuwig en altyd afstand te doen van 't epland Walcheren: de Keizerlijke landen / tusschen

ſchen Vlaanderen en Henegouwen / aan Jan van Avenes en zijnen broeder Boudewijn over te geeven : twee hondert duizend guldens / tot loſgeld / op te brengen / enz. Margareta, een kloek en heldhaftig wiſf / en getrooſt het uiterſte lieber af te wachten / nam haar toevlugt weder tot den oorlog. De Franſſen quamien in 't ſpel / en haar te hulpe : maar boerden niet veel opt. Eindeſijk wierd Koning Willem, in een togt tegen de Weſtbrizen / jammerlijk verſlagen.

Da Willems dood heeft Floris, Willems broeder / en boogd van den jongen Graaf Floris, de brude met Margareta geſloten: Floris, de boogd van den jongen Graaf / of zoo die in gebreke bleef de jonge Graaf zelf / zoude Beatrix de dochter van Graaf Guido ten huwelijk neemen; en gansch Zeeland tot een huwelijks-gift krijgen. Meyerus ^d boegt 'er by dat hy Zeeland als een leen van Vlaanderen zoude bezitten. Wat daar van zy; Graaf Floris, gelijk opt de Hiſtorien bekend is / en Meyerus ook getuigt / trouwde met Beatrix; en zoude / naar Meyerus zeggen / Graaf van Zeeland genoemd zijn geweest.

Ik zal hier niet al zwerzende vertellen / gelijk ſommige Schrybers ſchijnen te doen / hoe dat de Vlamingen / in den ſlag op 't eyland Walcheren gebangen / moedernaakt ontkleedt / aan koppelen gebonden / en met een lange roede als ſchayen voortgedreeben wierden. Alle onze Koninkſchrybers weten daar van te ſpreken. Maar op zulke hardigheden en beſchimpingen zal ik niet ſtoffen: Koning Willem zelf / ziende hen zoo moedernaakt achter 't land zwerben / deed ze met ſchepen waat

Vlaanderen voeren. Maar van 50 duizend
gehangenen / 300 als een oude Konink ver-
haalt / die dus moedernaakt beertien dagen
lang door gansch Noord Holland gedreeven
waren / en naar huis gezonden wierden / zijn
er pas 10 duizend in 't leven gebleeven / en
behouden in Vlaanderen aangekoomen. Op
dat getal van 50 duizend / gelijk gezegt is /
zal men by wat afflag mogen geeven: maar
50 of 20 duizend / daar spreek ik niet van;
ik heb het nu maar tegen nie hardigheid: en
ik wil 't zeer wel gelooven dat de grootste hoop
van koude / van honger / van kommer / van
vermoetheit / van schaamte / en sommigen
ook van humie wonden / gestorven zijn.

Men zouw gezegt hebben dat door het hu-
welijk van Floris V met Beatrix alles ge-ef-
fent was; en beide de Graaven in een goede
vriendschap zouden leeven. Maar de Dorsten
hebben doorgaans andere regels als de gemeen-
ne man; en een rechtzinnigheid of getrouwig-
heit op haar zelve. Althans Graaf Guido,
meenende de kans schoon te hebben / is we-
derom in Walcheren gebalien: en 't scheelde
niet veel / of hy had het zijn zwager afhandig
gemaakt. Ik wil de zaak wat hooger ophaa-
len. Volgens Reigersbergen zoude het den
Blaming te doen zijn geweest om de schade /
die de Blamingen in den voorigen oorlog gele-
den hadden / op Zeeland te verhaalen. Maar
hy / of de Schrijver daar hy 't npt heeft / zal
zekerlyk in den raad niet gezeeten hebben: ik
wil zeggen / gelijk aanstonds ook blyken zal /
dat de rechte oorzaak hem onbekend is ge-
weest. Graaf Guido kan dat inzicht gehad

hebben: maar daar school wat anders achter; zonder 't welke hem het hert zoo hoog niet gereszeen zoude hebben. Melis f Stoke wist 'er bester van; en daarom zal 't de Leezers waarschijnelyk niet verbeelen / dat zy hem zelf hooren spreken.

f Onder Floris V.

Doe de Vriesen hadden verloren g
 (Als ic u seide hier te voren)
 Den seghe, ende hi se had onfaen h.
 Ende ten beste was vergaan,
 (Also als ic te voren seide)
 Dat hi sinnen daer an leide i,
 Hoe hi Berechte sine Liede,
 Dat rike ende arme ghediede k,
 Ende hoe hi dat volbrengnen mochte:
 Den Heren van Zelant l doe dat dochten
 (Beide den Ouden ende den Jongen)
 Dat si te sere waren bedwonghen m,
 Ende pensd'er jeghens enen raet n.
 Haer ghepens also voert gaet,
 Dat si 't Heerschap wel na ghemene o
 Van Hollant (groet ende clene p)
 Hadden ghebrocht an hare stricke q:
 Ende voeren toe behendichlicke,
 Ende soenden onder hem die veten r,
 Dat men se vrienden mochten heten

g No 1282.

h Ontfangen in genaden.

i Daar op toe leide.

k Volk, ofte Gedyden, Welvoeren.

l Borselen. Voorn. ter Vere, &c.

m Gemuilband.

n Nemen heimelyk raad.

o De Heeren Edelen in 't algemeen.

p Ridderfchap en gemeenen Adel.

q Aan haar snoer.

r Den ouden baar.

Die

Die van Borsselen ende van Rinisse:
 Dit was den Grave een swaernisse.
 Mer die Ghemeente ende die Steden
 Hilden doe in moghentheden.

Als si dit hadden ghedaen,
 Sochten si hulpe (harde saen)
 An den Grave Heren Ghyen
 Van Vlaenderen, hoerd ic lyen ^v.
 Hi ne hadde niet so koene,
 Sulke dinc bestaen te doene,
 Had hem Zeelant gheweest jeghen.
 Mi wondert, dat des die Heren plegen.

Die vriendscap is herde dinne ^{iv}
 Grave Florens, (die grote minne
 Hadde gheleit an sine Liede ^x,
 Dat hi dor have no dor miede ^y
 Noch doer bedwanc woude laten,
 Dat hi den armen ende den maten ^z
 Aldus woude laten verduwen ^a)
 Pense, men mach mi veripuwen ^b,
 Laet ic die Heren aldus risen ^c,
 Die mi begheren in alre wisen
 Te verdriven wt minen Lande,
 Ende can ghedogen niet de scande.

f Beswaringe.

i Hiielden hem, te weten, den Grave.

v Hoorde ik belijden, getuigen.

iv Seer klein.

x Die de Liefde van 't Gemeene Volk verkregen hadde.

y Geld noch beloften.

z Den armen en den matigen, dat is, Den geringen, en
 den gemeenen min.

a Onderdrukken.

b Verdragen.

c Opgaan, magtig werden.

Dus pensde hi ende wrocht 'er na^d,
 Ende sende recht (als ik versta)
 In Middelburgh sine Vrouwe^e,
 Die hem goet was ende ghetrouwe,
 Ende die ne *f* minde boven alle Manne,
 Ende sinen Sone den Jonghen Janne,
 Die Poert *g* te houden, als wy 't weten:
 Die daer binnen waren beseten^h
 Van dien van Vlaendrenⁱ recht doe,
 Ende van Zeelant^k mede toe.

Niemen^l darf hem des beroemen;
 Dat hi te helpe woude coemen
 Die Grave Florens op die tijt;
 Dat meeste deel droech hem nijt^m
 Van den Heren van den Lande;
 Si ne ontsaghen niet der scande,
 Als si some sider dadenⁿ,
 Doe si bet worden beraden^o;
 Als ghi noch hier na sult horen.
 Mer hier moet eer gaen voren.

d Overdagt en bearboide.

e Beatrix.

f Die hem.

g De Stad.

h Belegert.

i Graaf Gwile van Vlaanderen.

k De Zeeuwse Edelen, als Wolfert van der Vere, Jan van
 Renesse, Florens van Borsalen, &c.

l Niemand.

m Waren zijne Vianden.

n Als sommige van haar sedert deden.

o Toen sy beter bedagt waren.

Zoo waren 't dan de Zeeuwische Edelluiden/
 meenende dat ze te kort gehouden wierden/
 en hebbende eerst de Edelluiden van Holland
 in haare strikken gebragt, of op haar zijde ge-
 C hregen/

kregen/ die hunnen eigen Graabe dit spel berok-
 kent hebben. Ja 't stond 'er zoo geschapen
 dat niemand/ dat zal te zeggen zijn zeer weini-
 gen/ den Graabe te hulpe wilde koomen. Graaf
 Floris gaf eventwel den moed niet op: ja hy
 zond zijn wyf en zynen zoon binnen Middel-
 burg/ om de ingezetenen aan te moedigen/
 en van een spoedig ontzet te verzekeren. Maar
 dat ontzetten was zoo met geen woorden of
 beloften te doen: en meest alle de Heeren/ zoo
 als de Konijkschijber getuigt/ meenden 't
 niet wel met den Graaf. Hy ontbood eben-
 wel alles wat 'er te ontbieden was; en kreeg
 noch met bidden en moop praaten zoo veel
 volks by malkander/ dat hy om een kans te
 waagen naar Zeeland boer. Maar daar wierd
 hy dooz Jan II, Hartog van Brabant/ bezocht;
 dewelke niet anders booz had als de partpen
 te bezedigen. De Hartog/ die 't wel meen-
 de/ en op de belofte van Guido betrouwde/
 byngt dooz veel spreekens zoo veel te weeg
 dat Graaf Floris in 't gezelschay van den Har-
 tog den Graaf van Vlaanderen/ onder goede
 geley-brieven/ te Bierblijet gaat binden. Daar
 zoutu men malkander in der minne verstaan:
 daar zoutu men een einde van alle onlusten
 maaken. Maar Graaf Floris had zynen voet
 nauwelijks in de stad gezet/ of hy wierd in
 verzekering genomen. Om het niet lang te
 maaken: hy was een gebangen man: en
 hy moest/ om los te raaken/ groot geld be-
 looben. Maar de Hartog van Brabant/ zien-
 de dat hy den Graaf/ hoetwel onnozel/ in 't
 verdriet geholpen had; was gereed om booz
 booz de penningen te blijven/ en deed het ook
 gewillig. De Graaf/ op vyve voeten gesteld/
 liet

liet den Hartog wecten: 't was zijn schuld dat hy / Graaf Floris, in 't nautw was geraakt / en zoo veel gelds opschieten moest. Hy wilde hem ook met zijne bozgtogt laten zitten: de Hartog konde zien hoe hy zijne penningen weder kreeg.

Dit gaat dus verre altemaal wel: Boxhorn spreekt 'er omtrent eben eens van: en boegt 'er noch t een en 't ander by. Volgens deeze Schrijvers dagten de Zeeuwfche Edelluiden dat ze te zeer bedwongen of al te nautw gehouden wierden. Maar volgens Boxhorn, die ook bewijs van zijn zeggen geeft / quamen zy zelf 's Graafs rechten te naa; en / had het zoo voort gegaan / en de Graaf niet upt zijne oogen gezien / zouden zy hem wel haast onder de knie gehad hebben. De zaak / zod als zy 't beschrijven / is aldus gelegen: de Hollandfche en Zeeuwfche Ridderfchap / vooz al de laaste / geduurende de twiifige boogdyfchap van den jongen Dozt ruim baan hebbeude / had de gemeente al by begonnen te drukken; 't welk de Rijmkrouijk ook genoeg te kinnen geeft. Daar bleef het niet by: maar die zelfs de Ridderfchap / zoekende de handen noch ruimer te hebben / en den Graaf als boven 't hoofd te waffen / zagen meer naar den Keizer om als naar den Graaf. Zy wisten verfehiedene voozrechten van den Keizer te verkrijgen: die / indien ze stand gehouden hadden / 't Graaf felijk recht al te zeer gekrenkt zouden hebben. Onder anderen had Keizer Rudolphus den Zeeuwfchen Adel toegestaan dat zy de beden vooz den Graaf in Zeeland zouden heffen: van welke beden zy dan gewoon waren een derde deel te behouden. De Graaf tot zijne jaaren

gekoomen / en zijn eigen hoogd geworden / wilde 't gemeene volk / zoo als de Kijmthronijk ook getuigt / zoo niet laten vertreeden: en hy merkte ook wel / als het zoo gaan zoude / dat het dan met zijn gezag gedaan was. Zoo begon hy dan te toonen dat hy de Graaf was / en Graaf wilde blijven: en hy begeerde ook niet dat de gemeente meer zoude draagen / als zy gehouden was. Dit was reden genoeg voor den Adel om van den Graaf af te zien; en over geweld en verdrinkingen te klaagen.

Dus spreekten Melis Stoke en Boxhorn: maar Wilhelmus Procurator houdt het met den Adel: en / zoo als hy de zaak verhaalt / zoude de Adel / zoo verre als hun misnoegen belangt / 't grootste ongelijk niet gehad hebben. Al 't onheil van Graaf Floris zoude volgens dezen Schryver daar van daan gekoomen zijn / dat hy den Koning van Engeland de vriendschap als opzede / en een verbond met den Koning van Frankrijk aanging. Graaf Floris het verbond te Parijs gesloten hebben: de / en weder in zijn land aangekoomen / zoude volgens dezen Schryver te raade gegaan zijn by personen / die 't met het land niet wel en meenden; en hy zoude de groote Heeren verkleint en van zijne tegenwoordigheid geveert hebben.

Hy maakt het noch groffer / en hy schryft dat 'er op dezen tijd nauwelijks een deugdelijk en vroom persoon onder de Raadsluiden van Graaf Floris gebonden wierd. Dan zegt hy noch dat de Graaf Zeeland met onredelijke en zwaare schattingen drukte / te weten met een pensioen van den vierden penning: en dat daar op het t'samen spannen van den

Zeeuw

Zeeuwſchen Adel / en de inbal van Graaf Guido, iſ gevolgt. Ja / zoo als hy bozder meet te vertellen / zoude Graaf Floris, als te zwak om Graaf Guido te wederſtaan / den Daming op den raad van den Szabander ootmoedig om byede gebeden hebben. De Graaf te Hulſt gekoomen / zegt W. Procurator, heeft daar Walcheren van Graaf Guido te leen gekreegen: ja hy heeft hem / met het nuttigen van de Poſtie / heiliglyk beloofd dat hy hem in 't toekomende getrouw zoude blijven / en booz hem zoude ſtaan. Op den zelfden tyd / zoo als hy 't vertelt / iſ 'er ook een zoen getroffen tuffchen den Graaf en den Zeeuwſchen Adel: en de Adel zoude in 't breedzamig bezit van zyne goederen blijven. Maar de Graaf zoude dit verdrag niet al te getrouwelyk onderhouden hebben; want hy liet den Heer Jan van Renesse, en dezelfs boeder Diderijk van Bredeode, te Geertruidenberg in torens opſluiten: en daar moeſten ze blijven zitten; tot dat ze dooz ongelijke huwelyken van hunne zoonen / met de dochteren van 's Graaven Raadsheeren / onſlaagen wierden.

Dat ſcheelt al te veel: wie zal daar upt weeten te koomen? Ewentwel dunkt my dat W. Procurator veele zaaken ſlegtſ loffeljk henen vertelt; en dat 'er tegen zyn verhaal by wat te zeggen zouw ballen.

Ober het verbond met den Koning van Frankryk heb ik niet veel te zeggen. Meyerus valt daar ook geweldig over: Melis Stoke, daar en tegen / geeft den Graabe geen ongelijk; om dat de Koning van Engeland zyn woord eerst verbroken had. Dat laat ik daar: maar geen een degelyk perſoon onder de Raadslieden

luiden van Gzaaf Floris, mag men dat / zonder naarder bewijs / zoo laten doorschieten? Althans zal ik het niet gelooven: en dan zouden de Schryvers andere stukken van zijne geringe weet en te vertellen. Ieder weet hoe de regeering gaat / daar de Raadshereen van den Dorst zoo bedorven zijn: nochtans zal men in geen eene van onze Historien vinden dat het onder Gzaaf Floris zoo sloedig toegegaan is. Het zelfde wil ik gepast hebben op de zwaare en onredelijke schattingen. Is 'er wel een ander Historischryver / zoo onder de Hollanders als onder de Zeecuten / die daar 't minste getrag van maakt? Maar voor al waar lijkt het naar dat Gzaaf Floris ootmoediglijk om de herte gebeden zoude hebben? Alle onze Schryvers getuigen dat hy met magts genoeg naar Zeeland is gezelt: ja hy betrouwde zodaanig op zijne magt / dat hy zijn wijf en zynen zoon binnen de belegerde stadt durfde zenden. En die Gzaaf / pas te voren en altijd zoo moedig / en nu aan 't hoofd van een leger staande / zoude schielijk door zoo een laffe breez zynen vrand als te voer gevallen zijn? Is dat alles niet onmogelyk / 't is ten minste zeer onwaarschynelyk: en / wat waar dat een schoonder pluntje op den hoed van den Vlaming getwerft: 't welk de Vlaamsche Schryvers immers zoo stilzwijgend niet zouden hoor by gegaan zijn. Meyerus, die de daaden van zijne Gzaaben genoeg weet op te schilken / en Marchantius, zoo wel een Vlaming en zoo goed Vlaamsch als Meyerus, staan dat alles over.

Du van Hartog Jan, die Gzaaf Floris, hoe wel onvoorzel / misleidt heeft / en wat daar
 boeder

border aan vast is / weet W. Procurator ook geen woord te zeggen : zal men dat / om eenen Wilhelmus Procurator, in alle onze Historischyberg ook moeten uyttschryppen ?

Noch al border ; waar heeft hy gelezen / en hoe zou hy 't bewijzen / dat Jan Renesse en Diderijk van Brederode twee broeders waren ? En wat de ongelijke huwelijken van hunne zoonen belangt ; zoo men de geslagtergisters van de Brederodens en Renessen naziet / men zal 'er het minste bewijs niet vinden dat hunne zoonen op deezen tijd beneden hun rang en staat zijn getrouwt.

Dan zouw ik misschien daar noch eerder geloof aan slaan / dat Graaf Floris , ziende Middelburg zoo nauw ingesloten / en der overwinninge niet verzekert / om een goed einde van een quaden en hachelijken oorlog te maaken / Beatrix ten wijbe verzoegt en gekreegen heeft. Sommigen van onze Schryberg zeggen dat blak upt : de brede was / niet lang geleden / op dien voet gesloten : alles is dan effen en blak. 't Is waar / dan zoude die misleiding van Hartog Jan , en de ontrouw van den Vlaming / niet zeer te pas schijnen te koomen : maar als men 't doch zoo wat schilken moet / en schilken zal / wil ik liever eene halbe zwaarigheid over 't hoofd of door de vingers zien ; als over zoo veel en groote zwaarigheden henen stappen.

Ik heb gezegt dat ik het misschien eer gelooven zouw : maar / als ik alles wel inzie / weet ik niet of ik zoo veel noch wel zeggen mag. Scriverius althans is 'er sterk tegen : en hy steunt op deeze reden. Indien Graaf Floris het hu-

r De gemeene Kronijk : Barlandus , Beka.

wijk met Beatrix zoo laat / dat is in 't jaar
 1288, aangegaan had / dan kan zijn zoon
 Janker Jan, als hy met Koning Edelwaerds
 dochter trouwde / niet ouder zijn geweest als
 10 jaaren. Maar / zoo genoomen / men wist
 daar noch wyl te komen; en 't waer noch
 staande te houden dat de gemelde krijg veele
 jaaren te vooren aangegaan was; hoe zal men
 t dan met Melis Stoke stellen; dewelke zoo
 duidelyk zegt dat Graaf Floris, om die van
 Middelburg aan te moedigen / zijne vrouwe
 met zynen zoon Jan, in de stad deed trekken.
 Zoo moet hy dan volgens deezen Schryver al
 een vrouwe / en ten minste eenen zoon / gehad
 hebben. Ik wil 't wel bekeunen dat 'er al
 hoondringende redenen zouden moeten inge-
 bragt worden eer dat ik zoo een Schryver als
 Melis Stoke, die het zelf beleeft heeft en als
 gezien kan hebben / booz een leugenaar zoude
 houden.

Om weder tot W. Procurator te keeren; of
 hy / de daaden van Graaf Floris verhaalende /
 altijd eben heusch in zijn schryven is; en of 't
 hem niet te doen is om den Graaf / waer hy
 kan of mag / en of het schyn heeft of niet /
 op 't lelijkste wyl te schilderen; daar zoude ik
 om noch andere reden zeer aan twifelen. By
 boozbeeld; In den oorlog / dien de Van Woer-
 dens en Van Amstollen den Bisschop Johannes
 Siricius aangedaan hebben / schiet hy wederom
 op den gemelden Graaf. De Graaf / zoo als
 hy de zaak vertelt / zoude zijn volk volkoomme
 byzheit gegeven hebben om de gemelde Hee-
 ren / zoo dikwils en zodaanig als ze wilden /
 hy te staan. Dus zoude zijn volk die Heeren
 inder daad geholpen hebben / om haar Heere,
 die

die aller eere waardig was, te beoogzen; en die Heeren / dus geholpen / zouden de magt van haaren vband merkelyk verkleint hebben. Onze vooznaamste Schryvers / als Melis / Stoke, J. * Beka, Chronicon Magnum v Belgii, verhaalen de zaak gansch anders: en / had Graaf Floris den Bisschop de handen niet vanden 't hoofd gehouden / 't waar schier met het gansche Stift gedaan geweest.

Graaf Floris nam dan de zaak vooz den Bisschop op; trok zijne vbanden tegen: nam hunne sloten in: en dwong hen / om een redelyk verdrag met den Bisschop aan te gaan.

Ik heb gezeit dat ik 'er aan twifelen zouw: want ik zie wel dat men 't gedrag van Graaf Floris, als men zoo quaadneemend wilde zijn / ten ergste zouw konnen duiden. Doch dat zoude ebenwel alleculijk op het zeggen van eenen Wilhelmus Procurator steunen: alle onze Historischrijvers zouden der zaake onkundig zijn geweest.

De vrede tusschen beide de Graaben / Guido en Floris, duurde zoo lang / als ze gemeenlyk / of ten minste zeer dikwils / tusschen Vorsten en Koningen duurt; ik wil zeggen tot dat een van beiden wederom lust in 't oozlozen kreeg / of de kans meende schoon te hebben om den anderen afbreuk te doen. De Graaf van Vlaanderen / zoo als onze Schryvers verhaalen / kon Walcheren zoo upt zijn zin niet zetten; en had weder veel volks / om

f Onder Floris V.

* Onder Johannes Siricius.

v De Reb. Holl. sub Flor.

een togt te onderneemen / op de been gebragt. Ma dat 'er van onze kant wat gebzand en gestroopt was; zijn de Vlamingen met een bzaave bloot in zee gestoken / en in Walcheren geslandt. Toen moest de Zeeuwfche landman aanhouden; en de Vlamingen maakten 't niet beter als de Hollanders en de Zeeuwen gesdaan hadden. Gindelijck trokken de Zeeuwen t'zamen / en zijn op den vband los gegaan. De Vlamingen / ziende 't leger op hen afkoomen / zijn met groote hoopen, zoo als de Kijmkronijck spreekt / zeewaarts en naar hunne scheyen geblugt. Maar daar bleeben / naar 't schrijben van de zelfde Kzonijck / wel duizend mannen verdronken: op het veld waren d'er twee honderd gebleeben: behalven dat 'er noch gebangen wierden. Over 't getal van de dooden / dat ^w anderen heel grooter maaken / zal ik nu geen aantekingen maaken: maar over 't jaar zoude wat te zeggen vallen. Volgens Melis Stoke en de gemeene Kzonijck zoude den Vlamingen dus geslaagen zijn in 't jaar 1295: en Melis Stoke schijnt den tijd zoo wel te weeten dat hy den dag ook updukt; zeggende dat ze zoo geklopt zijn in 't jaar 1195, op S. Simons avond.

Maar vooz eerst spreekt J. Beka van deezen doozlog tusschen de jaaren 1287 en 1288. Daar zoude men missehien niet heel na bzaagen: en men zoude zeggen dat Melis Stoke, die niet lang daar naa geleeft heeft / het beter geweten heeft als J. Beka. Maar dan word alles / zoo het schijnt / weder over hoop gesmeeten

^w Kronijk van Zeeland, Goudsch Kronijkje, enz.

doo? Meyerus. Deze Schryver / die de
 Vlaamsche geschiedemissen / jaar voo? jaar / o?z
 dentelyk opreke / spreekt nergens / 't zy op dit
 jaar / 't zy vroeger of laater / van een tweeden
 oorlog tusschen de Vlamingen en de Zeeuwen.
 En wat het jaar 1295 belangt: in dat jaar /
 zoo als hy schryft / had Graaf Guido genoeg
 te doen met den Koning van Frankryk. Ja
 de Koning / ober 't huwelyk van Guidoos doch-
 ter met Konings zoon van Engeland ten up-
 terste gevelgd / en daar hy doo? Guidoos vpan-
 den opgestookt / liet Guido doo? bedrog ge-
 vangen neemen; en hield hem gevangen tot
 het jaar 1296 toe.

Dat Meyerus den ganschen oorlog zoo ver-
 swijgt / schijnt geen ontschuldiging te liden.
 Ik weet aithans voo? zyne verschooninge niet
 anders in te brengen als dat het hem aan ge-
 denkschryften / of aan oude Schryvers / ont-
 broken zal hebben: want dat alle onze Schry-
 vers de zaak zoo net en omstandig zouden be-
 schryben / en dat het ebenwel altemaal gelo-
 gen zoude zijn / zal ik my niet laten wijs
 maaken. Wat de zwaarigheid van 't jaar be-
 langt; voo? eerst zoulv men 't met ^x Beka kon-
 nen houden; dan was 'er weinig op te zeggen.
 Maar om zoo ligt van Melis Stoke niet af te
 wijken; zoulv men konnen staande houden
 dat Graaf Guido in 't begin van 't jaar 1295
 toefsel tot zoo een inbal had gemaakt; en dat
 zijn volk / terwyle dat hy gevangen zat / met
 de zaak vooztgevaaren is.

^x Sub Ep. Johannes I.

^y Zie Scriverius Oud Batav. onder Jan I, het Gondsche
 Kronijkje, enz.

Gzaaf Guido liet het daar niet by blijven; en liet geen eene gelegendheit vooz by gaan / om een vasten boet in Walcheren te krijgen.

Dolgens eenige y Schijbers heeft hy Walal aangetast / en Middelburg belegert / onder Jan I: maar Jan van Henegouwen, die toen de voogdy van den jongen Gzaaf bekleede / zoude de Vlamingen geslagen en upt Walcheren berdzeeven hebben. Doch dewijl andere Schijbers daar geen woord van gewaagen / en hier een groote verwarring in de Historie schijnt te wezen; zal ik dien inbal / en dat slaan van den Vlaming / vooz by stappen. Dit is ebentwel zeker dat Jan van Renesse, met de hulp der Vlamingen in Zeeland gevallen / vooz Jan van Avcnnes of den Henegoutwer heeft moeten wijken.

Maar onder Jan II, den eersten Hollandischen Gzaaf upt het huys van Henegouwen / scheen de krijg tusschen de Vlamingen en de Hollanders en Zeentwen eerst vooz goed aan te gaan. De Vlamingen hadden de Franssen in een bloedigen slag overwonnen; en / hebbende de handen daar dooz wat ruimer gekreegen / meende zy dat Zeeland als van zelfs zoude zwigten. Gzaaf Guido meende z ook / of deed het althans gelden / dat Zeeland een leen van Vlaanderen was; en dewijl Jan I geen oir nagelaaten had / dat 'er niemand eigendom aan had als hy. Zoo heeft dan zijn zoon / ook Guido genaamd / een groote bloot uptgerust om gansch Zeeland in bezit te neemen. De Koning van Frankrijk / om 'er dit tusschen

z. Zie Meyerus ad ann. 1303.

beiden hy te voegen / kon het niet harden / en 't speet hem meer als men zeggen zouw / dat de Vlamingen / die hy met alle kracht beooylogde / als of ze van hem niets te vreezen hadden / zich zelven noch in een anderen oorlog durfden steeken. Zy deden 't eventwel : en hebben de onzen werks genoeg gegeven. Certwijl de jonge Guido op Katzand met het toerusten en bemannen van de bloot lustig bezig was ; quam Willem , de zoon van Jan II , met een wel bemande bloot onboozziens opschieten. Daar wierd wederzijds waaker gebochten ; maar de Vlamingen wierden eindelijk geslaagen / en genootzaakt de blugt te neemen. Maar zy / dooz hunne neerlage getergd en als aangemoedigd / hebben hunne bloot met alle haast weder toegerust / en zijn aldus naar Zeeland gezeilt : en / aan land gestapt / wierden ze aanstonds meester van Terheer.

De jonge Willem trok hen drijbens tegen ; maar wierd na een binnig gevecht geslagen ; en genootzaakt naar Zirixzee te wijken. Guido zet hem aanstonds na / en belegert hem binnen de stad. Maar wat moeite dat de Vlaming deed / en hoe fel dat hy de stad bestormde ; hy kon ze niet magtig worden. De Zirixzeers / getroost goed en bloed booz den Dins te waagen / lieten zich geen arbeid / geen ongemak / geen gevaar verdzieten. En men moet bekennen dat Willem hunne dapperheit en getrouwicheit ober zijne behoudnisse te bedanken had. Middenburg moest ondertuschen booz den Vlaming zwichten en haare poorten open zetten : en met Zirixzee / dat nu
om

omtrent ses weken belegerd was geweest / begon 't ook slegter en slegter te staan. Maar Willem en de Burgers / geen ander upkomst ziende / besluiten lieber het upterste te wagen / als in de handen der vyanden te vallen. Zy trekken wel gewapend / en noch beter gemoed / ter poorten upt; en vallen met een upterste onversaagdheit op den vyand aan: zy queeten zich zoo wel / dat 'er 1500 Blamingen verslaagen bleehen. Niet lang daar naa / als het gemaakte bestand ten einde was / hebben die van Zirixzee weder een upbal gedaan / veele Blamingen verflagen / de stad Middelhurg weder ingenomen; en een eeuwig lof door hunne ongemeene dapperheit verdient. Graaf Willem, zulks verstaan hebbende / is met een goed leger naar Zeeland gebaaren; en heeft de Blamingen upt gansch Walcheren verdoeben. Maar hoort daar naa keerde de kans: want by Duibeland is zijn leger door Floris van Borstelen, Jan van Keneffe, en de Zeeuwse ballingen / onvoorziens en by nacht zodaanig aangetast / dat het puikje van 't leger / ten getale van omtrent 3000 man / verlaagen bleef / of in de zee versmoorde. Guido, Bisschop van Utrecht / 2 Willems broeder / Willem van Horn, Klaas Persijn, Dirk van Haarlem, Dirk van Zuilen, Zwerder van a Beyerwaert, en meer andere personen van den besten Adel / wierden gebangen / of sneubelden in 't gevecht. Daar

2 Meyer. *ibid.*

a Zoo word hy by Meyerus en Beka genoemd: by Reigersbergen staat van Verrenvoort: dat my minder aanstaat.

op zijn de Vlamingen weder vooz Zierzee getrokken; maar ziende daar niet veel uyt te rechten / en dat het maar tijd en volk gespilt was / zijn ze in Noordholland / dat is Delfland / Fhijnland / Kennemerland / gevallen; en hebben alle steden en bestingen / Haarlem nochtans uytgezonderd / zonder groote moeite verobert. De Hartog van Brabant / ziende dat 'er zoo te plukken viel / zocht 'er ook een deel van te hebben; en maakte zich meester van Zuidholland. Wat daar verder op gebolgt is; en hoe dat de Hollanders / als uyt een slaapziekte ontwaakt / het gansche land van de bzeemdelingen in korten tijd gezuiverd hebben / staat by onze Koninklykschrybers omstandig beschreeven. Graaf Guido, die het ter nauwer nood ontkoomen was / wilde het op Zierzee verhaalen; dat hy vooz de derde reize ging belegeren. In dit beleg / dat ^b Meyerus omstandig beschryft / hebben de belegerden zich zelven wederom als helden gegaeten. 't Beleg duurde den ganschen zomer; en zoude noch langer geduurt hebben / was 'er geen ontzet gekoomen. Maar Reinier Doria, een volpzezen Zeevoogd / dooz den Koning van Frankryk met verscheide schepen afgezonden; voegde zich by onze bloot; om den Vlaming slag te leveren. Daar wierd volgens Meyerus en Melis Stoke twee dagen gebochten: op den eersten dag scheiden ze omtrent met gelijke schade: maar op den tweeden wierd het leger der Vlamingen verniet en gansch over hoop gesmeeten. Anderen schryben dat 'er een halven dag en een gan-

^b Ad ann. 1314.

schen nacht gebochten wierd ; maar dat zal zoo beel niet scheelen. Graaf Guido , al te ^c trots om te gaan loopen / wierd gebangen : de bloot genoomen : die niet gesnevelt waren / bielen in 's bypands handen. In 't kort / de vertwinning / om zoo te spreken / had haar volkomen eisch. Maar wat zal men van 't getal der dooden zeggen ? De gemeene Itzonijk bezoot het op honderd duizend man : 't Goudsche Itzonijkje en Reigersbergen op honderd en acht en veertig duizend. Beka ^d spreekt van 10 duizend : die daar in met Veldenaar ober een stent. Meyerus brengt een Minneboeder by ; die op den zelfden tijd geleest zoude hebben / en alleenlijk van duizend dooden spreekt. Gaa nu eens op het zeggen van Schijbers aan : honderd en acht en veertig duizend / of een duizend. Ik had haast vergeten te zeggen dat Hofferus , by ^e Boxborn vermeld / het getal by Reigersbergen uptgedrukt booz een schijf-fout aanzag / en gelezen wilde hebben / acht en veertig duizend. Maar honderd en acht en veertig duizend / of honderd duizend / gelijkt 'er eben veel naar / als een duizend. De gemeene Itzonijkschijber kan een zaak / daar hy van houdt / doorgaans by wel opschikken / en op 't breedste uptmeeten. En wat de Blamingen aangaat / daar klaagt Melis Stroke wel ernstig over / dat ze hun verlies altijd verkleinen.

Het is der Hollander maniere
Verliesen si drie man ofte viere

^c Meyer. ibid.

^d In Ep. Guidone.

^e Over Reigersb. onder Jan I l.

Si segghen liever meer dan min.

Die Vlaming mislaect in 't begin

Al verlore hire meer dan hondert,

Hi mislaects, wie so es wondert,

Daer sijn versleghen scumers viere.

Dat is het zeggen van Melis Stoke, dat ik hier maar Historischer wijze uitschryf: of hy gelijk heeft / of niet / kan een ander onderzoeken. Dit is althans waar dat Graaf Guido een groote magt van volk op 't eiland Schoutwen vergadert had:

Ik wane, het sijn weer de woorden van de Rijnkronijk / noyt man op enen dagh

So menighen man in Schouden sagh.

Daer wasser wel by getale

Twec C. M. ten selven male,

Of meer als ic verstoer.

Dat hy zeer veel volk is by malkander had / blijkt ook uyt het getal der genomne schepen: want volgens Beka, de gemeene Kronijk / en 't Goudsche Kronijkje / sijn 'er niet minder dan elf hondert schepen in de handen der overwinnaaren gevallen. Scheepen / zeg ik / goen scheepies: want / zoo men 't zeggen van de gemeene Kronijk gelooben moet / waren 't altemaal groote schepen.

Ik zal 'er tot besluit maar byvoegen dat Graaf Guido wel haast op vye voeten raak-

te / en geloft wierd tegen Guido Bisschop van Utrecht.

Daar op heeft de stad Zirixzee / tot belooning van haare heldhaftige getrouwicheit / en om dat ze zoo veel leeds uptgestaan had / zeer schoone boozrechten van den Graaf verkreegen.

Leenrecht
op Zeeland.

Wat nu het leenrecht aangaat / dat de Graaven van Vlaanderen op Zeeland gehad zouden hebben ; dat staat by de Vlaamsche Schryvers vast. Zy brengen zelfs een verdrag booz den dag van 't jaar 1310 ; waar by Willem III zich verbonden zoude hebben / om Zeeland van den Vlaming te leen te houden. De gansche zaak / daar onze Schryvers weinig of niet van getweeten hebben / dient upt Meyerus opgehaald. Robert, Graaf van Vlaanderen / willende een einde van 't Israeel ober Zeeland maaken / had in 't jaar 1310 een schoon en magtig leger op de been gebragt. En / om te toonen dat het booz goed zoude gaan / hebben alle de Edelluiden / met de gemeenten / ja de Graaf en zijne broeders zelf / zich met sehzikkelijk eeden verbonden dat ze de wapenen niet afleggen zouden / booz dat ze een einde van de zaak gemaakt hadden ; of / met de wapenen in de hand / op het bed van eere gestorven waren. Graaf Willem quam onder hun gezigt leggen met een schoone Ruyterp ; maar zijn voetvolk was op verre na zoo talrijk niet als dat van zynen vrand ; en daar by slegt getwapend / en zonder groote lust tot het bechten. Dit quam daar by toe dat de Hollan-

ders

derg en de Zeeuwen / hoe dat ze ten optogt ontboden wierden / niet begeerden op te trekken. Zp hadden werks genoeg / zeiden zp / met hunne grenzen te water en te land tegen den den Vlaming te beschermen. Graaf Willem dus in 't naauw / en in geen staat om een slag te waagen / toonde zich niet vreedend van een eerlijke vrede. Na veel oever en weerloopens wierd dit berdzag getroffen.

1. Dat Graaf Willem, en zijne nazaten / de eplanden van Zeeland bezitten zouden als een leen van Vlaanderen.

2. Dat hp aan Guido, Graaf Roberts broeder / jaarlijks zoo veel renten zoude betaalen als de gemeide eplanden opbragten.

3. Dat hp van al zijn recht / dat hp op 't land van Waas meende te hebben / afstappen zouw.

4. Dat de Zeeuwsche ballingen wederom in 't bezit van hunne eer en goederen zouden koomen. En daar op / zoo als Meyerus het verhaalt / is Willem ongetwapend by Graaf Robert gekoomen / en heeft hem manschap gedaan.

Genige jaaren vroeger had hp ook verhaalt dat Floris V, als hp met Beatrix Guidoos dochter zoude trouwen / de Zeeuwsche eplanden / als een leen van Vlaanderen / ten huwelijk gekreegen heeft. Dit leenrecht brengt hp dikwoils te pas; en spreekt 'er van / als van een gewisse zaak.

Maar onze Schrybers spreken daar weinig van. Volgens Boxhornius zouden zy'er gansch niet van spreken: want hy zegt dat het alleen by de Vlaamsche Schrybers gevonden word: doch dat zullen wy zoo aantsonds onderzoeken.

Dat onze Graaven zoo een leenrecht der Vlaamsche Graaven niet erkent / en 'er zich gansch niet aan gehouden hebben / kan uit Meyerus zelf bemaeren worden. Koning Willem, zoo als hy vertelt / wierd door de Graafinne Margareta gemaant en gedagbaart om haar ober't eyland Walcheren hulde te doen: maar hy lachte met haar maanen en dagbaarden. En als Willem III willig was om Zeeland / volgens't verhaal van Meyerus, te leen te houden; was de vyede aantsonds gered en klaar. Nochtans had Graaf Robert zoo een dier en eed gedaan van de zaak ten einde te brengen: zoo als de zelfde Historischryver de zaak vertelt / stond het hem zoo schoon / als hy wenschen kon / om zijn voorneemen uit te voeren. Zoo zal dan het voornaamste geschil gelopen hebben ober't gemelde leenrecht; en Graaf Willem zal dat te voeren niet erkent hebben.

Zoo was het dan een verschil: en zulke verschillen worden doorgaans door den langsten degen uitgemeten. Als het de Graaf van Holland tegen den Blaming houden kon; liet hy hem / met zijn leenrecht / achter aan loopen. Keerde de kans eens / en had de Blaming den langsten degen / dan

kan't en zal't misschien geschied zijn / 't geene de Vlaamsche Historischyvers verhalen / dat de Hollander op dat stuk hoop gegeven en Zeeland te loen overhangen heeft. Ik zeg misschien; om dat het te bezien zoude staan / en 'er veel over te bedenken zoude vallen / of men op dit stuk op het zeggen van de Vlamingen alleen vasten staat kan maaken.

Maar om nu te zeggen wie dat 'er in den grond der zake gelijk heeft gehad / dat zoude meer gestraps in hebben / als sommige Lezers wel denken zouden. Wantwel moet ik zeggen dat het recht van de Hollandische of Zeutoische Graaven wel zoo waarfchijnlijk voorhoont / als dat van de Vlaamsche. Al het recht dat de Vlamingen op Zeeland gehad hebben / en't eenigste bewijs dat ze by te brengen hebben / steunt op een gifte van Hendrik II. Wy hebben 't Meyerus zelf / hier boven / hooren bekenen : en hy geeft nergens andere bewijsstukken op. Maar 't staat by alle onze Schryvers vast / en Meyerus heeft 'er niets tegen te zeggen / dat onze Graaven het eigen en zelfte eiland lang te voren van de Keizeren verkreegen hadden. En / dat wel in acht genomen dient / deeze landen zijn aan Diderik en Graaf Arnout met een volkomen recht / in integrum , gegeven : zoodanig / gelijk 'er ook by stond / dat ze daar mede doen mogten 't geene zy begeerden. En's op zoo eene wijze gegeven / blijft altijd gegeven : en de nazaaten van

den eersten Beeber hebben daar geen gees-
ben meer aan.

Daarenboven hebben onze Graaven / zoo
als Boxhorn getuigt / altijd geschreeven /
Graaf . . . . . by de genade Gods , of / by
Gods gehengenisse : een zeker bewijs dat ze
geen Leenheer erkenden.

Wat 'er van zij; in 't jaar 1323 heeft Lo-
dewijk , Graaf van Vlaanderen / vooz eens-
twig en altijd / en zoo wel vooz zijne nako-
melingen als vooz zich zelven / afstand ge-
baan van al het recht dat hy op Zeeland
meende te hebben. Ook heeft hy beloofst
dat hy daar ober nooit manschap zoude
eiffchen ; en ook niet zoude staan op 't be-
taalen van de renten / die de Graaf van
Holland / volgens 't eerste verdrag met Graaf
Robert gesloten / aan Guido van Namen be-
taalen moest. Daar tegen zoude de Graaf
van Holland afstand doen van 't land van
Waas / enz.

Ik heb gezeit dat onze Schrybers van
dat leenrecht / dat de Graaven van Vlaan-
deren zich aanmatigden / niet of weinig wees-
ten te vertellen. Evenwel vind ik by W.
Procurator dat Floris V , toen hy Guidoos
gevangen was / het epland Walcheren upt
zijne handen ontvangen heeft ; hem hulde

* By Scriverius in zijne Graaven van Holland onder
Floris V.

heeft gedaan ; en opentlijk verklaart heeft dat hy hem getrouwt zoude blijven.

Dat komt op mijn zeggen uyt / dat de grootste magt het hoogste recht was : en dat de Graaven van Holland / als 't geluk den Vlaming diende / en zy niet anders konden / wel iets doo; nood en dwang tegen hun eigen recht gedaan konnen hebben.

Ik heb vergeeten te zeggen dat 'er na den gemelden scheepstrijd een groot getal Vlamingen zich in de duinen / buiten Zirixzee / verscholen had. Die van Zirixzee waren aanstonds gereed om 'er op los te gaan : doch de Vlamingen te zwak van volk / en daar by doo; hunne neerlage moedeloos geworden / gaben zich vrywillig over. Maar hier heeft men wederom het haspelen over 't getal van die gebangenen. Volgens Melis Stoke waren de Vlamingen / die wel gewapend waren / behalven die de wapenen verlooren of weg gesmeeten hadden / zes duizend man sterk : de gemeene Koningh komt in 't getal van zes duizend met de Rijn-Koningh over een. Meyerus spreekt van drie duizend / Reigersbergen van zestien honderd. Maar volgens het Goudsche Koninghje komt het op geen zestien honderd of zes duizend aan : en zy zouden wel zestien duizend man sterk zijn geweest. Als men toch zwetzen wil / kan men 't alzoo ligtelyk te deeg als ten halve doen : hoewel ik wel gelooben zouw dat diergelyke getallen / 't zy doo;
ouop

onoplettendheit van de uytſchrybers / 't zo
door de onleefbaarheid van 't eerste ge-
ſchrift / dikwils verkeerdelyk uytgeſchree-
ven zijn.

Dus verre dan van de kwaliceelen en oo-
logen over 't bezit van Zeeland.

DEKEN

I N L E I D I N G

O P H E T

T W E E D E D E E L

Van den twist, en meenigvuldige Oorlogen,
over het Graaffschap van

Z E E L A N D.

In de Inleidinge op het eerste Deel heb ik verscheide Oudheden van Zeeland naar mijn beste vermogen opgeheldert; en daar zoude dit verbolg / van de oorlogen / ook beter by gepast hebben: maar om dat dit een ander slag van Oudheden is / en boozal op dat beide de deelen malikander in dikte niet te veel ontiooyen zouden / heb ik goed gebonden dit verbolg van het tweede deel hier te brengen.

Wy dienen dan ook een woord of twee te spreken van dien langdurigen twist over het Graaffschap van Zeeland; en van de meenigvuldige en bloedige oorlogen die de Graven van Vlaanderen / en die van Holland / over de bezittinge van Zeeland met verscheiden uytslag gevoert hebben. 't Staat dan weten dat de Graven van Holland / seumende op de meer gemelde gifte van Lodovicus Germanicus, hun recht op de Vlaamsche eylanden booz zeker en ontwijfelbaar hielden: van die gifte / daar hier

booz en elders wijdloopig van gesproken is / zullen wy nu niet breeder spreken : wy zullen maar aanmerken dat de gemelde gifte / naar het gemeen geboelen / gedaan is in 't jaar 868. Wil iemand deze gifte / met den geleerden Heer M. Alting , liever toeschrijven aan Loharis Koning van Byzantijck ; en zoo wel den naam van den geeber als van het jaar veranderen ; daar zal ik nu geen woorden om maaken. Maar dan is de gifte eventwel noch oud genoeg : zynde / volgens den Heer Alting , gedaan in 't jaar 969.

Daar tegen zal men geen eenen Schryver booz den dag brengen / hoe Vlaamschgezind dat hy zy / die het recht der Vlaamingen doet gelden booz 't jaar 1003. 't Zal best zyn den Vlaamschen Historischryver / Jacobus Meyerus , zelfs te hooren. Hy vertelt hoe dat Balduinus Barbatus , Graaf van Vlaanderen / een moedig en dapper Karel / van 's Keizers byand een van zyne beste vrienden is geworden. Van zegt hy verder : "Hy heeft de gunst van den Keizer (*Hendrik II*) zoodaanig gewonnen , dat hy Walcheren , met de andere eylanden van Zeeland , tot een geschenk van hem gekreegen heeft. Doch deeze zaak is de oorsprong geweest van een zeer langduurigen twist tusschen de Vlaamingen en de Hollanders ; en van een oorlog , die bynaa 400 jaaren , met tussenspoozingen , heeft geduurt. Want de Hollanders bleeven daar altijd op staan , dat Zeeland hen zeer deugdelijk en gerechtelijk toebehoorde : en dat uyt krachte van zekere gifte , die door Keizer *Lodewijk* , den zoon van *Lodewijk den Goeden* , was gedaan. Hy spreekt dat recht van

van de Hollanders geenzins tegen: hy spreekt zijne Graaven niet booz; gelijk hy / hoewel op een zedige en onberispelijke wijze / gewoon is te doen.

Jac. ^b Marchantius, ook een Vlaamisch Historischrijver / spreekt niet anders als Meyerus; en schrijft van gelijken dat de Hollanders zich op een ouder gifte / te weten van Lodewijk II, beriepen.

Hier hebben wy dan den rechten oorsprong van alle die oorlogen; en wy wreten booz af dat dit oorlogen / hoewel met tusschenpozzingen / by de 400 jaaren heeft geduurt.

Daar had men dan gifte tegen gifte / en briez tegen briez. En schoon of de oudste brieven / volgens 't recht / behooren booz te gaan; daar wierd niet op gezien. 't Was evenwel stoffe genoeg tot een geschil: en die den langsten degen heeft / legt in zulke geschillen doozgaans boben. Althans schijnt de Vlaming de Zeeuwfche eplanden / kort naa die gifte / overheert te hebben: want als het ^d huwelyk van Robert de Vries met Geertruid, Gravinne van Holland / te Oudenaerde in 't jaer 1063 gesloten wierd; zyn hem de vijf Zeeuwfche eplanden met het land van Walst / en de 4 Ambagten / ten huwelyk gegeven. Hoe het na de dood van Robert de Vries met de Zeeuwfche eplanden gegaan is; en wie dat 'er het Graaffelyk gebied boerde / de Hollander of de Vlaming / daar van is geen volkomen bescheid te vinden. Boxhornius ^e houdt het booz zeker dat de Vlamingen / tot

^b De Reb. Flandr.

^c Vide Meyerum. ad ann. 1063.

^d Zie ook Seriverius Oud Bat. pag. 157.

^e Onder Floris ILL.

onzen Graaf Floris III toe / gansch Zeeland
 gerustelyk bezeten hebben: en dat onze Graa-
 ven / 't zy dat ze zoo ligt tot oorlogen niet
 wilden koomen; 't zy om dat ze upt Drouw
 Geertruid, die met Robert den Vries getrouwt
 was geweest / afkomstig waren; die zaak op
 haar beloop hebben gelaaten. Maar hy meent
 dat / als Floris III door den Graaf van Vlaan-
 deren geslagen en gebangen was / en de vrede
 na een tweejarige gebangenis getroffen wierd /
 dit een van de hoortwaarden is geweest / dat
 Floris III wederom in 't bezit van de Zeeuwische
 eplanden zoude treden / en Graaf van Zeeland
 zoude blijven. Dit meent hy daarom; om dat
 het den Vlaming / by 't sluiten van de vrede /
 toegestaan wierd upt de landen tusschen de
 Schelde en de Heidenzee gelegen zodaanige
 Zeeuwische Gyzelaars te kiezen als 't hem be-
 liefde. Zoo moest Zeeland dan / dus redeneert
 hy / aan Graaf Floris wederom gegeven zijn:
 want de Vlaming zoude geen Gyzelaars upt
 zijn eigen landen begeert hebben. Ik zal zij-
 ne redeneering alnoch niet tegenspreken; ja
 ik wil 'er wel een reden by voegen / die zijn
 zeggen noch waarschiynlijker schijnt te ma-
 ken. Robert de Vries had de Zeeuwische ep-
 landen boor een erfelyk goed ten huwelijck ge-
 kreegen: hy zal ze zekerlyk oock / zoo zoude
 men althans denken / bezeten hebben. Want
 zijn Dader / die ze hem ten huwelijck gaf / zal
 het niet belet hebben: de Hollanders / daar
 hy om zoo te spreken 't zeggen alleen had /
 en ieder naar zijne oogen moest omzien / zul-
 len 't oock / zoo niet met goede oogen / ten minste
 met oogluiking / aangezien hebben. Daar
 na is hy Graaf van Vlaanderen geworden / en
 'er

'er zijn leven lang Graaf gebleeven. 't Staat niet te denken dat hy zijn huwelijks-gifte / zijn erfelijk goed / zoo als Meyerus het noemt / aan zijnen stiefzoon uyt een gulhartige en rustige mildadigheid zal weder gegeven hebben. Men weet dat de Doosten doorgaans zoo goed geefs niet en vallen: en Robert, indien ik het zeggen mag / was zoo inhaalend / en stond zo daanig op het zijne / als eenig Doost van zijnen tijd. Zijne kinderen en kindskinderen zijn hem in 't Graaffschap gevolgt; men heeft geen de minste reden om te denken dat zy op dit stuk gulhartiger zijn geweest als Robert de Vries: of dat ze zoo een landschap / zonder slag of stoot / zouden hebben laten ghen. Ik zeg zonder slag of stoot: want geen een Historischrijver weet ons te vertellen dat 'er booz Floris III om het bezit van Zeeland geoozlogt is geweest.

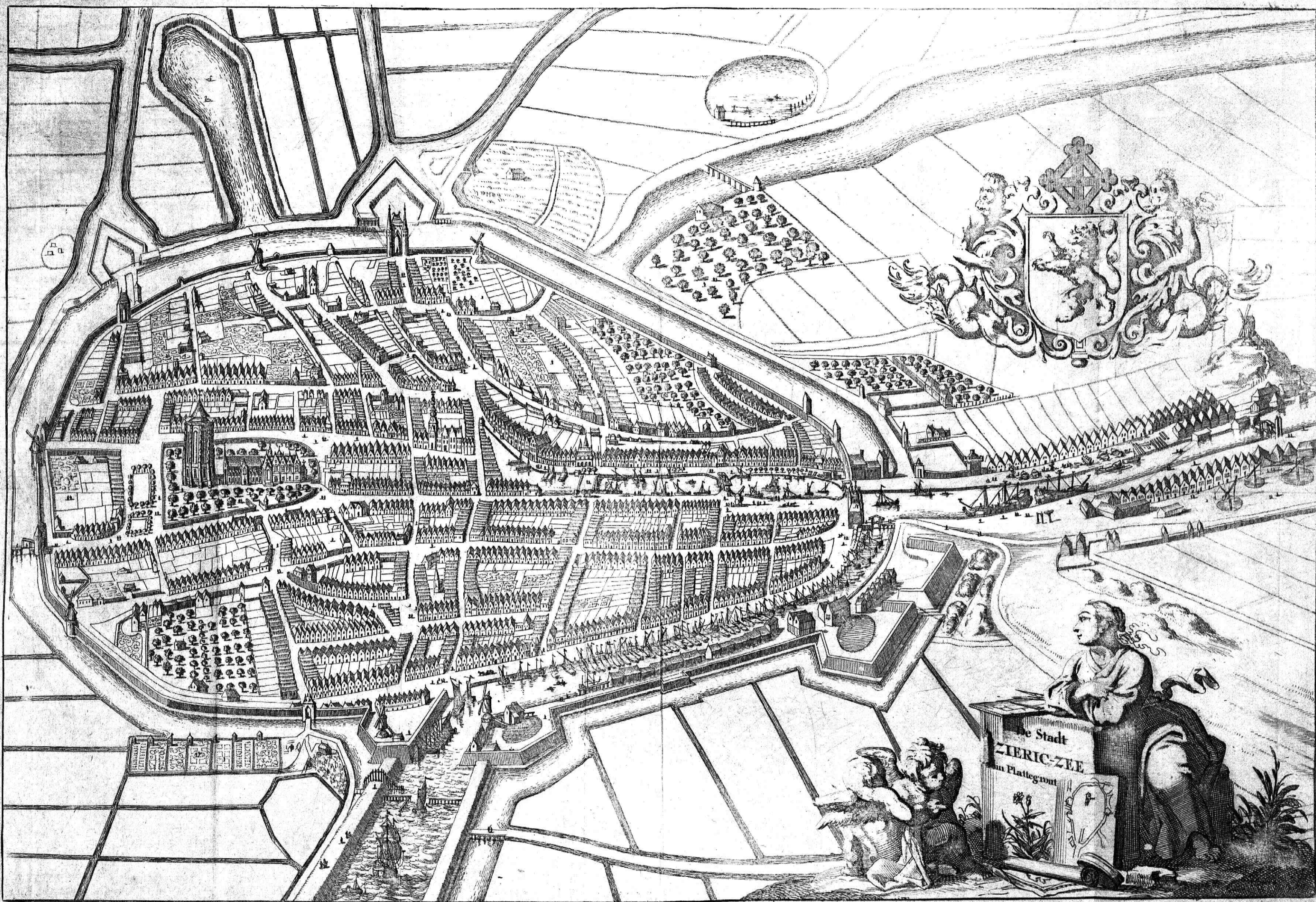
Dat schijnt al by dooz te slaan: des te meer / zoo men daar by voegt dat de gemeene * Kroonijk en W. † Heda dit zeggen volkomenlijk bebestigen. Volgens de gemeene Kroonijk heeft Graaf Floris het epland Walcheren / dat de Graaben van Vlaanderen eenige jaaren herwaarts bezeeten en zonder 't minste recht verobert hadden / van Philips den jongen Graaf van Vlaanderen wederom ge-eischt. Om kozt te gaan; Graaf Floris schoot te kozt / en bleef gebangen. De vrede wierd onder anderen met dit beding gemaakt / dat de Hollander van 't land van Waas afstappen zouw; maar dat hy 't graaffelijk bestier zoude we

* 13 Divisie, cap. 7.

† In Episc. Godefrido.

der kerpgen ober 't eiland Wakheren. W. Heda schryft maar dat hy van 't land Waas' booz altyd afstappen moest. Eventwel / zoo men den oorlog tusschen Philips Graaf van Vlaanderen en Floris III met aandacht leest / en op alle de omstandigheden let / zal men der ten minste sterk aan twyfelden of de Graaf van Vlaanderen / booz den oorlog met Floris III, in 't rechte en volkomen bezit van Zeeland is geweest. Meyerus, die deezen oorlog best van allen en met de meeste omstandigheden beschreeven heeft / verhaalt op het jaar 1157 hoe dat Graaf Philips, niet konnende syden dat de Vlaamsche kooplieden booz de tol van Geerbliet al te zeer geknecht wierden / het land van Waas / dat de Hollanders toen bezaten / geweldiger hand aangetast heeft. De Hollanders meester van 't land van Waas; de Vlamingen van Zeeland: dat schynt wat te stooten: doch is noch in te schikken. Maar dat de Graaf Floris gebangen hield / en hem de wetten genoegzaam konde boozschryben / zoo een slegte brede zoude aangegaan hebben / dat schynt te stuiten. Ik zeg een slegte brede: want Graaf Floris zouw alles wat hy in Vlaanderen bezat / dan eerst verbeuren / als hy 't gemaakte verdrag zoude overtreden. En daar by kreeg hy als 't halve gebied ober Zeeland; 't welk hy / volgens 't ander gevoelen / niet had gehad. Want volgens het verdrag zouden beide de Graaven de inkomsten en de profyten van Zeeland / en alle goederen die 'er verbeurt zouden worden / gelykelyk deelen. Daar en boven wierd 'er bedongen dat het geen van beide de Graa-

Graaven by zoude staan / eenige sterkten of bestingen op een van de 5 eilanden te maaken. Zoo zouw Graaf Floris, indien de Blaming te booren in 't volkomen bezit van Zeeland waar geweest / veel gewonnen en niets verlooren hebben.

2. In 't verdrag word met geen enkel woord te kennen gegeven / dat aan Graaf Floris een nieuw recht gegeven wierd; of dat Graaf Philips hem een gedeelte van zyn recht op Zeeland overdeed. Zulke zaaken en groote veranderingen moeten ten minste met een woord uytgedrukt of aangeroert worden.

Ik zoude dan gelooven dat die gansche zaak raakende Zeeland / omtrent gelaaten wierd / gelijk ze te booren was. Misschien zal 'er Philips, als overwinnaar / iets by gewonnen of enig voordeel bedongen hebben: maar zoo nauw kan het niet nagebozcht worden. En 't moet niet wonder schijnen / of voor onmogelijk gehouden worden / dat ze het gebied / ook voor deezen oorlog / en voor 't sluiten van 't nieuwe verdrag / over Zeeland in 't gemeen geboert hebben: zy hebben 't wel gedaan / of moesten het ten minste doen / na het verdrag.

Zoo komt myne gissing dan hier op uyt / dat de Blaming / zelfs voor den oorlog met Floris III, geen volkomen heer en meester van Zeeland is geweest: en dat het niet te denken staat dat hy / in de plaats van by zijne overwinning te winnen / en den gebaungen Hollander 't eene en 't andere af te persen / daar by veel verlooren zoude hebben. En deeze gissing strepdt niet tegen 't zeggen van de gemeene Koningk: te weten dat Graaf Floris het eyland Walcheren / 't geen door den Blaming

ten onrecht verobert was en bezeeten wierd / wederom eischte. De Vlaming kan 'er een gedeelte van verobert en bezeeten hebben: 't ander gedeelte kan onder den Holland gebleeven zyn: die niet langer gezind was om zyn recht oer 't gansche eyland zoo te laaten vaaren.

Boxhorn ^e, gelijk gezegt is / is van gebœlen dat Gzaaf Floris in 't gansche bezit van Walcheren quam: maar om zekere brieven van Willem I, daar van 't Hollandsche en 't Vlaamsche recht op Walcheren gesprooken word / geloofst hy noch vorder dat het verdrag tusschen Gzaaf Philips en Floris III eigentlijk maar vooz hunne persoonen was gemaakt / en hunne nazaten niet en raakte. In de gemelde brieven verklaaren beide de Gzaaben dat zy 't gemelde land van alle schattingen en beden vry zullen houden. Hier nevens hunne eigen woorden: Quantum ad jus Hollandiæ dignoscitur pertinere, zoo verre als Holland daar recht op heeft. Quantum ad jus Flandriæ: zoo verre als Vlaanderen daar recht op heeft.

Maar het koomt my veel waarschnelyker vooz dat beide de Gzaaben / vooz hen en vooz hunne nakomelingen / eenig recht op Walcheren behouden hebben. Een verdrag te maaken / dat hunne persoonen alleen zoude raaken / en daar hunne nakomelingen niet aan verbonden zouden zyn; wat waar dat vooz een verdrag? Was dat geen boet gegeeven tot een eeuwig vershil? En zyn de Dozsten wel gewoon zulke kontrakten aan te gaan?

Daar en boben geeben die woorden zelf niet duidelyk te kennen / dat 'er beide de Gzaaben eenig recht op hadden? My dunkt althans

^e In zyne Aantekening op Reigersberge onder Dideryk VII.

S^t. LIEVENS MONSTER.

Pr. Vogelaeer . . Sculpsit.

Schora, 100. |-----|

B. C.

dat het niet klaarder uyt te drukken was. Ook meen ik dat dit de rechte en eenigste reden is / waarom dat de keuren der stad Middelburg / die by f Boxhorn te leezen staan / in 't jaar 1277 dooz beide de Graaven / te weten van Vlaanderen en van Holland / bevestight zyn. Zoo een van beiden alleen in 't bezit van Middelburg / en van gansch Zeeland / waar geweest ; die zoude zijne handbesten niet hebben laten bevestigen dooz een nabuurigen Dorst. Dat had zyn recht te naa gegaan ; en was het recht van den anderen Dorst ten minste stilzwygender wyze / zoo niet opentlijk / bekent.

Om ebentwel alles op 't oprechtste by te brengen ; iemand zoude het aldus konnen uytleggen / en ik zoude 'er ook al by toe hellen / dat de Graaf van Holland alleen in 't dadelijke bezit van Zeeland was ; maar dat hy dat eiland / zoo als de Vlamingen het verstonden / van den Vlaamschen Graaf te leen ontbanging moest. Dit zoude steunen op het zeggen van z Meyerus ; dat Dideryk VI, ziende Vlaanderen by verzwakt / by den Keizer Hendrik VI deed aanhouden ; hy mogt van zijne beloften / aan den Vlaming gedaan / outslagen worden ; en Zeeland alleenlijk bezitten als een rijksleen. Van schrijft hy ^b vozder hoe dat de Graaf van Holland den Graaf van Vlaanderen / in 't zelfde jaar / den eed gedaan heeft ; zoo als gebruikelijk was : en op het jaar 1192 hoe dat de Graaf van Vlaanderen den Keizer manschap heeft gedaan ober de eplanden Walcheren / Zuidbeveland / Noordbeveland / Borssele en z.

Zoo zoude dan het kraakeel daar op gedraagt

f Aantek. op Reigersperge 1 deel onder Middelburg.

g Ad ann. 1191.

h Ibid.

hebben / of de Hollander de Zeeuwfche eilan-
den van den Vlaming te leen houden moest / of
niet. En alzo de Graaven van Holland den
Vlaming vooz geen leenheer begeerden te er-
kennen / en in 't doen van de vereifchte hulde
niet haastig vielen / stond de Vlaming by de
eerfte gelegendheit altyd gereed / om zyn recht
dooz de wapenen staande te houden. De waar-
fchynelykheit van dit zeggen zal beneden bree-
der aangetoont worden.

Hier hebben wy van al eenen oorlog ober 't
bezit van Zeeland gehad : Graaf Floris , ge-
lyk gezegt is / kreeg de neerlaag / en wierd ge-
hangen. Eene zwarigheid fteekt in dit ver-
haal ; te weten dat onze Graaf / volgens het
berhaal van Meyerus en Marchantius , in een
zeegebecht zoude gebangen zyn. Navali præ-
lio captus zegt Marchantius. Meyerus zegt dat
de Graaf van Vlaanderen / en zyn broeder
Matthæus , den Graaf van Holland met een
wel toegerufte Vloot tegen getrokken is : dat
Graaf Floris zoo een magt van krygsknegten
en zeeoovers by een getrokken had / dat hy
meester van de gansche zee fcheen te wezen :
maar dat hy dooz den Vlaming zodaanig bezet
wierd ; dat hy / geen kans ziende om het te
ontkoomen / zich bynaa zonder flag of stoot
obergegeeven heeft. Onze Koningfchrybers /
als de gemeene Koning / Reigersbergen , Box-
horn , weten van geen zeegebecht ; maar
fpreeken van een veldslag. Daaren boven heeft
de oberwinning / zoo als onze Schrybers de
zaak vertellen / den Vlaming moeite en bloeds
genoeg gekoft. Graaf Floris had de Graaven
van Gelderland / van Kleef / en van den Ber-
ge / volgens onze Schrybers / te hulp geroe-
pen ;

pen: en de stad Armestein in 't land van Alst belegert. De Vlaming zag ook volks genoeg by der hand te krygen; en taste de Hollanders aan. De hulp vonden met de Graaven van Gelderland / Kleef / en Bergen / gingen na een hardnekkig gevecht loopen: Graaf Floris hield het noch eenigen tyd staande: maar te zwak van volk / en daar by zwaar gewond / viel hy in 's Dyands handen.

Wien zal men hier best gelooven? Ik zouw het om eenre voornaame reden met onze Schryvers houden. Deze reden is dat zelf een ongedrukte Vlaamsche Kronyk / die den Heer Pancratius Castricomius wel- eer toegekomen heeft / en van Scriverius bygebracht word / even eens spreekt als onze Kronykschryvers. Daar staat ook dat 'er een scherp gevecht boorviel: dat het wel 7 uren duurde: dat de voornoemde Graaven van Gelderland / Kleef / en Bergen / gingen loopen enz. Dezelfde Kronyk zegt ook dat de Graaf van Vlaanderen / hebbende van alle kanten hulp ontboden / magtiger van volk was als de Hollander.

Om de zaak best ober een te brengen / zouw men mogen gelooven dat 'er ook ter zee gebochten is: en dat het Graaf Floris ook op de zee te quaad heeft gehad. Behalven dat Meyerus en Marchantius van een zeeslag spreken; zoo vindt men zoo een zeeslag ook beschreeven in zekere Kronyk door Aub. Miræus in 't licht gegeven. En daar staat wel uytdukkelyk by dat de Graaf van Vlaanderen / zyn broeder Mathæus Graaf van Bolonje / en Godefridus Graaf van Leuven / met een vloot van 7000

i Zie de Graaven van Holland enz.

k Auctuarium Aquicinctin. ad Chronic. Sigeberti Gemblac.

scheepen tegen Graaf Dideryk, dat zekerlyk Floris moet wezen / afgekomen zyn.

Hier uyt schynt te blyken dat Meyerus; als hy de zeemagt van Graaf Floris zoo breed uyt meet / niet al te onzydig spreekt; en de overwinning van den Vlaming noch heerlijker wil maaken. Graaf Floris, wil hy zeggen / met zoo beele schepen / en zoo een magt van volk / zag het evenwel niet te houden. Volgens sommige is het niet te gelooven dat hy / of liever zyn Admiraal / seben duizend schepen by malkander gehad zal hebben. Ik zeg / zyn Admiraal: want / gelijk gezegt is / ik zouto veel eer gelooven dat Graaf Floris in een veldslag gevangen is / en by 't zeege-becht niet tegenwoordig is geweest.

Die Vloot van 7000 schepen is wat groot in Scriverius oog. Ik zouto 'er niet tegen hebben; indien 't van vaaue oorlogschepen verstaan moest worden. Maar schepen en schepen verscheelen veel: Scheepjes / Jagten / roep schuyten / en allerhande ligter vaartuigen / zullen waarschynelyk ook al schepen zyn geweest.

Ik moet hier noch een korte bemerking maaken op een andere bemerking van Fr Haræus; die deeze overwinning van den Vlaming in zyne Konijk ' van Zabant ook te pas brengt. De Hollandsche Kronyk, zegt hy / zoo als men die tegenwoordig heeft, staat het ten deele toe; zoo als ook *Heda* doet. Maar laat de Leezer ondertusschen bedenken wat *Beka* voor mag hebben; dat hy geen 't minste gewag van dezen oorlog schynt te maaken: en andere togten vermeldt, die Graaf Floris op dezelfde jaaren tegen de Vriezen gedaan zoude hebben. Van

† Sub Godfrido tertio.

voegt hy 'er deeze kant-tekening by: Nodus haud exiguus in Historia Hollandiæ: geen kleine zwaarigheid in de Historie van Holland. Daer steeken al andere zwaarigheden in 't verhaal van den gemelden oorlog / als de stilzwijgendheit van Beka alleen: en Haræus had zoo wel kunnen aantekenen: geen kleine zwaarigheid in de Historie van Vlaanderen; als hy nu aange-tekent heeft / in de Historie van Holland. Maar om eerst een woordtje dooz Beka te spreken: zijn inzicht is meer de daaden der Bisschoppen / en die van de Graaven / behuoptelyk te beschryven: en daar by heeft hy alles niet geweten. Dit behoorde hy geweten te hebben; ik bekien 't: maar hy heeft het echter niet geweten.

Maer waerom dan andere togten beschreeven; die de Graaf op den zelfden tijd gedaen zoude hebben? Dat mag immers dooz den beugel niet. Dooz eerst / indien Beka in de jaeren gemist heeft; dat is zoo een schelmstuk niet: dat hebben de beste Schryvers hondert en duizendmaal gedaan. 't Was beter anders: maer daerom behoeft hy van geen ontrouwigheid beschuldigt te worden: want daer wil Haræus henen. En wy zullen aanstonds zien dat de Schryvers zelf / die het slaan van Graef Floris beschryven / doozgaans zoo wel in de tijdrekeninge gemist hebben als Beka. Ten tweede; is het wel zoo zeker dat Graef Floris op dien tijd / als hy volgens Beka tegen de Driezen te velde getrokken is / gebangen heeft gezeten? Ik meen van neen. Ja volgens Meyerus, Marchantius, enz. schijnt het zeker genoeg dat hy toen op hysse boeten stond / en los gelaeten was Beka, daer hy de togten op de Driezen beschryft /

voez

14 OUDHEDEN EN GESTICHTEN

sen lande van Zeelant, alzoë dat dit voirsz Cappittel van huere landen tot der somme van drie hondert gemeten landts voirsz. van datum dees brieft eeuwelyck geduerende van ons ende onsen voirsz nakommelingen vry ontlaff, ontslagen of gevudert ende quyte wesen zullen van allen schoten, beden, schattingen, heervaertgelden oft andere bezwaringe onkosten hoedanige dat die wesen mogen, ende al waert zaeck dat zy vele erven ende landts nu ter tyd nyet en hadden, zoë zouden zy noghtans dese voirsz ghifte, gracie ende vryheden gebruycken aen sulcke andere erven, als zy verkrygen sullen tot der somme toe voirsz. Ende waert dat hier naermaels by ongevalle vander zee dese voirsz drie hondert gemeten gemindert worden, het waere in al oft in deele, es noghtans onse wille ende meeninge dat die voirsz. Deken ende Cappittel weder ander land in die stede sal mogen koepen ende verkrygen up dat zy willen, ende dat bezitten vry, mit zulcke vryheyt als voornoemt es. Behouden dat wy 't onswaert houden voir ons ende onsen naekommelingen up de voirsz. drie hondert gemeten lands, die zy nu hebben of naemaels verkrygen sullen in voegen als voirsz es, van elck gemet eenen grootge tsjaers zulck als onse voirvaders Greven ende Grevinnen van Hollant ende van Zeelant van ons dynx te hebben plagen, ende ons dair of jaerlycx toebehoirt ende upte bueren mit rechte die in dese vryheyt nyet begrepen en es. Ontbieden der omme ende bevelen mit sonderlinge ernste onsen Rentmeester bewesten ende beoister Scelt in Zeelant, die nu zyn ende die naemaels wesen zullen, ende allen anderen onsen onderfaten wyen dese zaicke

aenkleven magh, dat zy den voirsz Deken ende Cappittel vry ende quyte laten, onbelast ende ongemoyet van allen onkosten, schoten, beden, heervaerden, bezwaringen ofte settingen die up heur erve tot der somme toe van drie hondert gemeten landts voirsz. die zy nu hebben of naemaels verkrijgen zullen als voirsz. es, geleyt of gerekent zouden mogen worden, sonder eenege weere daer tegens te doene of ander bevel van ons off van onsen nakommelingen dair of te hebben, want wy henlieden mit zo vele gemeten vuyt-gefondert ende vry gehouden willen hebben tot eeuwegen dagen. Ende gebieden vort onsen Rentmeester van Zeelant die nu es, dat hy des voirsz Dekens ende Cappittels goede ende renten tot der somme toe van drie hondert gemeten voirsz. vuyt onsen Register ende boucken setten ende doen setten tot eenen waerteyckene ende kennesse dat zy nimmermeer der aenbelast nogh bezwaert wesen en zullen van ons, nogh van niemande van onsen wegen of naerkommers in eeniger manieren, want wy also gedaen willen hebben, niet wederstaande eenigen statuyten, geboden, verboden, ofte ordonnantien contrarie wesende. In oerkonde desen brieve ende onsen zegel hier aengehangen. Ghegeven in onse stad van Bruessel upten xxi. dach in Augusto int jaer ons Heeren 1438.

Ende omme dat wy Burghmeesteren, Scepenen ende Raede der stede van Ziericxzee voirsz. aldus eenigen brief bezegelt gezien hebben ende hoiren lesen, inhoudende van woorde te woorde in alder manieren als voirsz staen. Soe hebben wy dese copia ende vuytscrifte tot

eenen

eenen *vidimus* bezegelt mit onse voirsz stede zegel van zaycken hier aengehangen in kennisse der waerheyt. Dit was gedaen int jaer ons Heeren als men screef duylent vierhondert acht ende dertigh, den veertiensten dagh in Octobri.

In 't jaar 1339. hebben Willem van Weldamme, Ridder / en zyne huysvrouw Henrica van Rodenburgh, vrouw van Simonskerke / in Lievens-kerke, aan 't outaer van 't H. Azus / eene eenwige Wilary gesticht: zoo als in de volgende akte van hyn uystersten wille te leezen staat.

IN den name des Heere, Amen. Doen te weeten aan alle jegenwoordige, en toekomende, dat op het jaar vande selve duysent drie hondert drie-en-negentich, de eerste indictie, den dertichsten dach van de maant November ten negen uyren of daar ontrent, van het Pausdom ons Allerheyligsten Vader in Christo, en onsen Heere, Heer *Bonifacius*, door Godts voorsienicheyt den negende Paus, vyfde jaar, in tegenwoordicheyt mynes Notaris Publijck, en ondergeschreven getuygen, daar toe specialijcken geroepen, en versocht, in persoone sijn gecompareert de Edelen en Achtbare echte luyden, Heer *Willeman van Weldamme*, Ridder, en Vrouwe *Henrica van Rodenburgh*, Vrouwe van Simons-Kerke, sijne wettige Huysvrouwe, t'samen te kennen gevende, dat van alle goederen, haar van Gode vergunt, sy niet naar dit leven met haar sullen dragen, als het geene dat sy sullen goet vinden te keeren ter eeren Godts, en tot vermeerderinge van den Goddelijcken

lijcken Dienst ; Daarom is het , dat de voorſz
 Echtgenooten begeerende ſeekere voor by
 gaande tydelijcke goederen te veranderen met
 een geluckige Koopmanſchap in eeuwige , uyt
 haare ſeekere wetenſchap op de beſte manier ,
 recht , en forme , die ſy hebben konnen , ofte
 mogen , ter eeren vande opperſte en onverdeyl-
 de Drievuldigheyt des Vaders ; des Soons , en
 des Heyligen Geests , vande Heylige Maria ,
 de glorieuſe Maaght , aller Heyligen , en voor-
 namentlijk des Heyligen Cruyce Chriſti , tot
 vergevinge van hare ſonden ; gefondeert , en
 gedoteert hebben ſeekere Cappellerye , ofte
 eeuwighe Vikarye , in de Collegiale Kerck van
 Ste. Lieven te Zierikzee , des Biſdoms van U-
 trecht , op het Autaar van 't Heylige Cruys in
 deſelve gebouwt ten eeuwigen tyden door een
 Priester daar toe bequaam , bedient , en gece-
 lebreert te worden ydere Weecke drie Miſſen
 op het Autaar voorſz , daar toe gevende , en
 ſchenkende de voorſz Fundateurs uyt een puy-
 re , en irrevocable donatie voor dote , tot een
 dote , en eygendom der voorſz Cappellerye ,
 ofte Vikarye vijf pont groot jaarlijcx inkomen ,
 en eeuwigh inkomen ſeven Dortſche gulden je-
 genwoordigh loop hebbende voor yder pont ge-
 reeckent te ontfangen , en te lighen alle jaren
 in der eeuwigheyt door den Vikaris , ofte Capel-
 laan der voorſz Vikarye , ofte Cappellerye van
 alle de Landen , ende andere goederen , gemeen-
 lijk genaamt Vroonen , tot de voorſz Fundateu-
 ren jegenwoordigh ſpecterende , leggende in
 Wolphaartſdyk in de Parochie van Ooſtkerke ,
 Weſtkerke , en Sabbingen , binnen en buytens-
 dycx , en indien de inkomen , en vruchten der
 landen , en andere goederen voorſz gemeenelijk

Vroonen genoempt, niet en fouden genoeg fijn voor diergelijke betaling der inkompten, dat dan het defect vande voorfz inkompten fal moeten gefuppleert werden van de goederen, faken, en poffeffien der voorfz fundateuren, genaempt Uterdyck, en Gorshuyr, die de voorfz fundateuren hebben in de voorfz Ambachten; welke voorfz inkompten de voorfeyde fundateuren in handen van my Notaris Publycx voorfz, en van den jegenwoordigen ondergefchreven ftipulerende, en aannemende, van wegen, en uyt den naame van alle de geene die't aangaat, ofte fouden mogen aangaan in het toekomende, onwe-
 derroupelijk voor altoos met halm hebben opgedragen, en geresigneert, en tot de dote, en proprieteyt der voorfeyde Cappellerye, ofte Vikarye geappliceert. Welke Cappellerye, ofte Vikarye, de voorfz Echte luyden fundateurs gewilt hebben, en voornamentlijk de voorfz Vrouwe *Henrica* heeft met consent van haren voorfz man gewilt, en geconsenteert, dat de voorfeyde Heer *Willeman*, haren man, foo langhe hy hier op de Werelt in't leven fal blyven, de voorfz Cappellerye, ofte Vikarye, fal confereren, en Patroon van defelve fal fyn. Maar naa de dood van defelve Heer *Willeman*, hebben de gefeyde fundateuren gewilt, en geordineert, dat foo dikwils, en wanneer, en uyt wat oorfake de voorfz Cappellerye, ofte Vikarye, fal komen te vaceren, tot de felve gelijkelyk fullen presenteren *Levin van Simoenskerke*, Broeder van den gefeyden Heer *Willeman*, en Vrouwe *Heilvvich*, fyn Sufter, gefeyt van den *Abeele*, foo fy beyde overleven, anders een van haar beyde doot, en de ander overich fijnde, fal die in 't leven gebleven sijnde

de den anderen overleeft heeft alleen tot de voorz Cappellerye zijn leven geduyrende presenteren een armen Priester, en bequaam, sijnde van de Bloetmaagschap van den voorz Heer *Willeman*, soo daar soodanige een gevonden wort, en anders sulck een armen Priester niet gevonden werdende, eenen anderen armen vreemden Priester voor de reste bequaam sijnde; Maar nae de doot van haar beyden sal die gene 't sy Man, ofte Vrouw, die als dan de naaste, en outste sal sijn van Vader en Moeder van de voorz Heer *Willeman*, Patroon sijn van de voorz Capellerye, ofte Vikarye; 't welke altoos soo sal worden geobserveert, den jonger Man voor ouwder Wijf, daar sy beiden in gelijken graat van bloetmaagschap even naa sullen sijn; daar en boven hebben de voorseide fundateuren gewiltd, en begeert, dat de Admissie, en Institutie der voorz Cappellerye, ofte Vikarye in der rijt, soo dikwils, en wanneer de selve sal komen te vaceren naar presentatie der Patroonen inder tijt, gelijk als boven is geordonneert, ten eeuwigen tijde sal specteren, en toekomen aan den Deken, en Capituel van de Collegiale Kercke van Ste. *Levin* voorz; versoeckende de voorz fundateuren ootmoedichlijk den Illustren, en geduchten Prince den Heere Hertoch *Albertus*, Grave van Henegouwen, Hollandt, Zeelandt, Heere van Vrieslandt, *Patroon* der voorz Collegiale Kercke, als mede de Eerwaardige Mannen de Heer Deken, en Cappittel der voorz Kercke, dat sy tot de fundatie, dotatie, erectie van 't *jus Patronatus*, reservatie en dispositie, en alle het andere voorz sijn gencigde faveur, en consent gelieve te verleenen, en niet te min de Vikarye,

rye , ofte Cappellerye , de goederen , en inkompten hier boven geassigneert , gelieve te recipieren , en admitteren tot de proprieteyt en Corpus van de voorsz Collegiale Kerke , en alsulke Cappelleryen , ofte Vikaryen , der selver goederen , en innekomen , als mede den Cappellerye , ofte Vikarye in dier tijt doen gauderen , en toestaan alle privilegien , en vryheden , die andere præbenden , ofte Beneficien der voorsz Kerke tot noch toe genooten hebben , en als noch genieten ; en hebben niet minder de voorsz fundateurs voor de eerste presentatie der voorsz Vikarye ofte Cappellerye gepresenteert , en presenteren uyt kracht van dit tegenwoordige publijcke Instrument de Eerwaardige Mannen de Heeren Deken , en Capittel voorsz , den discreten Heer *Baudevvyn Waddyns* Soon , Priester des Bisdoms van Utrecht , Bloetverwant van den selven Heer *Willeman* , verzoekende met en voor hem , dat sy den selven volgens de costume en gebruik der voorsz Kerke tot de Cappellerye , ofte voorseide Vikarye , en tot Vikaris , en Cappellaan der selven aannemen , institueren , en admitteren : van alle welcke , en yder van dien , de voorsz fundateuren versocht hebben door my Notaris Publijck gemaakt te worden een ofte meerder Publijck , ofte Publijque Instrumenten , die uitgegeven , gecorrigeert , verandert , en gemendeert kunnen werden , soo dikwils als 't noodich sal sijn naar dictamen , en advijs van een yegelijg Wijs Rechtsgeeleerde , de substantie nochtans der sake in geenendeele te veranderen ; Dit is geschiet in den Haghe in 't huis der wooninge vanden geseiden Heer *Willeman* Ridder , op het Jaar , Indictie , Maant , Dagh ,
Uur ,

Uur, en Pausdom, als vooren; daar by jegenwoordich de discrete, en eersame Mannen Mr. *Thomas Coenraats* Soon, Priester, en *Jacob Hugenfsz*, genaamt Weest, Clerk des voorfsz Bisdoms van Utrecht, getuygen tot het voorfsz specialijk versocht, en geroepen; En ik *Pieter* genaamt Ommeloop, Clerk des Bisdoms van Utrecht, Publijk Notaris door Keyserlijke Autoriteyt, hebbe by alle, en yder voorfsz, wes die alsoo als voorfeit is geschiede, en gedaan wierden, mette voornoemde getuigen jegenwoordich geweest, en die so hebbe sien doen, en hooren, hebbe daar uit dit jegenwoordige publijk Instrument in dese publijke forme met mijn eigen hant gestelt en met mijn gewoonlijk signet versiegelt, daar toe versocht, en gebeden; in oirkonde der waarheit wes voorfsz is de rasuren in dese woorden in eeuwicheit door een Vikaris, ofte Cappellaan vande voorfsz Vikarye, ofte Cappellerye van alle sijne plaatsfen approbere ick met mijn hand, en zegel, niet ter quader trouwen, maar by erreur gedaan.

Daar op is gevolgt de goedkeuring van den *Utrechtschen Bisschop Frederik* van Blankenheim.

Frederick van Blankenheim, door Gods genade Bisschop van Utrecht, doe te weeten aan een yder, dat wy de fundatie, dotatie, en erectie eener Cappellerye, of eeuwige Vicarie, ter eeren van de hooge, en onverdeelde Drievuldigheid des Vaders, des Soons, en des Heiligen Geests, der Heiliger Maria, des Glorieuse maagt, aller Heiligen, en voornamentlijk des Heiligen Cruice Christi op het Altaar van het

voorz Heilige Cruis, gebouwt in de Collegiale Kerke van *S. Levin* te Zierikzee onses Bisdoms, te bedienen, door den gestrengen man Heer *Willem van Weldamme* Ridder, onses Bisdoms voorz, en Vrouwe *Henrica* des selven Bedgenoot, gefundeert, gedoteert en geeri-geert, van de welke in het publijk instrument daar van gemaakt (door dewelke onsen jegenwoordigen Brief is getransfixeert) mentie gemaakt wort, in voegen Godsalichlijk, recht, en Canonykelijk de selve gemaakt zijn, en ook geordonneert met alle, en yder ordonnantie en constitutie in 't selve publijke instrument uitgedrukt, ratificeren, approberen, en in Godts naam confirmeren; verklarende de Landen, vruchten, en alle andere goederen tot de voorz Cappellerye. ofte eeuwige Vicarye voor dote geassigneert, ofte naderhant te assigneren, te fullen wesen, en zijn geestelijk, en de selve voortaan te fullen moeten gauderen van de geestelijke vryheit; Institueren daar en boven Heer *Boudewyn Waddings* soon, Priester, in 't voorz instrument genoemt, in de voorz Cappellerye, ofte eeuwige Vicarye voor de eerste-maal, en confereren de selve op hem met alle sijne rechten en appertenentien door dese jegenwoordige, behoudens een yegelijcx recht in allen dingen; Ten oirkonde van onse Brieven gegeven in 't Jaar ons Heeren duysent drie hondert vier-en negentich, den seventienden dach der Maant Martius. Onder stont geschreven, de voorz Copien accorderen met het Register voorz van het Capittel van Zierikzee ofte Boek, in dat gedeelte van het boexken alleen; 't welk ick *Cornelis Ruta Willems* soon, Notaris publijk, by den Hove van Hollandt ge-

geapprobeert, met mijn ordinaris hantteeken attestere.

En was onderteykent,

C. W. RUTA. *Notaris.*

Levyn Kats, Ridder / heeft in dezelfde Kerk / Prebende.
 ter eere van de H. Maagd en van alle Heili- door Le-
 gen / eene Kanonniks prebende gesticht in 't vyn Kats
 jaar 1398. Hier nevens de stichtingsbrief zelf / gesticht,
 zoo als die ons ter hand gekomen is.

IN den name des Vaders, des Soons, en des Hey-
 ligen Geests. Ick Levin van Cats, Ridder,
 doe kont alle luiden, dat ik ter eeren Gods,
 Marien sijnen Moeder, en alle Gods Heiligen,
 en in verlatenisse alle mijne sonden, gefun-
 deert, gemaakt en geordineert hebbe eene ceu-
 welijke Canonyx Provende, te verdienen in
 Sinte *Lievens* Kerke, met fulken goede vol-
 gende, en in allen manieren als hier na geschre-
 ven staat. In den eersten hebbe ik hier toe ge-
 set, en gegeven ses gemeten Lands, en een
 half gemet Lands, liggende in Oosterland, daar
 die vijf gemeten of gelegen zijn binnen dese
 landgemerken, op 't *Sonneschijn Margriete*
Willemans oost af, *Jan van den Abeele* suyt-
 oost, *Clewaart Lanwaarde* soone west af, en
 die Heerweg noord af; Item anderhalf gemet
 lands binnen dese landgemerken *Kop Wille-*
manffen oost af, die *Zeedijk* zuyt af, *Glaas*
Clewaarts soone west af, en 's Heeren *Vroone*
 noord af; Item acht gemeeten lands, daar
 af is gelegen een half gemet lands in ooster-
 land binnen dese landgemerken, *Hugo Symonffe*
 oost af, *Koomen Wille* zuyt af, die Heeweg

24 OUDHEDEN EN GESTICHTEN

west af, en *Gillis Yen* soone noord af; Item een gemet lands liggende binnen dese landgemerken, *Huyge Lem Symons* soone oost af, *Jan Gillis Schepens* soone suyt af en west af, en *Jan Lem Symons* soon noort af; Item vierdalf gemet lands, liggende binnen dese landgemerken, Heer *Huyge Daddyns* soone oost af, *Jonkvrouwe Aachtien t' Scuten* dochter zuyt af, 's Heeren *Vroone* west af, en die *Maarvliet* noort af; Item twee gemeten lands liggende binnen dese landgemerken; oost af *Gillis Yen* soone, *Jan Koolmans* soons *Vroone* zuyt af, *Mulok Jan Robels* soone west af, en die *Maarvliet* noort af; Item een gemet lands, liggende binnen dese landgemerken, die *Maarvliet* oost af en noord af, *Jonkvrouwe Aachte t' Scuten* dochter zuyt af en west af; Item twee gemeten lands, liggende in 't oosterland binnen dese landgemerken, die *Heereweg* oost af, *Pieter Boudems* soone zuyt af, die *Maarvliet* west af, en *Jan van den Abeele* noord af; Item anderhalf gemet lands, liggende in 't oosterland binnen dese landgemerken, *Hallink t' Scuten* soone oost af, *Jan Claas* soone noort af; Item derdalf gemet lands, liggende binnen dese landgemerken, *Willem Claas Pieters* soone oost af, die *Heereweg* zuyt af, *Dierlyk Willems*, en *Heyn Pieter Coppiers* soone west af, en *Heyn Pieter Coppiers* soone noord af; Item twee gemeten lands, liggende binnen dese landgemerken, Heer *Heyndrik Pieter Boudins* soone oost af, die *Heereweg* zuyt af, *Jan Claas Pieters* soone west af, en die *zeedijk* noord af; Item twee gemeten lands vijftigroeden min, liggende binnen dese landgemerken, die *Heereweg* oost af, *Domas*

mas Jans soone zuyt af, *Claas Heyndrix* soone west af, en *Matbys Heyne Brunen* soone noord af; Item vier gemeten lands, leggende in Vianen binnen dese landgemerken, die Middeldijk oost af, Heer *Lieven van Cats* zuyt af, die *Watergank* west af, en Heer *Claas Kerving* noord af; Item vier gemeten lands hondert roeden min, liggende in Vianen binnen dese landgemerken, die Middeldijk oost af, Heer *Claas Kerving* zuyt af, die *Watergank* west af, en die *Heereweg* noort af; Item twee-en-tnegentig roeden *Dijx*, liggende tot *Nieukerke* in *Duyveland* binnen desen landgemerken, *Heyn Pieter Willemsz* oost af, Heer *Willelem Causijn*, *Huyg Wittebolle* soone, en *Heyn Pieter Willems* soone zuyt af, *Schoen* west af, en *Heyn Pieters Willems* soone noord af; Item anderhalf gemeten lands, liggende in 't oosterland binnen dese landgemerken, die *Watering* oost af, *Witteman Claas* soone zuyt en noord af, en west af die *Middeldijk*; Item een half gemet lands, liggende binnen dese landgemerken, *Olewaart Colewaarts* soone oost af, *Heyn Pietersz van Hyle* soone west af, Heer *Claas Maas* zuyt af, en die *Middeldijk* noort af; Item twee gemeten lands, leggende in drie stukken, daar die twe stukken of gelegen zijn binnen dese landgemerken, *Boudyns Coppiers* soone erfgenamen oost af, *Jan Claasz Brwouts* soone zuyt af, *Gillis Jan Huygen* soone west af, en die *Heylige Geest* noord af; en dat derde stuk lands is gelegen binnen dese landgemerken, die *Middeldijk* oost af, *Boudyns Coppiers* soones erfgenamen zuyt, west en noort af; Item twee hondert en acht-en-twintig roeden *dijx*, leg-

26 OUDHEDEN EN GESTICHTEN

gende in Oosterland van Duijveland binnen dese landgemerken, Vrouwe *Heywich van den Abeele* ooft af, dat Zeewater zuyt af, Meester *Jacob Berewouts* soone west af, en die Maarvliet noort af; Item vierdalf gemet lands Haymanne, liggende in Zuytkerke binnen dese landgemerken, *Pieter Ellix* soone, *Jan Ellix* soone en *Witte Heyen Mouris* soons soone ooft af, *Witte Simons* soone en *Jan Heyn Hugens* soons soone zuyt af, die Flusvliet west af, en *Witte Heyne Meervis* soons soone noort af; Item een seltendeel van vijf ouden Scijlden, een achtendeel van eenen ouden Schilde min, renten 's jaars in die Hofstede, die *Betsman Pieters* soone nu beseten heeft, op die Korenmarkt te geldene, die een helft t'elken Bamisse, en die ander helft t'elken Paasschen. Item thien grooten Vlaams 's jaars te gelden t'elken Sint Jans misse in die Hofstede, die *Matthys Symons* soone beseten hevet in die Middellstraten. Item seven grooten t'elkens 's jaars te gelden tot elken Paasschen, in die Hofstede die *Truyden Jan Hadden* soon nu beseten heeft op die Melkmarkt. Item twaalf grooten elkens jaars renten in die Hofstede die *Pieter Ryngerse* de Wevere beseten heeft tusschen . . . , en *Dirk Worf* noortwaarts van den Vroone te geldene t'elken Bamisse. Item thien grooten 's jaars in die Hofstede, daar *Willem Lachbaard* een Huys op staande hadde, in Sinte Aarnouts Slop, en nu *Claas Lem t' Swevers* soone in pachte heeft, te geldene t'elken Sinte Jansmisse midsumer. Item die twee deel van de twee grooten 's jaars in die Hofstede, die *Balage Yen* nu beseten heeft aan die oostzyde van de korte Nobelstrate, te gelde t'elken Sinte Jans-

Jans-misse. Item die tweedeel twee Ingelssen
 'sjaars in die Hofftede *Rye Yen Willems* soone,
 die Wagemaker nu beteten heeft, aan de west-
 zyde van de Nobelstraten te geldene t'elken
 Sinte Jans-misse te midsomer. Ik *Lieven van
 Cats*, Ridder voorz, gelove den Deken, en
 Capittel van Sinte *Lievins* voorz. waarschappe
 te doene te vollen rechte van alle voorz goe-
 de, en alle kommer af te doene, diere opge-
 wesen heeft voor den date van desen Briefve.
 Welke Canonix Provende ik wille datte besit,
 en behoude totte sijnen lijve al uyt duirende,
 Mr. *Willem Houd Heyndrix* sone, en na sijnen
 doot sal dese gifte van deser Canonix Provende
 komen aan my, op dat ik dan in levende lijve
 ware, te gevne en te bekeerne daar ik willen
 soude, en na myne doot dese voorz gifte al-
 toos te komen op ten oudsten, en naasten man-
 hooft die van mijne lijve wetachtelijken komen
 sal wesen, en ware datter geene manhooft en
 ware, te komen aan 't oudste wijfshooft, van
 my neder komende, alsoo de voorz is; en wa-
 re datter man noch wijf van my nederkomen-
 de wetachtelijken bleven of waren, soo sal de-
 se gifte komen aan den oudsten en naasten man-
 hooft, die van *Renger Willems* soone, en van
Aachte sijns wijfs lijve nederkomen soude wesen
 wetachtelijken, ende en ware geen manhooft,
 te komen aan d'oudste wijfs hooft, die van *Ren-
 ger Willemans* soone, en van *Aachte* sijnen wij-
 ve komen wesen sal als voorz is; ende omme
 dat ik wille, dat alle dit vaste en gestadig blij-
 ve, en wel gehouden worde sonder wederseg-
 gen van yemanden, soo hebbe ik *Lieven van
 Cats*, Ridder voorz, desen Brief vooren beze-
 gelt met mijnen zegelen, en omme des meer
 sec.

seekerheyt wille, soo hebbe ik gebeden den eersamen, wijfen luyden *Baudyn Lauwaarts* soone, *Wisse Symoens* soone van *Bordamme*, en *Jan Glaas Jansz*, Schepenen in Zierikzee, dat sy desen Brief bezegelen willen met hare zegelen, en wy *Baudyn Lauwerts* soone, *Wisse Symoens* soone van *Bordamme*, en *Jan Glaas* soone *Janssen*, om der bede willen van Heer *Lieven van Cats* voorz, soo hebben wy desen Brief bezegelt met onse zegelen; gegeven op den anderen dach in Julio, in 't jaar ons Heeren duijfent drie hondert acht-en-tnegentig. Onder stont, gecollationeert jegens gelijke opdrachte ofte Canonix Provende, geschreven staande in sekere Franchijnen Boek, eertijds toebehoort hebbende 't Capittel van *St. Lievins Monster* tot Zierikzee, daar gelijke giften in geschreven staan, en bevonden daarmede te concorderen, by my als Notaris, en was geteekent,

G. POPPE.

Hoe dat Helwich Kats, en Boudewijns Wadiszoon, Kononnik in den Bziel / eene Canonniks Prebende in deze zelve Kerk gesticht hebben / is boven reeds verhaalt.

In 't jaar 1381 heeft geleest *Mr. Hugo Willemszoon, Licentziaat in de Rechten / Vikaris van Heilo / en Koster te Alkmaar*: dewelke in de laatste plaats een Vikarie heeft gesticht: doch daar van is byeeder onder Alkmaar gesproken.

In dezelve Kerk zijn meer andere Prebenden en Vikarien geweest.

In dezelve Kerk zijn noch meer andere Prebenden en Vikarien geweest: en onder anderen een Vikarie / aan den outer van het *H. Kruys*: dewelke in 't jaar 1545 / den 17 February

huurp / dooz Georgius van Egmond Biffchop
van Utrecht begeben is aan Laurens Pieterlz.;
tot eerlijker onderhoud van deszelfs staat, zoo
als de woorden van den brief luiden.

Alle de Kapellen rondom het Kooz zijn in
oude tijden dooz eenen Lombaard gebouwt: op
dat hy in de kerke aldaar / en niet op onge-
wijde aarde / zoude begraven worden.

Deze kerke heeft een overschoon en zeer
kunstig orgel / gemaakt dooz Niklaas Nijckho-
ven. Deze zoo heerlijke kerke is in 't jaar
1466, op Kermis avond / dooz den blixem af-
gebrandt. Tot gedagtenis van dezen brand is
dit jaarschrift gemaakt / 't welke noch heden
daags gelezen word onder het venster der kost-
teren; en in 't welke gezinspeelt word op den
Afgang van de Misse der Kerktwijdinge:
Terribilis est locus ille*.

Cras Cane terribLLIs: non possUM: CUR?
CadIt IgnIs (2)

Behalven de Hoofdkerke zijn 'er te Zirixzee ^{Verscheide}
verscheide Mung- en Drouwen-kloosters ^{kloosters te} ge-
weest / die ook hunne kerken hadden. ^{Zirixzee.}

Daar heeft ook een deftig huis van de ^{Dat van de}
Templieren gestaan tot het jaar 1312 toe; ^{Templie-}
wanneer deze gausche Ouder / onder het Paus-
dom van Klemens V, is uptgeroeit. ^{ren.} Boxhorn
verhaalt in zijne Aantekeningen op de Zeewo-
sche Kzonijs van Reigersberge, op het 317
zijdje / dat er onder de Stads registers bye-
ben zijn gebonden / houdende aan den Schout /
Burgemeesteren / Schepenen / en den Raad
van Zirixzee: waar in hen last gegeven wierd

* Reigersb. tweede deel, 238 zijdje.

om alle de Templieren op eenen nacht te vermoorden; ende manier wierd booz-geschreeven hoe dat ze dit bloedig werk hadden upt te voeren. Doch twee van die maats / dewelke juist op dien moordaadigen nacht buiten het klooster gebleven waren / zijn den dans ten allen gelukke ontsprongen.

Weinige jaaren geleden / heeft de ingang van dit klooster te Zirixzee noch gestaan; zijnde een hooge steene poort van roode steen / met de beeltenissen van Leeuwen en van andere dingen / zeer kunstig gemaakt. Rechts daar ober stond een straat / dewelke noch tegenwoordig S. Jans - straat heet / en booz dezen gediend heeft tot paardestallen booz de Templieren. Deze naam van S. Jans - straat is daar van daan gekomen / dat de S. Jans Kijders / gelijk Boxhorn getuigt / in het bezit gestelt wierden van het klooster der gemelde Templieren.

Hetwelke
aan de Pre-
dikheeren
gegeven is.

Maar naderhand is dit klooster aan de Preekheeren gegeven: want die hebben ook te Zirixzee gewoont. Doch na de verandering der Regeeringe is het klooster te niet gedaan / en op order van de Majestraat in byzondere huizen verdeelt.

't Preekheeren Konbent te Zirixzee / zoo als de Schryber van Batavia desolata upt het handschrift van Barent van Tergoes verhaalt / is in 't jaar 1255 boozt gesproken upt het Preekheeren Konbent van Antwerpen. Barent Jansz van Tergoes bewijst het upt twee oude beerzen / die op den kerkmuur te lezen stonden

Nae duyzent twee hondert ende vijftig mede
Quaemen die Preekheeren binnen die stede.

En dezelve Barent had het van ouder Aou-
nikken verstaan dat de Prior van Zirixzee / a^s
hy naar 't Provinciaal Kapittel zoude gaan /
het Scrutinium of de stemmen moest brengen
by den Prior van Antwerpen, die het zelbe dan
in 't Kapittel aan de Definitors ter hand stelde.

Dit Konvent heeft geen of geringe onkos-
ten in 't timmeren gedaan: want de Burgery
schonk aan de Broeders groote gebouwen /
met eenen byber en eenen boogaerd. Ja zy
gaf hen een kerk van een wonderbaare groot-
te; die de kerk der Templieren was geweest:
welke Templieren eenige jaaren te voren / de
gansche wereld dooz / op eenen nacht onge-
bragt waren.

Uyt dit verhaal van Barent van Tergoes
schijnt het onzeker te wезen of het wel booz
de waarheit mag aangenomen worden / 't gee-
ne veel Schrijvers gemeent hebben / dat dit
klooster dooz Margareta van Konstantinopolen,
of dooz Machteld, Keizer Willems moeder / ge-
sticht is geweest. * Want had eene van haar
beiden / of hadden ze heidegaar / te weten de
eene boozde andere na / dit Konvent gesticht /
dat zoude P. Barent van Tergoes zekerlijk ge-
weeten en in zyn verhaal ingelijst hebben.
Maar dewijl hy uytzulkelyk zegt dat de
Burgery aan de Broeders groote gebouwen
gegeeben heeft / schijnt het eerste zeggen te
verballen. Van schryft de gemelde Pater al
border.

Dit is zekerlijk een booztreffelyk gebouw
geweest: want Erasmus a Nova Terra, een
van de oudste Paters, die in 't jaar 1519 met

* Ik roeg hier, tot verklaringe, eenige woorden by uyt het
Desolata Batavia. Versaelder.

Veele en
deftige
Monnik-
ken in dit
Konvent.

acht andere Paters in de Ouder gekomen is; heeft my vertelt dat 'er op dien tijd over de 70 Broeders waren. Hy zeide daar by dat 'er onder die Broeders zeer geleerde en deftige verkundigers van 't Goddelijk Woord gehouden wierden. Doch de voornaamste van allen was Broeder Kornelis van Duveland: dan was 'er ook Br. Barent † van den Einde; en deszelfs volle broeder Br. Frans van den Einde; en veele anderen meer. Maar eplaaſ in 't jaar jaar 1532, als zekere ziekte / de Engelsche Smeethooſtſe genaamd / in Holland en Zeeland woedde; is dat groote getal der Broederen zeer vermindert. Ja by verloop van tijden / en als 'er de Nieschziekte by gekomen was / is het getal der Broederen zodaanig gedunt; dat het sedert voor een half Konvent gehouden werd: en dat we genootzaakt waren / eenige Broeders uyt andere Konventen te verzoeken.

In dit Konvent ben ik / Br. Barent Janſz. van Tergoes, gekoomen in 't jaar 1570; en ben daar ingeleedt op den dag van S. Pieters-Stoel; zijnde toen 20. jaaren oud. In 't volgende jaar 1571 / op den zelfden dag / heb ik 'er mijne professie gedaan. En dit is de laatste professie, die in dit Konvent gedaan is geweest.

Het getal der Broederen was toen zeer klein; en bestond maar uyt tien personen. Daar was op den zelfden tijd een geleerd Prior, zijnde ook een deftig Dreeker / met name Br. Willem van Gangelt; die uyt ons Konvent van s'Hartogenbosch genomen was / en in ons Konvent was ingelijft. Ook was

† A Fine.

'er een geleerd Onderprior / zijnde insgelijks een uptsceekend Predikant / met naame Dominicus * Aegidius Topiarius; die ons upt het Konvent van Antwerpen was toegezonden / en myn Leermeeſter is geweest.

Dozders is 'er in 't jaar 1571 / na Paasſchen / te Haarlem binnen ons Konvent een Provinciaal Kapittel gehouden: zijnde onzen Provinciaal / Godefridus van Mierlo, tot Bisſchop van Haarlem aangesteld. In dat Kapittel is P. Paulus Coijanus (van Kooijen) tot Provinciaal gekozen: detwelke alle de Konventen bezigtigende / en eindelijk ook in ons Konvent te Zirixzee aangekomen / my naar 's Hartogenboſch / om 'er te ſtudeeren / bezonden heeft.

Als Zirixzee (door de party van den Prinz) ingenomen was; wierd de Prior Willem van Gangelt, met den Onderprior Frans Paſteins, en noch vyf of ſes Broederen / genootzaakt het Konvent te verlaaten / en elders henen te trekken. De Prior begaf zich naar 't Konvent van Aken: daar hy / als in dat Land gebooren zijnde / als een gasti ontvangen wierd.

De Onderprior heerde weder naar zyn Konvent te Loben. De oudſte Vater / Erasmus a Nova Terra, een man van negentig jaaren / wierd van de andersgezinden buiten de Stad in 't Lepzooshuys gestelt; daar hy in 't jaar 1574 geſtorven en begraven is. De anderen hebben zich herwaarts en derwaarts verſpreidt.

't Leger des Konings ſliep onderwijlen niet; De Stad maar heeft de Stad / onder 't beleid en door de wakkerheit van den Veldoberſte Mondra- party des Konings weder be- magtigd

* Hy word als een geleerd man vermeldt van Fr. Sweertius, an Val. Andreas, die zijne ſchriften ook optellen,

gon, weder bemagtigt. Dyftig boetknechten boerden dit werk upt op deeze wyze. Maedsmaal de zee alle 7. uren wascht en weder afloopt / zoo quamen zy ober 't zand; en droegen het buskzuid in sakjes gebonden op hun hoofd. En / doo? dien dat 'er geen of weinig wacht gehouden wiedz / hebben ze de stad zonder groote moeiten verobert. Daar op gingen de kerken weder open; en de katolijken verrichtten hunnen Godsdienst als te booren. De eerwaardige Prior, zoo eben gemeld / quam van Aken weder in 't konvent: en heeft alleen met groote moeite en arbeid / maar ook met een uysterste bevalligheid / in de stad gepreekt. Hy heeft langen tyd achter mallander / tweemaal 's daags / in de groote kerk met een zeer grooten toeloop gepredikt: want daar waren geen andere Priefters booz handen.

Plegtige
Ommegang.

Als nu de katolijken en 'skonings soldaaten / die daar in bezettinge lagen / op den eersten Zondag van October / volgens onder gewoonte / een plegtigen onnengang van de H. Apostelen Petrus en Paulus zonden houden; heeft de Prior van ons konvent onze beste kerkcieraeden / die in verhole plaatzen verborzen waren / booz den dag gehaalt: maar niet langer als eenen dag of twee / na het eindigen van den onnengang / hebben de Andersgezinden de Stad wederom met een groot leger ingesloten. Die van binnen verdrjben. daar op des konings soldaaten: want dat kleine getal der soldaaten kostt zoo een menigte geen tegenstand bieden. Onze Prior trok ook met de soldaaten van den koning uijt / en is weder naar Aken gereist;

De Stad
weder door
de Staat-
sche party
veroyert.

reist; alwaar hy / hier of by jaaren daar nae / van de pest gestorven is. De andersgezinden onderwijlen / alles wat hui voorsquamt verwoestende / hebben alle onze kerkgewaaden en goude vaten / die by achteeloosheit noch niet verstenen waren / en met een de bzielen balt 't konvent weggenomen.

Eenige jaaren daar nae / alzoo onze kerk / De kerk die zeer groot en oud was / en in 't midden afgebrand. geen pplaren had / dzeigde in te storten; zijn eenige quaadwilligen dooz een ladder in de kerk geklommen. Daar op hebben ze hier en daar buur gelegd onder de grooste balken / daar het dakt op ruste. Als die balken dan dooz gebzandt waren / is het gausche gebouwt ingestort / en in de kerk geballen. De muren / die ober end bleeben staan / zijn te mets afgebraken en tot geld genaakit: en 't gausche konvent is zodaanig verwoest / dat 'er nauwelijks eenig teken van overgebleven is.

Een van de Paters des konvents / te weeten Bz. Hendrik Wildemans, bekleeodde het ampt van * Terminaris in 't Zuidbebeland / een epland dat uyt 32 Dorpen bestaat; en had zijne woonplaats in de stad Cergoes: want daar was de nieuwe gezindheit noch niet ingedzongen. Maar in 't jaar 1571, als die van de gemelde gezindheit ober-al weer opstelten begosten te rijden / moest de voornoemde Pater ook een goed heen koomen zoeken: en begaf zich naar de katolijken van Holland. Daar heeft hy met oozlof der kerkelijke Obersten het Woord Gods op eene zeer bevallige wijze / hoewel in 't heimelijk / verkundigt.

* Die moest op zekere gestelde plaatsen en tijden Gods Woord verkundigen.

Maar als hy eenige reizen / om den grooten toeloop van 't volk / door den Schout betrapt was geweest ; is hy eindelijk ook te Leiden in 't jaar 1606 betrapt. En hoewel de Schout hem zeide dat hy niet te vreezen had ; om dat hy oud en hoog van jaaren was / en beele benauwdheden voor Gods Kerke uytgestaan had / kreeg hy een schudding in alle zijne leden ; en is aldaar drie maanden daarna / op 't oktaaf van S. A. Drouws Bezoeke / in den Heere gerust.

Ik / die nu alleen van dat konvent overgebleeven was / had van het jaar 1571 tot het jaar 1588 in 't konvent van 's Hertogenbosch gewoont. Toen wierd ik na een zware pest / die schier alle de Broeders van ons konvent te Kalkar weggerukt had / met twee andere Broederen uyt het konvent van 's Hertogenbosch naar Kalkar gezonden ; om het konvent daar wederom op de been te helpen : en ben daar niet langer gebleeven als tot het jaar 1591. Want alzo ons konvent te Nimwegen geen Prior had ; wierd ik door P. Petrus Bacherus , Prior te Kalkar / en Dikaris van den Provinciaal van Holland / Gelderland / Vriesland / en Zeeland / tot Prior van Nimwegen aangesteld ; daar ik den 24. October aangekoomen ben.

Als de Andersgezinden deeze Stad voor de tweede reize bemagtigt hadden ; hebben wy / tegen alle beloften / het konvent met de stad moeten verlaten. Doch de kerkgetwaaden / met de brieven van 't konvent / hebben wy eerst op eene zeer goede en veilige plaats besorgen. Daar op zijn alle de Broeders naar andere konventen van onze Order vertrokken.

Dit

Dit konvent (van Nimbwegen) is van 't geringste slag niet geweest; maar heeft veele zeer geleerde Paters gehad / die 'er voor my geleest hebben. Een van dezelve / Pater Dominicus van de Graaf, was een uytsteekend Godgeleerde: dan was 'er een / Pater Johannes de S. Antonio genaamd / die niet alleen een beballig Preeker was / maar ook de Hebræusche en Grieksche taal meesterlijkt verstond: en de Andersgezinden in een openbaar dispuut / naar het schryven van den Karthuiszer Laurentius Surius, overwonnen heeft.

Acht dagen na dat de stad ingenomen was / ben ik / hebbende alles te booren behoorlijk beschikt / wederom geblugt naer mijne veilige schuilplaats / het konvent van Kalkar. Daar wierd ik dooz den Prior Petrus Bacherius, en dooz 't gansche konvent / weder aangenomen / en in 't konvent ingelyft.

Dus verre Pater Barent Jansz van Tergoes: die leste / die zijne kloostergeloften in 't konvent van Zirixzee heeft gedaan. Deeze zelfde Pater is in 't jaar 1596 de Diechtvader van de Nonnen zijner Ouder te Wijk te Duurstede geweest / gelijk in de Beschryvinge van 't Utrechtsehe Bisdom breeder is verhaalt. Na derhand heeft hy / volgens den Schryver van * Batavia Delolata, het ampt van Prior te Kalkar bekleedt.

De Dominikaaner Monniken van Brugge hebben hunne staat zien / die zy te Midelburg hadden / in 't jaare 1336 overgegeeven aan 't konvent van hunne Ouder te Zirixzee. Dezelfde Ouder had haaren Pater Terminaris,

* P. 97.

die te Middelburg woonde / een huys bezogt ; daar de Terminarissen gewoon hebben tot den 21 February 1574 ; wanneer alle de Kerke-lijke perſoonen genootzaakt wierden Middelburg te verlaaten.

Nonne-
klooster by
Zirixzee.

Dolgens den zelven Schryber heeft 'er booz-
dezen / weinige mijlen van Zirixzee / een Non-
neklooster van de Ouder der Prektheeren ge-
staan ; Leliendaal genaamd. Uyt de akten
van 't Algemeen Kapittel / te Middelburg ge-
houden in 't jaar 1459 / kan men beſpeuren
dat het zyn begin genomen heeft uyt de verga-
deringe van eenige godbzuchtige Dochters / by
malkander woonende ; welke vergadering dooz
't gemelde Kapittel met de boozrechten van de
Ouder begunstigt is met de volgende woorden :
Het eerwaardig genootſchap / en 't Klooster
onzer Zuſteren van Leliendaal / word dooz ons
tot de weldaaden der Ouder aangenomen /
zoo by leuen als by ſterben.

Voortgang
van dat
klooster.

Dat die Nonnen naderhand / onder de Hol-
landſche Vergaderinge / zeer godbzuchtig ge-
leeft hebben / daar van hebben wy zeker be-
ſcheid uyt de akten der booznoemde Vergade-
ringe. Maar geduerende het woeden van de
beeldſtoornery / heeft dit klooster zoo wel te
lijden gehad als de andere kerken en kloosters :
ja 't is schier van alle zijne goederen be-
rooft ; en alzo tot een uysterſte armoede ver-
ballen. Als de gebouwen dan te mets ouder
de voet vielen / en 't getal der Nonnen zeer
klein geworden was ; zyn de overgeblebene
goederen / die de rooſgierige handen outgaan
waren / dooz den Eerw. Pater Vincentius Her-
culanus, Kommiſſaris generaal / met Pauſſe-
lijk en Koninklijk verlof / in 't jaar 1569 toe-
getweezen

geweezen aan 't Breekeheeren konvent te Zirixzee.

Des zoude het konvent van Zirixzee gehouden zijn de drie laatste Bonnen / die 'er noch oberig waren / te onderhouden en aan dezelveben zoo lang als ze leefden het noodige te bezorgen. Als die uptgestorben of na het inmeemen van Zirixzee elders bezonden waren / is dit klooster volkomentlijk vernietigt.

Deze vernietiging is dooz 't Algemeene Kapittel / dat te Kromen gehouden is in 't jaar 1569 / met de volgende woorden bevestigt.

Wy bevestigen en houden voor goed ..... als ook de vernietiging van het Klooster Le-liëndaal in Zeeland, en deszelfs vereeniging en inlyving met het Konvent van Zirixzee op 't zelfde eiland; dewelke door den Eerw. P. Vincentius Herculanus is gedaan.

Ook hebben de Grempten van S. Augustinus, gelijk De la Torre in zijn Roomsch verhaal verzekert / een woonplaats te Zirixzee gehad.

Noch is 'er een klooster van de Minnebroederen geweest / met een aanzienlijke kerk daar aan. Het blijkt dat ze daar gewoont hebben omtrent het midden der veertiende eeuw: want men vindt in de stads papieren dat ze zedert het jaar 1383 zoo ongebonden van leven waren / dat ze somtijlen handgemeen wierden; tot zoo verre dat een Monnik / Dirk Oudergeest genaamd / van zijnen medemonnik wierd dood gestoken.

Om deezen moord heeft de Majestraat van Zirixzee ook straf gepleegt ober de andere Minnebroederen: dezelveben upt het klooster berdzeven / en hunne goederen aangeflagen;

Vernietiging.

Het klooster der Augustynen Monnikken.

Het klooster der Minderbroeders.

de welke dooz de Scheyenen bestiert wierden.

En als vier jaren daar na een ander Gar-
diaan en andere Monnikken / dooz toelaating
van de Majestraat / weder in 't klooster ge-
keert waren ; hebben dezelve zich immers
zoo stordig en ongebonden aangestelt : en heb-
ben alle de renten en inkomsten / de welke on-
der de voorige Monnikken aan het klooster
geschonken waren / verkogt. Als hier dooz
de Stads Overigheid en de burgery wederom
met hen ober hoop was geraakt ; heeft dezelf-
de Overigheid / op het verzoek van de bloed-
verwanten der eerste Monnikken / de nieuwe
Minnebroeders dooz een ozdonantie doen ver-
trekken / en de oude weder in geroeven.

De nieuwen / hier van verwittigd / hebben
de rente-brieven / die noch onverkogt waren /
verkogt : al het huisraad / gewijde vaten / kel-
ken / en inboedel weggepakt : en zijn dus mid-
dernacht / eer dat 'er de Majestraat iets van
wist / uyt het klooster en de stad vertrokken.
Het welke in de stads brieven aldus aangete-
kent staat : In het jaar 1388 hebben de Minne-
broeders van de nauwe onderhoudinge het kon-
vent te Zirixzee berooft van roerende en on-
roerende goederen. Waar dooz aardig te ken-
nen wierd gegeven dat deze Monnikken / de-
welke geen roerende goederen mogten verhoer-
ren of verbzeemden / niet alleen de roerende
maar ook onroerende goederen verboert heb-
ben.

Omme kerck is in 't jaar 1552, op S. Lu-
ciaas avond / afgebzandt : het klooster is in de
beeldstormery / die 'er kortz volgde / tenemaal
hernielt.

Doch

Doch onder de kloosters heeft de Abdy van de Cisterci- Monnikken meest uptgemunt; zijnde in 't jaar 1470 gesproten upt de Salvator's-abdye te Antwerpen / en boerende den naam van Marpen-hof. Van deze Abdy spreekt Sanderus aldus in zijn Brabantia Sacra De Abdy Maryen-hof te Zirixzee is in 't jaar 1470 volgens het recht van Vaderschap onderworpen aan de Abdy van S. Salvator, en aan den Prelaat der zelfde Abdye. Deze Abdy is met die van Warmond / en met meer andere Abdye in Holland en Vriesland van de Order van Cistercie, verbonden geweest.

De Abdy der Cisterci-Monnikken, uyt de Salvators-Abdy van Antwerpen voortgekomen.

In een doodboek der Abdye van Warmond / 't welke ons vereert is door den Heer Johan Verzijde, staan de volgende Priors van gemelde Abdye opgetelt:

Eenige Priors van gemelde Abdy.

Broeder Niklaas van Nieuwerkerke.

Br. Jakob van den Briel.

Br. Niklaas Rijks: dewelke in 't jaar 1537 overleden is te Warmond.

Ook is Kornelis Poldermans hier Prior geweest; zijnde tot het bekleeden van dit ampt geroepen upt S. Salvators Abdye te Antwerpen. Dezelve heeft de hem toevertroutode kudde met een zonderlinge godtzuchtigheid en voorzigtigheid bewaakt. En als het Katholijk geloof in die oorden verballen / het heerkelijk gezag genoegzaam te niet gegaan / en schier alle de Monnikken vermoort of althans verdreben waren; is hy met een wonderlijke standvastigheid in zijn klooster gebleven: willende liever sterben / als zijn geloof

* Cap. 9. pag. 22.

afgaan / of zijne plaats verlaten. Zoo is hy dan dooz het woedende geboefte woedeelijc gesdoodt in 't jaar 1572; van wien / als een heerlijken Martelaar van de Cistercie-ozder / konnen nagezien werden Chryfottomus Henriques ^a, en Raissius ^b in zijn byboegzel op de geboozte dagen der Nederlandsche Martelaren van Molanus.

Daarenboven heeft Zirixzee in den Katolijke tijden gehad een klooster van grauwe of zwarte Zusters / aldus naar haare grauwe of zwarte kleeding genoemd : hetwelke bekend was onder den naam van de Drie Koningen; en volgens Lindeborn ^c vereenigt was met het Kapittel van Sion.

Lucas Waddingus, schryvende in zijne Jaarboeken ober het jaar 1490, verhaalt dat eenige jaaren te voore een zekere Poppe Heimet (misschien Heimen of Heiman) woonende te Zirixzee / by uptersten wille besproken had / dat 'er upt zijne goederen gebouwt zoude worden eene kapel booz de Heiligste Drieuldigheit; en naast aan de kapelle een gasthuys booz 17 armen. Maar alzoo de kapel en 't gasthuys / dooz de achteloosheit van de erfgenaamen en den Gasthuysmeester / bykans verballen waren / heeft Poppoos dochter / en zijne neeben / verzocht dat daar een huys booz de Zusters van de derde Ozder mogt getimmerd worden. David van Borgonje, Bisschop van Utrecht / heeft hun verzoekt ingewilligt; en heeft 'er / upt kragte van zijne ordinarisse magt / een huys van de derde Ozder / onder

^a Fasciculus SS. ord. Cist. l. 2.

^b Ad 15. Febr.

^c Cap. 2 §. 1. pag. 382.

de aanroepinge van de H. Marta van Nazareth / opgerecht. Tot Mater of oberste heeft hy aangestelt ee te Marta Jillis dochter, en tot Biechtvader eenen Boudewijn Pietersz van Kloetinge, die ook naar den regel van de derde Order leefden. Dit alles is door den Paus den 28 Juli van dit loopende jaar bevestigd.

De Bulle van dezen Paus / te weten Innocentius VIII, was geschreeven aan den Abt van S. Mariaas kloosters te Middelburg, onder 't Bisdome van Utrecht; mitsgaders aan den Proost van S. Salvors kerke te Utrecht, en aan den Officiaal van Utrecht; en was van den volgenden inhoud.

VAN wegen onze in *Christus* beminde dochteren, *Maria Jillis*, de Moeder van 't huys, te Nazareth, in de stad Zirixzee, van de derde Order van S. *Franciscus*, genaamd van de Boetvaardigheid, onder 't Bisdome van Utrecht, en van wegen de Zusteren des zelve huys; mitsgaders van wegen onzen beminden Zoon, *Boudewijn de * Cloringni*, Broeder van de zelve Order, is ons een verzoek voorgedragen, behelzende; dat wel-eer *Lieven Kats*, *Roeland Gerritsz Koeps*, *Pieter Laurensz. Sprigavels*, en *Pieter Manne*, leeken onder 't voornoemde Bisdome, als uytvoerders des Testaments van wijle *Poppe Haymet*; leek, toen inwoonder der gemelde steede, begeerende den wille en schikking van den zelve *Poppe* ter uytvoeringe te brengen, in de gemelde stad, naar de Zuidpoort, aan 't strand gelegen, uyt de goederen aan gemelde *Poppe* van Godt gegeven, gesticht hebben een kapelle ter eere van de Heiligste Drievuldigheid; daar dagelijks ten eeuwigen

* Misschien de Cloetinge. *Versaelder.*

44 OUDHEDEN EN GESTICHTEN

tijde eene Mis zoude moeten gedaan worden: en benefens die kapelle gesticht hebben een gasthuys voor 17 armen: dewelke ieder eene portie zouden hebben; en, zoo lang als ze leefden, uyt dat gasthuys niet zouden moeten verhuizen: vorders dat ze voor 't onderhoud van twee Kapellanen, die de gemelde Missen zouden doen, en voor 't bewijs van 17 portien, voor de voorn. 17 armen, zekere vaste goederen, die ze toen uitdrukten, aangewezen hebben: eindelijk dat ze, voor 't goed en gelukkig bestier van 't bovenstaande, zekere statuiten en ordonantzien uitgegeven hebben: begeerende onder anderen dat de goederen, die zulken armen, ten tijde als ze tot gemelde portien aangenomen wierden, verkregen hadden, als ook die ze na die aanneeming verkrijgen mochten, na hunne dood aan 't voorn. gasthuys, tot vermeerdering van gemelde portien, eeuwig zouden blijven: dat naderhand, als de huyzing van 't gemelde gasthuys, en des zelfs vordere gebouwen, door de achteloosheit of verzuimenis van den Regent des zelve gasthuys, en van die daar in gewoont hebben, als tot een volkomen verval waren gekomen, en de vruchten, renten, en inkomsten van dat gasthuys en van de voorn. kapelle vermindert en verloren waren, en 't getal van de portien der armen bynaar tot niet was gekomen, zoo dat 'er maar twee armen meer woonden; dat toen onze in *Christus* beminde dochter, *Dorothea Poppoos* dochter, mitsgaders onze beminde zoonen *Pieter Laurentsz.* en wijle *Jan Pieterz. Sprigavels*, begeert hebben dat het gemelde gasthuys, met de kapelle, zoude op gerecht worden tot een Zusterhuys van de gemelde Order: dat daar op onze Eerw. Broeder

David,

David, Biffchop van Utrecht, het voorn. gafhhuys met de kapelle tot zoo een Zuffterhuys, met de naame van Nazareth, door zijn ordinariis gezag opgerecht en ingeffelt heeft: dat hy voor 't welwezen ende gelukkige beffieringe van 't gemelde huys, en van de Zuffters en andere perfoonen, die daar in wonen, als ook voor de bewaringe van 't klooffterlijke leven, aan 't huys en de Zuffteren voornoemd door dezelfde ordinariiffe magt eenige voorrechten en vergunningen toegelftaan heeft: dat hy ook *Maria* voornoemd tot Moeder van 't zelve huys, en *Boudewijn* voornoemd tot Biechtvader van de Moeder en de Zuffteren, heeft aangeffelt; zoo als gezegt word dat in zekeren brief van den zelve Biffchop, die daar over gemaakt is, breeder uytgedrukt ftaat.

Maar om dat fommigen, gelijk het gemelde verzoek liet volgen, over de kracht van de gemelde oprechtinge, vergunninge, en aanffellinge, twiffelden; zoo zijn wy van wegen *Maria*, de Zuffteren, en *Boudewijn* voornoemd, ootmoediglijk gebeden, wy zouden ons door een Pauffelijke goedertierendheit gewaardigen de gemelde oprechting, inffelling, vergunning, en aanffelling, op dat ze des te beffandiger mogten zijn, door de Pauffelijke beffeffiging te bekrachtigen; en, tot beter zekerheit, den naam en titel van 't zelve gafhhuys, en de gafhvyheit, te niet te doen, en te vernietigen; en eindelijk dat gafhhuys, met deszelfs huizingen, en met de kapelle, tot een Zuffterhuys van de voornoemde Order van nieuws op te rechten; en voor het bovenffaan-
de andere bequaame middelen in 't werk te fteilen.

Hierom

46 OUDHEDEN EN GESTICHTEN

Hierom is het dat wy, die ten uijterste begeerig zijn dat de Staat van alle religieuze plaatsen, voornamentlijk in onze tijden, ten beste bestiert worden, en van 't bovenstaande geen zekere kennis hebben, en voor 't gemelde verzoek echter wel genegen zijn, uwe bescheidenheit door dezen Apostolischen brief beveelen, dat gy - luiden, of twee of een van u luiden, al het bovenstaande, en ieder van 't zelve in 't byzonder, uyt krachte van ons gezag, naarstig onderzoekt: en zoo gy door zoo eest onderzoek bevindt dat alles aldus gelegen is, dat gy de voornoemde oprechting, instelling, en vergunning, voor zoo verre als zulke voorrechten en vergunningen eerlijk zijn, en alles wat in den gemelden brief vorder volgt, voor zoo verre als het tot het bovenstaande behoort, uyt kracht van ons gezag goedkeurt en bevestigt; en alle en iedere gebreken, indien 'er eenige mogten begaan zijn, vergoedt. Vorder dat gy, tot beter zekerheit, den naam en titel van 't gemelde gasthuys, met de gastvryheit, uyt krachte van ons gezag volkomenlijk te niet doet en vernietigt: en het zelve, met zijne huizingen en met de kapelle, van nieuws tot een Zusterhuys van de gemelde Order oprecht en aanstelt: het zelve huys aan de voorn. Zusters, om het altijd te gebruiken en te bewoonen, overgeeft; dat gy ook ordoneert en vaststelt dat voortaan ten eeuwigen tyde de Moeder en de Zusters, die in 't gemelde huys zullen wonen, zoo dikwils als 't noodig zal zijn, vryelijk en zonder te misdoen zullen mogen verkiezen een Biechtvader van de voorn. Order; of ingevalle zy zoo eenen Biechtvader niet kosten krijgen, een wereldsch Priester;

Priester; die aan den Bedienaar van 't Huys te Middelburg, van de Order der Minnebroeders, onder 't voorschreeven Bisdom zal moeten voorgestelt en van hem aangenomen worden: ordoneerende ook dat het gemelde Huys te Nazareth ten allen tijde zal staan onder 't bewind van den voorn. Bedienaar; zoo als de andere huizen van gemelde derde Order in die gewesten onder hem staan. Noch vorder dat gy-luiden alle de vaste en losse goederen, zoo die aan 't voorn. gasthuys voor de 17. portien beweezen, als die door de armen zelf nagelaten zijn (die alleenlijk uytgezonderd, dewelke voor 't onderhoud der twee Kapellanen die de gemelde Missen moeten lezen, besproken zyn) aan 't gemelde huys ten behoeven en voor 't onderhoud der voorgemelde Zusteren, wederom uyt krachte van ons gezag, toevoegt en in eigendom overgeeft; zoo nochtans dat de gemelde twee Kapellanen, en de twee armen die 'er noch overig zijn, buiten 't gemelde huys, maar echter op eene bequaame plaats daar zy genoeg in neemen, zullen moeten wonen: en dat, als de gemelde twee armen, te gelijk of de een na den anderen, van recht mogten afstappen of koomen te sterven; dat dan hunne portien en de goederen door hen nagelaten altijd aan 't voorn. huys zullen blijven. Zoo dat gy-luiden die schikking van den voorn. *Peppo* tot zulke gebruiken, als gezegt is, zult hebben te veranderen: behoudens evenwel het recht der parochikerke, en ieders recht in 't byzonder.

Voorts, indien de gemelde goedkeuring, bevestiging, vergoeding, vernieting, oprichting, aanstelling, vergunning, toevoeging, en overgEEVING door UL. uyt krachte van de-
zen

zen brief geschiedt ; zoo vergunnen wy doof ons pausselijk gezag , en uyt een byzondere goedgunstigheid , aan het voorn. huys en aan de Moeder , ende Zusteren die daar in woonen , datze voortaan alle en iedere voorrechten , vrydommen , gunsten , genadegiften , en vergunningen , vryelijk en zonder te misdoen zullen mogen hebben , gebruiken , en genieten ; die aan de andere Moeders en Zusters van dezelve Order in 't algemeen vergunt zijn , of noch staan vergunt te worden. Niet tegenstaande enz. gegeeven te Rom en by S. Pieter in 't jaar van 's Heeren Menschwordinge 1490 , den 28. July , in 't jaar van ons Pausdom . . .

't Huis van
de Brood-
zusteren.

Het Beg-
gijnhof.

Daar was
Vikary.

Noch was 'er een huis van de Brood Zusteren / dewelke dus genoemd wierden om dat ze het brood of de kost gingen bedelen / of met de hand wonden.

Hier by quam noch een fraai Begghnhof : hetwelke in 't jaar 1456 / zoo wel als de kerk der Predikheeren / zeer geschonden is dooz den brand De toren van dit Begghnhof en de achter gevel der kerk / met eenige huiskens / zijn noch tegenwoordig in wezen. In deze kerk / aan S. Mariaas outer / was boorzene een Diktary gesticht ; dewelke in 't jaar 1529 bezeten wierd dooz Heer Kornelis Hubrechtz. den nazaat van den Heer N. Lyndraier.

Willem , Graaf van Holland en Zeeland / heeft deze Begghnen dooz den volgenden brief onder zijne beschutting genomen ; daar hy haar ook de zorge van den Raad van Zirixzee aanbeveelt.

WY Willem , Grave &c. Onsen lieven ende getrouwen Balju , Scépené ende Burgemeesters van onser poorte van Zirixse , Salut , &c.

Wy

Wy ontbieden u, ende willen, dat ghi den Be-
ghinen Hoff van Zirixe, ende den Joncfrouwen
die daer in wonen, of wonen sullen, van on-
sen weghen houd in sulcken staet ende in sul-
ken wesen van clederente dragen, ende van eer-
same wandringhe, ende datmen weyt, als zy
wanderen willen, wair si wanderen, alse die
Joncfrouwen zyn, die wonen int Bagynhoff in
Middelburch, ende dat gy den Papen also goit
hebt, dat si se in rusten ende ongemoeyt laten,
ende dat gy die Joncfrouwen, die den Hof te
berechten hebben, also goid hebt, dat zy des
Hoves goit ende der fermerien goit nergent en
keren, ten zy ter geenre behoef die in der Fer-
merien zyn, of in den Hove, of in des Hoves
oubaer, ende dat si den armen Joncfrouwen,
die hoir broot mit den handen winnen moeten,
also verre als zy behoudenlike wanderen, niet
te hard en sien. Des en laet niet. Godt zy met u.
Gegheven tote Zirixe des Dinxendages na be-
loken Paschen int jaer van xxxi.

Te Zirixzee zijn noch meer andere gedenk-
tekenen vande oude godbzuchtigheit der inge-
zetenen overgebleven: als een Leproosshuis /
een Gasthuis: een Weeshuys; 'twelke in 't
jaar 1569 dooz nieuwe timmeraadien merke-
lijk is vergroot: en dan het Oudmannetjes
huis hetwelke door eenen Adriaan Franszoon,
den Brouwershaber maer te Zirixzee overle-
den / in het jaar 1585 allereerst is gesticht:
doch naderhand int jaar 1606 met grooter in-
komsten is voorzien. Boven den ingang van
dit huis / tusschen de schilderijen van eenige
manshoofden / staan deze woorden: Seneclū-
tem honora: dat is / eert den ouderdom.

Leproos-
huis, Gasta-
huis, Wees-
huis onda-
mannetjes-
huis, oud-
wyfjeshuis.

Dan zijn 'er noch de volgende Armetopfs huizen: S. Jakobs huis / S. Antonis huis / S. Rochus huis: het oude-brouwten-bisschers huis.

Berg van Sion.

By Zirzee / dicht aan het Doy Hoortgouwe / stond voor dezen een Karthuizerklooster / de Berg van Sion genoemd / en toegeëigend aan den H. Belyder en Leeraar der Kerke / S. Hieronymus; hetwelke in 't jaar 1434 gesticht is door eenen Jan Lievens. Uyt het geslagt van dezen Jan Lievens is gesproten de familie van de Kromstryen; dewelke noch op huiden in wezen is / en 't oude geloof met groote standvastigheid aankleeft.

Deze Jan Lievens is volgens het Doodboek van 't klooster 't nieuwe Licht overleden den 25. Mey: volgens het zelve doodboek is Pieter Willemsz. in 't jaar 1465 hier Prior geweest.

Niklaas van Weesp, Karthuizer in 't klooster 't nieuwe Licht en Dikaris in 't Karthuizerklooster te Delft / is naderhand Procurator of kostbezorger geweest in den berg Sion buiten Zirzee; daar hy overleden is den 17. Februario 1554.

Aegidius Aurifaber Monnik in 't zelve klooster.

In dit klooster is Monnik geweest Aegidius Aurifaber (anders Jillis Goudsmit) een geleerd en godblychtig man: dewelke / geslykt Petrus* Sutor spreekt / goude boekjes heeft gesmeedt: te weten

De lof van het leven der Karthuizeren:

Een Boek van Exempelen:

Sermoenen op de Zondagen en Heiligdagen.

Hy is gestorven den 20. Februario / in 't jaar 1466.

* Lib. 2. Vit. Carthuf. 1. 7.

Behalven deze mannen hebben noch de volgende de stad Zirixzee door hunne geboorte verheerlijkt:

Godsdienstige of geleerde mannen van Zirixzee;

Amandus van Zirixzee, Minnebroeder / Godtgeleerde en Doozlezer der Godkunde te Loven; naderhand ook Provinciaal; dewelke zeer gearbeidt heeft om de Provincie / die hem aan bevolen was / te herbormen. Als hy de jaaren van deze bedieninge uptgedient had / heeft hy het gemelde ampt van Doozlezer weder aangenomen; en heeft het zelve / zoo lang als zijn leven noch duurde / bedient. Hy was in verscheide wetenschappen en taalen erbaaren: als zijnde in de Griekische / Hebreeuwische en Chaldeeuwische taalen bedreeben; wanneer de Druk-letteren van dezelve taalen noch nauwelijks in de Nederlanden bekend waren. Hy heeft upt geloofwaardige Schryvers / gelijk op den tijtel staat / en met een zinrijke beknooptheit hy een verzamelt /

Een Kronijk van 't begin der Wereld af / tot het jaar 1534 dat is tot zijn sterfjaar toe. Dit werkje / bestaande in ses boeken / had den naam van Scrutinium sive Venatio Veritatis historicae: dat is Opzoeking of naspeuring van de waarheit der historie. Het werkje is in 't jaar 1534 in achten gedrukt by Simon Cocus: Achter dit boekje staat noch gedrukt een ander werkje van den zelve Schryver

Over de 70 weeken van Daniel. Daar staat een Doorreden voor gedrukt van Franc: Tilmannus; in dewelke hy van het leven en de andere werken des Schryvers handelt: en noch de volgende Schriften van Amandus vermeldt:

Uytlegging over het Boek der Scheppinge,
over Job, en over den Prediker.

Historie van het Lyden des Heere.

De twaalf uren van den Geestelijken Strijd;
bestaande in een boek.

Van de 40 woonplaatzen: van S. Annaas
huwelijk enz.

Van Sophi Koning der Persiaanen en vyand
der Turken. Dit word ongedrukt te Loven
bewaart.

ADRIAAN HOFFERUS, in Zeeland ge-
boren / afkomstig van Zirixzee / is gebozen den
24. Mey 1589. Zyn Vader / Rochus Hoffe-
rus, was achtmaal Burgemeester geweest. Na
dat hy verscheide bedieningen / en ook het
Burgemeesterschap / in de Republijk van Zirix-
zee bekleede had / hebben de Staaten van Zee-
land hem het Schatmeesterschap over 'sgemeen-
ne Lands goederen / leggende beooster Schel-
de / opgedragen. Deze bediening heeft hem
egter het gezelschap der Zanggodinnen niet
doen verlaaten: en hy heeft verscheide gedichten
in 't Latyn gemaakt; dewelke afzonderlyk
uytgegeeben zyn.

ANDREAS LEMNIUS, een Geneesheer
in Zeeland gebozen / heeft geschreben

Een vry wydloopigen brief; waar in hy het
onderzoek der pisse aanprijft, om 'er den uytflag
der ziekten uyt te weeten.

† PETRUS PEKKIUS, een Zirixzeer /
en Leeraar in beide de Rechten; is in het hoog-
leeraarschap van de Wyttyels der Pandekten de
nazaat geweest van Joachim Hopperus: welk
hoogleerschap in dit jaar een Koninklyke

lesse was geworden. Zoo dat P. Pekkius al-
 lereerst de Bypptelen van de Pandekten / of van
 het Wetboek / als Koninklijke Hoogleeraar
 heeft voorgelezen: 'twelke hy gedaan heeft tot
 het jaar 1562 toe; wanneer de Raad en Bur-
 gery van Loben hem de ordinariſſe achter-
 middagſche lesse in de Geestelijke Rechten hy
 meerderheit van stemmen gegeven hebben.
 Van deze post heeft hy verlaaten in 't jaar
 1586 / in het dertigſte jaar / daar of daar om-
 trent / van zijn hoogleeraarschap: als zijnde
 naar Mechelen beroepen / om daar plaats te
 neemen in den grooten Raad van Nederland. Hy
 heeft te Loben een grooten routw ober zyn ver-
 zek nagelaaten: en heeft (in de Latynſche
 taale) geſchreven van de Testamenten der ge-
 trouwden: van het recht van in beslag en in
 hegtenisse te neemen: van de verſtervinge der
 goederen: van het opbouwen en verbeteren
 der Katolijke Kerken enz. Men vindt noch
 gewag van meer andere werken / dewelke
 onder de erfgenaamen of elders beruſten;
 en naar dewelken al ober langen tyd ver-
 langt is geweest: als Antwoorden of Raadgee-
 vingen: zeer deſtige aantekeningen over het
 ſesde Boek der dekretaalen van Bonifacius VIII,
 en over de Klementynen. Als hy te Meche-
 len op den 17 July 1589 in het ſestigſte jaar
 van zynen ouderdom overleden was / is zyn
 lichaam te Loben gebragt; en in S. Michiels
 Kerke beneffens den hoogen Outer begraven:
 alwaar een beeld ter eere van Godt / en ter
 gedagtenisse van Pekkius, is opgehangen.

BALDUINUS HENRICI, of Boudewyn
 Hendrikszoon; ook van Zirixzee / leeraar en

54 OUDHEDEN EN GESTICHTEN

boozler in de Geestelijke Rechten te Loben / was in aanzien in 't jaar 1460.

Deszelfs Lessen over de vyf boeken der Dekretaalen , in vyf boeken bezeepen / worden te Loben by de S. Maartens Heeren gebonden : zijne Lessen over het vierde boek der Dekretaalen vindt men gemeldt in de Boekery van Van Weims , by den Heer P. Van Weims , President te Lunenburg.

KORNELIS LIENS , ordinaris Geneesheer te Zirixzee / naderhand Drossaert van S. Maartensdijk in 't eiland van Certolen / legt aldaar beneffens de Heeren van S. Maartensdijk begraven onder een heerlijke tombe / deswelke hy by levende lyde voor zich zelven had laten maaken. Hy heeft in de Latijnsche taale uptgegeven

Een Brieve-stryd met de tegenstreevers van Philips van Landsbergen , te Zirixzee gedrukt in 't jaar 1614 in 8.

David Theodorus Plaseer , van Zirixzee / Geneesheer te Antwerpen / heeft in 't licht gegeven.

Nederduitsche Verklaringen over de Spreuken van Hippocrates.

En noch een latynsch Handboekje , behelzende eenige geneesmiddelen tegen de pest : hetwelke in 't jaar 1603 te Antwerpen is gedrukt by Jakob Mees.

DOMINICUS JANSENIUS de Boy , van S. Dominicus Ouder / als Apostolische zending afgezonden naar den Koning van Denemarken / heeft in de Hoogduytsche taale tegen de Wouterschen uptgegeven

Een Verhandeling van het Vasten.

Een Traktaatje van het broederschap van den
 aller-

allerheiligsten naam Jesus, hetwelke in de *Ouder der Predikheeren* was opperegt: En noch

Korte getyden van Gods allerheerlijksten Naam, uyt Davids Psalmen getrokken, te *Hamburg* gedrukt in 't jaar 1634. De *Majestraat van Hamburg* / hier van verkwittigd / heeft hem *ouder* gezonden om de stad te rupmen. Hy heeft noch twee *Broeders* in de zelfde *Ouder der Predikheeren* gehad / *Nikolaas* en *Kornelis*.

FRANÇOIS ZANTDYK, een *Zeeuws* / *Secretaris* en *Maadsheer* der stad *Zirixzee* / heeft een aanspraak gedaan aan *Keizer Karel V*, als dezelve van zijne tocht op *Africa* te rugge was gekomen. Deze aanspraak berust onder de stads papieren te *Zirixzee*.

GUILELMUS LEMNIUS, *Levinus Lemnius* zoon, te *Zirixzee* gebozen; heeft naar zijn *Daders* voorbeeld de geneeskunde geoefent; en is als geneesheer in dienst geweest van *Ericus* *Koning* van *Zweden*. Doch als *Ericus* dooz zijnen *broeder Johan Hartog* van *Finland* / dewelke naar de *kroon* stond / gevangen was gezet; is *Guilelmus*, als een getrouwe geneesheer van zijnen meester / ook van zijne goederen en van zijn leven berooft / in het zelfde jaar / als zijn *Dader* uyt het leven scheide. Althans is dit het zeggen van *Melchior Adam*, in zijn boek van de *lebens* der *Hoogduytsche Genees-heeren*. Daar is gedrukt

Een *Brief* dooz hem geschreven aan zijnen *Vader*; waar in hy toont dat de opvoeding meer indruk doet op de gemoederen der menschen als de hoedaanigheids der omcingelende lucht, of der plaatze. Welke *brief* eerst te *Antwerpen*

werpen in 't jaar 1554 is gedrukt by Nutius ; en naderhand / te weten in 't jaar 1638 / met het boekje van zynen Vader van den gezetten tijd des levens, vooz de tweede reize is gedrukt te Leiden.

Noch heeft hy / zoo als zyn vader * getuigt / een deftig Traktaatje geschreven van de qualen der mage.

JASON PRATENSIS, of A PRATIS, Leeraar in de Geneeskunde / is de zoon geweest van Thomas ook een deftig Geneesheer / zoo als hy zelf in het derde boek van zyne gesichten betuigt. Hy is een doorgeleerd man geweest / schreef met een heldhaftigen stijl / en maakte zonder moeite nette en cieclijke beerzen. Hy heeft de Geneeskunde eerst in zyne geboorte stad geoeffent. Daar na heeft Adolf van Borganie, Markgraaf van Cerbeer / en Heer van Seberen / denwelken hy zynen Dozt noemt / hem op het slot Zandenburg ontboden : alwaar hy Opper-geneesheer van des zelfs Hof en van Cerbeer is geweest. Hy heeft verscheide werkhjes uptgegeven ; waar van de lijst kan nagezien worden in de Nederlandsche Boekzaal van Valerius Andreas.

NICOLAUS JANSENIUS, bygenaamd de Boy, Licentziaat in de Godheit / heeft zich met zyne drie broederen, Leonardus, Cornelius en Dominicus, dooz plegtelijke belofte verbonden aan de Orde der Predikheeren / en is een deftig Godtgeleerde en een vermaard Predikant te Antwerpen geweest. Hy heeft niet alleen dooz zyne predikaatsien / maar ook dooz zyne geschiften ; een grooten lof bekomen / daarenboven is hy als zendeling van den

* Lib. 2 de Complex. c. 6.

Apostoliffchen Stoel gereift naar het Koninkrijk van Denemarken. Doch / terwijle hy hetzelve van de nieuwe lere tracht te zuiveren / word hy in 't midden van zynen ftrijd upt het leven weggerukt. Hy heeft (in de Latijnsche taale) geschreeven

Het leven van S. Dominicus , Stichter van de Ouder der Predikheeren ; het welke te Antwerpen by Hendrik Aartfens in achten is gedrukt in 't jaar 1622.

Korte Bemerkingen en Aantekeningen over het Verdedigfchrift wegens het leven en de dood van Johan Duns , een Schot / van S. Franciscus Ouder. Dit is in 't jaar 1622 te Keulen gedrukt in achten.

Verdediging van het Katolyk , Apostolifch en Roomfch geloof , gesteld tegens de noodige tegenstellinge van Johan Maller , Nutfchen Pfarrer te Hamburg. Dit is te Antwerpen in 't jaar 1631 in achten gedrukt by Willem van Tongeren.

Dooz deze verdediginge had Cornelius Jansenius , Niklaas broeder / ook een Predikheer en hooplezer der Godheit de Bolonie / een Verweerschrift opgesteld : maar het zelve is met den Schryber op zee vergaan ; als hy in 't jaar 1636 upt Holland naar Komen 't zeil was gegaan.

Weldaaden aan de Predikheeren bewezen door de H. Maagd. Te Antwerpen in twaalben gedrukt in 't jaar 1632.

Daarenboven heeft hy de Onderrechting der Priesteren , dewelke dooz Antonius de Molina , een Karthuizer / upt de heilige Onbaderen en Leeraaren der Kerke by een gestelt / en al sevenmaal in de Spaansche taal gedrukt was /

in de Latijnsche taal overgezet. Deze overzetting is in 't jaar 1618 te Antwerpen by Nutius gedrukt in achten.

Noch heeft hy in de Latijnsche taal overgezet Het Kort Begrip der Conscienci-geval-
len, in't Spaansch beschreven door Petrus de Ledesma, Predikheer / en Leeraar der God-
kunde te Salmantica.

REGNERUS VITELLIUS: na dat hy in zijne eerste jeugd Italie en Frankrijk doorreist / en meest alle de plaatzen van Duitschland bezigtigt had; is hy / t'huis gekomen zyn-
de / door de hooge Obergerheit tot School-
hoogd aangesteld. Naderhand heeft hy de Schoolhoogdy nedergeleit / en heeft zijne woonplaats te Amsterdam genomen: alwaar hy noch eenige jaaren geleefd hebbende / einde-
lijk upt de wereld is verhuist in 't jaar 1618. Daar op heeft men zijn hoofd ontbloot / en met een Lauwerkzang gekroont; en dus is hy op de wijze der Dichteren naar het graf ge-
dragen en ter aarde bestelt. Hy heeft upt de Italiaansche in de Latijnsche taal overgezet en vermeerdert

De Beschrijving der Landschappen van Ne-
derland of Nederduitsland, in 't Italiaansch uyt-
gegeven door Lodewijk Guicciardini, een Flo-
rentijnsch Edelman. Deze vertaaling is te
Amsterdam by Willem Jansonius in blads
grootte gedrukt in 't jaar 1612. Naderhand
is dezelve (om van de volgende stukken te
zwijgen) te Arnhem in vieren uytgegeven
in 't jaar 1616.

Daarenboven heeft hy de beschrijving van
Bytanie / door Cambdenus uytgegeven / tot
een Kort Begrip getrokken / en met Land-
kaarten

kaarten opgeheldert. Dit Kort Begrip is te Amsterdam in achten gedrukt in 't jaar 1618.

De Eerw. Heer STEPHANUS JACOBI, De Heer of Steven Jacobszoon, heeft twee beurzen in Steven Jacobsse heeft twee beurzen te Loben gesticht voor drien to Loben gesticht voor eenen jongman / ven gesticht die te Loben zouw willen studeeren. De beurzen der geestelijke dochteren brengen ieder jaarlijks op 24 gulden : behalven dat ze teer plaatze / daar de beurzen gesticht zijn / een byze woonplaats hebben.

De beurs voor den jongman / indien hy van de maagschap des Stichters is / brengt hem jaarlijks 38 gulden op : indien hy van zijne maagschap niet en is / brengt ze niet meer op als 28 gulden.

De voorrang word gegeven / 1 / aan de bloedverwanten : 2 aan die te Brouwershaven of te Schiedam geboren zijn : 3 aan geboorene Hollanders : 4 aan de Lobenaars : 5 aan die van Hougarden buiten Loben.

In de dochteren worden de volgende be- gaastheden door den Stichter vereischt : ten eerste / dat ze zodaanig een handwerk kennen / op het welke zy / door de beurs geholpen zijnde / bestaan kunnen : ten tweede dat ze niet gek / of met eenige andere merkelyke gebreken geboren zijn : ten derde / dat ze in staat zijn om den staat van Begynnen te aanbaarden.

De Katolijke stedelingen van Zirixzee / de welke noch een tamelyk getal uptmaaken ; en die van Brouwershaven / die zeer dun gezaaid zijn / worden selder de verandering der regeeringe bedient door een Pater Jesuyt ; dewelke

De Karolijken van Zirixzee en Brouwers- have worden door een Jesuyt bedient.

ke in 't eerst geholpen wierd dooz een Augustijner-Monnik upt het Katolijke Nederland.

* Maar als deze overleden was / is 'er zijn nazaat / als 'er niet bestaan komende / van daan vertrofken : zoo dat deze staatzie aan de Vaderen Jesuïten is gebleven. Dezelve word / upt naame der zelve Vaderen / tegenwoordig bedient dooz Pater Abraham Oems ; zijnde een Welbenaar / van een adelyke afkomst (3).

* Roomsch verhaal van Jacob de la Torre.

A A N T E K E N I N G E N .

1. Anderen noemen den Stichter *Siringus* , en zoo als die naam gespelt word in de oude veersjes , daar de Heer Auteur gewag van maakt , en dewelke aldus opgegeven worden van den Kronijkschryver *Reigersberge* :

*In 't jaer acht hondert ende negen-en-veertig mede
Was gefundeert Zierixzee die stede
By eenen die Ziringus genoemt was ,
Also men in de oude Chronyken las.
Doemen d'octave van onzer Vrouwe
Haers Hemelvaerts begonste te houwen enz.*

Hy voegt 'er by dat die veerzen meer als 500 jaaren oud zyn : en hy geeft noch twee Latynsche veerzen op die het zelfde getuigen :

*Construitur locus hic per quemdam nomine Sirik :
Fit post hoc opidum nomen habendo suum.*

De gemelde duitsche rymtjes , op francyn geschreven en in een bord beslagen , hebben voor dezen in de gasthuiskerke te Zierixzee opgehangen. Ik beken , dit alles , geeft juyft geen vaste zekerheit dat de stad door een *Sirik* gesticht zoude wezen : maar zoo lang als 'er geen vaster tegen bewyzen opgelevert worden , dunkt my dat men dit gevoelen ten minste voor het

het waarschylijkste mag houden. *Levinus Lemnius*, en voornamentlijk de *Heer Alting*, om anderen voor by te gaan, behooren onder de jonge Schryvers ook wel een stem in dit geding te hebben. *Lemnius* zeggen hebben wy by den Schryver: *Alting* zegt dat *Zirixzee* zoo veel te zeggen is als *Ziriks* eiland: en dat 'er geene reden is om te twyfelen, of deze *sirik* is in zynen tyd een man van groot aanzien geweest. En wat wonders steekt daar in dat de eerste Stichter den naam van *Zirik* had gedragen. Of men al fabel, fabel roept; men moet het grootste gedeelte van onze oude historien uyt die gewaande fabel-schryvers haalen. Ik zeg *gewaande*: want wy hebben elders getoont dat *Jan Gerbrandse* van Leiden, daar men het wel meest op gemunt heeft, voor zoo een fabel-schryver niet te boek staat by den hoog geleerden Heer *Antoni Mattheus*. Zyn ze zoo niet geoeffent geweest in de ziftkunde, als men na hunnen tyd geworden is, of hebben zy eenige feiten voer de waarheit aangenomen, dewelke naderhand, door een nauwkeuriger oordeelkunde opgewogen, de proef niet hebben kunnen uytstaan: dat is hen gemeen met veele oude Schryveren; dewelke daarom zoo ongenadig niet en uyt de lyst van vroome en geloofwaardige Schryvers uytgemonstert en worden. Ik wil daarom niet zeggen, en ik heb het reeds aangemerkt, dat ik deze naamrede daarom voor ontwyfelbaar zouw willen opgeeven. Ik wil maar staande houden dat ze wel voor waarschylijk, ja voor de waarschylijkste, mag doorgaan; zoo lang als ze door geen klaarder tegen bewyzen uyt haar oud bezit gestooten word.

Noch heb ik dit hier by te voegen, dat sommigen den naam *Zirixzee* afleiden van *Kirch* of *Kerken Zee*, als of men *Zeekerk* zeide. Maar den naam van *Kirch* te verdraaien in *Zirik*, schynt al wat geweldig: echter zal ik 'er nu zoo veel niet tegen zeggen.

Boxhorn doet het als iet aanmerkelijks gelden dat de stad *Zirixzee* haare Burgemeesters van 't jaar 1302 af, tot zynen tyd toe, met naame en toenaame weet, en aangetekent heeft; behalven dat alleen het jaar 1303 open staat. Eene zaak, meent hy die geen andere stad van Holland of Zeeland toonen zal.

Deze stad is de gemeene zaake, en haare Graven, altyd zeer getrouw geweest; en heeft liever beleringen, hongersnood, en gebrek aan alles, ja 't uiterste gevaer, willen uytstaan; als onder vreemde magt te vervallen. Daarom heeft ze ook schoone voorrechten verkreegen; waar door ze zeer welvarend is geworden. Dus heeft *Willem III*, in 't jaar 1304, een plakkaat uytgegeeven: Dat 'er niemand beooster schelde het ambagt van wever, voller, touwer, of scheerder zoude doen, dan te Zirixzee: waar door de neering in de gemelde stad wonderlijk aangewassen is. Meer andere voorrechten, aan de stad gegeeven, staan by *Boxborn* in 't breed opgeteld.

Ook is het zoutkookken, en de zouthandel, een van de hoofdneeringen der stad geweest; en heeft den ingezetenen grooten rykdom aangebragt. Ja, naar het schryven van *Reigersbergen*, hebben die van Zirixzee ontrent de tyden van vrouw *Jacoba*, in sterkte en grootte van schepen, boven alle steden en zee plaatsen van gansch Nederland uytgemunt: en de Hollandsche en Waterlandsche schepen moesten op dit stuk achter staan. Dus heeft de Koning van Denemarken, in 't jaar 1445, aan die van Zirixzee volkomen verlot en maat gegeeven om over al in Norwegen, Ysland echter uytgezondert, koophandel te dryven.

Stads to-
ren.

De toren der Stad, gelijk al gezegt is, is gebouwt in 't jaar 1454. de kosten van den ganschen bouw liepen op 1576 pondt groot, vlaamsch geld: worden de een hoet kalk voor vyf grooten gekocht: de meel-terknecht won dagelijks drie grooten, en de oppermans eenen braspenuing.

Doch omtrent het jaar 1500 stond het hier byzonder slegt, zoo met de neering als met de huizen. Men liet de huizen op veele plaatsen vervallen, en de erven onbebouwd leggen. De ellende sproot hier uyt dat 'er zoo veele renten en erfpagten op de huizen stonden, die een langen tyd gelooopen hadden. En het stond geschapen dat het hoe langer hoe slegter zoude gaan. Maar door de voorzorg van de Werhouders, en met de toestemminge van *Philips* Koning van Kastilie, wierd een middel uytgevonden om de tenten op een redelijcke wyze te lossen; en daar door

be-

17456.
 1800
 591 = 12 1/2
 591 = 12 1/2

begoft de stad weder aaffem te fcheppen , en op te luiken.

Onder andere rechten , aan de Zirixzeers vergunt ; is het minfte niet dat zy , even als de Middelburgers , volgens een vergunnig van Hartog *Aalbert* aan het stapelrecht van Dordrecht niet verbonden waren.

Maar in 't jaar 1472 heeft 'er een zwaar onweder boven Zirixzee gehangen ; 't welk zoo als het fcheen de gansche stad tot een puinhoop en een vervaarlijk bloedbad ging maaken. Ieder weet hoe dat deeze landen onder de Hartogen van *Borgonje* , en voor al onder *Karel den Stouten* , gefchat en gefchoren wierden ; en dat het niet als van fchattingen , laften , en ongelden was , daar men van hoorde. 't Eene was nauwelijks opgebracht ; of 't andere stond 'er weer te betaalen. Oude privilegien , voorrechten , handveften , golden niet meer , als het den Vorft gelegen quam en beliefte. Ja , om beter te fpreeken , zy golden niet met alle : en 't was een enkele gunft , een vorftelijke goedertierendheit , als men 't minfte genot van zoo een voorrecht en privilegie mogt hebben. Had den de voorgaande Graven eenige rechten en privilegien konnen geeven ; de tegenwoordige Graven , zoo als *Karel* en de hooffsche pluymftrijkers het verftonden , konden die verminderen vernietigen , en naar hunnen wil en zin uytleggen. Dat had men gewonnen , met zijne eige en wettige Landvrouw en Gravinne ; ik meene vrouw *Jacoba* , onder *Philips* af te gaan. Om tot de zaak te koomen , *Karel* had altyd geld van nooden ; om dat hy altyd te oorlogen had. Zoo zyn 'er dan in 't gemelde jaar twee Kommissariffen van zijnent wege te Zirixzee gekomen , om 'er wederom nieuwe laften in te voeren. De eene was een Priester en *Provisor* over 't eyland Walcheren ; met naame *Jakob Fansz.* De andere was *Michiel van Kattendijke* , Bailjuw van Zirixzee , en van 't eyland Schouwen. De nieuwe belasting , zoo als *Boxhorn* in de oude stads brieven gevonden heeft , bestond voornamentlijk in deze vyf punten.

Dat men van ieder vat bier , in de stad gebrouwen , zoude geeven vyf ftuivers :

En van ieder vat buiten de stad gebrouwen vyftien ftuivers :

Dat men van ieder aem heeten of besten wyn zoude

de opbrengen twintig stuivers: en voor een aem fleggen wyn tien stuivers.

Van een last tarwe zouw men geeven ses, van een last rogge, tien stuivers.

Voor een lopel zouts moest men eenen stuiver betaalen. De ingezetenen, zoo eene regeeringe onder de oude Graaven ongewoon, en des te ligter moe, maar niet weetende wat het te zeggen was tegen *Karel* in 't harnas te staan, slaken de hoofden 't zamen, raakten aan 't hollen, en sloegen de Kommissarissen dood. Veele overigheden van de stad, achtende hun lyf anders niet verzekerd, hielden 't met de gemeente.

Men maakte zich meester van de stads sleutelen: stelde stads regenten aan; deed het recht door eenen ouden Schout bedienen enz. 't Was zekerlijk losboilen werk, en een onbezuifde dommekragt: maar wat heeft men anders van een gemeente te verwachten, die van alle kanten uytgezopen, en het bloed ter keele uytgetrapt word? *Karel* uyt Vrankrijk wederkoomende, en van alles onderrecht, gaf aanstonds een bloedvonnis, dat men de stad te vuur en te zwaard verdelgen zouw. Of hy 't meende; dan of 't maar gedaan was om de ingezetenen te verschrikken, en aldus gewilliger tot het opbrengen van een groote geldboete te maaken, dat kan ik niet zeggen: maar wel dat de moedigheid der burgerye wel haast gezonken was. Men liet eenige Heeren, van 'sGraven wege, binnen koomen: die de grootste schuld hadden, behalven omtrent twee honderd die het ontlieden, wierden by de kop gevat en onthalt. De andere ingezetenen, Priesters en Religieuzen, manluiden en vrouwluiden, bejaarde menschen en kinderen, in 't kort al wat gaan konde, trokken den Hartog die op koomende weg was, tegemoet; en riepen luidskeels, en met eene erbarmelijke stemme, *genade, genade, barmhertigheid*. 't Leven wierd hen quansuys uyt groote barmhertigheid door den Hartog geschonken; maar zy moesten 't dier genoeg betaalen: Want zy moesten belooven dat ze hem dertig duizend gulden, in negen stonden, opbrengen zouden. Dit was een zeer groote somme voor dien tyd: * zodaanig dat hy de Majestraat van Zirixzee, op dat ze die penningen

* Zie Boxhorn ouder *Karel* van Bo gonje.

vinden zouw, verlof heeft moeten geeven, om de accyzen der bieren en wynen ses jaaren lang te verhoogen. *Karel* had somtyds noch een godvruchtigē buy; en ik wil hem niet erger uytchilderen als hy was. Anders zouw men misschien kunnen oordeelen dat hy met zulke oproerigheden en wederspannigheden niet qualijk gediend was; en wel had mogen lyden, dat sommige steden het voorbeeld van de *Zirixzeers* nu en dan gevolgt hadden.

Niet alleen wierden de ingezetenen van *Zirixzee*, om den gemelden oploop, in hunne beurzen gegeesfelt: maar moesten ook hunne privilegien missen; wordende door een plegtige akte verklaart, dat ze die door hunne wreveligheid verbeurt hadden. Maar *Karels* dochter en nazaat, vrouw *Maria van Borgonje*, die zachter van inborst was, en het niet qualijk met haare landen meende, heeft den ingezetenen van *Zirixzee* op den dag van haar blyde inkomste alle hunne voorrechten wedergegeeven.

Noch is *Zirixzee* in geen klleine ongelegendheit gekomen onder den Aartshartog *Maximiliaan*. Die van *Sluys* in *Vlaanderen*, daar veele *Hoeksgezinden* uyt *Holland* zich bygevoegt hadden, hadden zich opentlijk tegen *Maximiliaan* verklaart; en om hem afbreuk te doen, en buit te masken, hadden menigen inval in *Zeeland* gedaan. De *Zirixzeers* hielden 't met *Philips van Kleef*, die 't bevel over de *Sluizenaars* voerde; en wiens Vader *Adolf van Kleef*, zyn verblyf binnen *Zirixzee* plagt te houden. Dus hebben zy die van *Sluys* allerhande levensmiddelen en krygsbehoefsten toegevoert: waar toe mogelijk de begeerte om goede winsten te doen hen meer bewogen zal hebben, als een haat tegen *Maximiliaan*. De *Sluizenaars*, een langduurig beleg uytgestaan hebbende, moesten eindelijk zwigten: Doch zy bedongen noch dat alle die 't met *Philips van Kleve* gehouden hadden, deswegen onaanspreekelijk zouden zyn; en ongemoeid zouden blyven. De *Zirixzeers*, denkende dat alles vergeeten en vergeeven was, zagen wonder toe; als de Hartog van *Sassen*, op bevel van *Maximiliaan*, hen met een kracht van volk quam bezoeken, en de Stad met zyne krygs-luiden bezette. 't Quam eindelijk daar op uyt dat de Stad,

wilde zy geen vorder onheil afwachten , en die ongenoodigde en onaangenaame gasten loozen , twintig duizend gulden moest opbrengen.

De brieven , waar by alles vernietigt en quytgescholden word , behelzen verscheide omstandigheden , die elders zoo niet gevonden worden. Daarom zal ik dezelve , schoon dat ze by *Boxhornius* reeds uitgegeeven zyn , ten dienste van den Leezer hier laten volgen ,

Die van Zirixzee wierden met de volgende punten belast.

I. Dat , staande de wederspanningheit van den voorn. *Philips van Kleve* , en van de stad Sluys , veele ingezetenen van Zirixzee hen allerhande behoeften toegevoert , en verstand met hen gehouden hadden.

II. Dat daer na , te weeten in 't jaar 1490 , als de Graaf van *Egmont* , Stadhouder van Holland , Zee-land , en Vriesland , *François van Brederoden* by *Bommenede* geslagen had , en Heer *Jan* van Naaldwijk , die van *Brederodens* aanhang en vervolgens van 's Vorsten vyanden was , vervolgte ; dat , zeg ik , de poorten van Zirixzee voor den Grave van *Egmond* gesloten wierden ; terwyle dat men den Heer van Naaldwijk , en zyn volk , onverhinderd door of om de stad liet trekken.

III. Dat als *Walraven Draak* , Zee-Kapitein van den Vorst *Maximiliaan* , eenige Vlamingen , *Maximiliaans* , vyanden , ter zee tot Zirixzee toe vervolgte , die van Zirixzee den voorn. *Walraven* dreigden dood te slaan , zyn volk alderhande tegenstand dedden ; en dus den Vlamingen gelegenheit gaven , om het te ontkoomen.

IV. Dat die van Zirixzee den Heer *Kornelis van Bergen* , toen Admiraal ter Zee , die uyt last van *Maximiliaan* met een ander Edelman in de stad wilde koomen , niet ingelaaten hebben ; ja gedreigt hebben op hen te schieten.

V. Dat als de Graaf van *Zouen* , en *Jan Dischuts* , op *S. Lucas* dag in 't jaar 1488 , zekere schepen der wederspannige Vlamingen tot onder Zirixzee vervolgden ; die van Zirixzee hen gewapender hand beliet hebben , de gemelde schepen te bemagtigen.

Als die van Zirixzee daar op om genade baden ; heeft

de Hartog van Sassen, *Maximiliaans* en *Philips* Stadhouder hen op eenige voorwaarden in genade aangenomen: als onder anderen dat die vande Wet, en heffens hen 60 andere perſoonen, den Hartog van Sassen, als algemeenen Stadhouder, bloots hoofds en met geboge knien om vergiffenis zouden bidden.

Dat die van Zirixzee, voor boete, zouden opbrengen 24 Andrieffche guldens; een Andrieffche gulden gerekend op 24 ſtuivers. Zoo ſtaat 'er by *Boxborn*: maar *Reigersbergen* ſpreekt van 20 duizend guldens. Miſſchien heeft de laaſte alle de laſten by malkander opgerekent.

Dat aan zyne Keizerl. Majesteit, en aan zynen Zoone, weder vry en onbelast zoude betaalt worden een jaarlykſche rente van 100 ponden, die de Zirixzeërs over lang beleent hadden.

Dat ze inſgelijks betaalen zouden al zulke balcken, en vorder hout, als de Hartog voor de twee haven poorten had laaten haalen.

Dat alle haartſteden, in de ſtad en de vryheit van Zirixzee gelegen, voortaan opbrengen zouden twee ſtuivers.

Dat ze in des Hartogs handen zouden leveren alle hunne buffen en hun geſchut enz.

Doch in 't jaar 1507 is hen door den R. Koning, *Maximiliaan*, en den Aarthertog *Karel*, vryheit gegeven om de twee blokhuiſen, door den Hartog van Sassen aan de ſtads poorten opgeworpen, afte breeken; en om dezelve poorten, met de muuren, weder op te maaken.

Maar tuſſchen de jaaten 1513 en 1519 ſcheen 't geluk die van Zirixzee, en alle de ingezetenen van 't eyland *Schouwen*, in alles weer tegen te loopen. Voor eerſt heeft 'er de peſt een groote verwoelling aangerecht: en wel zodaanig dat 'er in 't jaar 1518, binnen Zirixzee alleen, over de 3000 menſchen geſtorven waren. Ten tweede heeft 'er de Zee een onbeſchryfelyke ſchade gedaan; en ſcheen 't ganſche eyland in een baare plaats te willen veranderen. En niet alleen had het land van de verbolge zee zoo veel te lyden; maar 15 of 16 van hunne beſte ſchepen, en daar by wel 400 mannen, de kloekſte en bevaarenſte lootslieden die 'er uyt-
E 2 koomen.

koomen kosten, vergingen door de onstuimigheid van de Zee. Daar quam ten derde by dat die van Armuiden en Middelburg de Zirixzeers eenige jaaren herwaarts belet hadden, of getracht hadden te beletten, op stroom te laaden, en den Koopman te dienen. Hier door waren de Zirixzeers en die van 't eyland Schouwen, zoo als in zeker *smeek-schrift te leezen staat, in 't jaar 1520. zodaanig achter uyt gezeilt; dat de huizen in de stad, ende erven en landeryen buiten de stad, die een jaar of twee te voore hondert Vlaamsche ponden gegolden hadden, in 't gemelde jaar 1520 geen 30 ponden gegolden zouden hebben. Daar op hebben, zy van *Karel V*, voor den tyd van twee jaaren eenigen af slag van de ongelden verkreegen.

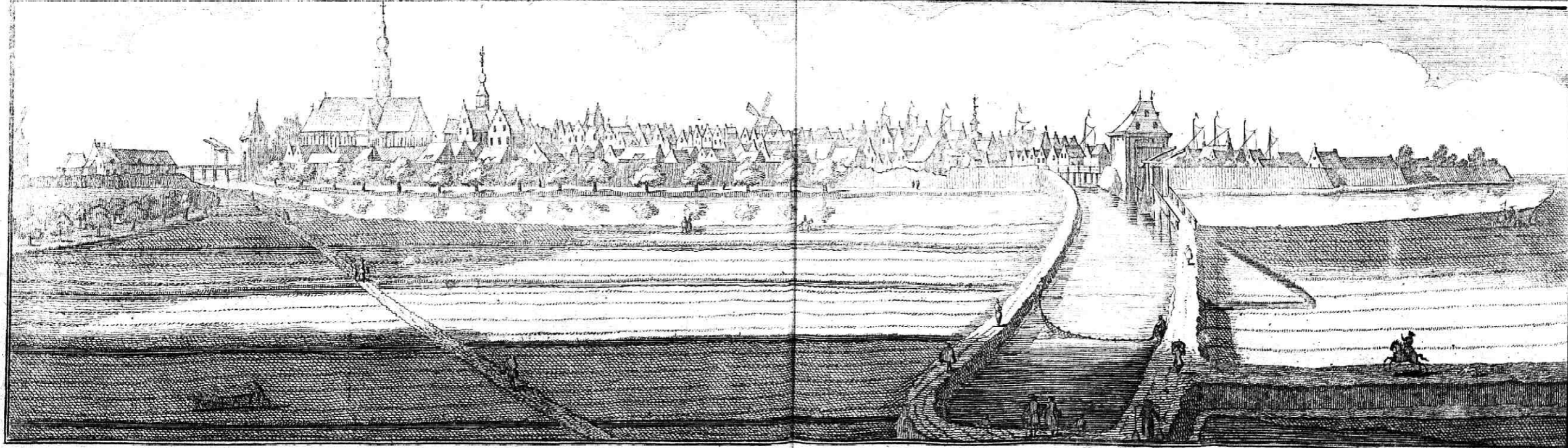
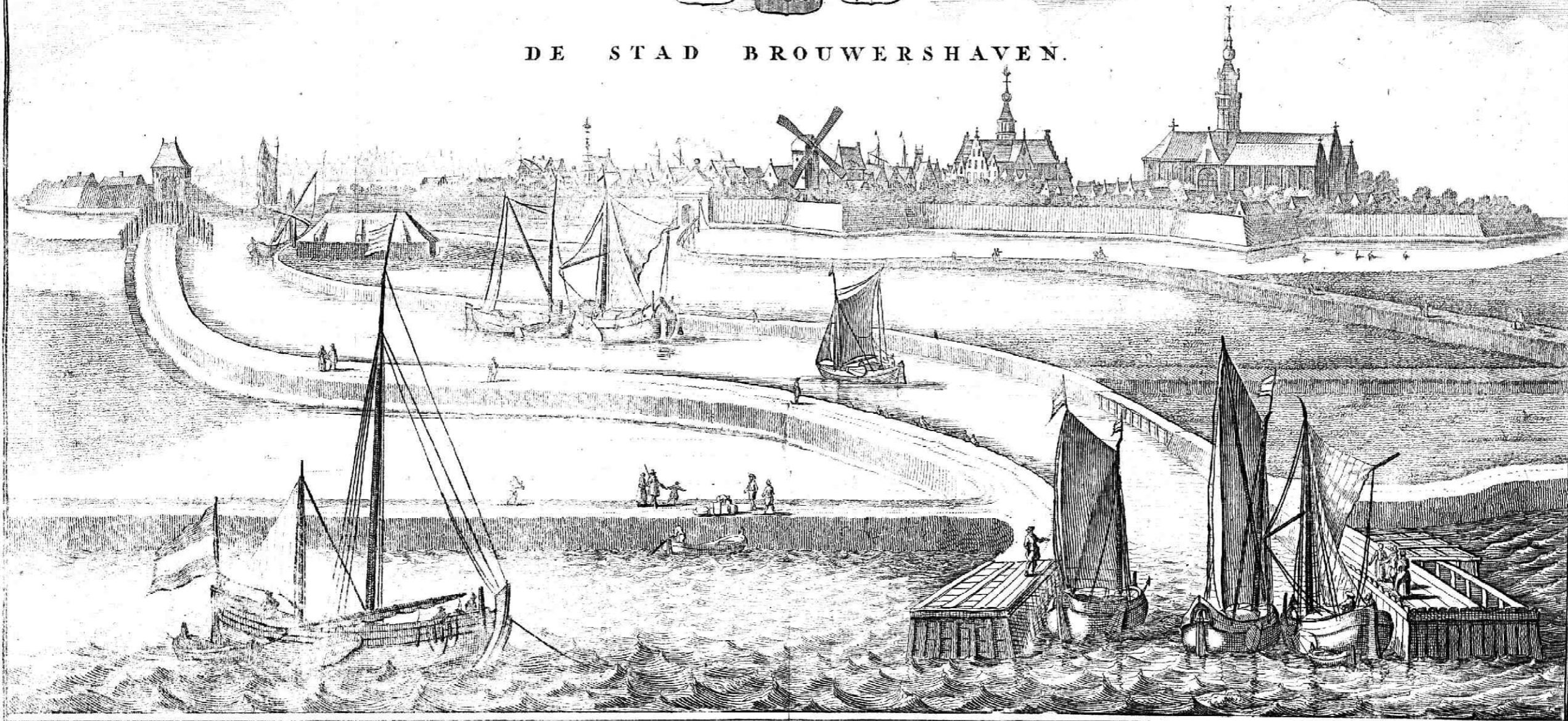
2. Die brand was zoo schrikkelijk, gelijk *Reigersberge* schrijft, dat bykans het derde deel van Zirikzee aan koolen wierd gelegd. Behalvendeezen brand was 'er een andere geweest in 't jaar 1414, waar door byna de halve stad wierd vernield. Noch is 'er een vervaarlijke brand geweest in 't jaar 1458; wanneer het beste en grootste gedeelte der stad, met het Begynhof en het Preekheeren klooster, twee deftige gebouwen, afgebrandt wierden.

3. Om dat de Heer Auteur *Levinus Lemnius* onder de geleerde luiden van Zirikzee niet heeft opgetelt, en maar met een woord heeft gemeldt dat hy Geneesheer en Kanonnik te Zirikzee is geweest; moet ik, dewyl de man het wel verdient, iets van zyne geleerdheit en nagelaate Schriften spreken. Hy is te Zirikzee geboren in 't jaar 1505: heeft op de Geneeskunde, daar hy de meeste trek toe had, gestudeert te Loven, en tot meester gehad den beroemden *Andreas Vesalius*. Hy heeft groote vriendschap gehouden met *Rembertus Dodoens* of *Dodonaeus*, met *Jason Pratensis* en *Conradus Gesnerus*. Na dat hy de geneeskunde 40 jaaren lang te Zirikzee geoeffent; en zyne vrouw verloren had; is hy Kanonnik in de zelfde stad geworden. Hy word van *Valerius Andreas* beschreven als een geleerd en gelukkig geneesheer; en die de zieken dikwils door zyne zoete snakeryen en kortswyligheden wist te

* By Boxborn, 2de deel, p. 401.

DE STAD BROUWERSHAVEN.

verzetten. Hy heeft in de Latynsche taal geschreven

Van de verborge wonderbeden der natuure, by Plantyn in achten gedrukt in 't jaar 1564.

Van zyn leven, zoo naar het lichaam als naar de ziel, wel aan te leggen, gedrukt in 't jaar 1581, 1590 enz.

Van de Sterrekykerye; in wat deelen dat dezelve waarachtig, en in wat deelen dat ze valsch en leugenachtig is. 1 Boek.

Van den vasten en bepaalden tyd des levens. 1 Boek.

Van het eerlyk vermaak der ziele en des lichaams; te Antwerpen by Nutius in 't jaar 1554.

Uytlegging van de gelykenissen en zinnebeelden, dewelke in den Bybel uyt de kruiden en boomen genomen worden. Te Antwerpen by Willem Symonisz. in 't jaar 1569 enz. Hy is te Zirixzee gestorven in 't jaar 1568.

BROUWERSHAVEN

Aldus genaamd naar het bier hetwelke door dezen / als de wateren van Zeeland zoo bequaam tot het brouwen niet geoordeelt wierden / uyt Holland en voornamentlyk van Delft naar deze habe gebragt wierd / om van daar door gansch Zeeland verboert te worden. Het heeft allereerst onmiddelyk onder de Graven gestaan: en heeft daar na verscheidene Heeren / doch voornamentlyk die van Borselen, toebehoort. Maar eindelyk als Maximiliaan van Borgonje, Markgraaf van Cerbeer en Heer van Brouwershabe / overleden was / is het gekogt door den Koning van Spanje: dewelke verscheidene rechten / als onder anderen van een brye Jaarmarkt / aan de ingezetenen heeft toegestaan. Het is eerst bemurt en bewalt in den Spaanschen oorlog.

Waar van daan de naam van Brouwershave gekomen is.

Het heeft verscheide Heeren gehad.

Parochi-
kerk al-
daar.

Ook Vika-
ryen.

Het heeft van ouds een Parochi-kerk ge-
had: waar in ook eenige Vikaryen waren.
Onder anderen zijn'er/ volgens een handschryft
van Georgius van Egmond Bisschop van
Utrecht/ deze twee geweest; een Vikary van
de H. H. Petrus en Paulus: een Vikary van
S. Franciscus.

Tot de eerste Vikary is volgens het gemel-
de handschryft op den 18 Sept. 1571 afgekun-
digt de Heer Kornelis Walen, Priester/ en na-
zaat van den Heer Franciscus van Heelt.

De laatste/ open staande door de dood van
den Heer Digman, is den 5 February 1573
vervallen op den Heer Simon Hijck.

Jacobus de
la Torre
in zyn
Verhaal.

Behalven de Parochi-kerk is te Brouwers-
haven by de stadspoorten noch geweest een
Abdy/ met naame Berleem

Te Brouwershaven zijn geboren

PETRUS VAN BROUWERSHAVEN/ die
den naam van zijne geboortestad voor zijnen
roenaam gebruikte. Hy was een destig Gods-
geleerde; en heeft eenige nuttige Traktaatjes
geschreven: als

Van de Offerande der H. Misse:

Van de overeenstemminge der verdiensten
van Christus en van de andere Heiligen.

Van den ongehuwden staat der Priesteren.

Harderlijke vraagstukken.

Dit alles is samen te Lobben uptgekomen in't
jaar 1572.

MATTHIAS KATS, of gelijk hy zich op
zijn Latynsch noemde Felicius; van het Ader-
lyk geslagt der Katzen in Zeeland/ is Probin-
tiaal der Mannesbroederen in de Provincie van
Ne-

Nederland geweest: en te Loben / daar hy den 15 Maart 1586 gestorven was / in de Minnebroederkerk begraven. Hy heeft in de Latynsche taal geschreeven

Een Katolijke opheldering over de Tien Geboden, en

Een Katolijke opheldering over de Christelijke onderwijzing, volgens de leertwijze die de zoo genoemde Magister Sententiarum in zijn tweede Boek had onderhouden. Deze werkesjes zijn te Antwerpen by Plantijn in achten gedrukt in het jaar 1575.

CUNERUS PETRI, Leeraar in de Godkunde te Loben / en eerste Bisschop van Leeuwarden: wiens levensbegrip wy onder Driesland opgegeven hebben.

STEPHANUS JACOBI, was in 't jaar 1599 Pastoor van S. Geertruids kerk te Loben: en is een weldoender van het Kollegie van 't Castrum geweest; zoo als in de Fatti Academici gezien kan worden.

ADRIANUS CORNELII (op zijn Nederduitsch Adriaan Kornelisz.) is Kanonnik van S. Pieters en Hoogleeraar in de Godtheid te Loben geweest. Hy is gestorven den 12 Augusti in 't jaar 1456. Zie wederom de Academische Dagregisters.

A A N T E K E N I N G.

Onder de geleerde mannen van Brouwershaven mag zekerlijk niet overgeslagen worden de wydberoemde *Jakob Kars*: wiens volgeestige en zoetvloeyende gedichten by geleerden ongeleerden, by hooge Staatspersoonen en den gemeenen man, al te zeer bekend zyn, om dezelve alhier op te tellen. Ik kan

echter de loffelijke getuigenis, die hem door *Valerius Andreas* gegeven word, alhier niet achterlaaten. Hy had, zegt die schryver, allerhande bevalligheid naar ziel en lichaam: en hy was door zyn groot oordeel en door zyne kloeke standvastigheid als geboren tot de bestiering van 't gemeene best. Voorwaar een groote lof in korte woorden.

D U I V E L A N D

Duiveland
hoe aan
dien naam
gekomen:

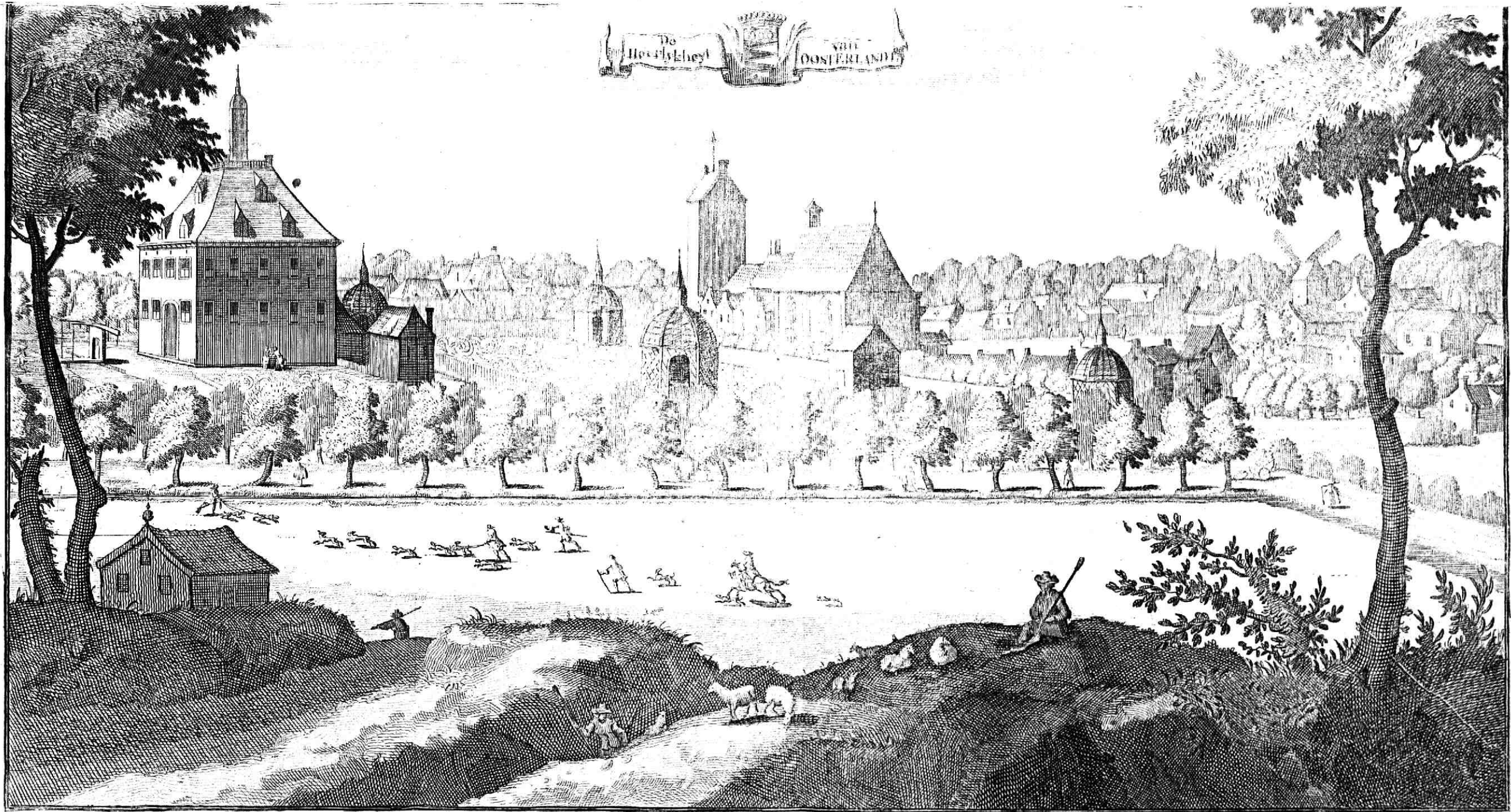
Word van Melis Stoke beschreven als een eiland: het heeft zijne benaaming bekomen en tot noch toe behouden van de duiven: en staat al by gemelden Kijnschryber bekend onder den naam van Duibeland. Het was vooz dezen van het eiland Schouwen / eigentlijk genomen / afgescheiden dooz een smal water; maar is aan hetzelfde aangedamt in het begin der veltiende eeuw. Het is berucht geworden dooz de zege / dewelke Jan II, Graaf van Holland en Zeeland / by dat eiland te water bevochten heeft op zijne vbanden de Blamingen.

De begeebing van de oude kerk / of van de kerk te Ouwerkerk, stond volgens het handschrift der Utrechtsche kerke ter benoeming van den Deken en het Kapittel van S. Salvators kerke te Utrecht. De Bisschop van Utrecht / uyt kragte van zyn Stoelrecht ^a / trok twee gedeeltens van de inkomsten der zelve kerke. S. Geertruid is aldaar en in het gansche eiland altijd met een groote eerbiedigheid gebiert geweest. En daar zoude / volgens ^b Jacobus de la Torre, een oude overlevering zijn / dat om die reden alhier geen rotten of muizen in 't leven konnen blijven.

^a Jure Cathedralicas

^b in zyn Roomsche Verhaal.

De
Hourlykhey
VIII
OOSTERLANDT

Behalven deze kerk te **Ouwerkerk** wordt 'er in de handschriften der **Utrechtse** kerke noch gewaagt van een nieuwe kerk / te weten in het doop **Nieuwerkerk** : alwaar de **Bisschop** van **Utrecht** ook twee deelen der inkomsten / uyt hoofde van zijn **Stoelrecht** / plagt te trekken.

Nieuwerkerk.

Deze twee doopen / die noch zeer aanzienlijk zijn / staan onder de stad **Sirixzee** / die 'er het hooge rechtsgebied ober heeft.

Behalven deze twee **Parochi-kerken** van **Duiveland** / wordt 'er in het handboek der **Utrechtse** kerke noch gewag gemaakt van een **kapelle** op **Duiveland**.

Kapel op Duiveland.

Adriaan van **Borselen**, **Heer** van **Bjugdam** en **Duiveland** / heeft in 't jaar 1466 iets by **uytersten** wille nagelaaten booz de **tinne-raadje** en het **kerkgewaad** van gemelde **kapelle**.

Begiftigt door den Heer van Borselen.

By de **kapelle** / een van de vier **regtsbanen** van **Duiveland** / dewelke als **Zeeuwse** leenen de stad **Sirixzee** toekomen ; is gelegen het oude en verballen slot **Zwanenburg**. Behalven dit is 'er tegenwoordig een ander **lusthuis** in het eiland **Walcheren** / ook **Zwanenburg** genoemd.

O O S T E R L A N D

Een heerlijkheit in **Duiveland**.

Oosterland.

O O S T E R S T E I N

Ook een heerlijkheit ; waar van het hooge rechtsgebied den heere van **Oosterland** toekomt. Aan deze twee plaatsen is nader

Oosterstein diefcher.

hand aangedijkt de nieuwe Dzeischer / of S. Jans kerk / dooz de wandeling S. Jans land genoemd : waar van wy beneden te spreken zullen hebben.

Deze drie aanzienlijke heerlijkheden / by Smallegange beschreven / hebben in 't jaar 1669 toebehoort den Heer Kornelis de Jonge, Heer van Oosterland / enz Burgemeester te Mid- delburg / en Bewindhebber der Oost- indische Maatschappye van Zeeland. Het slot te Oosterstein staande is een leen van Zeeland / en word ook dooz gemelden Heer bezeten.

O O S T D U I V E L A N D

Oostduive-
land of
Brunisse.

De Kerk
aldaar.

Een eilandje / dooz een smal watertje van het vaste land afgescheiden / heest een dorp van den zelfden naam / met een bequaame haven; welk dorp ook Brunisse word genoemd. Daar staat een groote kerk met een braaben toren; welke kerk ingetoydt is ter eere van S. Jacob den minderen. De Pastory van deze kerk wierd eertijds begeben dooz den Heer der plaatze / Adriaan van Borfelen.

Dit dorp / dooz den waterbloed zeer beschadigt zijnde / is byna wederom gansch en geheel herstelt. Het heest onlangs toebehoort Heer Willem de Jong, Heer van Brunisse en Bothland / Oud-burgemeester te Zirizsee. t'Hans word het bezeten dooz den Heer Nollens, die wegens Tergoes zitting heest in de Staaten van Zeeland.

^a De Deken met het Kapittel van S. Salvator te Utrecht vergaf tweede deelen der inkomsten.

Kerkwerve
een dorp
het slot te
Kerkwer-
ve.

Een heerlijkheit in Schouwen / hebbende hooz hene behoort tot het Dekenschap van Schouwen / is tamelijk groot; en heeft hooz dezen Hooz Adriaan Hanneman, de Weduwe van Heer Jacob vander Wiele, Vander Werve, en vorders den Heer Johan Nobelaar, en meer anderen toebehoort. Zy Kerkwerbe / naar de kant van Hoozgouto / staat een steenen huiz of oud slot; alwaar de Heeren van Kerkwerben / hooz dezen een adelijk en aanzienlijk geslagt / plagten te woonen.

Op het eiland Schouwen leggen noch Duvendyke, Rengerskerke; of gelijk in het handschift der Utrechtsche kerke staat Reinierskerke, Bordendam of Bordamme: H. Symonskerke, Zuydland, Zuydkerke onder Zuydland behoorende; upt wiens inkomsten de Bisschop van Utrecht twee gedeelten plagt te trekken. Vorders Brieskerke en S. Jaken of S. Jakobskerke.

verscheids
Dorpen in
Schouwen
door het
Zee water
beschadigd
of verdrone-
ken.

Dit zijn altemaal ambachten van minder aanzien en gezag / onder verscheidene Heeren behoorende / en hooz een groot gedeelte overheert hooz de zee: ja de drie laatste leggen geheel en al onder het zee water gedompelt.

Philipskerke hooz de wandeling Philipsland, en aldus genaamd naar den Apostel Philippus, legt dicht by het land van Certolen. Het is hooz dezen ook hooz de zee overstroomt / maar naderhand wederom bedijkt geweest. Maximiliaan van Borgonje, Markgraaf van Cerbeer enz. / heeft het hoozheen bezeten als een leen van Zeeland. Naderhand is het by hoop gekomen aan het geslagt der edele Huissen; en eindelijk

S. Philips-
kerke.

delyk aan den Heer Mauregnault, Heer van Philipsland enz.

E L K E R Z E E

Elkerzee,
Scharen-
dyk.

Gen groot doorp en heerlijkheit in Schoutwen / waar onder ook hoort het vlek Scharendyke. Het edel geslagt van de Witten heeft al van ouds den eigendom over deze heerlijkheit gehad. Tegentwoordighs Heer Kornelis de Witte, die Heer van Ellemeet is / ook Heer van Elkerzee.

E L L E M E E T

Ellemeet.

Gen heerlijkheit in het eiland en het Dekenschap van Schoutwen; hebbende al veele huizen en pachthoeben / doch niet dorpsgetuijs getimmerd / en berre van malkander staande.

De kerk aldaar / in den Spaanschen oorlog afgebroken zijnde / is naderhand niet weder opgetimmerd.

De Heer Jakob de Jong, in zijn leven Pensionaris van den Briel / was Heer van Ellemeet: en van hem is deze heerlijkheit verstorven op zijnen zoon Kornelis de Jong, Heer van Ellemeet / Schatmeester der Vereenigde Nederlanden / enz.

W E L L A N D

Welland.

Word onderscheiden in het Noord- en Zuidambacht van Welland; en is een zeer groote heerlijkheit in het eiland en het Dekenschap van Schoutwen. Aan de zuidzijde legt het doorp Serooskerke; en word volgens het gemeene geboelen ook onder Zuidwelland be-

gzeer

griepen. Het woord tegenwoordig bezeten door den Heer Godard Willem Tuyl van Serooskerke / wiens geslagtrekking by Smallegange ^a opgelebert word.

R E N I S S E,

Door de wandeling Renesse / is een zeer lustig ^{Renisse.} en vermakelyk doorp in het eiland en het Oekenschap van Schouwen; en is door dezen het erfgoed geweest der Zeeuwsche Heeren van Renesse: welke edelluiden aldaar gesproten zijnde / door het gansche Nederland vermaard zijn geweest. Hun geslagtboom staat in 't wijd en breed opgetelt by ^b Smallegange.

De Parochiekerk van dit doorp stond ter bevestiginge van de Graven / en ter bevestiginge van den Dompvoest of Wartsdiaken van Utrecht. Aldus hebben Maximiliaan en Philips, Wartsheartogen van Oostenryk / als Graven van Holland en Zeeland / de Pastory van deze kerk / open staande door de dood van Heer Jan Arentszoon, in 't jaar 1485 begeben aan Heer Jan Jansz van der Goude.

Maximiliaen ende Philips by der gracen Gods Eertshertoghen van Oostenryck, Hertogen van Bourgoinguen van Lotheringen, van Brabant, van Limbouch, van Lucembourg ende van Ghelre, Graven van Vlaenderen, van Artois, van Bourgoinguen, Palatinen van Henegouwe, van Holland, van Zeeland, van Namen ende van Zuytphen, Marcgraven des Helichs Ryck, Heeren van Vrieland, van Salins

^a In zyne Zeeuwsche Kron. aan het 692 zydje.

^b in zyne Kronyk op het 675 zydje.

ende van Mechelen; Allen den ghenen die desen jegenwoirdighen zullen zien of hooren lesen, Saluyt: Alzo by doode ende overlyden van wylen Heere *Jan Aernts* zoone, Priester, die cure ende kerck van onsen dorpe van *Renisse* in den Landen van Scouwen, liggende in onzen Landen van Zeelant, vacerende is: de welke tot onser collacie ende ghifte staat, soe eyft dat wy omme dat goede rapport dat ons gedaan is geweest vanden persoon van Heeren *Jan Jansz. vander Goude*, Priester, ende ter ernstige bede van eenigen onser specialen dienaren, by advyse ende goetduncken van onsen lieven ende getrouwen lieve Ridder, Raed, Camerlinck ende Stedehouder Generael van onsen voornoemden Landen van Hollant, Zeelant ende Vrieslant die Heere van Egmonde tot Bair, &c. den voornoemde Heeren *Jan Janszoen vander Goude*, Priester, puerlickx omme Godswillen gegont ende gegeven hebben, gonnen ende geven midts desen de voirsz. cure ende kerke van onser voirsz. dorpe van *Renisse*, metten prouffytten, renten vervallen ende emolumenten die daar toe staan ende behoiren omme die te hebben, te bedienen, oft doen bedienen by eenen notabele Priester nut ende bequaam dair toe wesende, gelyck die voirsz. Heeren *Jan Aernts* zoone, Priester ende anderen zynen voirsaten dat bedient ende gebruyct hebben, versouckende dair omme an den Officiael vanden Domproest ende Archidiaken van Uytrecht, dat hy den voirsz. Heere *Jan Jansz.* Priester, achtervolgende deze onse gifte, proclamacie ende institucie geven wilde. Ende ontbieden dairomme allen den guenen dient behoirt, ende bevelen dat zy den voirsz. Heeren *Jan Jansz.* of zynen gecommitteerden vander voirsz.

voirsz. cure ende kerke van *Renisse* voirsz. mit-
ten proffytten , renten , vervallen ende emolu-
menten dair toe behoerende , rustelyken ende
vredelycken doen laeten ende gehengen , ge-
bruycken , possesserén ende genyeten zonder
hun dair inne te doen of laeten geschien eenich
hinder , letzel ofte impediment ter contrarie ,
want wy dat alzoë gedaan willen hebben . In
oirconden van dese ende onse signet hier anne
gehangen in absencie van onse groeten zegel ,
gegeven upten 13 dach van Augusto int jaar
ons Heeren duysent vier hondert vyf ende tach-
entich . Gescreven upden ploy by mynen Hee-
ren den Hertogen , ter relacien vanden Stede-
houder Generael van Hollant , Zeelant ende
Vrielandt , geteekent byden Secretaris ,

BRUYNE.

Dezelfde Pastorp wierd hem ook by den
volgenden brief begeeben door Joost , Jan en
Raesse van Haemstede en van Moermont ; die
ook het recht van vergeeben hadden :

Joest , Jan ende Raesse van Haemstede ende van
Moermout , gebroederen , doen cond allen lu-
den , alzoë die kerck van *Renissen* in *Scouwen*
onlanck gevaceert is by den doot van Heere
Jan Arntsz. Priester , welcke kercke tot onsen
collacie ende gifte staet , zoë eyft dat wy de
zelve kercke gunnen ende geven puerlyc om
Gods willen Heere *Jan vander Goude* , met-
ten prouffytten , renten , vervallen ende emo-
lumenten daer toe staende met desen tegen-
woirdigen brieve ; ende des t'oorconden zoë
hebbe ic *Joest* voirsz. alzoë wel voir *Jan* en-
de

80 OUDHEDEN EN GESTICHTEN

de *Raesse* myn broederen voirsz. als voir my selven desen brief bezeghelt met mynen zeghel, int jaer ons Heeren duysent vier hondert ende vyf ende tachtentich, upten eersten dach van Septembri.

Witte, Heer van Haemstede en van Moermond / als mede recht tot het bergeeben hebende / heeft de zelve Pastory / dewelke dooz de dood van Jan Arentz. van der Goude open geballen was / in 't jaer 1512. by den volgenden brief begeeben aan Mr. Jan Hoik.

Ic Witte van Haemstede ende van Moermond, den eerwaerdeggen Heere Archidiacon van Utrecht of zynen Officiael, saluyt, met kennesse der waerheyt: Alzoe open staet ende vacceert die Prochiekercke van *Renisse* onser Heerlicheyt liggende binnen den Lande van Scouwen in Zee-land, by der doot ende overlyden van saliger gedachten Heer *Jan Aernts vander Gouwe*, Priester, Pastoer ende laetste bezittere van dien, ende my als mede-collateur ende Patroon van wegen mynder heerschappien ende Ambochtsheerlicheyt toebehoirt de zelve kercke te helpen voirziene van eenen anderen Pastoer: Soe ist det ic om tgoede aenbringen dat my gedaen is vanden persoone van Meester *Jan Hoick*, *Martens* zone, Clerck des Bisdoms van Utrecht, hebbe den zelven Meester *Jan*, als dair toe nut ende bequaem wesende, puermentelyck om Gods wille uwe cerwaerdicheyt gepresenteert totter zelyer kercke vacceerende ende open staende in der maniere boven verclaert, begeerende ende met my oodmoedelyc biddende dat ghy den zelven mees-

tet

ter *Jan* mynen gepresenteerde totter voorn.
kercke toelaten ende ontfangen wilt, hem
voir sulck houdende, ende hem latende volghen
alle rechten emolumenten proffytten ende ver-
vallen dair toe dienende ende behoerende,
met solempnitheyten oick dair toe dienende
geobserveert ende volcommen. In kennisse
der waerheyt hebbe ic *Witte van Haemstede*
ende van *Moermond* mynen naem hier onder
selve gescreven, ende tot meerder kennesse
om dies wille dat ic zelve gheen zeghel en
hebbe, zo hebbe ic gebeden Heer *Jacob Wil-
lemfsz.* Vicecureyt van Haemstede, dat hy de-
se presentacie voir my ende over my beze-
ghelen wilde met zynen zegel, ende ic Heer
Jacob Willemfsz. Vicecureyt voirsz. ter bede
van *Witte van Haemstede* voornoemd, hebbe
dese presentacie bezegelt mit mynen zeghel
int jaer ons Heeren duysent vyf hondert en-
de darthiene, up ten vyftienden dach in Ju-
lio. Aldus geteekent, by my *Witte van Haem-
ste ende van Moermond.*

Aldaar staat het kasteel *Moermont*: het Moer-
mont.
welke langen tijd het stamhuis en de verblijf-
plaats der Renessen is geweest. Het was boor-
zene met wijde en diepe grachten omtingelt /
en met vijf torens boorzien.

By onzen tijd is de Ed. Heer Daniel van
Wijngaarden, Heer van Werendam en Bent-
huizen / Heer van *Moermont* en van het
grootste gedeelte der gezeide heerlijkheit ge-
worden.

B R Y D O R P E

Bry dorp
een zeer
oud dorp

Waar van Floris Graaf van Holland en Zee-
land / zoo als de bovengemelde brief van Jo-
han

han Hartog van Szaband te kennen geeft / een koopstad meende te maaken / word t' hans Driepo genoemd. Het was een doorp en een heerlijkheit in het eiland en het Oekenschap van Schoutwen / en quam de stad Zirixzee toe. Tegenwoordig loopt 'er het zee water ober.

H A M E R S T E D E

By verkorting Haamstede; is een groot / vermaard en zeer lustig doorp / en een heerlijkheit in het eiland en het Oekenschap van Schoutwen: de duinen / korenlanden / grazige weiden / de geboomten en wat 'er noch het gezigt streelen kan / geeven zoo een fraaie vertooning / dat dit wel het vermakelykste doorp is van het gansche eiland Schoutwen (1).

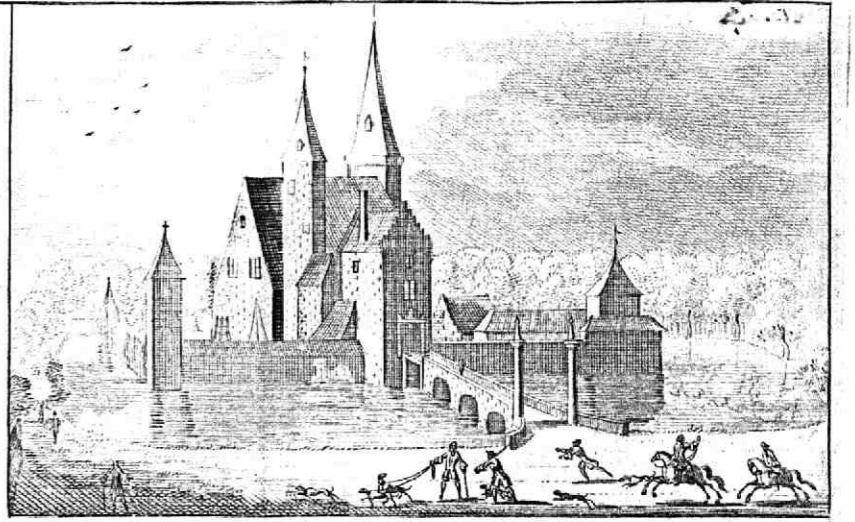
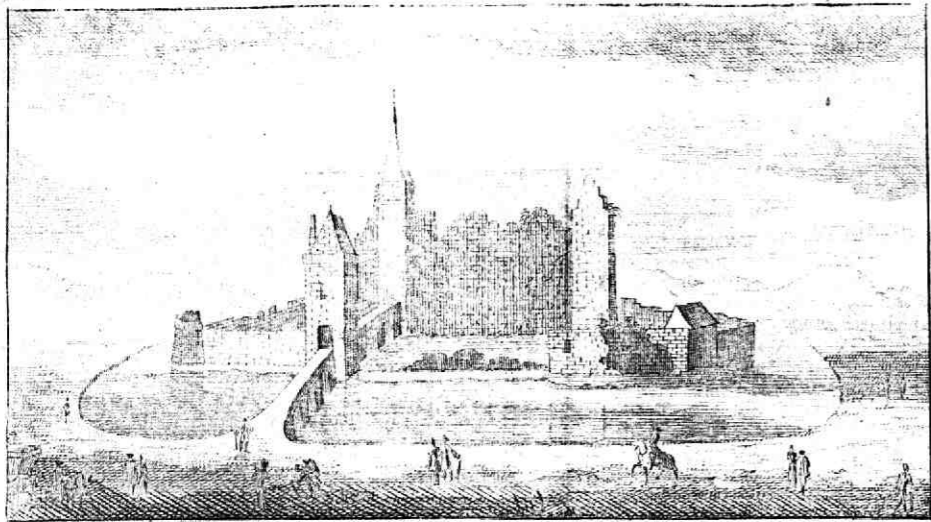
Haamstede.

Heerlijkheit van Haamstede.

Van het doorp legt een deftig kasteel; het welke verballen leggende / dooz Jacob vanden Eynde, Schryber van een Zeeuwische Kronyk en Heer van Haamstede (2) / weder heerlijk is opgehaalt. Paderhand / te weten in de jaaren 1679 / 1680 / 1681 is het noch heerlijker vertinnert en verbeterd.

Daar is vooz het kasteel een groot plein / alwaar de korenmarkt gehouden word. Daar is ook een paardemarkt / dewelke acht dagen duurt / en haar begin neemt met den 24 Juny / zijnde den dag van S. Jan den Dooper.

In 't midden van het doorp staat een groote en deftige kerk met een spitsen toren. Deze kerk / gelijk ook yst den tyd der kermisse kan afgenomen worden / is ingewijd ter eere van S. Jan den Dooper. Twee gedeelten van haare inkomsten quamen den Bisschop van Utrecht toe.

De Baenderberfcheyt van
H A E M S T E D E .

Volgens het handboek van Georgius van Egmond, Bisschop van Utrecht / was 'er een Dikary in de kapelle der armen aan den grooten outer. Deze Dikary wierd in 't jaar 1529 bezeten door Heer Kornelis . . . den nazaat van Heer Jan Kornelisz. De Pastoor in de Parochi-kerken van Eplinge en Hamerstede / dewelke onder Bisschop Georgius volgens des zelfs handschrift vereenigt wierden / is in jaar 1529 geweest Heer Jan Adriaansz., de nazaat van Heer Kornelis Pieterisz.

De kerk van dit dorp / dewelke in 't jaar 1500 door den donder en blixem afbrande / is naderhand schooner en treffelijker als ze te hooren was opgetrokken.

Tegenwoordig is Heer van Haamstede / Mijns heer Mogge, Burgemeester te Zirixzee.

A A N T E K E N I N G E N .

1. De Heerlykheit van Haamstede is al over lange jaaren , en onder de Graven van Holland , tot een baandery of baronny verheven geweest : zedert welken tyd de Heeren van die plaatze Baanderheeren van Haamstede of Heeren van de baandery van Haamstede geschreven hebben.

De Ingezetenen van Haamstede en Westerschouwen hebben ook van ouds , en byzonderlyk onder *Karel den Stouten* , groote koopmanschap gedreven. Onder anderen hebben zy sterk gehandelt op Engeland : en heeft ook de Koning van Engeland hen in 't jaar 1473 eenige vryheden verleent om in zyn land te mogen koomen , vaaren en handelen zoo vry en ongemoeid al zyne eigene onderdaanen *Smallegange*.

2. Deze *Jakob vanden Eynde* , die de heerlykheit van Haamstede gekogt had van Heer *Maximiliaan van Kruningen* , is gestorven in 't jaar 1614. De Heeren Staaten van Zeeland , weetende dat hy een

Kronyk van Zeeland geschreven had, en een groote achting voor het werk hebbende, zonden haaren Sekretaris aan de vrouw van Haamstede om het handschrift van haar te verzoeken: en hebben het zeive naderhand ook doen drukken.

D E B U R C H

De Burch. **I**s ook een doorp van Schouwen met en gemakkelijke haven; omtrent een halve mijl van Haamstede gelegen op een lustige landsdouwwe. In dit doorp staat het slot Kzaapestem: over hetwelke / zoo wel als over het doorp / in 't jaar 1696 Heer was Pieter de Huibert. In des zelfs Parochiekerk / dewelke byna gansch met den toren om verre geballen is / was boozhenen aan S. Willebrordus outaar een eeuwigduurende Vikary: waar toe M. Lieven vanden Burg in 't jaar 1548 het recht van benoeming had. Meester Huibregt Klaassen, Pries-ter / die Vikary bekomen hebbende / heeft van Georgius van Egmond in 't jaar 1548 verlof gekregen om de Mis / met dewelke gemelde Vikary bezwaart was / buiten de plaats van zijne vrouwe / te toeten in S. Lievens kerk te Zirizze / te lezen.

Kerk al-
daar, en
Vikary.

Dewijl de oude kerk met den toren ingestort was / heeft 'er de Heer der plaatze een nieuwe kerk met een zeer moopen toren doen bouwen.

Westerland
een oude
heerlyk-
heit.

W E S T E R L A N D ,

Tegentwoordig Westerschouwen genoemd / is een oude heerlijkheit in Schouwen; waar van de Heer Jan Huibert, dooz zijn huwelijkt met Drouw Cæcilia de Witte / eigenaar

is geworden. Het was vooz dezen een vermaarde plaats / met een zeer bequaame haven ; alwaar de grootste visscherij was van gansch Zeeland / en zeer groote konpshandel gedreven wierd. De toren / die zeer hoog is / berstreckte den zeeman vooz een baken.

Man deze haven / eer dat ze dooz het verlopen van den stroom gestopt wierd / was vooz dezenzodanig een toeloop / dat'er 28 Rhijnsche wijn-herbergen waren (1).

De kerk van Westerland / dewelke volgens Smallegange vooz deesen zeer groot en deftig was / is naderhand zodanig verballen ; dat'er niet van overgebleeven is als de romp van een dikken en hoogen toren ; die den zeeman / gelijk gezegt is / vooz een baken dient.

Nieuwerkerk op Schouwen legt volgens Smallegange onder de zeebolven begraven.

A A N T E K E N I N G E N.

1. Hier plagten groote schepen en hulken gebouwt en uytgereedt te worden : dewelke oost- en westwaarts ten koopshandel voeren. Hierom heeft het verscheidene voorrechten en vryheden , zoo van de Heeren der plaatze als van uytheemsche vorsten bekomen. Thans is de plaats door het verlopen van den koopshandel gansch vervallen.

NIEUWERKERK OP SCHOUWEN.

Wordt by Miræus, in zijn boekt van de Kanonniken / Pjetlerkerk genaemt.

De Parochiakerk van Nieuwerkerk op Schouwen / openstaande dooz den afstand van Johan Otto, is op den 2 Junij 1571 volgens

« Miræus de Canon.

To Nieuwerkerk was een Kollégiale kerk, een Pastoor en een Onder-Pastoor.

86 OUDHEDEN EN GESTICHTEN

het handschrift der Utrechtsche kerke bergeven geweest aan Heer Lambrecht Maartensz. De Heer Antonis Jansen, dewelke daar Onderpastoor was / is volgens het handschrift van Georgius Bisschop van Utrecht / om dat hy kinderen geteelt had / door den zelven Georgius bestraft / en na het betoonen van zijne boetvaardigheid onthouden geweest.

Anna van Borgonje, dochter van Adolf van Kleef, heeft in deze kerk omtrent het jaar 1490 een Kapittel van Kanonniken gesticht.

Dicht by Nieuwerkerke legt de oude / doch kleine ambachtes-heerijheit.

Botland.

B O T L A N D,

Behoorende onder het gerecht van Nieuwerkerke. Dit Botland is het stamhuis geweest der edele Heeren van Botland; welker stamboon ons opgegeven word door den Heer ^b Smallegange. Het word thans in eigendom bezeten door den Heer Willem de Jonge van Brunisse enz.

^b Op het 695 zijde.

A A N T E K E N I N G.

Dit Nieuwerkerke is voor het grootste gedeelte door de Zee verzwolgen. Zie *Smallegange*.

Ond Dreif-
scher.

O U D D R E I S C H O R

Kerk en
Vikary al-
daar.

Een oud en volkrijk Dorp van het eiland en Dekenschap van Schoutwen / hebbende een haben en een kerk. (1).

In de Parochiekerk van oud-Dreifshoe was

was een Vikary aan S. Barbaraas altaar. Als dezelve open stond dooz de dood van Lieven Christoffelzoon, is Leendert Maartenszoon, een geestelyk persoon van het Bisdom van Middelburg / tot dezelve benoemt en aidaar in 't bezit gestelt op den 1 Augusti 1571.

Daar is een treffelyk huis / midden in zijne pragten leggende / met naame Windenburg: 't welke gesticht is dooz Anna van Borgonje.

Alhier is geboren JACOBUS ZOVITIUS DRIESCHARUS, aldus naar zijn geboorteplaats Dzeischer genoemd. En om die reden heeft hy zich ook Triturbius laten noemen / als of zijn doozden naam had gehad van Driescharen. Van de Zeeutwen leiden dien naam af van Dze Schorren (2) of aantwasschen: 't welke noch tegenwoordig het wapen is van Oud Dzeiffchor. Hy was een Dichter van bly-eindende treurspelen; en is Latijnsch Schoolmeester te Hoogstraten en te Breda in Zaband geweest. Hy heeft eenige blyspelen met een lichten en netten stijl in de Latijnsche taal geschreven: als Ruth upt het oude Testament / te Antwerpen in achten by Hillenius gedrukt in 't jaar 1533. Het verloren Schaap upt het Nieuwe Testament / ook te Antwerpen in achten gedrukt / in 't jaar 1541, doch eerst al te Keulen gedrukt in 't jaar 1539. Eindelijk den Schoolmeester, te Antwerpen by Steels in achten gedrukt in 't jaar 1534 en 1540. Welke blyspelen hy noch zeer jong geschreven en in 't openbaar heeft vertoont. Ja als hy Ruth schreef / was hy pas 21 jaaren oud.

Ook worden 'er Latijnsche en Nederland-sche spreekwoorden van Jakobus Zovitius gebonden /

bonden / dewelke de Latijnsche Studenten op sommige plaatzen leeren.

A A N T E K E N I N G E N.

1. Oud Dreifchor plagt met Zonnemare en Noortgouwe een eiland op zich zelven te zyn. Hier was voor dezen de voornaamste haven, daar de schepen van Zirixze in zee staken.

2. *Reigersberge, Boxhorn* enz. schryven doorgaans Dreifschere, en zoo spreekt men ook door de wandeling: evenwel kan de naam wel afkomstig zyn van drie schorren.

NIEUWE DREISSCHOR

Nieuwe
Dreifchor.

Of S. Jans land / is een leen van Zeeland waar van boven al gehandelt is.

De Heer van deze plaats is Kornelis de Jonge, enz.

N O O R T G O U W

Noort-
gouw.

Noortgouw is een dorp in het eiland en De-
kenschap van Schouwen.

Kerk en
Vikary al-
daar enz.

Als de Parochiekerk van Noortgouw / door den afstand van Heer Laurens Heimans, was open gehalten; is de Heer Maarten Leenderts-
zoon, volgens het handschrift der Utrechtsche kerkie / tot dezelve benoemt en aldaar in 't bezit gestelt op den 14 Januarij 1574.

De Heeren Vander Meer van Berendrecht / een oud en adelyk geslagt / en in Holland en Zeeland zeer wel bekend / hebben van ouds deze heerlijkheit bezeten: dan dezelve is tegenwoordig door vrouwen gekomen op Heer Johan de Hübert.

Alhier plagt boorhenen een Hartuizers kloof-
ter te staan / met naame de Berg van Sion.

KOU.

K O U D E K E R K.

Verscheide doopen voeren den naam van Koudekerk / welker Heeren dikmaals in de brieven der Graven vermeldt worden. Daar is een Koudekerk op de rechter zijde van den Rijn / boven Leiden : daar is een tweede op het eiland Walcheren / en een derde op Schouwen. Dit is booz dezen een destig doop en aanzienlijke Parochi geweest / en had een hermaarde jaarmarkt. Doch het geweld van de overstromende zee heeft 'er dikwils een bzaaf stuk van weg gerukt / en het zelbe zeer verkleint. Het staat onder de vierfchaar van Haamstede.

Koudekerk.

Heeren van deze plaats.

Johan , Heer van Gruthuze / van Haamstede / Prins van Steenhuije enz / is booz dezen Heer van dit Koudekerk geweest.

Desselvs boozouders hadden ook de Kerk van dit Doop gesticht en begiftigt / ter eere van den almagtigen Godt , van de glori-ryke Maagd en Moeder des Heere Maria , van alle Heiligen , en van S. Martinus , den Patroon dezer plaatze. Deze Kerk plagt dooz eenen Pastoor en eenen Kapellaan bedient te worden.

Het recht van een Pastoor aan te stellen was / ten minste booz een gedeelte / by den Heer der plaatze / en deszels erfgenaamen.

Als dan deze kerk open stond dooz het overlyden van Meester Judocus van Koudeberge , heeft de Heer van Koudekerk in 't jaar 1501 tot dezelve benoemt Meester Hendrik , uyt het Bisdom van Doornik : zoo als blykt uyt den volgenden brief / die my met allen geluk ter hand is gekomen :

Zoo als blykt uyt dit handschrift.

Johan , tydelijk Heer van Gruthuze , en van Hamstede , Prins van Steenhuije , Raadsheer

heer en Kamerling van den Allerchristelijksten
 Koning van Vrankrijk, en Ridder van deszelfs
 Order, doet aan den eerwaardigen Vader in
 Christus, Mynheer den Aartsdiaken van Utrecht,
 of aan deszelfs Vikaris en Officiaal, een harte-
 lijke en behoorlijke groetenis. Wy hebben
 verstaan dat de Parochi-kerk van Koudekerk,
 in de landen van Zeeland, op het eiland Schou-
 wen, onder het Bisdrom van Utrecht, dewelke
 eerst open gestaan had door de dood van Mees-
 ter *Johan Neerinx*, wien wy onlangs tot die
 Parochi-kerk benoemt hadden, nu wederom
 door het overlyden van Meester *Judocus van
 Koudeberge*, den laatsten Regent derzelve ker-
 ke, ledig is geworden en open staat. En ver-
 mits het kennelijk is, dat de begeevening van
 gemelde Parochi-kerk, en de benoeming van
 een bequaam persoon tot dezelve, ons uyt hoof-
 de van onze heerlijkheit van Haamstede toe-
 behoort, doch de instelling in dezelve van rechts
 wege aan U staat: Zoo is het dat wy genegen
 zynde onzen lieven Meester *Hendrik van Tien-
 denare*, Klerk onder het Bisdrom van Doornik,
 en onzen goeden vriend, voort te helpen, en
 door zyne ootmoedige gebeden bewogen zyn-
 de, Godt voor oogen hebbende, en de god-
 vruchtigheid en verdiensten van gemelden *Hen-
 ricus* aanschouwende, volgens het recht dat ons
 in deezen deele toekomt, goedgevonden heb-
 ben der voornoemden Meester *Henricus*, als
 daar toe bequaam en genoegzaam begaafd zyn-
 de, aan U Heer Aartsdiaken, of aan uwen Vi-
 karis en Officiaal, tot de gemelde Parochi-kerk
 van Koudekerke, in de landen van Zeeland,
 op het eiland Schouwen, onder het Bisdrom
 van Utrecht, voor te stellen: zoo als wy hem
 ook

ook voorstellen door den inhoud en uyt kracht van den tegenwoordigen brief; dewelke voor gemelde Meester *Henricus* door onze Moeder, vrouw *Margareta de le Vere*, is opgemaakt ter oorzaake van onze afwezigheit en magtgeevinge: welken brief wy goedkeuren en gaarne bekrachtigen: met dit verzoek dat gy U gevaardigt den voornoemden *Henricus Tiendenaere*, door ons voorgesteld, in de plaatze van wyle Meester *Judocus van Koudenberghe*, en van wyle Meester *Johan Neerinx*, tot gemelde Parochi-kerk van Koudekerk, in de landen van Zeeland, aan te neemen, en dezelve aan hem, met alle haare gerechtigheden en vorder toebehooren te begeeven: en vorders dat gy den zelve Meester *Henricus*, of iemand anders wettiglijk door hem gemagtigd, inleidt of doet inleiden in de lichaamelijke, daadelijke en zakelijke bezitting der voornoemde Parochi-kerk van Koudekerke, en van alle de voorschreve geregtigheden en vorder toebehooren; en zulks met alle de plegtelijkheden, dewelke in zodanige zaaken gebruykelijk zyn; behoudens altyd de rechten, die iemand anders hier omtrent mogt hebben. Tot oirconde van hetwelke wy goedgevonden hebben den tegenwoordigen brief door het aanhangen van ons zegel te bekrachtigen, en door ons handteken te ondertekenen. Gegeven te Parys, in het jaar onzes Heere duizend vyf hondert een, op den tweeden dag der maand December.

Aldus ondertekend,

GRUUTHUIZE.

Dan

Van de kerk is tegenwoordig niet anders over als een hooge toren.

Van de verballe kerk is tegenwoordig niet anders over als een hooge toren; dewelke zoo hoog is/ dat ze de Schippers op de Zee tot een baken verstrekt.

A A N T E K E N I N G.

De genen die de kleine *Cauchi* in Holland en Zeeland plaatzen, houden het daar voor dat deze naamen van Koudekerk (zoo in Zeeland als boven Leiden) van Zouburg; van Kouwerven in Zuitbeveland, van Koudorp: van hen gesproten zyn. Zie onder anderen. *Eyndis Chronicon Zeelandiae lib. 1. cap. 14.*

K A P E L L E

Word Looperskapelle genoemd.

Loopers-
kapelle.

De benaaming van deze kapelle moet niet gehaalt worden van een deel uytzinnige menschen; dewelke om eenige onwettige/ en dikwils ook beredichte en valsche byeiben/ van hunne kerkherbersten verloopen: waar van heden daags veel voorbeelden in de Vereenigde Nederlanden gezien worden.

Ook hoort deze benaaming niet van zoodaanige Prieesteren/ die de goddelijke diensten ter loops af doen/ en dewelke daarom van het domme en ongodbyuchtige volk doorgaans nageloopt worden.

By de have
aldaar tot
gerief van
de boden
gesicht.

Want dewyl deze loopers, die den naam aan deze plaats gegeven hebben/ in een handschrift van Lap van Waveren, het welke ook by Boxhorn te lezen staat/ boden genoemd worden; zal deze kerk of kapel dien naam buiten twyfel gekregen hebben van die boden of byeibe dragers; dewelke dikwils door die plaats moesten

moesten reizen. Zy zal tot hun gerief en tot het pleegen van hunne Godsdienstigheid gesticht zyn; op dat ze Godt ende Heiligen onder den Goddelijken dienst aandroeyende / een gelukkige reis van hen zouden verkrijgen.

Dus hebben wy onder Haamstede gewag gemaakt van een Kapelle der armen; dewelke dooz het gerief der armen / en tot pleegen van hunnen Godsdienst / was gesticht.

Z O N N E M A R E

Schont een plaats onder de oudste Dorpen van Schoutwen te verdienen; nademaal Kizer Otto III. het selbe op den 25 Augusti / in 't jaar 985 / geschonken heeft aan Gzaaf Dideryk II: zoo als blykt upt een open brief; dewelke by Boxhorn en Smallegange, in hunne Zeeuwische Kronyk / staat aangehaalt.

Zonnemare een zeer oud Dorp, en een leen van Zeeland.

De heerlijkheit van Zonnemare en Dypschor koomt het Gzaasschap van Zeeland toe.

B O M M E N E.

Het land van Bommené hetwelke met de stad Bommené / met Goeres / en met het omleggende land / van ouds tot Zeeland behoort; de / en daar na dooz de Hollanders bezeten is / is dooz zeker verdrag van het jaar 1687 weder aan Zeeland gekomen (1). De stad Bommené / dewelke dooz dezen by sterk was / is in 't jaar 1575 dooz de Spanjaarden belegerd geweest. Na dat de stedelingen het beleg met groote dapperheit uptgehardt enden byand afgewezen hadden; wierd ze in een tweede belegeringe / dewelke 20 dagen duurde / ingenomen

Het land van Bommené heeft van ouds tot Zeeland behoort; en staat tegenwoordig noch onder Zeeland de stad Bommené verdroncken.

men

men. Zy heeft al van ouds veel te lyden gehad van het zee-water : en is eindelijk in 't jaar 1682 door een hoogen waterbloed bijna gansch weggespoelt. De kerk alleen is midden in 't water blijven staan ; daar de zeebaaren geduurig op aan klitzen en zwaipen ; zonder eenige hoop dat de plaats ooit weder bedijkt zal worden.

A A N T E K E N I N G E N .

I. Te weeten Bommené of Bomnede , leggende op den hoek van het eiland Schouwen , maar niet Goeree , 't welk t'hans Hollandsch is. Of het ooit Zeeuwsch is geweest , daar over word getwift. De Heer *Smallegange* zeit ja : Van *Leeuwen* zeit 'er neen tegen. Wy willem ons liever buiten dat krakeel houden. Ik heb 'er dit maar by te voegen dat Holland niet alleen Bommenede , maar ook de naastgelege polders , als Natris , Belois , Kykuyt , Bornebrood , en meer andere bezeten hebben. Van *Leeuwen* zouw wel half gelooven dat het land van Goeree voor dezen aan dat van Bommené vast is geweest. Zie onze Oudheden van Zuidholland ; daar dat met zeer waerichynelijke redenen beweezen word.

Z O M E L S D Y K

Zommelsdyk , een Dorp onder Zee land behoorende.

Parochiekerk aldaar.

Gen groot dorp / en zoo groot als meenige steden / behoort tot de Provincie van Zeeland / leggende midden op den Hollandschen bodem / niet verre van Bommené : en heeft wel eer toe behoort den Hoog-edelen Heer Kornelis Aartsen. De Parochiekerk van Zommelsdyk was ingewijd ter eere van de H. Maagd. Dezelve was volgens het Register der Utrechtsche kerke ingelyst in het Kapittel van Zobborg , en wierd van een Pastoor en een Kapellaan bedient.

dient. Het hooge outaar was de *H. Maagd Maria* toegeviyd. Van waren 'er noch andere outaaren / als van *S. Geertruid*, van *S. Barbera*, van *S. Joris*, enz.

Daar was een *Vikary* aan *S. Geertruids* Vikaryen. outaar. Als dezelve open was gevallen door de dood van *Ewoud Baiti* aanzoon; is de *Heer Theodorus Ganu*, een *Priester* uyt het *Bisdom van Kamerijk* / den 26 *September* in 't jaar 1571 tot dezelve benoemt / en aldaar in 't bezit gestelt.

Noch was er een *Vikary* aan *S. Joris* altaar. Op den 5 *February* 1573 is de eerste *Vikary* met die van *S. Joris* outaar / dewelke door gemelden *Theodorus* bekleedt wierd / hoor zijn leven vereenigt geweest.

Van zijn 'er in dezelve kerke ten behoebe van den *Pastoor* / van den *Kapellaan* / en van den *Koster* / noch verscheide andere Andere stichtingen aldaar. stichtingen geweest: waar van top een lijst / die uyt het origineel getrokken is / in handen hebben.

Daar waren ook eenige *Broederschappen* En Broederschappen. ingestelt: als / 1 ter eere van de *H. H. Jacobus* en *Antonius*: 2, ter eere van de *H. Geertruid*: 3, ter eere van de *H. H. Barbera* en *Anna*, de *Patroneffen* der *Kederijkers* die daar ook een *Broederschap* hadden.

In 't jaar 1496 was *Heer Adriaan Korneelisz. Regent* van de *Parochi-kerk* te *Sommelsdijk*. Na hem is gevolgt de *Heer Corvinus Hendrikzoon*. De laatste / dewelke aldaar *Pastoor* zijnde / gestorven is in de maand *October* 1526, heeft dit jaargety ingestelt. Oude Pastoors.

In 't jaar onzes Heere duizend, vyf honderd, ses-en-twintig, in de maand *October*, is overleden de *Heer Corvinus Hendrikzoon*, *Pastoor* van deze

deze kerk; en heeft een altydduurend jaargety voor zich zelve gesticht. Ook heeft hy een jaargety (voor zijne dochter) gesticht na de dood van zijne dochter *Magdalena*; en heeft beide die jaargetijden . . . . Zijn jaargety zal jaarlijks gehouden worden op *S. Leonardus* dag; dan of dan omtrent. En de Pastoor zal in de uytdeelingen trekken vier stuivers: de Kapellaan en de Koster elk twee; en ieder Priester een, behalven noch twee ponden wasch. En na dat de Mis gedaan is, zal de Pastoor met de kerk het overschot hebben: en aan de armen zal uytgedeelt worden een mate broot.

Het is te hoopen dat hy zijne dochter *Magdalena*, van dewelke hier gesproken word / zal gewonnen hebben voer het ontbangen van de kerkelyke wydzels: anders zoude men zoo groote een onbeschaamdheit op de jammerlyke bedorvendheit van die ecutwe moeten leggen. De Katolyken / die 'er sedert den afval van Spanje noch oberig zijn gebleeben / worden tegenwoordig bedient door den Pastoor van de Oude-Tonge.

Van tijd tot tijd zijn 'er te *Sonneldijkt* noch nieuwe polders bedijkt / en is 'er onder anderen *S. Christoffels* dijk gelegd.

Volgens oude brieven heb ik bevonde / dat 'er omtrent 40 stichtingen waren in deze kerk; zijnde meest alle gestichte jaargetijden: waartoe zommige 8 gemeten lands / andere 5 gemeten / andere 2 / andere 1 gegeven hebben / met belastinge dat jaarlijks aan den armen moest uytgedeelt worden / van zommige 3 / van andere 2 maten tarwen broot. Ook moest 'er dan branden aan waskhaarzen 3 / 2 en ook 1 pont was, van het overschot der
haar

kaarzen / na de Mis / was de eene helft voor de herki / en de andere voor den Pastoor. Voor de verdeeling aan den armen kreeg de Pastoor en koster / ook dikwils de kapellaan / en andere Prieesters 6 grooten. De Prieester / die de Mis dede had daar 10 / 12 / of 14 schellingen voor. Ook moesten dan alle Zondagen de namen der overledenen / met het Zondaags gebed / opgelezen worden. Deze stichtingen zoo als ik bevonden heb / zijn gedaan tusschen het jaar 1423 en 1520.

S T A V E N I S S E

Stavenisse

Werd volgens het handschrift der Utrechtsche kerke ook onder het Biskopschap van Schouwen gerekent / en is een voornaam dorp en heerlijkheit van het land van Certolen / aan de Westzijde van Maartensdijk. Voor den waterbloed van het jaar 1509 was het een eiland op zich zelven: zijnde 300 jaren te bere / volgens den openbrief van Aalbert van Beyeren, bedijkt geweest met de dorpen Kempenghofstede / en Zuidmoer. Het is op nieuw bedijkt in 't jaar 1599.

het voornaamste dorp van Stavenisse, 't welke voor dezen een eiland was.

Het Kapittel van S. Mariaas kerke te Utrecht bezat daar verscheide Cienden.

Moederkerk aldaar, en Vikary in dezelve.

De voornaamste kerke was in het dorp Stavenisse; in dezelve kerke was / volgens het handschrift van Bisschop Georgius, een altijd duurende Vikary aan S. Niklaas outaar.

De Heer Hieronymus Tuyl van Serrooskerke / Heer van Stavenisse / heeft een mooy kisthuis by het dorp getimmerd.

98. OUDHEDEN EN GESTICHTEN
M O G G E R - S C H I L ,

Leggende omtrent het boornoemde land / is
volgens Boxhorn verdronken.

S. A N N E - L A N D

Oud en
nieuw S.
Anne-land.

Kerk al-
daar

en klooster
der Kruis-
broederen.

Alsdus genoemd naar S. Anna, de moeder der
H. Maagd Maria, is verdeelt in oud - en
nieuw S. Anne-land: en begijpt de landen
van Malland / met Hannebosdijk; den Ham-
mel / en 's Graben-kreeke; zijnde altemaal
aangevassche landerpen.

Dit aanzienlijk doorp met een gzoote en sier-
lijke kerk / hebbende een bequaame haven / en
verscheide fraaie huizen / is den 1 April 1620
gekogt by den Ed. Heer Johan Doublet: van
wien het op deszelfs zoon is gekomen.

Omtrent het jaar 1492 is 'er een begin ge-
maakt met het bouwen van een klooster voor
de Kruisbroederen: aan het welke door Anna
van Borgonje Vrouwe van Habestein / en door
Boudewijn Bastard van Borgonje / verscheide
goederen en landerpen zijn geschonken.

In de stad ter-Colen zijn tegenwoordig we-
nige Katolijken: en noch weiniger op S. Maar-
tens-dijk. Op het platte land / onder het ge-
bied van ter-Colen / worden 'er noch eenigen
gebonden.

Om dezelve te bedienen had Jacobus de la
Torre in het jaar 1656, gelijk by in het Room-
sche verhaal getuigt / een Dreekhoeft toegestaan
aan Dirk vander Werve, Heer van West-
kerke.

Doch alzoo gemelde edele Heer hooft daar
na

na gedwongen wierd met den boornoemden
Priester het eiland te ruimen; heeft de Pastoor
met den Onderpastoor van Halteren / een doop
by Bergen-op-zoom / de Katolijken aldaar na-
derhand geholpen. Thans worden dezelve
bedient door een Franciskaner-Monnik up
het zelfde quartier; dewelke hen van tijd tot
tijd koomt bezoeken.

DEKENSCHAP

VAN

ZUIDBEVELAND.

Remerswaal.		Lelpolder-Tol-		
Tergoos.		send.		
Broek.	} verdron-	Nieuwland.	} ver-	
Steenvliet.		Lodik.		dron-
Kreeke.		Dunene.		ken.
Eversweerde.		Koudewerve.		
Huykelenoirde.		Yerfeke.		
Ouderdingen.	} ver-	Eversdyk.	}	
Scoude.		Vlake.		
Mara.		Kapelle, Schore.		
Byland.		Wemelingen.		
Badt, Aggere, Oosten-		Kloetingen.		
de.		Westkerke.		
Valkeneste, verdron-		s'Heer Abbe-kerke.		
ken.		Nissen, Baarsdorp.		
Weerde.		s'Heeraarts-kerke.		
Nieuw-kapel, anders		Nieuwerkerke, Hein-		
Hinkel.		keffand.		
Kruningen, verdron-		s'Heer-Hendriks-Kin-		
ken.		der-kerke.		

Voortrap, anderss' Gra- Vijningen, Stuvezande.
 venpolder. Symons-kerke.
 Overzande, Baken- Krabbendijk.
 kendorp. S. Maartens-dijk.
 Baarland, Oudeland. Scherpenisse.
 Heer Oedekenskerk. S. Anneland;

ZUIDBEVELAND.

Oorsprong
 van den
 naam.

Nlast aan het eiland Walcheren / hetwester-
 schelde / legt het eiland Zuidbeveland:
 hetwelke / gelijk sommige willen / zoo veel
 zoude te zeggen zijn als Zuid-beyerland: om
 dat onze * Beyersehe Graven aan de ingezete-
 nen van dit eiland verscheide voorrechten en
 gunsten verleent hebben. Anderen willen dat
 het dien naam zoude gekreegen hebben van de
 bevaarden: om dat veel menschen derwaarts
 te bedebaart gingen.

Dit is in Zuidbeveland aanmerkelyk / dat
 het geen duinen heeft gelijk Walcheren en
 Schouwen: maar door bedijkingen tegen de
 onstuimige zee beschut moet worden. Om op
 deze dijken te passen zijn 'er Heemraaden en
 een Dykgraaf aangestelt.

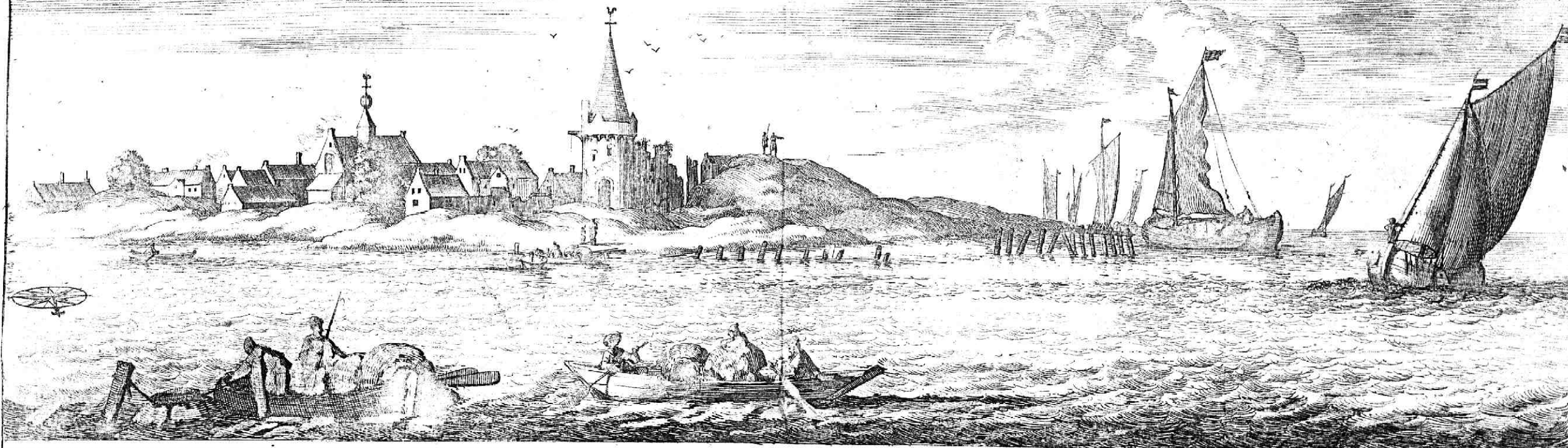
* Boxhorn op het 3de zydje.

A A N T E K E N I N G.

Zoo zouw Beveland zoo veel te zeggen zijn
 als Beyerland. Dit kan niet verstaan worden,
 als van de Hollandsche Graven uyt het huis van
 Beyeren: Doch Holland en Zeeland hebben
 geen Graven uyt dat geslagt gehad voor het mid-
 den der veertiende eeuw; wanneer *Margareta*,
 de

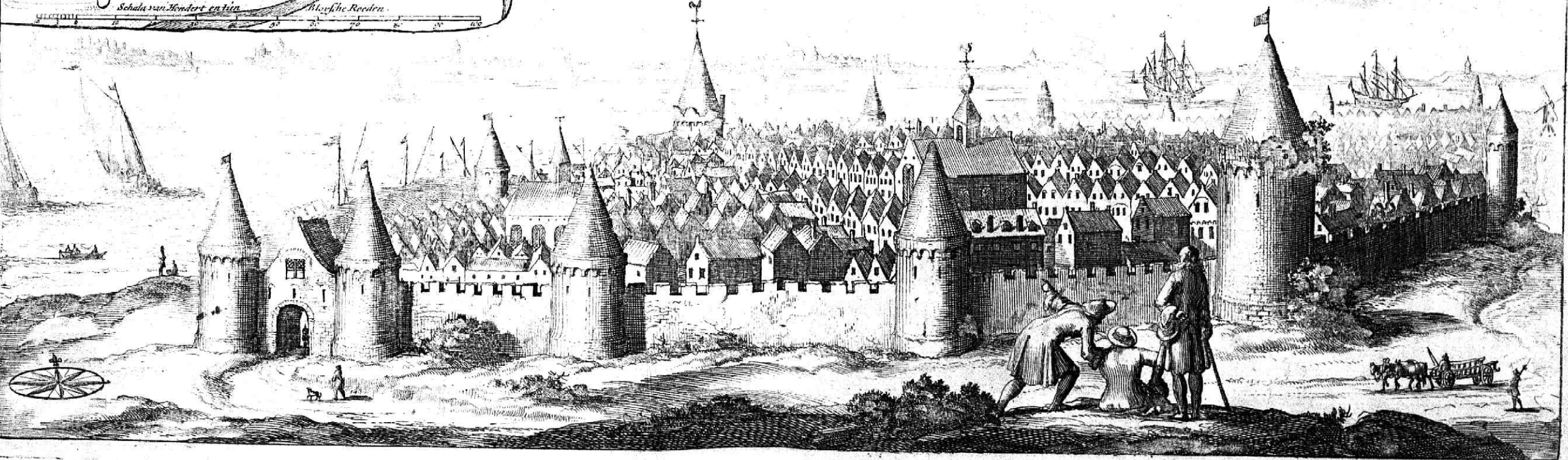
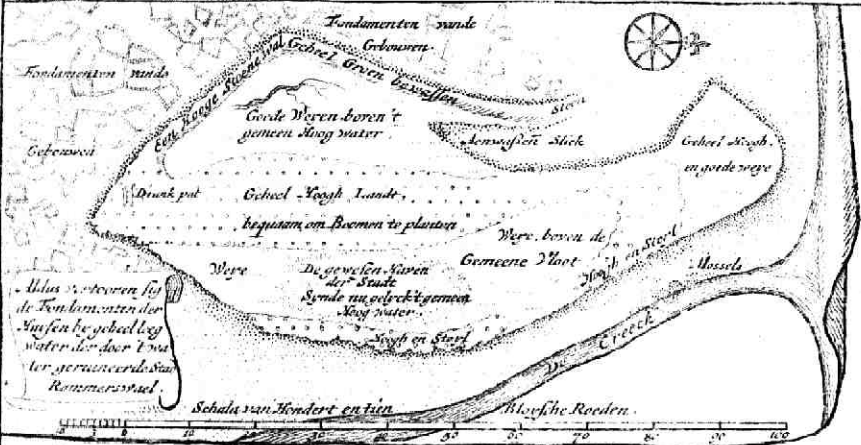
ROMMERSWAEI.

1672 DE ZEE-STAAT
meest gemundeert, of 'vegh-gespoelt'

ROMMERSWAEI.

Vertoonden zich van Outs aldus

de zuster van onzen *Willem IV*, getrouwt zynde met den beruchten Keizer *Lodewyk van Beyerem*, de gemelde Graaffschappen in het huys van Beyerem heeft overgebragt. Het eiland Beveland kan zynen naam van deze Beyerfche Graven niet ontleent hebben: dewyl het al lang te voren, te weeten in het jaar 974, onder dien naam bekend is geweest. Dit blykt uyt een brief van Keizer *Otto II*, by *Meierus* in zyne historie van Vlaanderen en by *Menzo Alting* vermeld; waar in gemelde Keizer aan *S. Baafs* Abdy te Gent verscheide landeryen, ook in de quartierren van Beveland, vereert.

Beveland van Beevaart af te leiden koopt my ook wat gedrongen voor. Ik zoude het liever met den Heer *Alting* houden, dewelke verzekert dat Beveland zoo veel te zeggen is als Bavoosland, of Baveland: waarfchynlyk om dat de voornoemde Abdy van *S. Baaf*, door de mildaadigheit van Keizer *Otto*, aldaar verscheide landeryen had leggen. De giffing van sommige anderen dat dit land, voor zyne volkome bedyking, een lossen en bevende grond gehad heeft, en daar van zynen naam zoude gekregen hebben, is ook zoo vreemd niet: en koopt best van allen met den naam over een.

R O M M E R S W A L E

of

R E M E R S W A L E.

Uyt dezen naam van *Reimerswale* of *Reimerswale* is het sprookje geboren / maar aan Jan van Borselen, boozhene Deken te Borselen / ook loop heeft helpen geeven; te weeten dat deze stad van ouds gebouwt zoude zyn door eenen Reimer: zoo als onder anderen *Adriaan Hofferus* in een *Latynsch* gedicht te kennen geeft; wiens begin wy aldus hertaalen.

Romerswale de voornaamste stad van Zuidbeveland.

Een Reimer die wel eer dit drassig land bezat, heeft, zoo de fabel luidt; getimmert deze stad.

Maar hy houdt het daar voor dat hier een sterkte met grachten en wallen door de Romeinen is gesticht; en dat het hierom Romerswaal genoemd zoude zijn.

Van Boxhorn en meer andere geleerden kunnen dit gevoelen ook niet toeballen; zeggende dat deze stad in de oude handvesten genoemd wordt Remburswale: gansch niet gelijkende naar den naam van Romeinen (1).

Zimmers gaat dit vast dat het voor een oude stad / ja voor een van de (2) oudste onder alle de steden van Zeeland / gehouden mag worden. Dezelve stad is door Graaf Willem III in 't jaar 1315, en door Graaf Willem V in 't jaar 1374, met verscheide voorregten begiftigt.

De Oeken en het Kapittel van S. Salvatorskerke te Utrecht hebben van ouds de benoeming tot de Parochi-kerk van Romerswaal gehad.

Parochi-kerk

en Vikariyen aldaar:

In deze Parochi-kerk was een Vikary aan S. Sebastiaans ontaar; dewelke volgens het handschrift van Bisschop Georgius in 't jaar 1529 bedient wierd door Heer Herman Jansz. van Everswaart. Doch was 'er volgens het gemelde handschrift een Vikary aan het ontaar van S. Jan Evangelist; en een kerk van den H. Geest.

ook een kerk van den H. Geest.

De Graven van Zeeland plagten alhier gehuldigt te worden. Wanneer Romerswaal onder den Bisschoppelyken Stoel van Utrecht behoorde; heeft de Bisschop van Utrecht aan de gemelde stad verleent / dat aldaar de zetel zoude zijn van het kerkelyk rechtsgebied over gansch Zuidbebeland.

In

In de Wantekeningen van Boxhorn op de Kroonijk van Zeeland word gewag gemaakt van een Kapittel; 't welke alhier geweest zoude zyn. Doch ik vinde dit Kapittel by geen andere Schryfbers vermeldt.

By de stad is een klooster geweest van Regu-
liere Kanonnikken / staande onder het kapittel
van Sion / buiten Delft.

Klooster
van Regu-
liere Ka-
nonnikken
buiten Ro-
merswaal.

Het wierd Mariaas-hof * genoemd: en was by Oud-Arnuiden / gelijk boven al verhaalt is / doo; Willem Heer der plaatze gesticht in 't jaar 1438 / en met goede inkomsten begiftigt. Doch vermits het zee water het doop reeds weggespoelt had; en het klooster / 't welk in zyn ophomen was / met het zelve onheil ge-
dreigt wierd; is het in 't jaar 1462 doo; de broeders Hendrik en Wolfert van Borselen van daar verplaatst / en by de muuren van Ro-
merswaale gezet. Aldaar is het naderhand niet doo; de Zee / gelijk het gebreest had / waa; doo; die van de nieuwe gezindheit ver-
delgt:

In hetzelve klooster is Prior geweest. AEGIDIUS BOCHEROEL, een Luikenaar / meester in de kunsten te Keulen / en Kanon-
nik in S. Dionysius kerk te Luik. Hy was te Oxfozt Licentziaat in beide de Rechten ge-
worden: en na dat de hooge schole te Lo-
ben gesticht was / hebben de Burgemeesters der zelve stad hem een ordinarisse Les in de geestelijke Rechten toegewezen. Als hy zich naderhand onder de Reguliere Kanonnikken te Betlehem had begeben / heeft hy uyt naame van zyne Ouder de Kerkvergadering van Ba-
zel bygewoont. Znde naderhand Prior ge-

* Paradisus S. Maria.

wozden van Mariaas-hof by Romerswaal / is hy aldaar in die bedieninge gestorben in 't jaar 1465. Fasti Acad. p. 161.

De stad is in 't jaar 1558 dooz een zwaeren brand lelijk geschonden; en is ook meermaals met verscheide dorpen dooz de Zee oberstolvt en byna gansch verflonden (3) geweest: zoo dat ze tegenwoozdig nauwelijks den naam van een dorp zouw verdienen (4).

Geleerde
mannen
aldaar
geboren.

Romerswaale heeft de volgende mannen voortgebragt.

NICOLAUS DE CONFLITA; een goed Poëet / en geboren in 't jaar 1549: wien Guicciardyn in zijne beschryvinge van de Nederlan- den geprezen heeft.

KORNELIS VAN ROMERSWALE; al- dus naar zijne geboorte stad genoemd; is ge- weest Hoog-leeraar der Godkunde te Loben / en Oeken van Terbeer: Hy leefde noch in 't jaar 1575. Valerii Fasti Acad.

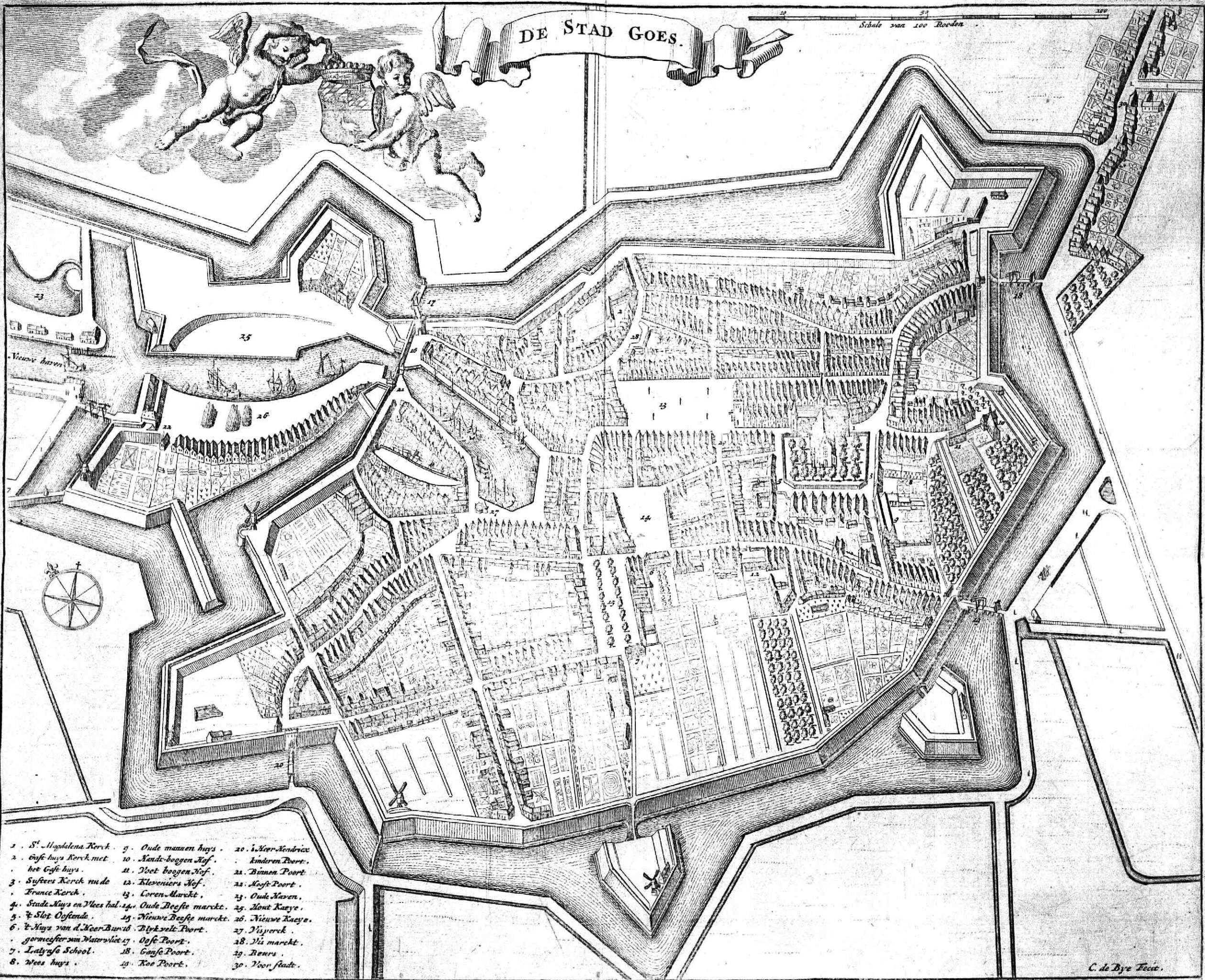
A A N T E K E N I N G E N .

1. Sommigen schryven ook Remmerswale; andere Reimerswale, Rommerswale enz. Jac. Eindius houdt het ook voor een ontwyfelbaare zaak dat Romerswa- le niet anders te zeggen is als een Wal der Romei- nen: en inderdaad, schoon dat men in sommige ou- de papieren Remmerswaal geschreven vindt; wie weet niet dat men de naamen van verscheide plaatzen en steden in de middelste eeuwen misselyk, om niet meer te zeggen, geschreven vindt: als Wasaland en West- tilinge voor Westland; Flaertinge en Flerdlink voor Vlaardingen: *Helicanbel* en Helehanbeks voor H. Ka- pel enz.

2. Romerswale, te voren een *Vryheit* genoemd, dat zoo veel te zeggen is als een onbemuurde stad, is eerst met wallen omcingelt; of, gelyk men toen sprak, begraven, in 't jaar 1374. De brieven zulks ver-

DE STAD GOES.

Schale van 100 Roeden

1. S ^t . Magdalena Kerk.	9. Oude maanen huys.	20. i. Keer Hendrick
2. Gysf huys Kerk met	10. Aande-boggen Hof.	kinderen Poort.
het Gysf huys.	11. Voet booggen Hof.	21. Binnen Poort.
3. Sijffers Kerk nu de	12. Kleveniers Hof.	22. Aogst Poort.
Francis Kerk.	13. Coren Markt.	23. Oude Haven.
4. Stude huys en Vlees hal.	14. Oude Beeste markt.	24. Nieuwe Kaeye.
5. S ^t . Slot Oostende.	15. Nieuwe Beeste markt.	25. Mout Kaeye.
6. S ^t . Huys van d. Keer Barub.	16. Blykvelt Poort.	26. Nieuwe Kaeye.
gornegster van Waterwilt.	17. Oost Poort.	27. Visverck.
7. Latyfsche School.	18. Gysf Poort.	28. Vis markt.
8. Wees huys.	19. Koe Poort.	29. Beers.
		30. Voor stadt.

C. de Bye Teest.

verleenende zyn by den Heer *Smallegange* te vinden.

3. Een inwoonder van *Romerswale*, die de onheilen van zyne stad nauwkeurig had aangetekent, heeft opgemerkt dat het tweemaal is ondergeloopen in 't jaar 1551: wanneer het grootste gedeelte van den dyk en een gansche straat wegspoelde. In het jaar 1555 is het kleine polderke, rondom de stad leggende, wederom ondergeloopen; zoo dat *Romerswale* van alle kanten door het water omcingelt was. In het jaar 1558 was 'er zodaanige brand, dat het vierde gedeelte van de zoutkeeten en zouthuizen, met al wat 'er in was, afbrande. In het jaar 1561 en 1563 zyn 'er wederom groote watervloeden geweest, waar door meest alle de voorgaande werken en nieuwe bedykingen bedurven wierden. Zie *Smallegange*.

4. Ja zy is na het jaar 1631 van alle haare inwoonders verlaaten: en in het jaar zyn de straatsteenen, en al wat 'er was, by aangellaage briefjes verkogt.

T E R G O E S.

Is thans de eenigste stad op Zuidbebeland / en legt aan het tusschenwater / 'twelk de Zebe-
 landen van malkander scheidt. Om dat *Goeg* eenigste
 in onze taal het wyfje van een gans betekent; stad op
 en dat 'er in de grast / die stedewaart loopt / Zuidbeve-
 op zekere tyden van 't jaar een groot getal land.
 van wilde gauzen pleegt te vergaderen / kan
 de naam van *Tergoes* lichtelyk zynen oors-
 sprung hier uyt gehad hebben. Anderen hou-
 den het voor waarschynlyker dat het uythang-
 bord van de een of de andere herberg / daar
 een gans of goes op geschilderd stond / den
 naam aan de stad zal gegeven hebben. En het
 is waax datwe hier van verscheide voorbeel-
 den vinden in de oude *Keisbeschryvingen* (1).

Dolgens *Melis Stoke* heeft men hier een kasteel ge-
 teel beginnen te bouwen in 't jaar 1300: (2) het weest.

welk eerst de Heeren van Borselen toebehoort hebbende/ naderhand aan de Graven van Holland is gekomen. Niet lang na het jaar 1406 is het met de rechten van een byzheit begiftigt (3).

Verkrygt
een vrye
jaarmarkt.

Jacoba van Beyerens heeft deze plaatze in 't jaar 1471 een byz jaarmarkt toegestaan; beginnende met het oktaaf van S. L. Vrouws Hemelvaart/ en acht dagen duurende : welke vergunning naderhand ook bevestigd is dooz Philips den Goeden. Deze jaarmarkt was voozhen zoo berucht / zelfs tot A/tois en Penegoutwen toe ; dat de genen / die omtrent S. Jans of S. Paulus dag iets kogen / uptstel van betalinge kzeegen tot op de jaarmarkt van Cergoes. Meer andere voozrechten / aan die van Cergoes verleent / staan by Boxhorn opgeteld.

De Parochi-kerk.

De Parochi-kerk van de stad / dewelke van ouds op den naam van S. Maria Magdalena ingewydt is geweest / en zeer prachtig was; is in 't jaar 1618 afgebrandt. Maar in 't jaar 1622 is ze dooz de burgerij met groote kosten zoo deftig herbouwt / datze in pracht en groote nautwelijks vooz eenige kerke in Zee-land behoest te wyken.

In 't jaar 14... is aldaar Pastoor geweest de Heer Vlieger.

In deze kerke waren verscheide broederschappjen : en onder anderen een van de schutters / die daar noch een groote doelen hebben.

In het jaar 1428 , gelijk Reigersberge in zijne Wronijk vertelt / heeft de Gravin Jacoba de Papegay Cergoes met een kuypsboge afgeschoten / en is aldus Koningin geworden. Dit heeft een groote vzeugde in de stad en op het platte land veroorzaakt : zoo dat de boez
rinnen

rinnen upt verscheidene dorpen quamen aangeloopen om de Koninginne schenkaadjen te bereeren. Dit gebiel de Grabinne zoo wel / dat ze veele dorpen op Zuidbebeland van het betaalen der Dias-tienden heeft ontheben.

Een vooz naam Heer van Cergoes / die een groot liefhebber en naerstig dooz snuffelaar der badezlandsche Gudeheden is / heeft ons het volgende upt de stads pampieren / oude brieven / en aantekeningen van byzondere personen / ter hand gestelt.

In 't jaar 1429 / en eenige jaaren laater / is de pastorp van de Parochi-kerk Cergoes bekleedt geweest dooz Lubbert de Vlieghere ; die dooz twee Kapellaanen geholpen wierd.

Met deezen Pastoor hebben de Burgemeesters / de Schepenen / en de Raad van Cergoes den 20. Mey 1429 een akkoord gemaakt / dat hy die twee Kapellaanen zoo lang als hy leefde / doch buiten zijne schadelde en kosten / zoude houden : en zy hebben hem ten dien einde jaarlijks beloofst 52 noble pugelen , in twee paapen te betaalen.

In 't jaar 1442 / en naer de gemeene rekening van 't hof op den 12. dag van Maart / is 'er in deeze zelfde Parochi-kerk gesticht de dienst der seven getyden ; detwelke / volgens de stichtinge / op alle Zondagen en Heiligedagen moesten gezongen worden.

Als Philips van Borgonje verstaan had dat dit zingen der 7 getyden / 't welk in de Parochi-kerk op de Zondagen en Heiligdagen sedert eenigen tyd ingeboert was / dooz eenige Kapellaanen niet behoorlyk waargenomen wierd ; heeft hy bequame middelen tegen die nalaatigheit veraamt. Zoo heeft hy

hy op den 12 Maart 1443 / of naar de rekening van 't Hof 1442 / aan alle de H. Geest-en Kerkmeesters / mitsgaders aan alle de Hoofdmannen der gilden / uytzulkelijck geboden datze bande inkomsten / tot den gemelden dienst geschikt / geene uytdeelingen zouden doen / dan aan zulke Kapellaanen / die het zingen en de kerkdiensten van dien dag in het koor der kerke waargenomen hadden.

Den 11 Mey 1443 heeft Lubbert de Vliere, Pastoor van Tergoes / toegestaan en vastgesteld dat de 7. Getyden dagelijks ten eeuwigen tyde in zijne kerk zouden gezongen worden. En den 12 Juny / in 't gemelde jaar 1443 / heeft Hartog Philips, op het verzoek van den Schout / mitsgaders van de Burgemeesters en Schepenen / de gemelde vaststelling of schikking van den Pastoor bevestigd :

Den 26 Juny 1450 heeft Bz. Gerardus, Prior / met de andere Broederen van het Krusheeren konbent / een wettig afschryft doen maaken van de boornoemde schikkinge en bevestiginge.

De stad Tergoes / en 't epland Zuidbeveland / waren tot het jaar 1577 toe by den Roomschen Godsdienst gebleeven : en wierden in 't zelve jaar / den 22 Maart / door den Prins van Oranje achtervolgens het vierde artikel der pacificatie toegestaan / dat de stad en 't epland in de oefeninge van hunnen Godsdienst gerust en ongemoeid zouden gelaaten worden : zoo nochtans dat het de zoogenaamde Gereformeerden by zoude staan / aldaar te woonen / koophandel te dypen / en op en neer te gaan ; zonder dat men

men hen over den Godsdienst zoude hebben aan te spreken of te moeten. Maar dezelve Gereformeerden / die in 't eerste / zoo binnen als buiten de stad / tot verrichting van hunnen Godsdienst / in burgershuizen by malkander quamen / door 't voorbeeld der nabuurige landschappen moediger geworden / hebben den 28 September van den Raad begeert dat men hen om hunne Predikantzien te doen het konvent der zwarte Zusters inruimen zouw. Daar op is hen de de gasthuis-kerk gegeven : maar zy / daar mede niet vergenoegd / eischten het konvent der Kruysbroederen.

Tergoes had drie kloosters : dat van de Kruysbroederen : welkers huizing nu tot een Mans-en Latynsche school word gebruikt : en twee Vrouwen- kloosters Tergoes. Ponnekloosters.

Het konvent der Kruysbroederen / met de kerk / was volgens een ouden brief op den naam van de H. Maagd Maria, en van 't H. Kruys / ingewijd op het feest van de H. H. Apostelen Petrus en Paulus in 't jaar 1429.

De Generaal en de Definitors van de gemelde Order / die hunne bewilliging tot het stichten en opbouwen van 't zelve konvent op den Zondag Cantate 1429 gegeven hadden / hadden ook beloofd dat ze eenige Broeders naar het nieuwe konvent zouden zenden; dewelke naar den Regel van S. Augustinus, en de inzettingen van hunne Order / zouden leeven. Daarenboven hadden zy den Prior, die het dan wezen zoude / magt gegeven om de wereldlijke magt tegen de gemelde Broeders wanneer (zy de inzettingen hunner Order mogten overtreden) des noodig zijnde / te hulp te roe-

roepen; en hen dooz dat middel tot het onderhouden van hunnen Regel te nootzaaken. Noeh hadden zy afstand gedaan van alle de boozrechten / inkomsten / en goederen / die aan 't konbent gegeven waren; indien het t'eeniger tijde dooz oberdaadigheden / ongebondendheden / of onachtzaamheden / ten waare by enkelde ongeluk / tot verbaal moegt koomen.

Daar op heeft dit konbent wel haast groote goederen en aalmiffen gekreegen; en is dooz den Schout / mitsgaders dooz de Burgemeesters en den Raad / met 3'er treffelyke boozrechten beschonken. Dooz al hebben de gemelde Heeren hunne mildaadigheid aan 't konbent betoont den 30 October 1430; want neer de eerste steen van 't konbent is gelegd. Want zy hebben 't niet alleen onder hunne bescherming genomen / en aan alle de stads bygheden deelachtig gemaakt: maar zy hebben 't daarenboven van de gewoonlyke tollen / ongelden / en bozdere stads lasten / by verklaart.

Jan van Stryen zoekt hunne goederen meester te worden.

Johan van Stryen, dooz een Pausselyke bulle van 't jaar 1575 tot Biffchop van Middelfburg benoemd / zocht hunne goederen in handen te krijgen; om 'er de Domheeren van Middelfburg meester van te maaken. De Generaal der Kypuszboederen / om zulkis te beletten / nam zyne toeblygt tot den Paus: en de Wetgebers van Cergoes / om den Generaal te helpen / bzagten ook hunne klagten boozden geheimen Raad des Konings. Dezelfde Wetgebers bezogten op Johan van Stryen dat hy die zaak zoo lang zoude laten berusten / tot dat de Koning / en de geheime Raad / zich naarder verklaaren zonden. Zy deeden ten dien

dien einde ook gelden dat 'er in de stad / ja in gansch Zuidbeveland / geen ander manskloofster was ; dat het ook een byplaats was / booz die by ongeluk een neerlaag gedaan hadden : en bragten meer andere redenen in ; om de ongelegendheden / die de stad dooz 't vernietigen van 't klooster lijden zouw / en 't na deel van den godsdienst / dat 'er upt te verwachten was / met nadruk booz oogen te stellen. Dit vertoog hebben zy gedaan den 20 Juny 1575.

En als Johan van Stryen eenen Kornelis Maartensz. Keizer gemagtigt had om de inkomsten der Krupshoederen te ontvaangen ; hebben de Burgemeesters en Schepenen van Tergoes dooz een plakkaat van den 24 July 1575 geboden / dat die penningen aan niemand uptgereikt zouden worden / als naar hun goedvinden ; ter tyd toe dat 'er zeker blijkt was dat die Monniken op een wettige wijze verhoort waren. En naar dit bevel heeft Johan Maartensz. zich ook gedraagen.

Als naderhand Jan van Stryen , om dat hy de party van Jan van Oostenrijk volgde / buiten zijn Bisdom woonachtig was ; is 'er den 1 January 1580 een naarder plakkaat uptgekoomen / dat de Krupshoeders de inkomsten van hunne goederen zouden behouden. Doch daar na / dooz het veranderen van den openbaaren godsdienst en van de landregeeringe / zijn ze hunne goederen quijt geraakt ; dewelke dooz den Prins van Oranje / met de goedkeuringe der Staaten van Zeeland / gegeven zijn aan de behoeftige inwoonders van Tergoes. Maar meester Hendrik van Venlo , die noch in 't konvent woonde / wierd niet alleen

op

op de inkomsten van 't konvent onderhouden ;
maar ook in 't bezit van alle de bydommen /
voorzichten en ontheffingen / die 't konvent
voor dezen genooten had / gelaaten.

Men noemen wy tot de Nonnekloosters :
het eerste wierd genoemd het Huys der zwarte
Zulteren : waar van de Zusters - straat
haaren naam heeft behouden. Dit huys is
tegenwoordig een weeshuys / en de kerk in
een bergaderplaats der Fransche Geresformeer-
den verandert.

Het tweede konvent / of klooster zoo ik
het wel hebbe / was op den naam van S.
Agnes ingewijdt. Ook zijn de Zusters / zoo
lang als ze leefden / uyt de inkomsten van
dit konvent onderhouden geweest. En een
van dezelve Zusters / Susanna Hendriks ge-
naamd / die 't ampt van Ouderpriorinne be-
kleedt had / en sedert het veranderen van de
regeering met den voornoemden Hendrik van
Venlo was getrouwt / heeft ook een jaarlijksch
onderstand van 12 ponden gekreegen. Nader-
hand / te weten den 10 October 1578 , zijn
de gemelde goederen aan de arme ingezetenen
toegewezen. Van dit tweede Nonnekloos-
ter heb ik geen naerder bescheid konnen vin-
den.

Dan is 'er noch een Oud mannetjes en een
Oud-wijffjes-huys. Ook is 'er een Gasthuys /
't welke met goede inkomsten is voorzien.

Ook heeft Cergoes eenige Mannen voort-
gebracht / dewelke godvruchtigheids - of ge-
leerdijtsshalve vermaard zijn geweest. Als

JOHAN RAMUS ; die eerst de jonkheijt te
Weenen in de beschaafde kunsten onderwe-
zen heeft. Naderhand / Meester in beide de Reg-
ten

ren geworden / heeft hy de Keizerlijke Ordonantzien als Koninklijke Hoogleeraar twee jaaren te Loben / en drie jaaren in de nieuwe Akademie te Douay / hoorgelezen. Van daar weder naar Loben gekeert / en Hoogleeraar der Pandekten geworden / heeft aldaar de Rechten met grooten toeloo / lof en profijt / en met een salaris van de Staaten van Brabant / hoorgelezen. Als hy eindelijk de Nederlandsche Beroerten zocht te ontwyken / en naar een stiller leven haakte / is hy te Dolen in Borgonje beroepen. Aldaar is hy / eer dat hy den stoel noch bekloommen (4) had / uyt het leven gescheiden in 't jaar 1578 op S. Katharinaas dag. Hy heeft in de Latijnsche taal uytgegeven De order of schikking der Regelen van beide de Rechten: *b* Ordentlijke uytleggingen over dezelve Regelen: Een *c* Tractaat over de Evenreedigheid van het Recht en het Feit: *d* Een uytlegging over den Tytel der Keizerlijke Ordonantzien raakende de Momberschappen. *e* Zijne Lessen over de Pandekten, tot den Tytel van de Momberschappen toe / zyn het wel dubbeld waardig dat ze tot mit van 't gemeen in 't licht gegeven werden (5). Valer. Andr. in Fastis pag. 195.

JOACHIM POLITES, Griffier der stad Antwerpen / is vermaard geworden door het dichten van fraaye beerzen: maar van zijne gedichten / in 't jaar 1548 te Antwerpen uytgekomen / getuigenis konnen geeven. Hy is

a Oeconomia sive Dispositio Regularum J. U.

b Commentarii Methodici ad eandem Regularum.

c Tractatus de analogia juris & facti.

d Commentar. Tit. Institut. de Tutelis.

e Praelectiones ad Pandectas.

een groot liefhebber en verwonderaar van de zangkunde geweest. Men zegt ook dat hy vier Boeken van't Gemeene-best heeft geschreven: maar dezelve hebben het licht tot noch toe niet gezien. Hy staat vermeld in de Brieven van Niklaas Klenardus: dewelke den seventienden Brief van zijn eerste Boek aan onzen Polites, toen te Loben woonende / heeft geschreven; en hem onder de Hoogleeraars der gemelde Akademie optelt. Gy hebt, schrijft hy / zeer gelukkig geleefd; wanneer gy, om de Zeeuwische rampen, den Stoel van Hoogleeraar wederom hebt beklommen. En in zijn tweede Boek / daar hy aan Joh. Vassæus verhaalt hoe dat Johan de Tarras, wien hy in zijne Grieksche spraakkunst zoo geprezen had in het gezelschap van twintig andere zoo Latynsche als Grieksche en Hebreewische Leermesters te Rouane was gekomen om 'er de vervalle Akademie weder op te regten / getuigt hy uytduidelijk dat Joachim Polites ook een van die Leeraars is geweest.

DANIEL MIVERIUS, Geneesheer Ter goeg / van wien Valerius Andreas nagezien kan worden.

KORNELIS BAARSDORP, Ridder / Gesheesheer en Kamering van Karel V. Zie Val. Andreas.

GASPAR BARZÆUS heeft eerst gediend onder Karel V: doch naderhand onder de gezellen van Ignatius aangenomen heeft hy Franciscus Xaverius in zijne geloofsprekinge onder de Indiaanen / doch voornamentlijk op het eiland Oymus / geduurig vergezelschap en bygestaan. Na dat hy veele mirakelen gedaan en een groot getal ongeloobigen bekeert had /

had / is hy by de stad Gaa gestorben in het jaar 1553. Hy heeft twee Brieven nagelaten over de geioofsprekinge die zy aldaar ondernomen hadden.

Ook is Tergoes de geboorteplaats geweest van den nptuuntenden Man LEONARDUS MARIUS; eerst Hoogleeraar in de Godkunde te Keulen / en naderhand Pastoor en Overste van het Begghenhof te Amsterdam; en daarenboven Algemeen Dikaris van het Haerlemsche Bisdom: wiens leven door ons in de Beschryvinge van Amsterdam is opgegeven.

De stad Tergoes en Zuidbeveland is na de herandering der Regeeringe / en de verbanning van den ouden godsdienst / door geen geordend Priester / althans die daar een vaste woonplaats gehad zou hebben / bedient geweest.

Katolijke
Pastoors
van Ter-
goes en
Zuidbeve-
land.

Deze last is alleen waargenomen door de wereldlijke Priesters / dewelke door hunne Kerkoversten derwaart gezonden waren.

Doch vermits dezelve / om het geweld der vervolginge / aldaar in het begin geen vaste wooning konden hebben; waren zy gewoon npt de naaste plaatsen van Holland en Utrecht / daar de woede zoo groot niet en was / zich van tijd tot tijd derwaart te begeeven; om 'er de Katolijke ingezetenen te helpen: als onder anderen gedaan hebben.

MARTINUS REGIUS; van wien top hebben onder Middelburg / en noch breeder onder Utrecht / gesproken hebben.

MARTINUS SCHAAP, holle broeder van Quirijn Schaap: is hier overleden in 't jaar 1606, in de maand September.

JOHAN TRUITIUS, te Oldenzeel geboren: Licentziaat in de Godgeleerdheit / en

Kanonnik in zijne vaderlijke stad : is alhier in't jaar 1616 Pastoor geworden.

JOHAN GRIFFINUS, een Bielenaar / uyt een edel geslagt geboren / en Licentziaat in de Godheit te Keulen.

De Aan-
tekeningen
van Abra-
ham van
Brienen.

Deze man / die zoo wel in de Grieksche als in de Latijnsche taal erbaren / en daar by wel-
sprekend en lieftallig was / is na Truicius de eerste Pastoor van Cergoes geworden : en is eerst kragtig in woorden en in werken geweest. Wanneer hy eindelijk na veel arbeidens gebannen was / is hy te Huissen in Kleefland gaan wonen.

Uyt het
doodboek
der Hol-
landsche
kerke.

JOHAN KUYSTEN, de nazaat van Johan Griffinus, en Bacelier in de Godtgeleerdheit / was een Boffchenaar van geboorte. Hy is binnen Cergoes gestorven op den 11 November 1664 ; en is aldaar in S. Magdalena's kerke begraven. Hy had tot Kapellaan gehad den Hoog edelen en Eerw. Heer

ADRIAAN RENESSE VAN WULP, geboren uyt een doozluchtig en oud geslagt / t welcke afkomstig was uyt het land van Zirzee.

Ook had hy tot zijnen dienst JACOBUS EVERS DYK, een geboren Goezenaar / Bacelier in de Godtgeleerdheit.

Na de dood van Johan Kuisten heeft zich JACOBUS KEMP, volkomen Bacelier in de Godkunde / als Pastoor gedaagen.

Doeh hozt daar op / te wecten den 19 van November 1665, is Jacobus Kemp aldaar overleden. Na zijne dood is Jacob Eversdyk alleen Pastoor van de stad gebleven. En is de zorg over het platte land van Cergoes in het zelfde jaar 1665 opgedaagen aan den

den Cerin. Heer Franciscus vander Lisse, een Doxtenaar van geboorte / en volkomen Baccalier in de Godtgeleerdheit. Tien jaaren daarna is gemelde Jacobus ook gestorben:

Na het overlijden van Eversdyk is Walterus Bolk, die van Dianen was / en te Rotterdam by den Heer Adriaan Outhousden dooz Kapellaan had gestaen / tot het bedienen van de stad aangesteld.

Doch hy had zijne harderlijcke zorg noch qua-lijk een volkomen jaar waargenomen / of hy wierd dooz zijne ziekelijkheit genootzaakt dezelve te verlaten; en heeft de Pastory / op het bevel der Obersten / overgegeven aan Willem van Dyk. Hy is in de maand November 1677 van de teering gestorben.

Als vander Lisse, die het land bediende / wegens zijne onpasselijkheit omtrent het jaar 1671 had moeten verhuizen / was de zorg over het selve platte land aanbevolen geweest aan WILLEM VAN DYK, een Utrechtenaar. Doch alzo Bolk ook om dezelfde reden genootzaakt wierd te vertrekken / is dezelve Willem van Dyk tot zijnen opvolger / en tot het bedienen van de stad / aangesteld.

Daar op is de zorg over het land van Cergoes / in de maand Maart 1677 / opgedragen aan KORNELIS OOSTERLAAN, vo's komen Baccalier in de Godheit / en te Pynas her buiten Delft geboren. Dewelke naderhand Pastoor is geworden in Radenbuurg by Cergout / en aldaar is overleden den 11 Augusti 1705.

Gemelde Oosterlaan is in deze Pastory buiten Cergoes in het jaar 1680 opgevolgt dooz

AMANDUS VAN NISPEN, een Zeutwisch

Edelman. Als dezelve ingelijks naar Hol-
land vertrokken was / is na hem gevolgt

JOHAN KELDERS, een Leidenaar / vol-
komen Bacelier in de Godtheit: dewelke tot
nazaat gekreegen heeft.

JOHAN OTTO WILMES, te Oldenzeel
geboren. Doch dezelve is eerlang gekomen
in de plaats van zynen Oom Bruno Bruins,
Pastoor te Bergen buiten Alkmaar; die al-
daar den 1 July 1688 overleden was. Hy
werd in 't zelfde jaar 1688 opgevolgt door

HENRICUS LANSING, een Zutbeem-
der / en volkomen Bacelier in de Godtgeleerd-
heit: dewelke naderhand Pastoor is geworden
te Schoonhove. Zoo heeft hy dan den 16 van
November 1698 tot nazaat gekreegen

JOHAN SCHONEBERK, een Rotterdam-
mer / en ook volkomen Bacelier in de Godt-
kunde: dewelke te horen het harders ampt had
bekleedt te Hoofschaten buiten de muren van
Deventer.

Ondertusschen is Willem van Dyk, Pastoor
van de Stad Cergoes / den 16 October 1694
in een goeden ouderdom overleden; en in S.
Magdalenaas kerk begraven

Tot deszelfs nazaat is door den Bisschop
van Schasten derwaart gezonden

JOHAN VAN DE VELDE, te Leiden opt
een aanzienlijk geslacht geboren / zijnde voor-
henen Priester in het Oratori / en naderhand
Kapelmaan te Haarlem en in s' Gravenhage;
en eindelijk ook Pastoor te Hoorn geweest.
Doch niet lang daar na / te weten den 11
September 1699 / en na dat hy de kerk van
Cergoes grooter had gemaakt / is hy over-
leden; en in S. Magdalenaas kerk nevens de
ge-

gebeenten van zijnen boorzaat Johan Kuif-
ten begraven. Daar op in zijne plaats is ge-
zonden

SIMON EGBERTUS CHARLIERS,
een Arzchтенаар / hebbende te Loben op de
Godkunde gestudeert. Dezelve heeft het
Pastoorz-ampst aldaar vyftien jaaren lang
met groote naarstigheid bedient; en is tegen-
woozdig Pastoor te Amersfoort.

A A N T E K E N I N G E N.

1. *Boxhorn* lacht wederom met de goezen en gan-
zen, die den naam aan Tergoes zouden gegeven heb-
ben. Het wapen van Tergoes geldt by hem niet: om
dat de wapens der steden, zegt hy, dikwils genomen
zyn uyt de oude en beuzelachtige vertellingen van de
naamen der Steden. Hy zegt dan dat Goes in het oude
Deensch en Nederduitsch een weelige en vruchtbare
aarde betekent: en dat de stad, midden in zodanig een
landsdouwe gelege, hier van haaren naam ontleent
zoude hebben. De vrage zoude zyn of deze giffing
veel beter is als de eerste. Volgens *Reigersberge* vindt
men by sommigen geschreven dat alhier een beek of
schorre plagt te wezen, daar veele beesten en ganzen
gehouden wierden enz. Daar is voor eerst de getui-
genis van die Schryvers. Ten tweede denk ik niet
dat men het gevoelen van de Majestraat, die het wapen
van een goes of gans aan de Stad gegeven heeft, voor
niet met alle wil gerekent hebben: ten derde is het
zeker dat goes het wyfje van een gans op veele plaat-
zen betekent. Dat goes op zyn oud Nederduitsch
een welige aarde betekent, moet noch bewezen
worden. Zoo dient *Boxhorn* dan ten minste zoo
krachtige bewyzen voor zyn gevoelen in te brengen,
als 'er voor het gemeene gevoelen ingebragt wor-
den: zal hy het zijne boven het gemeene doen gelden.

2. *Melis Stoke* spreekt aldus:

*Ter goes was een begin
Van eenen huize.*

H 4

Dat

Dat is, zegt de Heer *Alting*, een kasteel te zeggen. En het is waar dat huis somwylen voor een kasteel word genomen: gelyk te zien is in 't Huys te Britten; en in 't Huys Pitte, gelyk het van *Melis Stoke* in Graaf *Fan I* word genoemd: want dat Huys, t'hans Putten genaamd, is zekerlyk een kasteel geweest enz. Het is evenwel waar dat men meer plaatzen zouw vinden, daar *Huys* geen kasteel maar een enkeld Heerenhuys of een vergadering van Huizen betekent: maar men heeft andere blyken dat op de plaats, daar *Tergoes* tegenwoordig staat, voor dezen een kasteel heeft gestaan. *Boxhorn* bewyst het uyt een oude landkaart, dewelke by den eersten druk van *Reigersberge* gevoegt was: en daar een kasteel verbeeld wierd, ter plaatze daar naderhand de stad is gebouwt.

3. *Tergoes* is eerst beinnuurt en bewalt onder vrouw *Jacoba*; zooals uyt de brieven, die by den Heer *Smallegange* te vinden zyn, bewezen word.

4. In de Boekzaal van *Valerius Andreas* staat dat hy den stoel noch nauwlyks beklommen had.

5. Daarenboven heeft hy uyt de Grieksche taal in de Latynsche overgezet den *schild van Hercules*; een werkje dat den ouden Poëet *Hesiodus* toegeschreven word. Noch heeft hy verscheide Latynsche punt-dichten, en ook eenige andere gedichten, op de daaden der Hattogen van Oostenryk geschreven. Dan zegt *Valerius Andreas* noch dat hy by de boeken, dewelke *Nicolaus Secundinus* over de Turksche zaken geschreven heeft, een nieuw boek heeft gevoegt. Door dezen *Secundinus* moet verstaan worden zekere *Nicolaus*, in *Negroponte* of *Eubaa* geboren, en Bisschop van *Sagunte*, (*Saguntinus Episcopus*) dewelke een boekje, anderhalf blad groot, van de opkomst der Turken heeft geschreven. Daar heeft *Ramus* twee boeken bygevoegt. Het eerste is een vervolg van *Nicolaus*, en koopt tot *Solyman* toe, die *Weenen* belegert heeft. Het tweede is een werkje op zich zelve; en is zoo veel als een kort *Kronykje*, ook anderhalf blad groot, behelzende de daaden der Turksche Keizeren, van *Othomannus* af tot gemelden *Solyman* toe. Hy heeft een nette en vloye-ende styl: en mag onder de goede Historischryvers gerekent worden. Deze werkjes zyn te *Bazel*, in 't jaar 1556, achter

zet *Leon. Chalcondylas* met meer andere diergelijke schryvers op blads grootte gedrukt by den beruchten *Oporinus*. Men vindt dezen *J. Ramus* ook vermeldt by onzen Histori-schryver *Bor*, in het tiende boek der Nederlandsche geschiedenissen. Alwaar hy verhaalt hoe dat onder anderen de Meesters en Hoog-leeraars der beide Rechten te Loven, en daar onder onze *J. Ramus*, door de algemeene Staaten van gansch Nederland ondervraagt zyn geweest, of de Gentsche Vredemaaking voordeelig of nadeelig was voor den katolijken Godsdienst. De gemelde Leeraars hebben daar op geantwoordt dat deze Vredemaaking gansch niet nadeelig maar ten hoogste voordeelig was voor het Ge loof der Rooms katolijke kerke: en hebben dit vonnis met hunne naamen, daar *Ramus* ook onder staat, ondertekent.

Broeke, *steenoliet*, *Eversweerde* of *Everswaard*, *Huykelenoirde*; of, gelijk in sommige brieven staat, *Hinkelenoirt* en by verkorting *Inkenoort*, *Ikoude*, *Rysland*, *Tolsende*, *Nieuwland Lodik*, alwaar, volgens de kronijk van *Reigersberge* * voor dezen een slot heeft gestaan.

Koudewerve, by verkorting *Kouwerve*; *Bat*, hebbende eertyds een toren gehad, waar van noch eenig muurwerk overig is gebleven, dat noch den naam van den Batzen toren behoudt.

Dit zyn altemaal dorpen van Zuitbeveland, en hebben eertyds onder het Dekenschap van Zuidbeveland behoort: doch zyn naderhand door het zee water overstroomt.

De kerken van meest alle de voornoemde dorpen, zoo als het handschrift der Utrechtsche kerke getuigt, hebben voor dezen gestaan ter benoeming van den Deken en het Kapittel van S. Salvatorskerke te Utrecht.

E V E R I N G E

Everingo

Is misschien het zelfde dorp met *Oaderdingen* / 't welk ook in sommige handschriften gebonden word. Het was vroghenen een dorp

Ieggende in het zuider-gedeelte van Zuidbeveland: en wierd onder het Dekenschap van Bozelen gerekent. Melis Stoke, schryvende over het jaar 1295, maakt gewag van Dodyn Heer van Eberinge: dit doorp is naderhand ook onder geloopen.

Oud Eberinge is volgens het schryven van * Smallegange gansch verzonken. Maar in 't jaar 1555 is 'er een nieuwe dijk geschoten / die den naam van nieuwe Eberinge gekreegen heeft: en daar de Heer H. Porponcher Zedenitsky 180 gemeeten lands bezit.

E L L E W O U T S D Y K

Ellewoutsdyk.

Wordt in het handschrift der Utrechtsche kerke met Koudoorp en Eberinge geplaatst onder het Dekenschap van Bozelen. Het is een doorp van Zuidbeveland met een haven. Een gedeelte (1) van deze heerlijkheit komt tegenwoordig toe den Heer de Perponcher Zedenitsky, die daar ook een aanzienlijk slot bezit.

Slot aldaar en kerke met een Vikary.

Daar is al van ouds een Parochi-kerk geweest; alwaar ook een Vikary was van O. L. Vrouw: tot welke Vikary op den 30 van October 1571 benoemt is geweest Diderijk Davidszoon, een klerck upt het Bisdom van Midelburg; en nazaat van Pieter Kornelisz.

Volgens Smallegange staat hier een oud kasteel / zeer dik van muuren: maar de bezitter word van hem niet genoemt.

Pag. 710.

AAN-

A A N T E K E N I N G.

I. *Smallegange* schynt hier wat anders te spreken. Hy spreekt eerst van Ellewoutsdijk; en zegt dat daar een oud en zwaar kasteel zoude staan. Dan komt hy tot *Everinge*: hetwelke, zegt hy, meest door de wateren is ingezwolgen. Daar was in 't jaar 1595 een nieuwe polder bedykt, nieuw *Everinge* genaamd, waar van *Isaak Perponcher Zedenitsky* 180 gemeeten bezit. Daar staat niet dat gemelde Heer iets zou bezitten in Ellewoutsdyk, of dat hy 'er een aanzienlijk kasteel zoude hebben.

Van de verdronke dorpen zijn 'er eenige wederom bedykt: als onder anderen

V A L K E N I S S E.

Valkenisse.

Valkenisse / leggende vier mijlen van *Tergoeg* / is een dorp en ook een heerlijkheit van het eiland en het *Dekenschap* van *Zuidbebeland*. De Heeren van *Valkenisse* / van aalouden *Zeeuwtschen* *Nidel* / hebben vooz dezen het recht van een tol op de *Honte* gehad.

Dit dorp is in den waterlood van het jaar 1682 met meer andere dorpen ondergelopen: doch is vooz een gedeelte wederom bedykt dooz den Heer der plaatze / *Karel de la Torre*. Doch de kerktoren / die buiten geduyt is / word geduurig dooz het zee water bezwalpt.

De kerk heeft vooz dezen ook gestaan ter De kerk. *benedeminge* van den *Deken* en het *Kapittel* van *S. Salvators* kerke te *Utrecht*.

* In het jaar 1464 is alhier *Pastoor* geweest een zekere *Johan Roep*: hetwelke / met eenige anderen / tot boogd of *uytboerder*

Uyt het Handchrift van *Georg. van Egmond*,

was aangesteld in het testament van den Heer en Meester Johan de Leidis, Dokter in de Geneeskunde / en Kanonnik van S. Salvators kerke te Utrecht. Doch in het jaar 1464 is 'er van wegen David, Bisschop van Borgonje / een daagbrieff tegens hem uptgekomen en in't werk gestelt; om dat de uptvoering van het testament aan den Bisschop vervallen was. Want gemelde Johan Roepel had het gemelde testament binnen den tijd van een jaar niet uptgeboert: maar had in tegendeel een merkelyke somme / te weten van duizend guldens / upt het zelve vooz zyn gebuyk gehouden; misschien om dezelve somme naderhand / als hy 'er winst mee gedaan zouw hebben / wederom te geeven. Doch deze daagbrieff is ten verzoek van Niklaas de Leidis, een burger van Leiden / dooz Dideryk Utenweer, Kanonnik te Utrecht / Leeraar in de Rechten / en Algemeen Dikaris van David van Borgonje, naderhand weder ingetzakken en vernietigt.

Mere

M A R A of M E R E.

Een dorp in het eiland en Dekenschap van Zuidbeveland: in wiens Parochi-kerk / aan S. Catharinaas outer / een Dikaris was; dewelke in 't jaar 1529 bekleedt wierd dooz den Heer Johan de Wincer.

W A E R D E of W E E R D.

Weerde.

Ook een dorp van Zuidbeveland: 't welk vooz dezen ondergelopen zynde / wederom is bedykt. Het is tegenwoozdig de heerlijkheit van den Heer David vander Nisse.

Kerk aldaar eoz.

De

De begeehing van de Waardsche kerk stond van ouds aan den Deken en het Kapittel van S. Salvators kerke te Utrecht.

Ten noorde van Weerde legt

Onzer Vrouwe Polder

Onzer
Vrouwe
Polder.

Detwelke de Heeren van Kruiningen tegenwoordig toebehoort : alwaar al van ouds een kapel heeft gestaan / de nieuwe kapel of de kapel van Hinkel genoemd ; en de H. Maagd O. L. Vrouwe kapel toegewijd.

Dolgens een ander handschrift der Utrechtsche Kerke wierd gemelde kapel genoemd de Noortkapel in Waarde : en was hier een Dikharj van O. L. Vrouwe.

Als deze Dikharj / door den afstand van de Heer Sylvester van Kampen, open was gebalden ; is de Heer Antonis Erasmus. den 16 Januarij 1572 tot dezelve benoemt.

K R U I N I N G E N Kruininge.

Is een dorp en hooge heerlijkheit in Zuidbeveland / leggende ten oosten van de Hont / en hebbende een bequaame haven. Het is de heerlijkheit van de hoog-edele Heeren van Kruininge ; detwelke dikwils in onze Jaarboeken hoorhoomen : zoo als onder anderen in den open brief van Graaf Willem, in 't jaar 1213, gewag word gemaakt van Wouter van Kruiningen. Daar is een zwaar en magtig kasteel / met zeer wyde grachten onwingd : 't welk van ouds de woonplaats der Heeren van Kruiningen is geweest. Dit alles is in 't jaar 1678 verheben op den Heer Antonis Hubert.

Dicht by Kruiningen staat ook het kasteel Dooz

Doozhout / het stamhuis der Heeren van Doozhout / dewelke uit het adellijk geslacht der Brabandsche (1) Doozhouten zijn gesproten. Van dit kasteel is niet ter tyd verballen.

Kerk al-
daar, en
Begeevers
der zelve.

De begeeving der kerke van Kruininge heeft van ouds den Deken en het kapittel van S. Salvators kerke te Utrecht toegekomen. Twee gedeelten in dezelve quamen den Bisschop van Utrecht toe

Vikary.

In gemelde kerke was van ouds een Vikary aan het outaar van de H. Catharina en Barbara; dewelke in 't jaar 1529 bezeten wierd dooz den Heer Henricus ten Bollsche; den naa- zaat van den Heer Antonis Jakobsz.

A A N T E K E N I N G.

i. De Heer *smallegange* spreekt hier wat anders van. Voor eerst meldt hy niet dat het kasteel ver- vallen is. Ten tweede, zegt hy geen kennis te heb- ben wat stammaam en wapen de eerste Heeren van deze plaats gevoert hebben. Maar hy zegt dat het edel geslacht der Kruiningen, 't welke in 't jaar 1260 aan de erfdochter dezer heerlijkheit van Voorhout getrouwt is, uit Braband was gesproten.

Vorders is by hem te zien hoe dat de Heeren van Kruiningen gesproten waren uit het magtig huys der Berthouden. Welke Berthouden zeer bekend zyn in de Brabandsche en Mechelse Historien; en langen tyd op hunne eige magt geoorlogt hebben tegen de Har- togen van Braband.

Yerske.

Y E R S E K E,

En doorp in het ooster gedeelte van Zuidbe- beland / word aldus genoemd by Melis Stoke, schryvende over het jaar 1300; en in het hand- schrift der Utrechtsche kerke. Tegentwoordig word

wordt het Yersich genoemd: en om dat'er een dam lag / is het ook wel Yrsche-dam genoemd geweest.

De begeebing der Parochi-kerke stond van ouds aan den Deken en het Kapittel van S. Salvators kerke te Utrecht. In het jaar 1571 is Pastoor van deze kerke geweest de Heer Simon de S. Vito.

S C H O R E

Schore.

Is insgelijks een doorp op Zuidbeveland / hebbende een fraape kerke met een hoogen toren: dewelke / volgens de schriften van 't klooster te Biezelingen / booz dezen vergeben wierd dooz het klooster van Jeruzalem.

Begever
der Paro-
chi-kerke.

In de Parochi-kerke van Schore / aan S. Niklaas outer / was een Vikary. Als dezelve open was gevallen dooz den afstand en de onbeguaamheit van Willem van Vaarwijk; heeft Reinier Hendriksz. Opstraat, klerk onder het Bisdom van Rupk / dezelve op den lesten van November 1571 bekomen by recht van verballinge.

Vikary.

Als dezelve Vikary open stond en verlaten was dooz Willem van Vaarwijk; is ze in 't jaar 1572 dooz recht van verballinge gegeven aan Heer Niklaas vande Vesse, Deken in de Kapelle.

E V E R S D Y K

Eversdyk.

Een doorp in het eiland en Dekenschap van Zuidbeveland; 't welk ondergeloopen zijnde wederom is bedijkt. Het heeft een kerke met een dikken toren: dewelke wel-eer dooz iemand byt het geslagt van Everen is gebouwt.

In Pastoor al-
het daar.

het jaar 1571 is aldaar Pastoor geweest Johan Blok van Duvené.

Baarland.

B A A R L A N D

Kerk en
Vikary.

Dit doorp / vermaard dooz de geboorte van Adriaan Baarland , legt met verre van Tergoes / naar de zuydzijde. Het word geprezen wegens zijne vruchtbaare weelinge landerpen / en waterrijke beemden. De Graaf van Gooesbeek is Heer van Baarland / en heeft 'er ook een kasteel. Noeh is 'er te zien het oberblyffel van een oud en verballen kasteel / Hellenburg genoemd.

In dezselfs Parochi-kerk was een Vikary van S. Jan. Als deze Vikary open was gevallen dooz het hntwelyk van Johan van Beringen; heeft Meester Leendert de Hacconi, een klerkupt het Bisdom van Luik / dezelve in 't jaar 1571 verkreegen dooz recht van verballinge.

Als deze Vikary open stond dooz de dood van den Heer Johan van Beringen; is de Heer Petrus de Horreo tot dezelve benoemt den 2 January in 1572.

Hendrik Ridzaarts van Mierlo was in 't jaar 1571 Pastoor te Baarland (2).

A A N T E K E N I N G E N .

1. *Adriaan van Baarland*, door de wandeling genaamd *Adrianus Barlandus*, en inde 16 eeuw gebooren, is een geleerd en vermaard man en Leeraar der welsprekendheit inde Hooge schole van Loven geweest. Hy heeft verscheide schristen in de Latynsche taale nagelaaten: *Als van de onderwyzinge van een Christen mensch: korte Aantekeningen op eenige Brieven van Plinius: op de gedichten van Menander enz.*

ook

ook hebben wy van hem een *korte Historie der Hollandfche Graven: der Biffchoppen van Utrecht, der Herzogen van Brabant enz.* Hy is gestorven in 't jaar 1542 en is een goed Vriend van *Erasmus* geweest, die hem ook eenige brieven heeft gefchreven. In een van deze Brieven klaagt *Erasmus* geweldig dat de gefchaafde wetenschappen te Loven zoo weinig geacht en begunftigt wierden; ja dat zy'er doorgaans zodaanig op gebeeten waren, dat ze dezelve met man's kracht poogden te verdelgen en uyt te roejen. Hier uyt zag hy te gemoet dat alle de wetenschappen, gelijk in Duytfland al gefchiede, ftonden te verval- len: en dat de geleerdheit wel haast zouw ontaarden in een Turksche dommigheid. Ik beken, dit raakt *Barlandus* zoo zeer niet als *Erasmus*: maar sommige dingen kunnen zelden of noit t' onpas gezeit worden. En men heeft noch al menfchen, die zoo weinig ach- ting voor gemelde wetenschappen hebben, dat de klagte van *Erasmus* beter op hen zoude paffen, als op de gemelde Lovenaaars.

2. Noch is te Baarland geboren *Huybregt van Baarland*; of *Hubertus Barlandus*; dewelke de geneeskun- de geoeffent heeft te Namen. Hy heeft eenigen tyd te Bazel gewoont by *Des. Erasmus*: die hem deze ge- tuygenis in een van zijne Brieven * geeft, dat hy een geleerd Geneesheer, en zeer bevallig van omme- gang was. Hy heeft een werkje of twee van *S. Ba- filius*, en een ander van *Galenus*, uyt de Griekfche in de Latynfche taal overgezet.

Hy heeft ook een brief gefchreven *over de kracht van de gebrande wateren*; en noch een anderen brief *over de dood van Adriaan Baarland*.

Noch heeft hy een verhandeling gefchreven *over de mislagen van de gemeene geneesmeesters in het gebruyk van de geneeskruiden*: en hoe dat *Avicenna* doorgaans omtrent dezelve mis heeft getaft.

Hy heeft ook een voorreden gemaakt op den Leid- fchen druk van *Dioscorides*: en had ook voor alle de Arabiffche Schryvers, die van de Geneeskunde ge- fchreven hebben, te vertaalen; doch daar is niets van gekortien. Zie *Valerii Andreae Bibl. Belg.*

* Lib. 20. ep. 101. van den ouden druk.

Baarsdorp. Een dorp niet verre van Tergoes: hetwelke
hoorzene zeer groot en heerlijk geweest zijnde /
nu zeer is verminderd.

Kapelle van
Heerveks-
dorp, en
Vikary al-
daar.

In de Kapelle van Heerveksdorp is volgens
het handschrift der Utrechtsche kerke hoorche-
ne geweest een Vikary van S. Margareta.
Tot deze Vikary / openstaande door de dood
van den Heer Jan Andrieszoon, is in 't jaar
1572 op den tweeden April benoemt geweest de
Heer Jakob Pietersz. (1).

A A N T E K E N I N G.

1. *Kornelis Baarsdorp*, geneesheer en kamerling
van *Karel V*, dewelke hier boven onder de Goeze-
naars is geplaatst, is eigenlijk te Baarsdorp geboren.
Het is waar dat *Valerius Andreas*, in zijne Neder-
landsche Boekzaal, hem een Goezenaar noemt:
maar dat is om dat hy onder Tergoes is geboren;
want in het register van 't zelve werk spreekt hy aldus:
Cornelius Baersdorpius ex loco cognomine: op welke
wyze hy ook van de Baarlanden spreekt, dewelke
zekerlijk het dorp Baarland tot hunne geboorte plaats
gehad hebben.

Hy heeft een werk over de gansche geneeskunde
geschreven (*Methodus universae artis Medicæ*) 't welk
op blads grootte gedrukt is te Brugge, in 't jaar
1538.

Noch staat 'er omtrent Baarsdorp aan te merken
dat daar van ouds een groot en deftig kasteel heeft
gestaan: op hetwelke de Heeren van Baarsdorp, een
tak van de *Van Borselen*, plagten te wonen. *Smal-
legange*.

K L O E T I N G E

Kloetinge. Een deftig dorp met een groote schoone kerke /
en

en een hoogen dikken toren / leggende een halve
mijl van Cergoes / heeft hooz deze het geslagt
der Brederoden toebehoort (1).

Heer van
't zelve
Kerk als
daar.

De Bisschop van Utrecht plagt vier gedeel-
ten in deze kerk te trekken.

De Kloetinge is hooz dezen Pastoor geweest
Matthæus (2) Jansz. , te Biezelingen geboren.
Alhier is ook / zoo als Smallegange schryft /
in 't jaar 1443 den 11 van September overle-
den Johan van Kloetinge , dewelke verscheide
Latijnsche Brieven heeft geschreven : die in
't jaar 1508 uytgekomen zijn.

A A N T E K E N I N G E N :

1. De eerste stamheeren van deze plaats waren
Zeeuwsche Edel-luiden : doch door trouwen is de-
zelfde Heerlijkheit eerst aan het huis der *Van Bor-*
selen , en daar na aan dat van de *Brederoden*, geko-
men.

2. Te weeten *Matthæus Jansz. van smallegange*.
Zijnde *smallegange* een huis, 't welk in die Heerlijk-
heit van ouds heeft gestaan : en daar de Zeeuwsche
Kronijkschryver *Smallegange* zijne afkomste uyt re-
kent.

Noch staat hier te weeten dat de Kanonnikken van
Terveer alhier van ouds zekere Tienden , of liever
halve Tienden , hebben gehad. Ik zeg , halve Tienden :
want zy hadden alleenlijk recht tot de twee-en-twin-
tigste schoof. Zie *Smallegange*.

K A T T E N D Y K, Kattendyk.

Een doorp met een gemakkelijke haven / legt De Heer
een mijle weegs van Cergoes / en heeft on- van Kattendyk.
langs toebehoort Hendrik Tuyl , Heer van
Welland.

Het legt dicht aan den zeedijk / en heeft een Parochie
fraaye kerk en toren. De Deken en het Ka-kerke
pittel

pittel van Utrecht hadden van ouds het recht om twee gedeelten der zelve te vergeeven.

Pastors. Als deze kerk open was gevallen door de dood van den Heer Adriaan van Wijffliet; is de Heer Lucas van Balen, den 22 van October 1571, tot dezelve benoemt / en aldaar in 't bezit gestelt (1).

A A N T E K E N I N G.

1. *Jacobus Eyndius, Van Leeuwen, Smallegangen*, en meer anderen, houden 't daar voor dat de naamen *Kats, Kattendyk* enz, tot een bewys verstreken dat de oude Katten tot in Zeeland toe, en dicht by Vlaanderen, zyn doorgedrongen. Wy hebben daar elders al van gesproken.

K A P E L L E,

Kapelle. Dit dorp legt een uure gaans van Cergoes. Daar hebben al van ouds drie deftige sloten gestaan; te weten / Maalstede, Bruelis en Gistels.

Kerk. De kerk heeft een hoogen zwaaren toren / met berscheide klokken.

In dezelve kerk is volgens Miræus * omtrent jaar 1503 een Kapittel van elf kanonniken gesticht door Anna van Borgonje, en Kolaard, Heer van Lijdenkerke.

Ook is 'er op den 20 January 1506 een Mis gesticht door de Priorin van Biezinge.

Vikaryen. Daar was ook een Vikary van S. Catharina en S. Barbara. Als deze open was gevallen / door dien Johan Georgius Bob in een klooster was gegaan / is dezelve den 24 Ja

* De Canon. Colleg.

maary 1572 by recht van herballinge verleent aan Jan Hendriksz. Monetier.

Noch was 'er een altijd-duurende Vikary aan S. Jans outaar; dewelke volgens het handschrift van Georgius van Egmond in 't jaar 1548 bekleedt wierd dooz den Heer Jan Diederikszoon, Priester. Dezelve heeft van Georgius van Egmond verlof bekomen / om den last van zijne Vikary te voldoen buiten de plaats daar ze gelegen was; te weten in de Parochiekerk van Kruningen.

De kollegiale kerk van de kapel was ter gedagtenisse van de H. Maagd Maria ingewydt. Behalven de reeds opgetelde Vikaryen / was 'er ook een gesticht aan 't outaar van den H. Paus en Martelaar Cornelius: dewelke in 't jaar 1560 ter vergeebinge stond van eene Anna, de dochter van Mr. Pieter vander Burg, en de huisvrouw van Roeland Jansz. In 't zelve jaar wierd deeze Vikary bekleedt dooz Johan Jakobsz. vander Burg; zoo als in een brief te leezen staat in het Latynsche werk.

Dolgens het schrijven van Smallegange heeft 'er van ouds by de kapelle een Stift van adelijke Maagden gestaan: maar dat is zodanig verwoest / dat 'er niets van overgebleven is: behalven dat de grond / daar het gestaan heeft noch wat verheven is.

BIEZELINGEN

Dooz de wandeling Biezinge / vijf vierendeelen ners van Tergoes gelegen / en een haven hebbende / is een leen van Zeeland / en heeft de Tuylen voorhenen toegekomen.

Biezeling, de kerk van Biezeling voordeze verenigt de kerk vande De kapelle.

De kerk van Biezinge is volgens het handschrift der Utrechtsche kerke boorzamen vereenigt geweest met de kerke van de kapelle.

Onder dit doorp heeft van ouds een rijke Abdy van een edele Juffrouwten gestaan / behoorende tot den Regel van S. Augustinus. Dit klooster / Jerusalem genoemd / was voortgesproten uyt een klooster te Mechelen / alwaar deze Nonnen Victorinnen genoemd wierden; en gesproten waren uyt eenige klooster-nonnen te Parijs; welke Nonnen allereerst zijn opgekomen ten tijde van S. Rombout. Dezelve Nonnen hebben noch andere benaamingen gehad: wordende ook genoemd de Nonnen Terhaan welke benaaming uyt een mirakel / zoo als ze boorzagen / was gesproten. Sontijds gaf men haar den naam van de Parijsche Nonnen, omdat ze te Parijs eerst opgekomen waren. Deze benaaming hebben zy gedragen van het jaar 960 tot 1242: wanneer zy buytende stad (Mechelen) op het Nieuw-land verhuist zijnde / de Nonnen van Blyenburg, en van O. L. Vrouw op den Berg Sion, genoemd wierden.

Omtrent het jaar 961 of 962 zijn 'er twee van deze Nonnen naar Zeeland gezonden / ontren Abdy te Biezinge te stichten. Uyt welke Abdy naderhand / te weten in 't jaar 1317, gesproten is een andere Abdy / te weten S. Margariets-dale, leggende buiten S. Jorispoort by Antwerpen. Waar toe de Bisschop van Utrecht / op het verzoek der Raadsheeren van Antwerpen / zijne toestemming heeft gegeven; zoo als in den Bries van 's Bisschops Officiaal staat uptgedrukt.

Juffrouw Beatrix van Everingen is de eerste geweest / dewelke met drie of vier andere Non-

Nonnen door de Abdis van Biezelingen tot dit godhuysachtig werk is geschikt.

Deze Abdy van Biezelingen is door de Kerk: Deze Abdy
voogden en Graven van ons Land met ver- word met
scheidene voorrechten / privilegien / inkomsten / vele voor-
en voordeelen begiftigt geweest. rechten en
inkomsten
begiftigt.

Onder anderen had gemelde Abdis en Abdy het recht van voorstellinge / of eigenlijk van Patroonschap / tot de kerk van Schore in Zuid-
bebeland.

De laatste Abdis van dit klooster is geweest Laatste Ab-
Juffr. Catharina Meskens: dewelke zich ten dis.
tijde der Beeldstormerpe / met de papieren der
Abdy / heeft begeven naar de Abdy van S.
Margariets-dale te Antwerpen: en gemelde pa-
pieren in een houten kistje / met yzere banden
beslagen en met drie sloten bezorgd / heeft op-
gesloten (2). Zy heeft alle haare Nonnen
overleeft / en is te Antwerpen overleden op
den 17 Januarij / in 't jaar 1612.

In het dorp Biezelinghe was van onds een Komman-
Kommandeurschap der Ridderen van Malta /
staande onder het Balieschap der Ridde-
Utrecht (1). ren van
Malta.

De Heer Marinus Kornelisz. Baarsdorp, te
Biezinge geboren en Priester / die een pelle-
grinaadje naar Jeruzalem had gedaan; is te
Mechelen schoolmeester geweest van het gees-
telijk gasthuys / Putereyken genoemd; het
welke hy te Mechelen by zijn testament / waar
van wy het afschryft ter hande hebben / heeft
gesticht in 't jaar 1625. Hy had alle zijne
goederen / roerende en onroerende / aan het
gemelde gasthuys gemaakt ten dienste van de
arme kinderen: om aldaar / van hun negende
jaar af / in den katolijken Godsdienst / in

het lezen en schryven / en in eenig handtoeft /
 onderwezen te worden: met deze boozwaarde
 dat eerst zijne bloedbertwanten / en daar aan
 zijne landsgenooten / den boozrang zouden
 hebben.

AANTEKENINGEN.

1. In het Latyn *Bajulivatus*, waarom dat wy dit Ba-
 lifchap vertaalen: hoe dat de Balien, een soort van
 Oversten onder de Ridder van S. Jan geweest zyn,
 hebben wy elders aangeroert.

2. In die papieren stonden de landeryen en inkom-
 sten uytgedrukt, dewelke door verscheidene Graa-
 ven en groote Heeren aan de gemelde Abdy geschon-
 ken waren. Wy willen den korten inhoud, uit de
 Kronijk van *Smallegange*, den nieuwsgierigen Leezer
 hier mede deelen.

Consent des Hoofds en Vicaris Generael des Bis-
 doms van Middelburg, om te mogen verkoo-
 pen de materialen des vervallen Kloosters van Je-
 rusalem buiten Bieselinghe. No. 21.

Fundatie van eender Misse, gedaen by de Prio-
 rinne van Bieselinghe, in de Parochie vander Ca-
 pellen, van 't jaar 1506. den 20. January; No. 24.

Gifte van Heer *Florent*, Graef van Holland, van
 Vryheit van Schot op twee-hondert Gemeten Lands,
 anno 1276. En de Confirmatie des selfs door Graef
Jan van Holland en Zeeland, en Heer van Vries-
 land, anno 1297. met noch een Verbod van sul-
 ken Schot niet te eischen, anno 1299. met noch
 een *Vidimus* van de voorschreven brieven van Heer
Florens, anno 1290. t'saemgewonden, geannoteert,
 No. 25.

Gifte van een Visscherie in de Vlakte-fluis, anno
 1271. No. 26.

Gifte van vijftien Gemeten Thienden ter Capel-
 len, in 't Vroonland, anno 1248. in Julius, No.
 27. en Confirmatie van *Aleydis*, Gravinne van Hol-
 land en Zeeland van de voorschreven Gifte: noch
 Confirmatie van de voorschreven Gifte: noch Con-
 firmatie

firmatie van de kinderen der selver van den jare 1299. geannoteert, No. 27.

Gifte van Graef *Florens* van Holland, van acht Gemeten Lands uit het Vroonland, anno 1257. No. 28

Gifte van 25 Gemeten Lands by Biefelinge, by Heer Wolfaert, Heere van Maellstede, anno 1246. Hier van zijn twee brieven, geannoteert No. 29.

Gifte van Vryheit van Schot over t'sestig gemeten Lands, in de Parochie van Schore in Zuydbeveland, by Heer *Willem*, Konink van Roomen, den Orden van *st. Benedictus* gegeven, anno 1252. en geconfirmeert by *Florens*, Graef van Holland, anno 1252. en een Mandact van den selven Graef *Florens*, anno 1252. item, Confirmatie van 't selve by Graef *Jan*, die de verkoopng der selver t'sestig Gemeten aen die van 't Jerusalems Klooster voorsz. met de voorgaende Vryheit confirmeert, anno 1297. Item, noch geconfirmeert by *Florens* Graef van Holland, 1270. alle geannoteert, No. 31.

Item ses brieven t'saem gehecht in 't Francyn, gezegelt, van bevrijding van seker Land in verscheide parceelen, zijnde van den Erfgenaem des Heeren van der Maellstede, anno 1330, en daer ontrent, No. 37.

Fundatie van eener Capelleryen in 't Klooster van Biefelinge, gedoteert met C. lib. en L. Swarten Tournouisen, anno 1301. in twee brieven: den anderen is geweest, van 't Klooster die penningen ontfangen te hebben, anno 1301. No. 40.

Testament van ses Gemeten Lands in verscheide plaetsen, gelegen in de Parochie van Abbekerkke, gelaten aen 't Klooster van Jerusalem, anno 1346. in 't Francijn, gezegelt met ses zegelen. No. 42.

Donatie van een stuk Lands, gelegen in Cruningen, gepasseert voor Schepenen van Cruningen; waer af zyn, vier Schepenen-brieven by een gehecht, van de jaren 1324. 1326, en 1350. geannoteert No. 43.

Testament, waer mede Heer *Jan*, Heer van Maellstede, maekt voor sijn jaergetye, aen het Klooster van Biefelinge, twee Gemeten Lands, in

de Parochie van Capelle, gelegen in Ver-Maynen-Moer, anno 1301. en *Vidimus* voor Schepenen van dat selfde Testament, anno 1337. t'saem gehecht; No. 44.

Emptio celebrationis Misse, of Befetting van eender Sondaegscher Misse in het Klooster van Jerusalem, van 't jaer 1429. geannoteert No. 47.

Gifte van vyftien Gemeten Lands liggende in de Parochie van Capelle, by *Willem*, Graef van Holland en Zeeland, anno 1315. No. 59.

Item, een Testament in 't Latijn van *Elisabeth Lams*, daer mede den Klooster gelaten word acht gemeten Lands, anno 1289. daer van zyn drie brieven aen een gehecht, gedateert d'een en d'ander anno 1270. en 1281. No. 62.

Gifte van de helft van een stuk Lands, geheeten *Vyve-mete*, den Klooster gedaen by *Jan vander Maelsteden*, Ridder, in 't jaar 1346. No. 70.

Approbatie van Graef *Aelbrecht*, van de Vryheit van Schote, schattingen en bede van t'sestig Gemeten Lands, gelegen te Schore: en noch 200 Gemeten Lands, die sy hebben of verkrijgen sulen, anno 1394. No. 74.

Gifte van vier Gemeten Lands en half, luttel min of meer, de twee Gemeten in Cruninger Ambacht, d'andere in Capellen Ambacht, in de plaets geheeten *de Wale*; den voorschreven Klooster gedaen, anno 1272. No. 79.

Approbatie van Graef *Willem* van Holland, over de Giften van sijnen Vader en sijne Voorfaten den Klooster gedaen, anno 1337. No. 83.

Gifte van een Gemet Lands en 40. Roeden, tot een jaergetyde van *Adriaen Gheerts*, gelegen in Schore-polder, anno 1459, den 3 Mey. No. 84.

Copie van een Gifte van 25 Gemeten Lands, by den Heer *Jan vander Maelstede*, No. 92.

Confirmatie by Keyser *Karel*, van den Vrydom der exactien en schattingen, anno 1520. No. B. en de Cope van de selve in 't Francyn. No. B.

Verkoopning by *Simon vander Maelstede* den Klooster gedaen, van 5 Gemeten, en 200 Roeden Lands, anno 1331. en noch een stuk Lands van elf vierdendeelen, anno 133e. en approbatie by *Jan de Jon-*

Jonge, anno 1331. alle drie t' samen gehecht.
No. L.

Vidimus van de brieven van *Wolard*, Heer van *Maelstede*, waer mede hy aen het Klooster geeft, Vijftien Gemeten Thienden in het Vroonland onder Capelle, in 't jaer 1295. No. G G.

Littera Comitiss Hollandiae, donationis LX. mensurarum Abbatie Sancti Bernardi; of Brief des Graefs van Holland, wegens de Gifte van 60 Gemeten Lands, aen d'Abdie van Sint Bernard, in den jare 1250. aengeteekent met No. K K.

Collatio juris patronatus Ecclesiae de Schore, Monasterio de Jerusalem, of het toebrenge van 't Recht om 't beroep eenes Kerkkendienaers te besorgen over de Kerk van Schore aen het Klooster van Jerusalem; in den jare 1251. No. M M.

Onder anderen ziet men hier dat de Priorin van Biezelinghe een Mis heeft gesticht in de Parochi-kerke van de kapelle. Vorders dat 'er een Kapellany is gesticht in de voornoemde Abdye van Biezelinghe, met de inkomste van 100. ponden en 50 zwarte Tournoizen. Noch word 'er gesproken van een jaargetyde, gesticht door Heer *Jan van Maalstede*: en van een Zondaagsche Misse in het zelve klooster gesticht in 't jaar 1429. Hetwelke met deze woorden uytgedrukt staat: *Emtio celebrationis Missae.*

W E S T K E R K E;

Zynde zedert eenigen tyd de heerlijkheit der Westkerke.
Heeren van Westkerke / heeft een, Parochi-kerk met een spitzen toren.

In deze kerk was een Vikary van *S. Nikolaas* of van *S. Adriaan*; met dewelke * de Vikary.
Vikary van de *H. Maagt* vereenigt is geweest.

Als deze open was gevallen dooz den afstand en de afzetting van den Heer *Lambrecht Jansz. Vuyftert*, anders *Welgemoed*, is de

* Uyt het Handschrift van *Georgius van Egmond.*

Heer

Heer Kornelis Kornelisz. van Stryen den laast-
sten van November 1571 tot dezelve benoemt
geweest.

W E M E L I N G E N

Wemelin-
gen.

Is een groot en schoon doorp / leggende an-
derhalve mijl van Tergoes / met een bequaa-
me haven : en heeft de Heeren van Baarland
boorzene toegekomen. Het heeft een fraaye
kerk / in dewelke noch oude grafsteden gezien
worden. De Deken met het kapittel van S.
Salvator te Utrecht had 'er van ouds twee ge-
deelten in te vergeeben. De Bisschop van
Utrecht plagt 'er ook twee gedeelten van te
trekken.

Pastors.

Tot het andere gedeelte van gemelde kerk /
open gevallen door de dood van Heer Adriaan
Brevout, is de Heer Adriaan van Wijsfliet be-
noemt op den 21 Mey 1571 : en aldaar ook
in het bezit gestelt.

Vikaryen.

In dezelve kerke waren verscheide Vikar-
yen : namentlijk

De Vikary van de H. Maagd Maria : de-
welke in 't jaar bedient wierd door Heer Jan
Arentsz. Rhijn.

De Vikary aan het outaar van S. Wilge-
fortis : dewelke in 't jaar 1529 bedient wierd
door Kornelis Willemsz. ; den nazaat van Ja-
kob Jansz. van Noortgouw.

De Vikary van S. Niklaas ; dewelke in 't
jaar 1529 bekleedt wierd door Heer Jan van
Ruggenkerke, nazaat van Heer Antonis van
Hozaert (1).

De Vikary van S. Jakob, de Bedels Ka-
pellan genoemd. Als deze Vikary den 20 van

Oct

October 1571 open viel dooz den afstand of onbehoorlyke overgeving van Marinus Theobaldi; heeft Marinus Krijzman dezelve bekomen dooz recht van verballinge.

Wanneer dezelve Dikarp openstond dooz den afstand van Marinus Theobaldi, is Meester Aarnoud van Krayendaal daar toe benoemt geweest op den laastten van November 1571: en is in 't bezit gestelt op den 16 July 1574.

Tot de Dikarp aan het outaar van S. Nikolaas, open staande dooz de overgeving van Olivier Wilgefortis, is op den 22 van November 1571 benoemt / en aldaar in 't bezit gestelt / Ismaël Melchiors.

Wemelingen is de geboorte- plaats van JOHAN GODEFRIDI; dewelke in 't jaar 1484 tot het Leeraarschap in de Rechten gehoordt zijnde naderhand / te weten den 1 December 1487, de nazaat is geworden van Willem Arentsz. van Delft: en de Rechten als Hoogleeraar / op den tijd die naar den middag daar toe gestelt is / heeft voorgelezen. Zijn Gasschrift / in een zack uytgehouden / staat te Loben in de Minnebroederkerk te lezen aan den ingang van het koor:

Hier leit begraven de Heer

JOHAN GODEFRIDI

TE WEMELINGEN GEBOREN,
DEKEN VAN S. GUDULAAS-
KERKE TE BRUSSEL,
BEWAARDER VAN DE RECHTEN
DER HOOGHE SCHOLE VAN LOVEN.
LEERAAR IN BEIDE DE RECHTEN,
WEL-

WELKE WETENSCHAPPEN HY
 IN 'T OPENBAAR
 MET GROOTEN LOF
 EN MET GEEN KLEINE VRUCHT
 DER TOEHOORDEREN
 37 JAAREN LANG
 HEEFT VOORGELEZEN.
 EEN GROOT LIEFHEBBER VAN DE
 GEREGTIGHEIT;
 EN ZOO MILDADIG,
 DAT HY GEENE ZAAK ZOO ZEER
 VOOR ZIJN EIGEN AANZAG,
 ALS HET GENE HY AAN ZIJNE
 VRIENDEN EN AAN RECHTE
 ARMEN HAD GEGEVEN.
 VOLGENS DIT OUDE ZEGWOORD:
 AL WAT IK GAF, DAT IS HET
 MIJNE.
 HY IS GESTORVEN DEN 12 OCTOBER,
 IN 'T JAAR 1525.

A A N T E K E N I N G E N.

1. Hoewel dat wy elders iets van de Kapellanyen en Vikaryen gesproken hebben: om dat er evenwel in het tegenwoordig werk zoo dikwils gewag van Vikaryen word gemaakt, zal ik dit op nieuw met een woord of twee berichten. Dat men van ouds veele kapellen, met een outaar daar in in de groote kerken plagt te bouwen ter eere van dezen of geenen Heilig. Dat 'er ook een jaarlijkche inkomste wierd gesticht voor een Priester; dewelke dan gehouden was in de gemelde kapelle dagelijks, of ten minste somwylen, Mis te lezen.

2. Ten zuiden van deze plaats, dicht aan het dorp, heeft certyds een Abdy van edele Juffrouwen gestaan. Doch dezelve is t'enemaal te niet gegaan: zoo dat 'er niet anders als een hoog stuk land van overig is gebleven. *Smallegange.*

'SHEER-

'S HEER-ABTS-KERKE

By verkooping Schrabbekerke / is ook een heer² Verschide
 lijkheit in het eiland en Dekenschap van Zuid² naamrede-
 bebeland / leggende aan de Oost-zijde van² nen van
 Synoutskerke. Het heeft dien naam mis² 's Heer-
 schien behouden van een Abt / die booz² abtskerke.
 de Heer of Regeerder der gemeide plaatze is
 geweest. Deze heerlijkheit is t'hans onder
 verscheide Heeren gedeelt; als den Ed. Heer
 Kornelis de Perponcher Zedlenitsky en meer
 anderen. Het doyp heeft noch tegenwoozdig
 een deftige kerk / met een dikken en hoogen
 toren. Daar zijn 'er die Schrabbekerke en
 's Gravenkerke booz² het zelbe doyp houden.

Wthans vinde ik een doyp van dezen naam
 in het handschift der Utrechtsche kerke: ten
 waar dat dit 's Gravenkerke het zelfde waar
 met 's Gravenkerke in het land van Cer-
 Colen.

Volgens het booznoemde handschift was² Kerk, Pa-
 de kerke te 's Gravenkerke toegewijdt aan S.² troon, enz.
 Jan den Dooper. De Pastooz der zelbe kerke
 wierd benoemt dooz den Schoolboogd of Scho-
 lasticus van S. Salvators kerke te Utrecht.
 Dit Pastooz²-amp² wierd in het jaar 1529
 bekleedt dooz Heer Hendrik Vosse, den nazaat
 van Wolferd Jansz. Wakker.

De doypen 's Heerabbekerke en Synouts-
 kerke worden tegenwoozdig dooz eenen en den
 zelven Predikant van de Gereformeerde ge-
 zindheit bedient. Naast aan Schrabbekerke
 legt het groote land Goe: waar by ook een
 huyz staat / 't welke als noch den naam be-
 houdt van S. Maarten te Goe. 't Welk
 doet

144 OUDHEDEN EN GESTICHTEN
doet giffen dat het zelve van ouds een kerck
van S. Maarten heeft geweest.

O U D E L A N D

Ondeland,
Reik en
Pastoors
aldaar.

Chang Ouwelande is een dorp met een gemakkelijke haven : hebbende een moepe kerck met een dikken en hogen toren : van welke kerck twee gedeelten den Bisschop van Utrecht plagten toe te koomen.

Tot het andere gedeelte van de kerck te Ondeland is volgens het handschrift der Utrechtse kerke / in 't jaar 1571 den 22 Juny / benoemt en aldaar in 't bezit gestelt / de Heer Christoffel a Lain , een Priesster uyt het Bisdom van Auph / zijnde de nazaat van den Heer Jan Pieterz. Plas.

O U D E K E R K E ,

Oudekerke.

Een ander dorp als Oudekerke op Schouwen / is een dorp van Zuidbeveland / leggende anderhalve myl van Tergoes. Het word tegenwoordig Hoedekinskerke, en by verhoering Hoetjeskerke, genoemd : de dyken van deze plaats worden geweldig door de zee-golven bestormt : en moeten 'er dagelijks tegen bezogt worden. De Heer Scherpenzeel heeft het grootste gedeelte in deze heerlijkheit.

Anders
Hoetjes-
kerke.

Pastory
vergeever
derzelve.

Daar was vroeger een ryke pastory / de welke begeben wierd door den Proost van S. Salvators kerke te Utrecht. Ook is aldaar / volgens het handschrift van Georgius van Egmond , een Biskop geweest aan S. Niklaas outaar : dewelke ten tyde van den gemelden
Bis

Biffchop / zoo als in hetzelve handschrift ge-
lezen word / bedient wierd door Heer Johan
Vierloos.

A A N T E K E N I N G.

1. Pastory. In het Latyn staat *Personatus*. Zulke
Persona, zoo als dit woord in de kerkelijke taal
verstaan word, betekent onder anderen zodaanige
kerkelijke Bedienaars, dewelke de rechte Pastoors
zijnde, de harderlijke zorg door iemand anders lie-
ten verrichten. Zie de voorberigten op *Batavia Sacra*.

T E R - N I S S E.

Is een schoone heerlijkheit in het eiland en
Oekenschap van Zuidbeveland; hebbende een
grootte en fraaie kerk / daar een hoge toren op
staat: booz de kerke staan zeer schoone huy-
zen. Dit dorp / anderhalbe myl van Ter-
goes gelegen / is de heerlijkheit van Heer Da-
vid vander Nisse.

Nisse: Heer-
ren van
Nisse.
Kerk al-
daar.

Daar is al van ouds een Schuttergilde.

S Y N O U T S K E R K E,

De herkorting Sinskerke, legt omtrent een
uure gaans van Tergoes; en is een gemeene
heerlijkheit met Saarsdorp. Het is een ge-
ring dorp met een redelyke kerk en toren:
doch het heeft zeer schoon en welig wepand.
De Graaf van Kypelmonde / en de Heer Da-
vid van der Nisse, bezitten 't het grootste ge-
deelte in deze heerlijkheit.

Synouts-
kerke.

In het jaar 1553 heeft Maximiliaan van
Borgonje zijne zuster Jacoba, die met den
Heer van Kruieningen getrouwt was / by up-

tersten wille aangesteld tot houth van Spnoutskerke / Cer-Nisse / Schoebekerke / Duveland en S. Jans-land.

's GRAVENPOLDER

anders

VOORTRAPPEN:

Koortrappen in de oude historie vermaard.

Want aldus staat duidelijc te lezen in het handschrift der Utrechtsche kerke.

Over dit Voortrappen, of Forttrapa, is veel twistens boorgeballen; om den bekenden giftetijef / denwelken tog met de geleerdste mannen niet Karel den Kaalen, maar den Eenhoudigen / toegewezen hebben. Over dezen naam Forttrapa kan de Heer Alting (Notit. Germ. part. 2. pag. 59) nagezien worden (2).

Het is t'hang een gehucht / paalende aan het doorp 's Gravenpolder. Dit doorp / hebbende een goede kerk en toren / is een ure weegs van Cergoes gelegen op een vermakelijke landsdoutwe. De weg naar het doorp is bestraat / en wederzijds met boomen bezet. De Graaf van Rippelmonde en de Heeren Vander Nisse, Westerwijk, enz. bezitten 'er de meeste landerpen.

De Heeren van 's Gravenpolder.

Daar is ook een Broederschap van Rederijkers / en een Schuttergilde.

AANTEKENINGEN.

1. De Heer Smallegange zegt ook dat in den blafert der Zeeuwsche kerken, toen tot het Bisdrom van Utrecht behoorende, deze woorden gelezen worden:

den : in Zuidbeveland Voortrape of 's Gravenpolder.

2. Wy hebben elders, te weten op het 1 deel van *Batavia sacra*, al een woord van dit Voortrappen gesproken. Wat den Heer *Alting* aangaat; die houdt het daar voor dat in gemelden Brief door *Fortrapu* geen andere plaats verstaan word als Voorburg; en wil voor *Fortrapu* gelezen hebben *Fortrana*; 'twelke by verandering van tyd en spraak een verkorting zouw geworden zyn van *Forum Adriani*.

Dicht by 's Gravenpolder legt het doorp

Z W A K E,

Zwakes

Het welke een rechtshing heeft / en waar van Heer is de Graaf van Appelmoude.

O V E R Z A N D E,

Overzand

En by verkorting Overzand, legt omtrent twee mijlen van Tergoes; en heeft de zelfde Heeren met Henke zand.

De Katolijke kerk aldaar is in onzen tyd door een groot getal van woedende menschen afgebroken.

A A N T E K E N I N G.

1. Eigentlich gesproken behooren Heinkestrand en Overzand tot de heerlijkheit van s'Heerarentskerke; als aanwasschen van dezelve. Zie *Smallegange*.

'S HEERAARTSKERKE

Is aldus genoemt naar den eersten stichter van deze heerlijkheit / den Ridder Arent;

de welke / waarschijnlijk om zijne zwaarlijbig-
heit / bygenaamt wierd Arent met den buyke.
Deze Ridder Arent heeft tot erfgenaam na-
gelaaten een zoon / de welke Arent vander Goes
wierd genoemd: niet dat hy Heer van Cergoes
is geweest / maar om dat hy boogd was over
een kind / upt het huyt van de Van Borselen,
aan 't welke Cergoes toebehoorde. Deze Arent
is gestorven in 't jaar 1183; nalatende vier
zoonen / de welke zijne Ambachtsheerlijkheden
onder malkander gedeelt hebben. Hy leyt in
de kerk van 's Heeraartskerke begraven boor-
den hoogen outer. Dit doorp is een groote
heerlijkheden; waar onder ook behoort S.
Joos-land.

Parochi
kerk.

Tatroon.

Het heeft een booztreffelijke Parochi-kerk /
de welke den H. Petrus toegewijdt is / en een
dikken toren heeft / die de hoogste is van
gansch Zuidbeveland.

In deze kerk zijn eenige outaaren / en aan
die outaaren verscheide Dikarpen geweest: als
die van de H. Maagd / van S. Niklaas, van
S. Maartens, en van S. Barbara.

In het jaar 1510 was aldaar Pastoor Wil-
lem Wiffen; en heeft den 27 Augusti in 't jaar
1518 een testament gemaakt: 't welk in de
Latijnsche taal / en op parkement geschreven /
te lezen staat in het Jaargety-boek der gemel-
de kerke. In dit testament belast hy dat 'er
alle donderdagen een Hoogmis / met een Dia-
ken en Onderdiaken / zal gezongen worden
ter eere van het Alderheiligste Sakrament:
met dit beding / dat zoo dikwils als die Mis
achtergelaaten word / de inkomsten zulien upt-
gekeert worden aan de arme huisgezinnen.
Van begeert hy noch dat onder de boornoem-
de

de Misse / zoo wel als in de Missen van de Zon- en Heiligdagen gezongen / zal worden de Lofzang O Salutaris Hostia *. Noeh sticht hy een Jaargety vooz zynen broeder Rogiers Wissen.

Dan stelt hy ook Zondagsche gebeden in vooz zyne ouders / Wissen (1) Rogiers, en Dorothea : en vooz Hugo, Kornelis, en Adriaan Wissen.

Noeh heeft hy een stichting gemaakt / om de kerkelyke getyden driemaal te zingen in het Otktaaf van het Allerh. Sakrament.

En om dezelfde getyden eens te zingen op het feest van S. N. Drouws Bezoekinge.

En bozders noch om alle Zondagen / in het begin van de Processie / te zingen het gebed / Inviolata, Intacta, enz.

Daarenboven heeft hy verscheide aalmissen by testament vooz de armen geschild / en daartoe verscheide gemeeten lands nagelaaten / enz.

A A N T E K E N I N G,

1. Wisse is een voornaam ; en kooft meermaalt voor in de Zeeuwsehe Historien : als Wisse Heer Hendriks zoon, en Stichter van Wiskerke : Wisse van Schengen : enz. Zie *Smallegange* pag. 733, 1361 en 740.

'S HEEREN-HEINDRIKS- KINDEREN-KERK,

By verhozting 's Heer Heins Kinderen-kerk / is een dorp een heerlijkheit in het eiland en Dekenschap van Zuidbeveland / met verre

's Heer-
Heindriks-
kinderen-
kerk.

* Zaligmakende Slagt-Offrande.

Kerk.
Begeever
van dezel.
w.

van Tergoeg; aldus genoemd naar de kinderen van den Ridder Hendrik, dewelke het kasteel aldaar staande / dat door gemelden Ridder begonnen was / voltrokken hebben.

Daar staat een Parochi-kerk met een fraagen toren. Het recht van die kerk te bezeeven quam wel eer toe den edelen Heer Konstantijn vander Werve: op wiens benoeming over dezelve tot Regent is aangesteld Adriaan Leys. Want als er tusschen dezen Adriaan en den Heer Antonis Yemans, beide Priesters / een proces over de benoeming was aangelegt voor de geestelijke vierfchaar te Utrecht, heeft de voornoemde Adriaan het proces gewonnen: zoo als blijkt uit den volgende brief van Franciscus Sonk, Officiaalen Aartsdiaken der Utrechtsche kerk.

AL zoo zekere zaak door den eerzaamen Heer *Adriaan Leys* van de eene kant tegens den eerwaarde Man en Heer *Antonis Yemans*, Priester (dewelke staande het krakeel der Patroonen die over de benoeming tot de Parochi-kerk van s^r *Heer-Heindriks kinderen*, in het rechts gebied van Zuidbeveland en onder het Aartsdiakenschap van Utrecht leggende, verschillig waren, tot gemelde kerk benoemt was) van de andere kant, voor ons in de eerste rechtspleginge is gebragt, en tot noch toe onbeslist is gebleven: Zoo is het dat wy, na de aanroeping van Christus naam op onzen rechterstoel gezeten zijnde, en niet als Godt en de gerechtigheit voor oogen hebbende; na dat wy den raad en het goeddunken der Rechtsgeleerden opgenomen, en de
bewys

bewys stukken met alles wat 'er omgegaan was, met een ryp overleg overwogen en nagezien hadden; door dit ons beslechtend vonnis, 't welke wy schriftelijk uytspreeken, oordeelen, vonnissen, en verklaaren, dat de voorstelling, waar by de edele en gestreng man *Konstantyn vander Werve*, Patroon der gemelde Parochi-kerke, den persoon van den voornoemden *Adriaan Leys*, Priester, tot gemelde Parochi-kerk van *s'Heer-Heindriks-kinderen*, met een daar op gegeven verzekerbrieff des Aartsdiakens van Utrecht, heeft voorgedraagen; regelmatig, wettig, en krachtig is geweest, endat zehaare behoorlijke en regelmatige kragt en uytwerking heeft moeten hebben en noch moet hebben: en dat vorders gemelde *Adriaan* in de gemelde kerk moet ingehuldt, en in de dadelijke en werkelijke bezitting van de zelve, en van alle de gerechtigheden en al het toebehooren derzelve, gestelt moet worden: zoo als wy hem reeds inhulden, en beveelen dat hy in 't bezit gestelt worde: En vorders dat alle de moeyelijkheden, quellingen, ontrustingen en beletzelen, die door zijne wederparty tegens hem ondernomen en hem aangedaan zijn, waarlijk ongegrond, ongeoorlofd en reukeloos zijn geweest: en dat de gemelde wederparty daar toe geen recht heeft gehad, en alsnoch geen recht en heeft. Dat dien volgens aan gemelde zijne wederparty, *Antonis Yemans*, over de voornoemde Parochi-kerke een eeuwige stilzwygendheit zal opgeleit worden; zoo als wy hem eene stilzwygendheit opleggen: en dat hy ook tot het betaalen van de onkosten moet verwezen worden, zoo als wy hem daar toe verwyzen: behoudende aan ons het recht om die onkosten

naderhand te schatten. Zoo heb ik uyt gewez-

zen:

Was Ondertekent

FRANCISCUS SONK.

Kanonnik te Utrecht / en Officiaal van het
Utrechtsche Wartsdiakenſchap.

Vikaryen. In deze Parochi-kerk was een Vikary van S. Laurens, en een Vikary van de H. Maago Maria. Tot de eerste / opengeballeu door het trouwen van Karel Jansz, een Fransman / is den 1 September 1571 benoemt / en 'er in 't bezit gestelt / de Heer Pieter Engelen. Tot de andere / open staande dooz den afstand van den Heer Maarten Brielkens, is in 't jaar 1571, den 16 Januarij / benoemt en ingeleidt geweest de Heer Pieter Boudon.

Heeren. Deze heerlijkheit is vooz dezen ook bezeten geweest by de Heeren van Watervlod: doch in 't jaar 1685 is deze verheben op den Heer Perponcher Zedienitski, een Poolſch Edelman.

Het kasteel / midden in 't water leggende / en zijne gerechtigheden en vrydommen hebbende / heeft vooz dezen den Heer Kornelis Schuyl toebehoort; maar word tegenwoozdig bezeten dooz den Heer Schilperoort (1).

A A N T E K E N I N G.

1. Van ouds wierd het bezeten door de Heeren van Maalſtede, een magtig geslagt in Zeeland. In 't jaar 1440 heeft *Wolferd* van Maalſtede het kasteel, met de landeryen daar toe behoorende, verkocht aan Heer *Jan Ruygrok vande Werve*. Deze Heer *Jan* is de Stamheer van

alle

alle de *Ruygrokken vande Werve*, die naderhand ge-
leest hebben: en heeft te Ryfwyk het huys te Werve,
't welke zeer vervallen was, herbouwt.

W I S S E K E R K E

Wisskerke

Een doorp van Zuidbebeland / onderschei-
den van een ander *Wisskerke* / in Noordbebe-
land gelegen / is gesticht door den Zeeuwschen
Ridder Wisse / den broeder van den boorge-
melden Ridder Hendrik. Daar staat een moeije
kerk / met een zwaaren dikken toren: maar
het heeft tegenwoordig weinige huizen. De Heer
Zonsbeek de Koning bezit 'er eenige landerpen.
Leutwerkhjes polder / voor dezen de *Kalig-*
polder genoemd / is in 't jaar 1686 verheven
op den Heer Isaac Perponcker Zedleniski.

S T U V E Z A N D

Staat t'haus onder de zeegolven. Wanneer
dit doorp en het nabuurig doorp *Everingen* voor
dezen / door den waterbloed en het doorbree-
ken der dyken / niet genoeg konden opbren-
gen: heeft Georgius Bisschop van Egmond
beide die Parochi-kerken vereenigt; en aan
eenen zielbezorger / te wieten Willem Jakobs-
zoon, te bestieren gegeven. Dit blijkt uit den
volgenden Brief.

Stuvezaand
de Kerk
van Stuve-
zaand met
die van
Everingen
Vereenigd.

Georgius van Egmond enz., wenscht aan den
beminden Heer in Christus, *Willem Jakobs-*
zoon, Priester van ons Bisdum, de eeuwige ge-
lukzaligheid in den Heere. Nademaal de vruch-
ten, voordeelen, en inkomsten der Parochi-ker-
ken van *Stuvezaand* en *Everingen*, in het rechts-
K s gebied

gebied van Zuidbeveland onder ons Bisdóm leggende, door het doorbreeken der dyken en het overstromen der wateren zoo sober zyn geworden, dat ze met haar beiden qualijk eenen Priester, om haar te bedienen, konnen voeden en onderhouden; Zoo is het dat wy, op dat de goddelijke dienst by de onderdaanen der gemelde Parochi-kerken niet tenemaal te niet en raake en verwaarloost werde, en willende voor hunne zaligheid zorgen en toezien; volgens ons ordinaris gezag, en door den inhoud dezes, u toestaan en de magt geeven om op alle Zondagen, en op de vier voornaamste Hoogtyden van het jaar, twee Missen te leezen; de eene in de kerk van Stuivezand; de andere in de kerk van Everingen, zoo lang als gy het opzigt op die Parochi-kerken en pastoryen zult hebben, en dezelve zult bedienen. Waar in wy u door kracht van onze brieven *dispensatie* verleenē enz. In het jaar 1548.

V L A K E

Vlake,
Parochi-
kerk al-
daar.

Legt een vierendeel uurs van Schore; en heeft een Parochi-kerk / dewelke eertyds vergebē wierd dooz den Deken en het kapittel van S. Salvators kerke te Utrecht.

Daar plag
een saakige
schildery
van den
Duivel te
hangen.

Aan den wand van deze kerke plagt een houten bord te hangen / daar een klein Duibeltje op geschildert was; hebbende een penne met inkt in de hand; als of hy gereed zat om te schryben. Onder het Duibeltje stond het volgende Latynsche veers:

Fragmina verborum Titevullus colligit horum.

Het

Hetwelke te zeggen was dat de Duivel / al hier Titevullus genoemd / de mislagen die al daar in het preeken begaan wierden verzamelde en aantekende / om dezelve in het Goddelijk oordeel te vertoonen : tot een waarschouwinge voor de Preekers om op hunne woorden te letten. Maar een jong en onweetend Predikant / zegt * Smallegange , misschien niet komende inden dat zijne mislagen dus opgeschreven zouden worden / heeft die schijfderp oantrent over 20 jaaren doen verbreeken. Hy voegt 'er by / dat hy zich twee jaaren / voor dat hy dit schreef / aldaar bevond / en een jongen sprak ; dewelke hem verzekerde dat zijn vader / de koster der kerke / den Duivel had verbrandt.

D R I E W E G E N

Is drie mylen van Cergoes gelegen / en is de heerlijkheit van den Heer Perponcher Zedenitsky.

Driewegen
Heer van
Driewegen.

K R A B B E N D Y K

Dit dorp / 'twelke vier mylen van Cergoes legt / is in 't jaar 1682 door de zee overstromt ; doch naderhand wederom bedekt. De Reigersbergen , Kouwerven en vander Vannen , bezitten een groot gedeelte van dit ambacht.

Krabben-
dyk : Heeren der
plaatze.

V I N N I N G E N ,

Door dezen ook een dorp in het Dekenschap van Zuidbeveland / is naderhand ondergeloo-

Vinningen,
Pastoor aldaar.

* Zeeuwse kronyk op het 721 zydje.

pen. In het jaar 1571 was aldaar Pastoor
de Heer Antonis Kornelisz.

S'HEERENHOEK

s'Heeren-
hoek.

Dit dorp is onlangs op nieuws bedijkt en be-
staat uyt verscheidene polders. De Graaf
van Appenmonde/ en de Heer Perponcher Zed-
lenitski, bezitten 'er een groot gedeelte der
landerven.

'T NIEUWE DORP

't Nieuwe
Dorp.

Is noch niet lang geleden / gelijk de naam ook
uytloopt / uyt het zeewater / daar het onder
gedompelt lag / te voorschyn gekomen. De
ingezetenen / noch geen kerk hebbende / zyn
genootzaakt hunne kerkdiensten in het naast-
gelegen dorp te gaan pleegen.

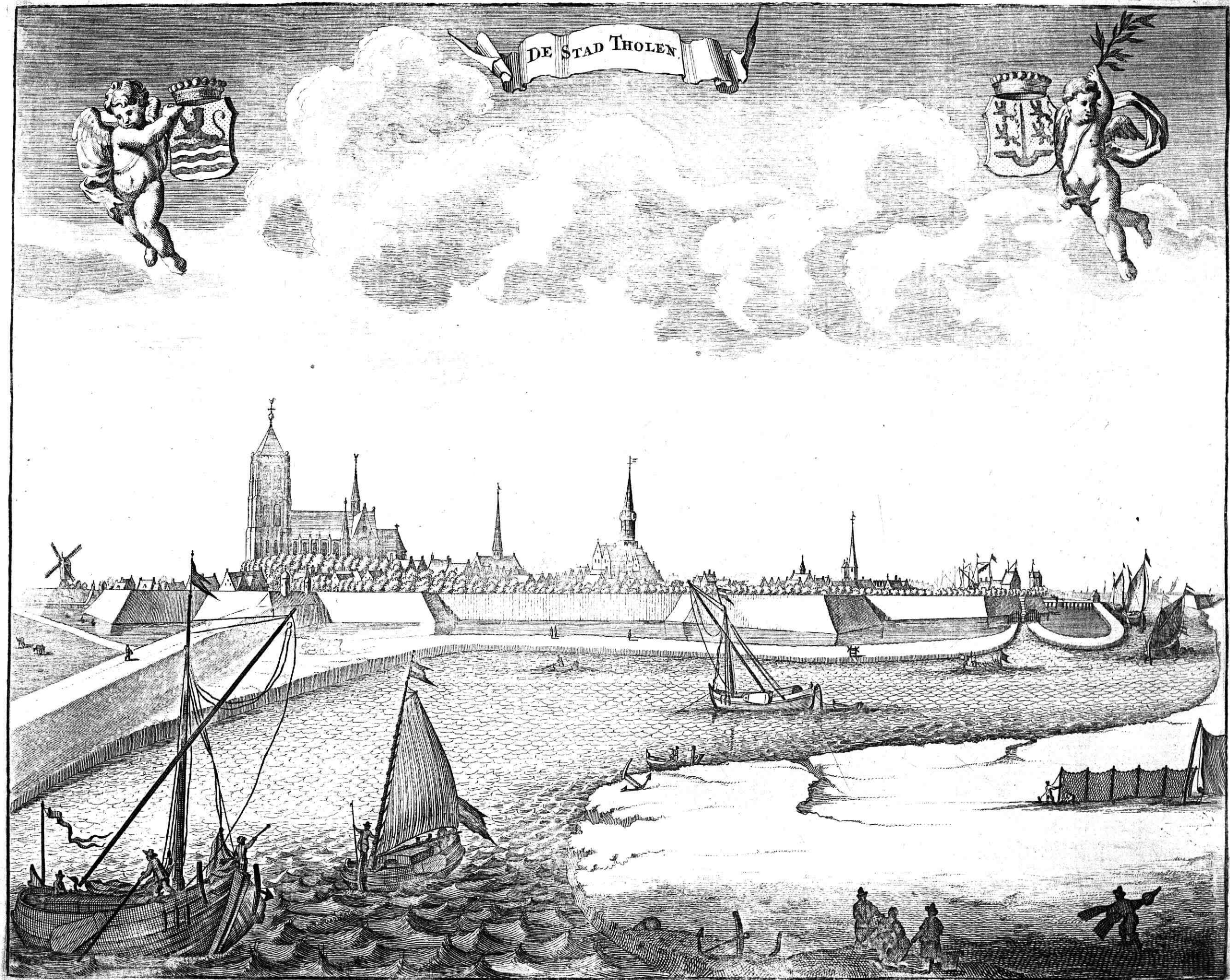
De andere plaatsen / dewelke in het meer-
gemelde handschrift als onder het Delenschap
van Zuidbeheland behoorende opgetelt wor-
den / behooren tot het eiland van Certol-
len; wiens kerkelijke zaken wy nu gaan be-
schrijven.

TERTOLEN,

Tertolen
de hoofd-
stad van
het Eiland
Tertolen.

De hoofdstad van het eiland Certolen / heeft
eerst onder het Lupische niet onder het Utzecht-
sche Bisdom behoort: en staat vervolgens on-
der de oude Delenschappen van het Utzecht-
sche Bisdom niet opgetelt.

Certolen heeft tegenwoordig den laatsten
rang onder de Zeeuwsche (1) steden: en heeft
dien naam gekregen van de tolleren die aldaar
be-

betaalt moesten worden : als of men zaideter Colten ; doch door het gebruik is de eene Lach tergelaaten.

Deze stad geeft den naam aan het gansche eiland / 't welke door dezen een gedeelte was van het land van Schouwen. Zy legt 2000 passen van de Oosterschelde / aan een smal rebiertje / 't welke daar door by loopt naar een grooter water / de Slaak. De Graven van Henegouten zijn eerst Heeren van Certolen geweest : doch naderhand is deze heerlijkheit aan de Graven van Blois gekomen (3).

Op het gemelde eiland zijn twee steden en seven dorpen.

De kerk van Certolen / dewelke O. L. Vrouwskerk genoemd , heeft eerst onder het Luysche Bisdrom behoort. Douthos kerk genoemd / was door heeren volgens de oude handschriften van minder aanzien ; en wierd de vierde kapel van het land Certolen genoemd. Gemelde kerk of kapel stond onder het Bisdrom van Luik ; gelijk ook de kerk van Schakeris / dewelke insgelijks op het eiland van Certolen gelegen was.

Deze kerken wierden eerst door de Graven van Zeeland / en naderhand door den Heer der plaatze / vergeben.

In de kerk van Certolen waren al eenige outaaren / aan dewelke ook verscheide Vikaryen gesticht waren : als de Vikary van de H. H. Catharina en Barbara , voor het H. Kruys ; van den H. Geest.

In 't jaar 1350 stichte Daniel de Kapellane van de H. Catharina , en gaf daar toe 3 gemeten zandland. Doch 5 quartaria , met belasting van een wechelijksche Disse.

Cornelis Yvo gaf noch tot vermeerdering van de Kapellane 1 gemeeten / en 19 roeden.

Doch

Noch anderhalf gemeet. Noch een stuk lands / en drie vierde deelen van een gemeet. Noch anderhalf gemeet met 33 roeden lands / met belastinge van een wekelijkse Messe.

In de kerk van Schakerloo had men het outaar en de broederschap van de H. Maagd Maria: en het outaar van S. Niklaas. Van was 'er noch een outaar van de H. Maria op het kasteel.

Kapittel
van ka-
nonnikken
aldaar.

Op het verzoek van den eerzamen man den Heer Heer Pieter van Zanden, Proost te Konde^a en in 't bezit gesteld van de Parochi-kerk of de vierde kapelle van het eiland Tertolen / en van Pieter Blok, als in 't bezit gesteld zijnde van de vierde kapelle op Schakerloo, is de kerk van Tertolen / zoo als uyt den onderstaanden brief zal blyken / tot een Kollegiale kerk opgerecht. In de zelfde kerk is dooz Jan van Blois, Graaf van (4) Beaumont / en den zoon van Johan, Graaf van Henegouwen en van Zeeland / omtrent het jaar 1305^b een Kapittel opgerecht / bestaande uyt 9 kanonnikken en eenen Deken; zodanig te weten: dat deze Deken dooz het Kapittel zelf verkozen / en verkozen zijnde aan het Kapittel van Lupk voorgedragen / dooz den Bisschop van Lupk bevestigd / en dooz den Landdeken aangenomen moest worden. En daar op is gemelde kerk beneffens de kerk van Schakerloo / met alle haare gerechtigheden / hoorddeelen en inkomsten / met het gemelde Kapittel vereenigt.

In een oud handschrift / 't welke wy ter

^a Deze Heer Pieter was Pastoor van Tertolen in het jaar 1398.

^b Miræus de Canon. Coll. p. 190.

hand hebben / en daar het voorsz. gemelde verhaald staat / volgt de brief van zekere stichtinge / gedaan door Meester Pieter Stierbier; waar uyt een der voornoemde Kanonniksden is opgerecht: en dan houders de goedkeuring van Jan van Beyeren verkozen Bisschop van Luik; en de toestemming van Guido, Graaf van Blois; met de toestemminge en de bevestiginge van den Landdeken. Uyt het zelfde blijkt dat de voornoemde Kapellany van O. N. D. in de kerk van Certolen gesticht is geweest ter eere en tot lof van God Almachtig van onzen Heer Jesus Christus, van de heerlijke en onbesmette Moeder Gods en altijd Maagd Maria; van de H. H. Maagden en Martelaresen Catharina en Barbara, en van alle Heiligen.

Waderhand zijn volgens hetzelfde hand Anderc ka-
pellanyen
of Vikar-
ryen. schrift noch meer andere Kapellanyen of Vikar-ryen in de voornoemde kerke gesticht: als

• Een Kapellany aan het outaar van S. Eligius. In 't jaar 1423 stichte Huyg Laurenz. deze Kapellany / en gaf daar toe 17 gemeeten lands.

• In 't jaar 1458 vermeerderde Jacob . . . . deze Kapellany met 20 gemeeten en 29 roeden lands.

• Doch gaf de Heer Henricus Hugo Kanonnik / tot vermeerderinge / 3 gemeeten en 120 roeden lands.

• Een Kapellany van Jacobus den Meerdere. In 't jaar 1430 hebben Johan Fierz en Geertruid Egidius zijne huysvrouw de Kapellany van S. Jacob den Meerdere gesticht; en daar toe gegeven 10 gemeeten en een quartaria zandlands / met belasting van een wekelijksche Missen.

• In 't jaar 1450 gaf Johan en Geertruid tot

tot onderhoud van deze Kapellange 12 gemeeten zaplands / met belastinge van een weckelijche Misse.

In 't jaar 1499 hebben Matthijs Jacob Meeusz. en Aernout Kornelisz. deze Kapellange vermeerderd met 8 gemeeten en 330 roeden zaplands. Daar na noch in twee repzen met 24 gemeeten lands / met belastinge van 5 Missen ter weck.

En Kapellang van S. Antonius. De Heer Willemsz. heeft gegeven tot deze Kapellange 9 gemeeten lands / met belastinge van 3 Missen ter weck.

En Kapellang van het H. Kruys: dewelke in 't jaar 1448 gesticht is / dooz Huyg Jan Bottooszoon, die daar toe gaf 2 gemeeten zaplands / en noch eens 4 gemeeten en 50 roeden. Noch 7 quartaria met 25 roeden. Noch 4 gemeeten en 100 roeden / noch 3 quartaria en 65 roeden / met belastinge van 3 Missen ter weck.

Noch gaf Heer Hendrik Stierbier tot vermeerderinge van deze Kapellange 10 gemeeten lands / met belastinge van 2 Missen ter weck.

En Kapellang van S. Jan den Dooper. In 't jaar 1436 stichte Kornelis de zoon van Willem Alardi de Kapellange van St. Jan; en gaf daar toe eerst 2 gemeeten en 60 roeden. Noch anderhalf gemeet en 33 roeden. Noch een gemeet en 30 roeden. Noch 2 gemeeten en 400 roeden. Noch 500 roeden. Noch 7 quartaria. Noch 4 quartaria met belastinge van 2 Missen ter weck.

En Kapellang van S. Maria Magdalena: In 't jaar 1449 stichte Johan zoon van Gregorius Mont deze Kapellange; en gaf daar toe eerstelyk 12 gemeeten zapland. Noch een stuk lands

lands van 10 gemeeten en een quartaria. Noeh de helft van een stuk lands / en 200 roeden.

Noeh gaf Gregorius Yvoofzoon tot vermeerderinge van deze Kapellange 137 roeden lands. Noeh 5 gemeeten met een quartaria. Noeh 600 roeden / noeh 2 gemeeten en 16 roeden / met belastinge van een weckelijche Misse.

En Kapellang van S. Theobaldus Bisschop: met een stichtinge om de Kerigetijden onzes Zaligmakers te zingen. In 't jaar 1404 stichten Michiel Bollerts en Agatha zijn huysbroude deze Kapellange / en gaben daar toe 7 gemeeten zaplands en een quartaria.

En Kapellang aan het outaar van S. Hubertus: in 't jaar 1498 stichte Heer Johan Witzzen, Dikaris der kerke van Schakerloo: deze Kapellange en gaf daar toe 13 gemeeten lands.

En Kapellange van S. Anna, in 't jaar 1504 gesticht door Johan Mandemaker, die aan de zelve gaf 6 gemeeten zaplands.

En Kapellang van S. Cornelius, Pauz en Martelaar / in 't jaar 1531 gesticht door Johan vander Ruyt: die daar toe gegeven heeft 12 gemeeten lands: noeh 4 gemeeten / met belastinge van twee Missen ter weck.

Deze Kapellang is alleerst bekleedt door den Heer Hendrik Slachdood; wiens nazaat is geweest de Heer Matthæus vander Hark.

Ook is 'er een Gulde Mis, 300 als die ge- Gulde Mis
noemd word / ingestelt: dewelke door het Kapittel begiftigt en bebestigt is. Deze Gulde Misse heeft Matheus de zoon van Kornelis de Houwert gesticht in 't jaar 1489, met alle zijne ceremonien en onder het luden der kloikken: hy gaf daar toe aan het Kapittel 5 quartaria zap-

land / gelegen in een stuk lands van 1400 gemeeten / genaamt in Chono op 't Roesvelt. Noch 3 quartaria in het zelve. Noch het achtste deel van een huys staande op het zelve land. In 't jaar 1493 gaf de Heer Kornelis Hugo Eggenzoon, Kapellaan der kerke van Certolen / 16 goudgulden aan het Kapittel / tot vermeerderinge van deze Gulde Misse.

Noch zijn 'er in de kerke van Certolen Korallen ingestelt: welke instelling door den Graaf is bevestigd.

Dan is 'er noch een Rosgebed gesticht ter eere van de H. Maagd Maria.

Daarenboven was 'er ook een Broederschap van 't H. Sakrament.

Ook is hier van ouds een gasthuys geweest: in hetwelke een Kapellany was van S. Laurens. Ewout Pieterz. gaf aan deze Kapellanye zijn huys en 10 gemeeten lands. Op het slot aldaar / gelijk boven al gezegt is / was een Kapellany van de H. Maagd Maria.

In 't jaar 1414 stichte Johan Yvo in deze kerke een prebende / en gaf daar toe 12 gemeeten zayland.

In 't jaar 1463 heeft Willem Vink en zijn huysvrouw gegeven aan S. Salvators outaar eerst 3 gemeeten en 50 roeden / noch 4 gemeeten en 50 roeden / noch 1 gemeet / met belastinge van 3 Missen ter week.

In 't jaar 1433 gaf Johan Dankaartsz. aan het outaar van de Poodt Godts van O. L. Vrouw 3 gemeeten lands.

In 't jaar 1480 gaf Mattheus, de zoon van Kornelis de Houwer, aan de Kapellanye van de

de **Doort** Gods & gemeeten lands / met be-
lastinge van een weckelykische **Misse**.

Uyt alle deze stichtingen / gelyk als wy
reeds te kennen gegeven hebben / is het booz-
noemde **Kapittel** van **Certolen** opgerecht / of
ten minste vermeerderd geweest.

Dit **Kapittel** was eertyds zeer vermaard; Groot aaaa
zien van
dit Kapite-
tel.
en had / gelyk wy boven al gemeldt hebben /
gelyke vydommen en boozrechten met dat
van **Zirizee**.

Indien we op het zeggen van den **Heer**
Alting ^a mogen aangaan; word de **Deken** van
dat **Kapittel**, in een brief van **Willem I^b**, **Graaf**
van **Holland**, vermeld voor den **Deken** van **Mid-**
delburg: en staat 'er aldus uytgedrukt, **ABT**
VAN THOLEN:

Te horen had hy al gezege dat **Certolen**
booz dezen vermaard is geweest wegens een
oude **Abdy**.

Doch ik zorg dat de beroemde **Schryver**
hier in zal misgetast hebben: dewyl 'er in gee-
ne gedenkschriften / van alle die wy gezien
hebben / gewag word gemaakt van zodaanige
een **Abdy**. Nochte **Reigersberge** in zijne **Zeeuwa-**
sche Kronijk / nochte **Boxhorn** in zijne **Bes-**
hoegzels op gemelde **Kronijk** / nochte **Smalle-**
gange, nochte de **la Torre**, die in de kerkeelij-
ke zaaken van ons **Vaderland** niet onerbaren
is geweest / in zijn **Verhaal**; nochte / dat wel
het booznaamste is / het **handschrift** 't welke
deze oprichting behelst / moeten van zoodaa-
nige **Abdy** te spreken (5). Anderszins had de Defzella
Deken / als hy verkozen en bevestigd was / gezagge
met het **Kapittel** / de magt om **ordonantzien** te

^a Notit. Germ. part. 2. pag. 167.

^b In den Brief van 1213.

maaken; om van de zaaken der Kanonnikken en andere kerkelijke persoonen kennis te neemen / om hunne ongebondentheden te bestraffen; en om andere voorrechten te genieten / dewelke genoten worden by de Dekens en de Kollegiale kerken van Luik. Daarenboven was hy ontheben van het rechtsgebied van den Luikschcn Bisschop / en van de vordere Ordinarissen.

Aan den Deken en het Kapittel voornoemd waren alle de zelve vrydommen, gerechtigheden, en voorregten vergunt, dewelke door de voorzaaten van Hartog Aalbert vergunt waren aan den Deken en het Kapittel van S. Livinus te Zirixzee.

Dozders was aan gemelden Hartog / en aan deszelfs nazaten die het wereldsch gebied ober de plaatzen van gemelde kerken zouden hebben / de magt verleent om ses van de voornoemde Kanonniksdpen te vergeeben / en 'er iemand toe te bendemen.

De begeebing van de Kanonniksdp / dewelke opgerecht was upt het outaar van de heilige Maagden Catharina en Barbara vooz het H. Kruys, is vergunt aan Meester Pieter Stierbier, als den Stichter en begiftiger van hetzelve outaar / en aan des zelfs nazaaaten.

Doch de vergeebing van de twee andere Kanonniksdpen die noch onlangs gesticht waren / of naderhand gesticht zouden worden / wierd aan de Stichters van dezelve Kanonniksdpen en aan hunne nazaaaten toegestaan.

Dit alles zal naarder bliken upt den volgenden Brief der stichtinge / dewelke met alle geluk in onze handen is gevallen.

O P R E C H T I N G

Der Kerke van de H. Maagd Maria in de Stad Tertolen, onder het Bisdom van Luyk.

I. **I**N den naam der Heilige en onverdeelde Drievuldigheid Amen. *Johan van Beyerren* (6), door de genade van Godt en van den Apostoliffchen Stoel verkozen Biffchop van Luyk, wenscht aan alle Christus geloovigen, die den tegenwoordigen Brief zullen inzien, de oprechte zaligheid in den genen, die de waarachtige heiland van allen en de genadebron van alle goedheit is. Volgens het harders-ampt, 't welke ons opgelegd is, is het onze pligt acht te geeven op die zaaken dewelke de vermeerdering van den Goddelijken dienst en de godvruchtigheid des volks betreffen; en ons best te doen om het gene ten dien einde strekt een heilzaame uytwerking te doen hebben. En wel voornamentlijk om die dingen uyt te voeren, dewelke onze Vader, dedoorluchtige Vorst *Albertus*, door Gods genade Paltsgraaf aan den Rhyn, Hartog van Beyerren, Graaf van Henegouwen, Holland, Zeeland, Heer van Vriesland, ter eere van den Almogenden Godt, van de Heilige en roemruchtige *Maagd Maria*, en van geheel het Hemelsch Hof, tot Zaligheid zijner ziele, en tot verlichtenis vande zielen zijner onderdaanen, bedagt, geschikt, en in 't werk gestelt heeft, en bevolen heeft te schikken en in 't werk te stellen. Het is ons ter oorengelomen dat de eerzaame mannen en Heeren, *Pieter van Zande*, Prooft te Kondé en in 't bezit gesteld van de Parochi-kerke of de vier-

de kapelle op het eiland Tertolen, en *Pieter Blok*, in 't bezit gesteld vande kerk of vierde kapelle van Schakerloo, kapellaanen van onzen voorgemelden Vader; door een godzalige beweging, zoo als godvruchtiglijk te gelooven slaat, en door de ingeving vanden Allerhoogsten, benevens al het volk, zoo mans-als vrouws-persoonen van gemelde Parochi-kerken onder ons Bisdom van Luyk behoorende; gewenscht hebben dat de voornoemde Parochi-kerk of vierde kapel van Tertolen, ter eere van de allerheiligste en roemruchtigste *Maagd Maria* gesticht, en sedert langen tyd bezwaard zijnde, leggende op een eiland 't welke rondom van de zee-wa-teren bespoelt word, onder het tydelijk gebied van onzen Vader voornoemd, en op de uyerste grenzen van ons Bisdom van Luyk (over welke kerk van Tertolen, en over alle de kerk-ampten aldaar gesticht, onze meergemelde Vader als tydelijke Heer van Tertolen het recht van voorstellinge tot noch toe heeft gehad) tot een kollegiale kerk opgericht wierd; en dat voortaan de plegtigheden der Missen en de vorderē kerkelijke diensten, zoo wel by nacht als by dag, met luider stemme en vergaderings gewys aldaar zouden verrigt worden. Dat zy *met dat inzicht* by onzen Vader voornoemd zyn gekomen: dat zy hem het bovenverhaalde voorgedragen en hem met alle ootmoedigheid gebeden hebben dat hy zich om Godswille doch wilde gewaardigen hen, om het bovenverhaalde te bereiken en uyt te voeren, zijne hulp, raad, toestemming en goedkeuring, zoo verre als 'taan hem stond en als 't hem aanging, op de onderstaande wy-

ze en voorwaarden te verleenen en toetestaan. Als dit alles aan gemelden doorluchtigen Heer en Hartog *Aalbrecht*, onzen Vader, en Heer van Tertolen, voorgedragen was; heeft dezelve onze Vader, het voorgestelde verstaan hebbende, en zich over het uytvinden en bedenken van zoo een heilzaam werk verheugende; en uyt gauscher harte wenschende dat het verzogte mogt in 't werk gestelt en uytgevoert worden; over de wyze van het zelve werkstellig te maaken met eenige Rechtsgeleerden raad gepleegt. En tot de daad zelf koomende, heeft hy begeert en order gestelt dat het werk, zoo veel als in hem was, voortgezet zoude worden; en zulks op de volgende wyze.

II. Ten eerste dat de voornoemde kerk van Tertolen zal opgerecht worden tot een collegiale kerk: en dat in dezelve kerk voor als noch gesticht zullen worden negen Kanonniksdyen; en daer by negen prebenden, om ieder der gemelde Kanonniken die 'er dan zyn zullen begeben te worden. Dat dezelve Kanonniken iemand uyt hun getal, die 'er bequaam toe is, zullen verkiezen tot Deken: om dan aan ons of onze nazaaten, de volgende Bisschoppen van Luyk, en aan ons eerwaardig kapittel van Luyk voorgedragen, en door ons of onze nazaaten, de volgende Bisschoppen van Luyk, bevestigd te worden; en vorders voorgestelt te worden aan den Landdeken der plaatze; die hem, volgens ouder gewoonte, tot den last der zielen zal magtigen.

III. *De andere Kanonniken* zullen met den Deken, dus verkozen en bevestigd zijnde, een lichaam of een kapittel uytmaaken; zullen met hem regelmatige en redelijke ordonantzien opstellen

Hoe dat de vierde kapitel van Tertolen tot een collegiale kerk is opgerecht enz.

Hoe dat de Deken en het Kapittel magt hebben om de gerechtigheden

des kapit-
fels te be-
handelen,
Ordonnan-
rien te ma-
ken enz.
van hunne
ontheffin-
ge.

stellen, en alle de vorderende kapittel-rechten be-
oeffenen. Zy zullen ook ontheven zyn van
ons rechtsgebied en van het rechtsgebied der
andere Ordinariissen. Zy zullen kennis neemen
van de ongebondendheden der Kanonnikken,
en der andere kerkelijke Persoonen tot hunne
kerk behorende, en zullen dezelve ook straf-
fen; gelijk de Dekens en Kapittelen van onze
kollegiale kerken der stad en des Bisdoms van
Luyk tot nu toe gedaan hebben, en gewoon
zyn te doen. Ook zullen zy dezelve voor-
rechten, ontheffingen, vrydommen, en gerech-
tigheden genieten, dewelke genoten worden
by de kollegiale kerken van den tweeden rang
in onze stad en Bisdom van Luyk.

De kerken
van Tertol-
len en Scha-
kerloo, en
daar by
eeuige ka-
pellen, en
met alle
haare
vruchten
en inkom-
sten, wor-
den is het
voornom-
de kapittel
ingelyft.

IV. En op dat ze de goddelijke diensten des
te gerustiger, en met en behoorlijk gewaad,
ter eere van den Almagtigen Godt, en van de
heilige Moeder Gods en altyd *Maagd Maria*
Patronesse der voornoemde kerke, in dezelve
kerk mogen verrigten, en teneinde het boven-
staande des te volkomentlijker zijne uytwerking
mag hebben; heeft onze Vader voornoemd be-
geert dat de voornoemde kerken of de vierde
kapelle van Tertolen en Schakerloo, met haa-
re inkomsten en voordeelen, ten eeuwigen da-
ge inde voorgemelde kollegiale kerk ingelyft
en met dezelve vereenigt zullen worden. En
heeft ook onze meergemelde Vader, die de
rechte Patroon der voornoemde kerken is, de-
zelve kerken, zoo verre als 't aan hem stond,
ten gemelden einde in het gezeide Kapittel in-
gelyft en met hetzelfde vereenigt. Zodaanig
dat de Kanonnikken hunne gemelde preben-
den ten deele trekken uyt de inkomsten der voor-
noemde kerke of vierde kapelle van Tertolen:

wel-

welke kerk voorhene door boven-gemelden Heer *Pieter van Zande*, die in het bezit van dezelve kerk gestelt was, ten dezen einde was overgegeven in handen van onzen Vader voornoemd, den rechten Patroon derzelve. Zoo nochtans dat *gemelde Kanonnikken* hunne prebenden *ten deele* trekken uyt de inkomsten der voorgemelde kerke van Schakerloo; en uyt de inkomsten van de volgende outaaren: te weeten van de H. H. *Catharina en Barbara*, staande voor het H. Kruys; vanden H. Geest; van het Broederschap der H. *Maria*; van den H. *Niklaas*; vande H. *Maria* op het slot. Tot deze Kanonniksdyen en prebenden zullen benoemt worden seven bequaame perfoonen, om vervolgens in het bezit van dezelve Kanonniksdyen gestelt te worden: namentlijk, de Heer *Pieter Blok*, die al in 't bezit was gestelt van de kerk te Schakerloo; Meeſter *Hendrik Stierbier*, Regent van het outaar der H. H. Maagden *Catharina en Barbara*; *Jan Andrieszoon*, Regent van het Outaar der H. *Maagd Maria* op het slot; *Jan Boudeuwynszoon*, Regent van S. *Niklaas* Outaar; *Kornelis Dankertszoon*, Regent van 't Outaar des Broederschaps van de H. *Maagd Maria*; dewelke altemaal Priesters zyn gewydt: en vorders, *Willem van Zande*, en *Kornelis Klaasz. Stierbier*, klerken onder het Bisdom van Luyk.

V. Vorders op dat de stichting van het gemelde Kapittel des te aanzienlijker zy; en om het gezeide getal van negen Kanonniksdyen en preben vol te krygen; heeft onze wel gemelde Vader begeert, met de toestemminge nochtans van de ondergeschrevene Meeſters *Johan* en *Pieter*, dat van de twee vordere Kanonniksdyen en prebenden de eene zoude gesticht wor-

van het
stichten
van twee
nieuwe kanonniks-
dyen en
prebenden,

den door den zelve Meester *Pieter Stierbier*; en de andere door Meester *Johan Yvoens* van Tertolen, beide Priesters: zodaanig dat iedere van deze twee prebenden ten minste waardig zy drie pont groot; zoo als in de brieven en bewysstukken, dewelke over gemelde stichtinge, overgeevinge der outaaren, en toestemminge der gemelde Priesteren naar den eisch der wetten gemaakt zijn, breeder staat uytgedrukt. Welke Priesters de voornoemde en door hen gestichte prebenden in eigen persoon en zoo lang als zy zullen leeven, ten waar dat zy 'er vrywillig van afstonden, bezitten zullen. Doch als de laastgemelde twee Kanonniksdyen en prebenden, een voor een of allebeide teffens, zullen openvallen; dan zal de voornoemde Meester *Pieter*, en deszels nazaaten of erfgenaamen, de Kanonniksdye, en prebende door den zelve Meester *Pieter* gesticht; en Meester *Jan* en deszels nazaaten of erfgenaamen de Kanonniksdy en prebende, door den zelve Meester *Jan* gesticht, binnen den behoorlijken tyd en naar den eisch der rechten vergeeven aan bequaame personen: of zullen bequaame personen aan den Deken het Kapittel voornoemd voorstellen; die hen dan behoorlyker wyze zullen aanneemen.

Word mag
gegeven
om behal-
ven gemel-
de 9 Kan-
nonniks-
dyen noch
4 andere te
stichten,
tot het ge-
tal vander-
tien toe.

VI. Noch heeft meergemelde onze Vader vastgesteld, indien iemand na dezen begeerig waar om behalven de voornoemde negen prebenden noch een of meer andere Kanonniksdyen en prebenden in de kerk van Tertolen te stichten, dat zulks aan hem geoorlofd zal zyn; met de toestemminge nochtans van den Deken en het Kapittel voornoemd; en dat de gene die zoo eene of meer Kanonniksdyen en prebenden, tot het getal van vier toe, gesticht zal heb-

hebben, mitsgaders deszelfs nazaaten en erfge-
naamen, een volkomen recht zullen hebben
om dezelve Kanonniksdyen en prebenden te
vergeeven, of bequaame perſoonen tot dezel-
ven te benoemen; op denzelfden voet, gelijk
de gezeide Meester *Pieter* en Meester *Jan* in de
Kanonniksdyen en prebenden door hen geſticht
zulk een recht hebben. Zodaanig dat het gan-
ſche getal van de Kanonniksdyen en prebenden
des gemelde Kapittels zal mogen beſtaan in der-
tien Kanonniksdyen (de dertiende daar onder
begreepen) en geen een daar boven.

VII. Onze Vader voornoemd heeft de ge-
melde prebenden op dezen voet geſchikt, en
heeft begeert dat ze aldus onder malkander ge-
regelt zouden worden; dat de vruchten der ge-
melde kerken van Tertolen en Schakerloo, de-
welke tot noch toe getrokken zyn door de ge-
nen die in het bezit van die kerken geſtelt wa-
ren en door de Regenten der zelve; mitsga-
ders de vruchten der voornoemde altaaren, en
de vruchten en inkomſten der nieuwgeſtichte
of noch te ſtichten Kanonniksdyen, gezament-
lijk zullen ingegadert worden op den naam van
het Kapittel: en dat uyt dezelve voor eerſt
zal genomen worden een vaſte inkomſte voor
de prebenden, dewelke aan de negen Kanon-
nikken toegeleit zullen worden: ieder ter ſom-
me van twee pond groot, Hollandſche munt;
waar op de vaſte inkomſte van iedere prebende ge-
reken zal worden: en dat voor de vaſte inkomſte
van den Deken, 't welke hy uyt hoofde van zyn
Dekenschap boven zijne prebende geniet, jaar-
lijks twee pont groot zullen vaſtgeſtelt wor-
den. En wyders dat het overſchot van de voor-
noemde vruchten geſchikt zal worden voor de
laf-

vande in-
komſten
der Ka-
nonniks-
dyen enz.

lasten, en voor de omdeelingen der Kanonnikken, die op de plaats van hunne bedieninge blyven; en vorders voor de andere behoefstigheden der kerke, zoo als de Deken en het Kapittel, die 'er dan zyn zullen, het zullen schikken. En hier in zal de Deken vergenoegt zyn met het gedeelte, dat hy uyt hoofde van zijne prebende trekt. Zoo nochtans dat de eerste Kanonnikken het recht zullen behouden om de inkomsten van hunne kerkelijke ampten hun leven lang te genieten; en om met malkander een verdrag aan te gaan op wat order ieder tot hooger ampten zal gevordert worden.

Van de vaste inkomsten van de nazaten der eerste kanonnikken; en van die in een hooge schoole studeeren.

VIII. En ingevalle de waardij der inkomsten in de eerste stichtinge der gemelde prebenden ongelijk mogt wezen; heeft onze voornoemde Vader, om alles op een gelyken voet te brengen, geordoneert dat zoo dikwils als 'er een Kanonik zal sterven, deszelfs nazaat voor de vaste inkomste van zijne prebende alleenlijk zal trekken of beuren twee pond groot; tenzy dat men aan iemand die in een Hooge-schoole studeert, met de toestemminge van den Deken en het Kapittel, iets meer uyt enkele gunst wil toeleggen. Doch de andere inkomsten van zijne prebende, 't zy datze in zekere of onzekere voordeelen bestaan, zullen tot gemeene omdeelingen voor den Deken en het Kapittel geschikt worden; zoo als zy dat onder malkander zullen stellen.

Waar toe de Deken van het kapittel Terzolen gehouden is.

IX. Vermits de pastoryen der gemelde kerken in het voornoemde Kapittel ingelyft zyn; zal de Deken voornoemd, dewelke altyd een Kanonnik zal zyn en een prebende zal hebben; verbonden zyn, zyn verblyf geduurig en in eigen persoon op de plaats van zijne bedieninge te hou-

houden; om de harderlijke zorg, zoo wel over de perſoonen van het Kapittel, als over het Parochi-volk der gemelde kerke van Tertolen, te beoeffenen. Des zal hy een dubbeld gedeelte in de jaargetyden trekken: en zal in de uytvaart van de Kapittel-heeren alle de offerpenningen genieten, met eene wafchaars, die hy zelf zal kiezen. Daarenboven zal hy alle de pastoreele vervallen genieten; dewelke de Paſtoor der gemelde kerke, zoo binnen als buiten de muuren der ſtad Tertolen, als hy de ſtool aan hebbende iemand ging bezoeken, tot nu toe gewoon is geweest te trekken: behalven nochtans het gene aan den Outer geoffert zal worden. Vorders ook dat de erfgiften, dewelke den Deken gemaakt zullen zijn, zonder eenig bedrog aan den Deken; en die aan het Kapittel gemaakt zullen zijn, aan het Kapittel zullen geworden. Zoo nochtans, dat de zaak twijfelachtig zijnde, het Kapittel zal voorgaan: en dat de Deken, over deze en meer andere zaaken, gehouden zal zijn getrouwigheid aan het Kapittel te zweeren. Dan zal dezelve Deken noch gehouden zijn, de kerkelijke dekreeten uyt te voeren: de landvergadering of het algemeen Kapittel te bezoeken, en de Synode by te wonen; zoo als tot noch toe gebruykelyk is geweest. Ook zal hy tot de andere Pastoreele rechten en laſten, zoo in geestelijke als tijdelijke zaaken, gehouden zijn; op alle dezelve manieren, gelijk die tot noch toe waargenomen zijn, en waargenomen moeten worden door den genen, die in 't bezit van de kerk van Tertolen was geſtelt. Doch wanneer hy met de bezigheden van zijne harderlijke zorg bezet zal zijn, zal hy niets verliezen in zij-

ne kerk. En op de hooge en dubbelde feestdagen zal hy de Missen, met de Metten en beide Vesperen, verrigten. Ook zal hy op de gestelde tijden de doopvonten wijden. Doch in gevalle van eenig belet, zal hy voor een korten tijd een Kanonnik in zijne plaats mogen aanstellen.

Dat 'er 7
Priesterlij-
ke preben-
den moeten
zijn.

X. Dat 'er van de negen prebenden, dewelke uyt gemelde kerken en altaren genomen en gesticht zijn, seven zullen zijn, dewelke na de dood der eerste Kanonniken voor Priesterlijke prebenden gerekent zullen worden; en dat deze seven prebenden niet zullen begeeven worden als aan zodaanigen, dewelke Priesters zijn gewijdt, en hun verblijf op de plaats van hunne bedieninge zullen houden. En dat de genen, dewelke de twee andere nieuw-gestichte prebenden zullen bekoomen, voortaan gehouden zullen zijn, naar dat hunne jaaren het zullen lijden, zich binnen het jaar tot alle de groote Wijdsels te laten bevorderen.

Waar toe
de Regent
van de ker-
ke te Scha-
kerloo, of
die zijne
plaats be-
kleedt,
verbonden
zijn.

XI. Noch heeft dezelve onze Vader geordoneert en goedgekeurt, zoo verre als het aan hem stond, dat de Heer *Pieter Blok*, als in 't bezit gesteld van de kerk te Schakerloo; dewelke, gelijk boven gezegt is, in het voornoemde Kapittel is ingelyft; en aldus een Kanonniksdy met een prebende in de gemelde kerk van Tertolen hebbende; gehouden zal zijn door zich zelve, of door een bequaamen Vikaris dien hy daar toe aanstellen zal, dezelve kerk van Schakerloo omtrent de harderlijke bedieningen loffelijk te bezorgen. Dat hy ook gehouden zal zijn tot uytvoering van de kerkelijke dekretalen; en om de landvergadering of het algemeene land-kapittel te bezoeken;

ken, en de Synode uythoofde van gemelde kerk by te wonen: alles, gelijk tot noch toe gebruykelijk is geweest. Dat hy vorder verbonden zal zijn tot alle de Parochi-diensten, dewelke tot noch toe waargenomen zijn of waargenomen moesten worden door den genen, die in het bezit was gestelt van de kerk te Schakerloo. En dat gemelde Heer *Pieter Blok* onder deze voorwaarden zal genieten de vruchten, inkomsten en vervallen, uyt de kerk van Schakerloo voortkomende: en zoo lang als hy de voornoemde kerk zal bezitten. Doch na dat gemelde Heer *Pieter* afstand zal gedaan hebben van gemelde kerk, of zal overleden zijn; dat als dan de Deken en het Kapittel de kerk van Schakerloo, omtrent de harderlijke zorg, behoorlijk zullen voorzien van een bequaamen Kanonnik of Vikaris; dewelke de zielbestiering over het volk zal waarneemen; en dewelke gehouden en verpligt zal zijn, door zich zelve of door een ander, de Mis dagelijks in de kerk van Schakerloo te leezen, de dekretalen uyt te voeren, en de heylige Synoden en de Kapittelen of algemeene vergaderingen by te wonen.

XII. Daarenboven zullen de Kanonnikken, ^{Van den last der se-} die de gemelde seven Priesterlijke prebenden ^{ven Priest-} bezitten, gehouden zijn alle dag, en ieder in ^{terlijke} zijne week, de feestdagen van den Deken uyt- ^{prebenden.} gezonderd, de Hoogmis te doen aan het groote outaar; ieder in zijne week op te passen; de kerkelijke getijden te zingen: en sochtends aan de voornoemde outaaren buyten het koor, ieder in zijne week, de eerste Mis te leezen. Doch die de eerste Mis aldus zal leezen, zal niets *van zijne omdeelingen* in de Metren missen, indien hy

hy de Mis onder de Metten heeft gelezen. En op de dagen als hy zoo een Mis gelezen zal hebben, zal hy geacht worden voldaan te hebben aan zijn outaar.

De verbin-
tenis van
den School-
voogd; en
zijn salaris.

XIII. Dan de Schoolvoogd zal verplicht zijn om op alle Zon- en Heiligdagen met de schooljongens in de Misse en in de kerkelijke getijden, binnen het koor te verschijnen; en aldaar te leezen, te zingen, en het koor te dienen, zoo als in de andere Kollegiale kerken gebruykelijk is. En op de hooge dagen van drie nachtleffen zal hy alle uren ses gaauwe schooljongen naar het koor zenden; en zal met hen ten minste de Hoogmis hooren. Indien hy hier in nalaatig is, zal zijne sloffigheid door den Deken en in het Kapittel gestraft worden. En tot vermeerdering van zijnen loon sal hy op de jaargetijden dubbelde omdeelingen trekken; mits dat hy tegenwoordig zy in het koor, of bezig zy met de schooljongens in het school te onderrechten: daar een Kapellaan, die dan ook verschijnt, een enkele omdeeling geniet. En van ieder scholier, die by hem ter schoole koomt, zal hy boven zijnen gewoonlijken loon, die hem van stads wege toegeleidt word, noch hebben vier grooten gemeene munt.

De Deken
en het ka-
pittel moe-
ten ook op
de kerka-
men letten,
waar toe
dezelve
verbonden
zijn.

XIV. Ook zal de Deken en Kapittel alle jaaren een overleg neemen omtrent de Kosters van Tertolen en Schakerloo, en omtrent de landen daar onder behoorende. De Kosters van Tertolen zal alle uren by tijds en onderscheidentlijk de klok luiden; de kaarzen der kerke op behoorlijke tijden ontsteeken en uytdoen: en hy zal het Kapittel in de kerkelijke getijden, en den Deken in het bedienen van zijn Harders-ampt, ten dienste staan, en alles wat daar

vorder toe behoort verrigten. Insgelijks zal de Koster van Schakerloo den Parochianen en het volk, gelijk tot noch toe gebruykelijk is geweest, in alles ten dienste te staan.

XV. Ook zal de kerk van Tertolen in de verrigtinge van de Pastoreele bedieningen, en zelfs ook voor de Missen en voor de getijden des Kapittels, van kaarzen, en zoo 'er gelds genoeg is, ook van boeken, kerkgewaaden, en van het vorder toebehooren, bezorgt worden uyt het kerken-geld. En by de twee Kerkmeesters, dewelke volgens de gewoonte daar toe gestelt zijn, zal 'er wegens het Kapittel een Kanonnik gevoegt worden. En die zullen dan jaarlijks hunne rekening in het Kapittel doen: waar by de Baljuw, de Burgermeesters, en de Schepenen van Tertolen, ook zullen ontboden worden; om de rekening, in dien zy 'er by willen zijn, in hunne tegenwoordigheid af te doen. In de uytvaart der overledenen zal 'er ook, boven het gewoonlijke recht, een van de groote kaarzen voor het licht der kerke aangenomen worden.

XVI. Als 'er een Kanonnik van gemelde kerk kooft te sterven; zullen de vaste inkomsten der prebenden van het eerste jaar na deszelfs dood voor den overleden Kanonnik wezen: doch in het tweede jaar, dat daar aan volgt, zullen de zelve aangeleit worden om de prebenden te vermeerderen.

XVII. De Kapellaanen, dewelke zoo wel binnen als buiten de kerk van Tertolen eenige kerkelijke bediening in een van beide de gemelde Parochien bezitten; en alle de genen dewelke na dezen Kapellaanen zullen worden, en zoo een kerkelijke bediening zullen bekoo-

men, zullen staan onder het rechtsgebied en de bescherminge van den Deken en het Kapittel: en zullen gehouden zijn de kerk en de kerkelijke getijden, zoo wel by nacht als by dag, aldaar by te wonen. Zy zullen ook deel hebben in de uytdeelingen der jaargetijden, in de uytreykinge dewelke de Kanonniken in het koor verschijnende genieten, en in de andere vervallender kerke, dewelke in 't gemeen getrokken worden: zoo als de Deken en het Kapittel, die 'er dan zijn zullen, dit zullen stellen. Al wat 'er van de vruchten behalven den dienst der afwezige Kanonniken zal overschieten; dat zal besteedt worden tot profijt van de kerke.

Van een gedagtenis door de volgende Canonniken na te laten.

XVIII. Ook zal ieder Kanonnik gehouden zijn by zijn leven of op zijn doodbedde een gedagtenis na te laten voor het gemelde Kapittel, ter waardy van ten minste vijf groote schellingen, als een jaarlijksche rente jaarlijks te betaalen. Egter worden de eerste Kanonniken hier uytgezondert; en word dit aan hun gewisse gelaaten: om dat zy zich allereerst aan den last en den arbeid onderworpen hebben.

Hoe dat ieder Kanonnik in zijne inhalinge en de Deken in zijne aanneeminge gehouden zijn tien gulden te betaalen.

XIX. Alle nieuwe Kanonniken, 't zy dat ze by verruiling of op een andere wijze aankoomen; wanneer zy in hunne Kanonniksdyen ingehaalt worden, zullen uyt de gereedste inkomsten van hunne prebenden moeten geeven tien Fransche guldens, of de waardy van dien: en dat tot vermeerdering van de prebenden. Omtrent het zelve zal geen quijschelding of afslag verleent mogen worden; en zal geen plaats zijn voor eenige gebeden of verschooninge. Tot het zelve zal de Deken ook gehou-

houden zijn, als hy de eerste reize zal ingehaalt worden in zijn Dekenschap.

XX. Daarenboven zal niemand van het Kapittel, zelfs ook de Deken niet, iets van de uytdeelingen genieten, ten zy dat hy tegenwoordig zy in het koor; of door een merkelyke ziekte belet worde; en zijn verblijf houde in de stad: of ten zy dat hy voor de zaaken der kerke, met toestemminge en op het bevél des Capittels, buiten de stad zy gereist.

XXI. Daarenboven heeft dezelve onze vader vastgesteld en toegestaan dat de Deken en het Kapittel niet gehouden zullen zijn eenigen pacht te betaalen voor den drank; denwelken zy onder malkander, en in hunne huizen met hun huisgezin, zullen gebruyken; zonder daar in eenig bedrog te pleegen.

XXII. Noch heeft onze Vader aan den Deken en het Kapittel voornoemd alle dezelve vrydommen, voorrechten, voordeelen en gerechtigheden verleent; die zijne voorzaaten verleent hebben aan den Deken en het Kapittel van S. *Lieven* te Zirixzee: en heeft hen onder zijne byzondere bescherminge genomen.

XXIII. Ook zal de vergeeving van gemelde ses Kanonniksdyen en prebenden, en de benoeming tot de zelve, in roekoomende tijden toebehooren aan onzen Vader voornoemd; en aan deszelfs nazaaten; te weten de tijdelijke Heeren over de plaats der gemelde Parochiekerken van Tertolen en Schakerloo. Maar de begeeving van de Kanonniksdy en prebende, dewelke genomen en gesticht is uyt het outaer der heilige Maagden *Catharina* en *Barbara*, staande voor het H. *Kruys* in gemelde kerk van Tertolen, en de voorstelling tot dezelve Kanonniksdy

Van het betaalen der dagelijkse uytdeelingen en uyttrekkingen, die aan de verschijnende Kanonnikken gegeven worden.

Dat de Deken en het Kapittel geen accijs voor den drank moeten betaalen.

Het Kapittel van Tertolen heeft alle dezelve voorrechten met het Kapittel te Zirixzee.

Wie dat de prebenden te vergeeven heeft

niksdy en prebende als die zal openstaan, zal toebehooren aan Meester *Pieter Stierbier*, als stichter en begiftiger van het zelfde outaar; en aan des zelfs erfgenaamen of navolgers: op de zelfde wijze en maniere, als de voorstelling tot het gemelde outaar den zelve Meester *Pieter Stierbier*, en deszelfs erfgenaamen en navolgers, voor dezen toebehoorde: zoo als in den Brief, die over de stichtinge van dit altaar gemaakt is, breeder staat uytgedrukt. Doch de vergeeving van de twee andere onlangs gestichte Kanonniksdyen of prebenden, en van de genen dewelke noch staan gesticht te worden, en de voorstelling tot dezelve, zal toebehooren en toekoomen aan de Stichters, en nakomelingen der zelve; zoo als boven uytgedrukt staat.

XXIV. By het bovenstaande heeft dezelve onze Vader noch gevoegt, dat vermits de Heer *Pieter van Zande* voornoemd, Proost te Condé, tot oprechting en instelling van het gemelde Kapittel, zuiverlijk en zonder eenig beding afstand heeft gedaan van de voornoemde kerk van Tertolen; dat daarom, zoo dikwils als de Heer *Pieter* voornoemd zal komen in de gemelde kerk van Tertolen aldus tot een Kollegiale kerk opgerecht; de Deken en het Kapittel der zelfde kerke van Tertolen gehouden zullen zijn den gemelden Heer *Pieter* eer te (8) betoonen; en hem, tot teken van geestelijke broederschap, de dagelijksche uytdelingen als aan hunne eigen Kanonnikken, doch voor eene reis alleen, zullen moeten uytkeren.

Vande landen nagelaten voor jaargetij-

XXV. Vorders is onzen voornoemden Vader aangedient dat eenige onderdaanen der Parochi-kerken van Tertolen en Schakerloo, zoo

mans-

mans- als vrouws perfoonen , op dat hun jaargery in gemelde kerken altyd en alle jaaren zoude gehouden worden , al overlang eenige jaarlyksche erfrenten nagelaten hebben ; dewelke zy op eenige stukken lands of andere vaste goederen gevestigd hadden met deze voorwaarde ; dat zulke landeryen en goederen niet zouden mogen verkogt worden : maar na de dood van die stichters zouden koomen aan hunne naaste erfgenaamen. Ook hebben eenige Parochiaanen van gemelde kerken zekere landeryen nagelaaten tot een onderstand voor de genen , dewelke met het kruys getekend het H. Land van Jerufalem in de gemeene Kruysvaart zouden bezoeken : welke landeryen na hunne dood aan hunnen oudsten en naasten erfgenaam moesten koomen : doch zoo dat de bezitters derzelve landeryen ten tyde van deze algemeene Kruysvaart , met een kruys getekend , naar het H. Land van Jerufalem zouden moeten reizen. Deze landeryen en andere goederen , zoo tot de gemelde jaargetyden als tot de bezoeking van het H. Land nagelaaten en geschikt , zyn by gevolg van tyden buiten het bloedverwantschap vande gemelde nalaaters aan de zodaanigen gekomen en vervallen , die gansch geen kennis en hebben aan de genen , dewelke de gemelde goederen eerst-nagelaaten en tot de gemelde inzigt en geschikt hebben : zoo dat die landeryen en goederen dagelyks verkogt en vervreemd worden ; en op een ongerechtige en onbehoorlijke wyze tot vreemde handen overgaan : en dat daar uyt verscheide ongeoorlofde en duyfterachtige eeden en menigerhande verwarringen ontstaan : tot nadeel van gemelde kerken en van de kerkelijke perfoonen , dewelke in dezelve kerken

den , dewelke door de wandeling kandelars , jaargetyden , of kleine jaargetyden genoemd wierden.

prebenden bezitten; en tot groot gevaar en bezwaarnisse voor de zielen zoo wel van zodaanige verkoopers en vervreemders; als van die onrechtvaardige bezitters. Hierom is het dat gemelde onze Vader, willende zodaanige perykelen, verwarringen en nadeelen tegengaan; omtrent gemelde landeryen en andere goederen, tot zekere jaargetyden en tot de bezoeking van H. Land, als boven gezegt is, nagelaaten en geschikt, vastgestelt en geordoneert heeft, zoo verre als het aan hem stond, dat de rechte en wettige bezitters van gemelde goederen en landeryen, volgens den uystersten wille der overledenen die zodaanige landeryen en goederen nagelaaten en *tot de voorschrevene inzigten* geschikt hebben, de lasten op dezelve landeryen en goederen staande zullen hebben te volbrengen en te draagen: en dat zy hunne jaargetyden en gedagtenisse zullen doen houden; op die wyze en maniere als zulks beraamt is tusschen de voornoemde eerzaame mannen, den Heer *Pieter van Zande*, en den Baljuw, de Burgemeesters en de Schepenen van de stad Tertolen voornoemd. Over hetwelke een zekere en openbaare Brief is gemaakt, en met het zegel van den Heer *Pieter*, en van den Baljuw, de Burgemeesters en de Schepenen voornoemd bezegelt: en ook, tot meerder bekrachtiging, bevestigt door een anderen Brief van gemelden onzen Vader; welke Brief met zyn eigen zegel is bezegelt, en door den voornoemden Brief van Heer *Pieter*, van den Baljuw, en van de Burgemeesteren gestoken. Doch als dezelve landeryen en goederen, op de gemelde wyze nagelaaten, by verloop van tyden zodaanig mogten verdonkert en verwart worden; dat niemand

mand dezelve goederen en landeryen, binnen het jaar na de dood des lesten bezitters, van den Deken en het Kapittel voornoemd openbaarlijk zoude eiffchen, of'er de leenverheffing van verzoeken, en door wettige bewysstukken niet zoude toonen dat hy de oudste en naaste erfgenaam is van den geenen, die de gemelde landeryen en goederen op de gezeide wyze aller eerst heeft nagelaaten: in zulken gevalle heeft hy geordoneert dat zodaanige landeryen en goederen, aldus tot altyd duurende jaargetyden of tot het bezoeken van het H. Land geschikt en nagelaaten, met alle de lasten daar op staande van gemelde jaargetyden en gedagtenissen te houden, van dien tyd af aan het voornoemde Kapittel moeten toegeleit worden en vervallen: met dit eenigste beding; dat van de landeryen of goederen, tot een algemeene Kruysvaart of tot het bezoeken van 't H. Land nagelaaten, een byzonder register zal gehouden worden: en als 'er zoo een algemeene tocht over zee, of een Kruysvaart naar het H. Land mogt ondernomen worden: dat dan het gemelde Kapittel tot onderstand van gemelde tocht, volgens de uytwyzing en schatting van onzen Vader voornoemd, en van deszelfs erfgenaamen of nazaaten, als Heeren vande landen der gemelde Parochi-kerken van Tertolen en Schakerloo, een zekere somme gelds zullen opbrengen en betaalen.

XXVI. En op dat 'er omtrent de gemelde landeryen geen grooter verduistering en verwarring mag ontstaan; heeft gemelde onze Vader geordoneert dat, zoo dikwils als de bezitters van zulke landeryen en goederen zullen komen te sterven, de oudste en naaste erfgenaam

Hoe dat gemelde landeryen na de dood des bezitters binnen het eerste jaar moet

verheven
worden van
het Capit-
tel. enz.

van de gemelde goederen en landeryen dezelve binnen het eerste jaar na de dood des lesten bezitters van den Deken en het Kapittel zullen opeijfchen; en de leenverheffing van hen ontvagen. Des zal hy voor ieder gemeet betaalen een zwarte tournois: waar voor hy in het jaargety-boek der gemelde kollegiale kerke tot erkenenisse zal opgeschreven worden.

XXVII. Als dit alles, zoo wegens onzen gemelden Vader als wegens de Geestelijkheid en al het volk, zoo mans als vrouwsperloonen van Tertolen en Schakerloo, voorgesteld was; zijn wy ootmoediglijk verzogt onze toestemming, bewilliging, en goedkeuring, aan het bovenstaande te verleenen; en het zelve door ons gezag, volgens den inhoud en de wijze voornoemd, aan te neemen, goed te keuren, te bekrachtigen en te bevestigen: en al het gemelde, met alles wat hier gebrekkelijk mogt zijn, te vergoeden te vernieuwen, en zoo verre als noodig is vast te stellen.

De Bis-
schop van
Luyk keurt
alles goed.

XXVIII. Zoo is het dan dat wy, overweegende dat het bovenstaande tot lof van den Almogenden Godt, van de H. Moeder Gods en altijd Maagd *Maria*, en van geheel het Hemelsch Hof; en daar by tot vermeerdering van den Goddelijken dienst, en tot de zaligheid der zielen van gemelden onzen Vader en van des zelfs onderdaanen, heilzaamelijk is beraamt: en de billijke gebeden en eiffchen van onzen Vader voornoemd, en van zijne en onze onderdaanen, gunstiglijk verhoorende; aan al het bovenstaande, en aan ieder van 't zelve in 't byzonder, zoo als het daar verhaalt en uytgedrukt staat, onze toestemming, bewilliging en bekrachtiging verleenen: en het zelve volgens

den

den inhoud ende forme voornoemd achtervolgens ons gezag pryzen, goedkeuren, bekrachtigen, en bevestigen. En na dat wy alle de gebreken, indien 'er eenige begaan mogten zyn, vergoedt hebben; zoo stellen wy de voornoemde kerk of vierde kapelle van Tertolen tot een kollegiaale kerk aan: waar by wy de kerken of vierde kapellen van Tertolen en Schakerloo met de voornoemde kollegiale kerk verenigen, en in dezelve inlyven.

XXIX. Wy willen en vergunnen ook dat de ledematen en perfoonen van deze dus opgerichte kollegiale kerk, achtervolgens ons gezag voornoemd, vry en ontheven zullen zyn van ons geestelyk gebied en rechtsdwang, en van het gebied en den rechtsdwang van alle andere ordinarissen: en dat zy daarenboven vry, vreedzaamig en gerust zullen hebben en genieten alle en iedere ontheffingen, vrydommen, en voorrechten; dewelke de kerken van den tweeden rang, onder onze stad Bisdom van Luyk behoorrende, en de ledemaaten en perfoonen derzelve, zoo in 't gemeen als in 't byzonder, zoo in het hoofd als in de ledemaaten, volgens een oude en bekende gewoonte en onderhouding gehad, gebuijkt en genoten hebben; en gewoon zyn te gebruyken en te genieten. Vorders begeeren, ordoneeren, verleenen en beveelen wy, achtervolgens ons gemelde gezag, dat alles en elk in 't byzonder, zoo als het boven van woord tot woord geschreven staat, altyd vast en bestendig zal blyven: en hier namaals ten eeuwigen tyde zal gelden en metter daad onderhouden worden. Ook verzoeken en vermaan wy ons eerwaardig Kapittel van Luyk, benevens den Aartsdiaken en den Land-Deken

Hoe dat het Kapittel de onderdaanen deszelfs ontheven worden van het rechtsgebied des Luykschen Bisschops enz.

der gemelde plaatzen van Tertolen en Schakerloo, datzeal het bovenstaande door hunne toestemming en goedkeuring, zoo verre als het hen aangaat en als het noodig is, willen bekrachtigen.

Volgt de bevestiging door het Kapittel van Luyk / den Wartsdiaken van de Kempen / en den Landdeken gegeven.

Beverstiging door het Luyksche Kapittel enz. verleend.

XXX. En wy Kapittel van Luyk, *Loderwyk de Felisco* Aartsdiaken van Kempenland, onder het Bisdom van Luyk; *Walterus Bak*, Landdeken van de vergaderinge te Beek onder het gemelde Aartsdiakenschap, hebben inde voornoemde billyke en regtmatische smeeking en vermaaning bewilligt: en hebben ook aan de oprechtinge der voornoemde kerke, of kapelle van Tertolen tot een kollegiale kerk; aan de vereeniging en inlyvinge der kerke of vierde kapelle van Schakerloo met gemelde kollegiale kerke, en daarenboven aan de ontheffing van de personen derzelve: mitsgadersaan alles, en ieder in 't byzonder, 'twelke ten dieneinde geschiedt, vastgesteld en boven uytgedrukt is, onze toestemming, medestemming, en goedkeuring gegeven; gelijk wy die als noch door den tegenwoordigen Brief geeven. Zoo dat wy de gemelde oprechting, vereeniging, inlyving, ontheffing, met alles en ieder in 't byzonder wat boven vermeldt is, zoo verre als het aan ons staat en ons in 't gemeen of in 't byzonder aangaat, goedkeuren, bekrachtigen, en bevestigen: en gemelde kollegiale kerk, met de ledemaaten en personen derzelve, van ons rechtsgebied, bestraffing en rechtsdwang, en van

van de bestraffinge en den rechtsdang van ieder onder ons, ontheffen, en ontheven willen hebben: en zulks op de wyze en de forme voornoemd. Tot oorkonde, bekrachtiging en bewys van dit alles hebben wy, *Johan van Beyerren* verkozen Bisschop van Luyk; *Aalbert* door Gods genade Paltsgraaf aan den *Rbyn*, Hartog van *Beyeren*. Graaf van *Henegouwen*, van *Holland*, van *Zeeland*, en Heer van *Vrieland*; en wy Capittel van Luyk, de Aartsdiaken en de Deken voornoemd, den tegenwoordigen Brief door het aanhangen van ons zegel doen bekrachtigen, in het jaar onzes Heere duizend, vier honderd, vier en veertig, den vierden der maand October.

D E E R S T E
D E K E N S

van deze kerke zijn geweest;

- I. **M**eeſter **PIETER STIERBIER**. De Dekens der Kollegiale kerke van Tertolen.
- II. **M**eeſter **JOHAN YONS** (Joannes Yons) Hoogſtelleraar in de Godgeleerdheit. Deze is geen Deken geſtorven; maar is om zijne uytſteekende geleerdheit en groote voorzigtigheit Kanonnik van S. Lambertus kerke te Luyk geworden; alwaar hy ook zijn verblijf heeft gehouden; en in 't jaar 33, den 16 van November / zijn leven heeft ge-eindigt: na dat hy alvorens zijn Dekenschap had overgegeven in handen van den Onder-deken en het Kapittel der gemelde kerke van Tertolen. Hy is aldaar in . . . . . begraven.
- III. Heer **WILLEM**, Pieters zoon.

IV.

IV. Meester PIETER FRERE; zijnde verkozen in het jaar 39.

V. Meester CORNELIS YONS, verkozen in 't jaar 43. Benessens hem was'er noch een ander gekozen. Maar door het bonnis van den Deken en het Kapittel van S. Maartensdijk / die als goede-mannen daar ober gezeten hebben / is het Dekenschap den gemelden Kornelis toegewezen.

VI. Meester WOLFERD, Niklaas zoon / Bacelier in de geestelijke Rechten.

En dezen zijn altemaal verkozen by opneeming van stemmen.

De laatste is gestorben in 't jaar 1495 / in de maand July / op S. Jakobs dag / tegen den middag; tusschen elf en twaalf uren.

VII. Na de dood van gemelden Wolfert is Deken geworden JOHAN BREYEL, Meester in de kunsten en Bacelier in de geestelijke Rechten: zijnde in de stad Certolen upt een aanzienlijk en groot geslagt geboren. Doch hy zoutw langz den weg van den geest des Satans (of door Symony) aan het Dekenschap gekomen zijn. En als hier ober kraakeel was gerezen / is hy naderhand op een regelmatige wijze verkozen en bevestigd.

Deze Dekens waren ook Pastoors van Tertolen.

Voorrechten van gemelde kerk.

Deze Deken / gelijk upt de ongedrukte papieren blijkt / was ook Pastoor der Parochiale en Kollegiale kerke van Certolen.

Ook had de kerke van Certolen dit boozrecht / gelijk in de Konink van Smallegange te leezen staat / dat niemand buiten zijn land / en booz de rechtbank van den Auphschen Bisschop / gedaagt kon worden: maar dat zij alleen betrekkelijk waren booz het groot Altaar.

Ma de oprichting der nieuwe Bisdommen is de kerk van Certolen onttrokken aan het Bisdom van Liph / en aan het Aartsbisdom van Utrecht onderworpen.

Behalven de gemelde Kanonniken / daar onder eenige Certolenaars geweest zijn / hebben de volgende ook hunne geboorte-stad Certolen verheerlijkt.

FRANS VAN TERTOLEN, bygenaamd Pistorius of Artopæus (op zijn Nederlandsch de Bakker) geboren op het eiland van Certolen. Hy is een reguliere Kanonnik van S. Augustinus order en Onder-prior van S. Agnes-berg by Zwol in Ober-ffel geweest: doch in het jaar 1570 wierd hy genootzaakt om beneffens de andere Kanonniken van daar te vertrekken. Hy heeft verscheide verhandelingen geschreeven / dewelke in S. Maartens Wbdye te Loben gebonden worden: en in 't byeed aangehaald staan in de Nederlandsche Boekerje van Valerius Andreas.

PIETER VAN REZEN, in de stad Certolen ('t welke hy Telonium in Zeeland noemt) geboren; heeft opgesteld een Beschrijving van Oud Zeeland, zoo als het was in 't jaar 600. Welke beschrijving / beneffens de Konink van Reigersberg, is uytgegeven door Zuerius Boxhorn. Zie den gemelden Valerius Andreas.

A A N T E K E N I N G E N.

1. Te weeten onder de groote Zeeuwsche steden. Dat het de laatste plaats heeft, is hier door by gekomen dat het in 't begin der 16 eeuw door Karel V voor zekere penningen verpand is aan den Heer van Bergen: dat dewelke daar op pand-heer is geworden van Tertolen. Zoo is dan in de inwilligen van schattingen,

tingen, en inde beden, geen acht genomen op Tertolen, als verpandt zynde aan een uytlandschen Heer. Ook is het niet verscheenen op de vergaderinge der Zeeuwfche Steden enz. Doch als door het wedergeven van de penningen Tertolen wederom ontlast en als op vrye voeten gestelt was, en de Heeren van Tertolen weder op de vergaderinge begonnen te verschynen; vonden zy hunne plaats ingenomen door die van Tergoes: dewelke ook in het bezit van die plaats zyn gebleven.

2. Ik vertaal aan een kleinē revier, dewelke daar voor by loopt naar een grooter water, te wete de slaak: om dat de Eendrecht, dewelke voor by Tertolen loopt, den naam van een revier heeft behouden: daar aan de andere zee-stroomen van Zeeland, gelijk die van den Heer *Smallegange* genoemd worden, behalven aan de Schelde, de naam van revier doof het gebruyk niet toegepast en wordt.

3. Allereerst zyn de Graven van Holland, zoo als *Reigersberge* getuigt, Heeren van Tertolen geweest. Dat het naderhand aan de Graven van Henegouwen gekomen is, is geschiedt voor zoo veel als dezelve ook Graven van Zeeland waren.

4. *Graaf van Beaumont* enz. In een keure aan de Stad Tertolen gegeven noemt hy zich *Jan van Blois*, Heer van *Beaumont*, *Goude*, *Schoonhove*, *Tholen* enz. Wat voor een *Blois* dat dit geweest is kan met geen zekerheit gezet worden. Sommigen willen, zegt de Heer *Smallegange*, dat 'er een graaffchap van dien naam in Holland heeft gelegen, 't welke *Schoonhove* zoude begrepen hebben. Ook is 'er een oude heerlijkheit van dien naam geweest. Het is waar dat de Graven van *Blois* in Vrankryk ook Heeren van Tertolen zyn geweest: Doch dit is eerst geschiedt door het huwelyk van *Johanna*, dochter van gemelden *Jan van Beaumont* en *Avesne*, met den Graaf van *Blois* en *Soissons*.

5. Indien de Heer *Alting* hier in gemist heeft, gelijk de Heer *Auteur* wel sohynt te bewyzen, zal hy misleidt zyn door het woord *Abbas*: en zal 'er niet op gedagt hebben dat de oversten der Kanonnikken, als de Aartsdiaken enz. van ouds den naam van Abten al dikwils gedragen hebben: waar over de Aantekeeningen

gen op het eerste deel van *Batavia Sacra* konden nagezien worden.

6. Dit is dezelve *Jan van Beyeren*, dewelke de Oom zijnde van de Gravinne *Jacoba*, en een wereldlich hart onder een Bisschops kleed draagende, haar naderhand zoo veel leet en spyt heeft aangedaan :

7. *Koster*: in het latyn staat *Matricularii*, hetwelke hier zekerlijk voor *Kosters* genomen word. Elders hebben wy gezegt dat de kerk-armen, en somwylen ook de Kanonnikken, *Matricularii* genoemt wierden, om datze op de *Matricula* of naamrolle der kerke aangetekend stonden. Om dezelve reden zullen de *Kosters* dien naam gekteegen hebben.

8. Deze eerbewyzing, dewelke de Patroonen der kerken toekomt, is van ouds zoo niet bepaalt geweest. Hedensdaags bestaat dezelve, om van Vrankryk, Nederland ende aangrenzende landen te spreken, in het volgende. 1. Dat de Patroon, als hy ter kerke komt; en indien hy een vorstelyk persoon is, door de Geestelykheit bywyze van een processie word ingehaalt: indien hy van zulken rang niet en is, dat men hem de aanzienlykste plaats in de processie toestaat. 2. Dat men hem in sommige gelegentheden, tot teken van vriendschap en genegentheit, bewicrookt. 3. Dat men hem allereerst met wy-water besproeit: 4. Dat men opentlijk voor hem bidt met uytdrukkinge van zynen naam. 5. Dat men een byzonderen stoel of plaats inde kerke, ja zelfs in het koor, voor hem houdt open staan. 6. Dat hem de aanzienlykste plaats ter begraaffnisse in de kerke word toegewezen. Ja dit gaat zoo verre dat de Patroon der kerke moet gaan, en doorgaans gaat, voor de Heeren der plaatzen; zelfs die 'er een volkomen rechts gebied hebben. Zie den Heer van *Espen de jure Patronatus* enz.

S C H A K E R L O O

Is een oude heerlijkheit onder het gebied van ^{Kapel te} Certolen / doch tegenwoordig niet meer als ^{Schaker-} een klein doorpje onder de stad Certolen behoovende / en geen volkomen halve myl van des- ^{loo.} zelve stad gelegen. Daar was een vierde ka-
pél ;

pél; dewelke / gelijkt wy reeds gezien hebben / met de kerk van Tertolen is ingelijft in het bovengemelde Kapittel.

Vikaryen. Behalven het groote outaar waren in deze kapelle noch twee andere outaaren; aan dewelke ook twee Vikaryen gesticht waren / te weten

De Vikary van het Broederschap der H. Maagd Maria.

De Regent der kerke, De Vikary van S. Niklaas;

Kapellanet.

Deze kerk had haar' eigen Regent of Bedienaar; dewelke benoemt wierd door den Heer der plaatze.

Behalven dezen Regent / had ieder outaar noch twee Kapellaanen.

Als deze Kapellaanen zich met andere zaaken als met hun ampt bemoeiden / en in het waarneemen van hunne bedieningen al te slofsig waren; heeft de Deken en het Kapittel van Tertolen de volgende Ordonantzic ontrent het leezen der Missen boorgescreven.

DE Deken en het Kapittel van S. Marias kerk binnen Tertolen, onder het Bisdóm van Luyk, wenschen aan onzen beminden Medebroeder, den Heer *Pieter Blok*, Regent van de kerk te Schakerloo, dewelke in ons Kapittel ingelijft is; en aan de vordere Priesters en Kapellaanen, dewelke een prebende in gemelde kerke bezitten, de zaligheid in den Heere. Alhoewel dat uyt krachte van den brief, waar door onze gemelde kerk van Tertolen tot een Kapittel is opgerecht, de Regent van de voornoemde kerke te Schakerloo ten eeuwigentide gehouden is, door zich zelve en door de Kapellaanen die in dezelve kerk een prebende bezitten;

bezitten, dagelijks Mis te leezen in de voornoemde kerke te Schakerloo: zoo is ons echter in ons algemeen Kapittel aangedient dat gyl. Regent en Kapellaanen der kerke van Schakerloo, wel weetende dat het gezeide waarachtig was en waarachtig is, men weet niet door wat geest gedreven zijnde, al wilens, met voordagt en als ongehoorzaame, door een reukelooze vermetendheit bestaan hebt de gemelde loffelijke ordonanzie, dewelke in de oprechtinge van ons gemelde Kapittel tot vermeerdering van den Goddelijken dienst en tot aanwakkering van de Godvruchtigheid der geloovigen heilzaamlijk opgesteld was, te overtreden: en u zelve tot andere zaaken begeevende, verzuimt hebt de voornoemde dagelijksche Mis in de gemelde kerke van Schakerloo dagelijks op te offeren. Hetwelke meereendeels hier uyt zoude ontstaan zijn, dat aan ul. altemaal, en aan ieder van ul. in't byzonder, geen zekere en byzondere dagen in iedere week zijn voorgeschreven, om de gezeide dagelijksche Mis, ieder op zijne beurt, door de week te leezen: waar uyt onder ul. tweedragt en krakeel, doch zonder genoegzame reden en onbehoorlijkerwijze, zoude gezeten zijn; tot geen geringe schade, nadeel, en bezwaarnisse, van ons Kapittel en van de voornoemde kerk te Schakerloo: nademaal daar door de godvruchtigheid der geloovigen komt te verslappen; de Goddelijke dienst gekrenkt word; en de Brief van de oprechtinge onzes Kapittels schijnt overtreden te worden. Dewijl wy dan het boven verhaalde niet langer willen, en niet betamelijk kunnen verdraagen; zoo is het dat wy, willende door een bequaam

middel hier tegen voorzien, ul. altemaal en ieder van ul. in't byzonder door den inhoud dezès op de heilige gehoorzaamheit beveelen, gebieden, en belasten, dat gyl. voortaan op alle de dagen van elke week in de gemelde kerk van Schakerloo zodanige manier in het lezen van de voornoemde dagelyksche Misse zult hebben te achtervolgen en te onderhouden als hier achter volgt; en als wy in ons algemeen Kapittel besloten hebben dat onderhouden moet worden: te weten dat de Regent der gemelde kerke gehouden zal zijn om door zich zelven of door een ander bequaam Priester, die ons voorgestelt en door ons goedgekeurt zy, op drie dagen in dezelfde week, te weten zondaags, 's donderdaags en 'svrydaags, drie Missen (ieder dag een) te leezen aan het groote Outaar binnen het koor. En de Regent of Kapellaan van *S. Mariaas* Outaar, 't welke aan het kosterschap gehegt is, zal gehouden zijn; door zich zelven of door een ander bequaam Priester die ons voorgestelt en van ons goedgekeurt zy, iedere week drie Missen voor zijn outaar te leezen op drie achtervolgende dagen, te weten 's maandaags, 's dijngsdaags en 's woensdaags. De Regent of de Kapellaan van *S. Niklaas* outaar in dezelve kerk zal gehouden zijn elke week, te weten des saturdaydaags, eene Mis te leezen voor zijn eigen outaar: behoudens nochtans als hy geen grooter last, die aan *S. Niklaas* outaar gehegt zy, en in het leezen van een Mis of in iets anders gelegen mag zijn, te voldoen heeft: mits nochtans dat hy ons, 't zy door de stichting of op een andere wijze, blijk zal gegeven hebben van zodanigen last. En ingevalle dat 'er op de
voor-

noemde dagen, als de gemelde Regenten of Kapellaanen de gezeide Miffen moeten leezen. hooge feesten mogten voorvallen, op dewelke zy evenwel gehouden zouden zijn de Mis te doen: dan zal de gemelde Regent door zich zelve of door zijnen Kapellaan, gelijk reeds gezegt is, behalve den zondaagsche Mis, die hem toekomt, noch twee andere Miffen in die week moeten leezen: en zullen dan de Kapellaanen, of de Regenten der gemelde outaaren, gehouden zijn de andere Miffen in eigen persoon, of door andere bequaame Priesters, gelijk boven gezegt is, op andere werkdagen te doen: zodanig dat de eerste dagen van iedere week, de gemelde feestdagen uytgezonderd, den Kapellaan of Regent van *S. Mariaas* altaar, dat met de moederkerk vereenigt is, toebehooren: en de leste werkdag door den Kapellaan of Regent van *S. Niklaas* altaar moet waargenomen worden.

Maar by aldien 'er in eenige week meer hooge feestdagen voorvallen, als 'er in dezelfde week aan den Regent der gemelde kerke van Schakerloo dagen toekoomen, en toegelegd zijn, om Misse te leezen; op zulke feestdagen, boven de feestdagen, die den Regent der gemelde kerke toekoomen en toegelegd zijn voorvallende, zal de Regent van *S. Mariaas* outaar gehouden zijn de Misse te doen; voor zoo verre als die feesten op zulke dagen koomen, op dewelke de gemelde Regent gehouden was drie Miffen te leezen: en zodanig dat de Regent van *S. Niklaas* outaar den dag, die hem boven toegelegd is, indien het geen hooge feestdag is, zal behouden. Maar indien 'er op dien dag een hooge feest valt; dan zal hy ver-

pligt zijn, zijne Misse waar te neemen op een anderen dag, daar geen hooge feest op en valt, en die alderleest in de week zal ledig zijn.

Daarenboven gebieden wy ul. altemaal, en ieder in 't byzonder, op straffe van opschorting en van den ban, (en zodaanig dat gyl. hier tegen doende de renten uwer vrouwen die gy in de gemelde kerk bezit voor dat loopende jaar zult verliezen, en dat dezelve aan ons Kapittel van Tolen zullen toegewezen worden) dat gyl. voortaan, achtervolgens het bevel van den fondaatzi-brief onzer Kollegiale kerke voornoemd, en volgens de wijze die wy zoo even voorgeschreeven hebben, de dagelijksche Misse zult hebben waar te neemen, en zonder eens over te slaan te achtervolgen; ter tijd toe dat wy goed zullen vinden de wijze, die wy zoo voorgeschreeven hebben, te veranderen. Gegeven onder ons zegel, in 't jaar na 's Heeren geboorte 1405, den sesden Augusti.

L O D E.

Lode onderscheiden van Schakerloo.

Lode / dicht by Certolen gelegen / word van Melis * Stoke onder den naam van Ter Lode vermeldt. By dit Lode / 't welk van Menso † Alting verkeerdelyk vooz Schakerloo opgegeven word / hebben de krijgshenden van Graaf Jan II in 't jaar 1300 die van Certolen verflagen.

Dat Lode en Schakerloo twee verscheide plaatsen zyn / blijkt uyt eenen brief van 't jaar 1230; dewelke dooz de volgende getuigen

* Onder Jan II.

† Germ. infer. part. 2. pag. 116.

onder

ondertekent is: Diderijk van Teiling, Willem van Stryene, Willem Moolenaar van Teilinge, en Willem van Rijswijk. By dezen brief word het land van Schakerloo door de kerk van Roden (niet van Roden, 't welk by * Smallegange een misdrukt zal weezen) in erfpagt opgedragen aan Graaf Floris, onder bedding van daar voor / aan de kerk van Schakerloo / jaarlijks op te brengen vier ponden.

Hier uyt staat ook te gissen dat deze kerk van Roden de moeder is geweest van de kerk te Schakerloo; die niet meer was als de vierde de kapel.

Ik zouto het voor waarschijnlijk houden dat Ter Lode eene en dezelfde plaats is met Rodik: welk Rodik een oude heerlijkheit is / hebbende een kasteel / en omtrent eene mijl van Certolen afgelegen.

* Pag. 746.

S. M A A R T E N S D Y K,

Deze heerlijkheit / in 't land van Certolen gelegen / is haare ophomste schuldig aan een heerlijk slot / met dubbelde grasten omringd / dat 'er noch benevens staat / en den Van Borselen plagt toe te koomen.

De kerk was op den naam van S. Maar-Patroonen, Bisschop van Cours / ingewijdt. In deze kerk heeft Floris van Borselen, die toen Heer van de plaats was / en zijne Gemalin + Anna van Bergen-op-Zoom / in 't jaar 1400 een Kapittel of genootschap van Kanonniks Kapittel

† Reigersbergen, in zijne Kronijk van Zeeland, op 't 38 zijde, vermeldt de huisvrouw van Floris van Borselen onder den naam van Margareta.

ken gesticht; 't welk Frederik van Borselen in 't jaar 1450, door het stichten van eenige nieuwe Kanonnikshuysen / vermeerderd heeft.

De Regent der kerke wierd door den Biskopen en 't Kapittel van Oudmunster te Utrecht aangesteld.

De heerlijkheit van S. Maartensdijk / die langen tijd door de Van Borselen bezeten is geweest / is eindelijk aan de Prinsen van Oranje gekoomen.

Oudmannenhuys.

By dit stedeke staat een Oudmannen-huys / t'haus door de wandeling 't Kapoenshuys genaamd: zijnde wel-eer gesticht / en redelijk wel begiftigt / door Vrank van Borselen; zoo dat 'er twaalf oude mannen / met eenen Kapellaan en eene dienstmaagd / van de inkomsten onderhouden worden. Doozts heeft Sixtus IV, tot welwezen van dit huys / door een plegtige Bulle jaarlijks twee aflaten toegestaan aan alle de genen / die op S. Maartens avond eenige geschenken of onderstandpenningen aan 't gemelde Oudmannen-huys zouden bereeren. Welke godsdienstigheid / volgens het schryven van Smallegange, noch ten huidige dage onderhouden en toegelaaten word: want de Regenten van 't huys / zoo als hy verhaalt / bevinden 's anderen daags dat hun goedje / bestaande in lammeren / biggen / ganzen en hoenderen / vermeerderd is.

S T R Y E N.

Oud en Nieuw Strypen.

Strypen wierd in 't jaar 1307 door Graaf Willem III geschonken aan den Ridder Boudevijn van Yerleke; en word tegenwoordig in Oud- en Nieuw Strypen verdeelt. Het is gelegen

legen ober Schakerloo en Pooztblijet; en is van Vrouwe Cornelia van Stryen gekomen op Jakob Winkelman.

P O O R T V L I E T.

Pooztblijet / onder 't gebied van Certolen gele- Kasteel en Heeren van Poort- ylijet.
gen / is een groot en treffelyk doorp; zoo dat men het voer een stedeke zoude aanzien. Het is een leen van Zeeland; en drie duizend schyden van Certolen / naer 't Westen toe / gelegen. Daar heeft voer dezen een sterck kasteel gestaan / Pooztblijet genaamd; 't welk den Heeren van Doorn toebehoorde; en in 't jaar 1204 door Floris, den broeder van Willem I, * verdelgt is. Van dit kasteel heeft de plaats den naam van Pooztblijet behouden.

De Parochi kerk plagt door den Pastoor / Parochi-kerk.
en eenen Kapellaan / bedient te worden. In deze Parochi-kerk was eene Vikary van S. Vikary.
Judocus; dewelke / opengeballeu door de dood van Hugo Breidel, den 21 January 1570 by recht van verbaal gegeeven is aan Hendrik de Weerdt.

Van was 'er noch een Vikary aan 't outaer van de H. Maagd Maria; dewelke / openstaande door de dood van Marinus Pieterszoon, den 5 February 1573 by recht van verballinge gegeeven is aan den Heer en Meester Antonis Stoops.

Te Pooztblijet is geboren Antonis Willemsz. van Poortvliet, volkomen Bacelier in de Godskunde / Regent van 't Castrum te Loben / en Kanonnik van S. Pieters kerke aldaar. Hy had twee beurzen in 't Kollegie van 't Castrum,

* Rijkkronijk onder Vrouw Ada.

en hier in 't zoogenaamde Klein Kollegie gesicht; en is gestorven den eersten van October 1514 †.

† Fasti Academ. Val. Andrez.

A A N T E K E N I N G.

By *Bosborn* staat een handveste, door *Philips van Borgonje* aan die van Poortvliet vergund; 't welk hier voor-al niet dient verzwegen te worden.

Philips, &c. Allen den ghenen die desen Brief sullen sien oft hooren lesen Saluyt. Om dienswille dat onse lieve getrouwe ondersaten ende inwoonende ons Dorps ende Lants van Poortvliet, gheleghen in onsen Lande van Zeelandt, van ouder tijden ende herkommen, soo wanneer wy als Grave van Hollandt ende van Zeelandt in de wapeninghe te velde liggen, ghewoonlick ende ook van rechts weghen gehouden sijn voor onse tente te wesen als poortiers ende wachters van onsen lijve: Soo ist, dat wy sonderlinge affectie ende begeerte hebben tot ten voorz. onsen ondersaten ende inwoonende van Poortvliet. Ende op dat zy te meer gehouden sijn ons, ende onser erven, Graven ende Gravinnen van Hollandt, wel ende getrouwelijck te dienen, in den dienste voornoemt, ende andersints uyt onse specia-
le gratie, geloost ende geconsenteert hebben, gelooven ende consenteren mits desen onsen Brieve, voor ons, onsen erven ende naerkomelingen, den selven onsen ondersaten ende inwoonende van Poortvliet, die nu sijn, ende namaels wesen sullen, te houden ende te laten aan onse voorz. Graeffelicheyt, in allen schijn als sy tot hier toe geweest sijn, sonder de Heerlikheyt van dien, in hooge oft in laeghe, van onse Graaffelijckheyt, te vervremden, ofte te verscheyden in yemant anders handen, het zy by giste ofte by koope, in eygen oft in leene oft in eenigerhande maniere, dan alleenlijk naectelijk onse Graeffelicheyt blijven toebehoorende, als voorz. is. Waer oock dat saeke, dat wy, of onse Erfnamen, oft saeke van ons hebbende, by inadvententie,

tie, hier namaels de voorfz. Heerlijkheit van Poortvliet in hooge oft in laeghe, in yemand anders handen brochten, verkochten oft verleenden, dat kennen wy voor ons, ende onfen erven, nu als dan, ende dan als nu, van geenre weerden te wesen. Ende bevelen alle onse voorfz. onderfaten, ende inwoonende van Poortvliet, teghenwoordigh ende toekomende, tot der gifte, verkoopinghe, oft verleeninghe, die wy, ofte onse erven, alsoo daar af deden, niet te obedieren, noch dat zy yemandt anders dan ons, oft onfen voorfz. erven, hulde ende eede doen, niet teghenstaende wat Brieven of bevelen dat henluyden van ons, oft onfen erven, daar af komen mochten; maer dat zy hun altijd houden aen onse voorfz. Graeffelijkheit onverscheyden, ghelijck zy tot hier toe geweest hebben, als voorfz. staat. Ende om dat dit ons uysterste wille ende meeninghe is, soo hebben wy des toirconden, onfen heymelijcken Zegel aen onfen Brief doen hanghen. Ghegheven in onse Stadt van Bruyffel, opten 22 dach van October, in 't jaar ons Heeren, 1462.

Hier ziet men dat die van Poortvliet, als de Graeven te velde trokken, en in hunne tenten gelegerd waren, verpligt waren, of eigentlijker gesproken het voorrecht hadden, om voor de tenten der zelve Graeven, als hunne lijfstrawanten, de wagt te houden. Dit doet de gemelde *Boxborn* niet zonder reden gelden als een blijk van hunne trouw en dapperheit. Uyt een andere handveste van *Floris V*, ook by *Boxbornius* vermeld, zal de Leezer zien dat de Leidenaars het zelfde voorrecht genooten hebben: en dat hun vergunt was alle nachten, op kosten van den Graaf, by zijne tent te waaken. Ik zoude even wel gelooven dat de burgery van de andere steden, te weeten die met den Grave te velde trok, haare beurt ook in 't waaken gehad zal hebben.

Men ziet uyt de gemelde handveste dat het die van Poortvliet als een byzondere gunst toegestaan word, dat ze altijd onder de Graeffelijkheit zullen blijven; en onder geen andere Heeren zullen koomen. Iemand mogt vraagen of daar zoo veel aan gelegen was; en zoude misschien denken dat hier niet anders

in stak, als een ydele en onnutte roem, van den Graaf tot Heer te hebben. Maar zoo wy op de geschiedenissen van die tijden letten, zullen we haast begrijpen dat het hen om zoo eenen roem niet te doen was. 't Staat dan te weeten dat verscheide steden en dorpen van Zeeland, ongeveer honderd jaar te voo-
re, van *Willem V* verzogt en verkreegen hebben dat zy, als haare byzondere Heeren zouden uytgestorven zijn, onder geen ander Heer zoude staan als onder den Graaf. Tot dit verzoek, zoo als † *Bozbornius* met goede reden geloofst, zijn zy aangezet geweest door de baldaadige regeering en menigvuldige knevelaryen van sommige Ambachtsheeren. Dus staat het te gelooven dat die van Poortvliet om dezelve reden zoo schuw zijn geweest van gemelde Ambachtsheeren; en voor een groot voordeel aangezien hebben, onmiddelijk onder den Grave staan. Wy hebben boven ook aangemerkt dat de Adel, al onder *Floris V*, lustig den baas over de gemeente speelde: en vermits de Edelen van Zeeland van Keizer *Rudolphus* het recht verkreegen hadden van de beden voor den Grave in te gaderen, en een derde voor hunne moeite te behouden; staat het wel te denken hoe dat zy somwijlen, ja doorgaans, met dat ingaderen te werk gegaan hebben.

Maar wat de voorgemelde vergunning van *Willem V* belangt; de Adel, ziende zijne vleugelen hier door zeer gekort, en zijn aanzien merkelyk vermindert, ruste niet voor dat de Graaf zijn gegeeven woord voor een gedeelte ingetrokken had.

† Onder Willem V.

S C H E R P E N I S S E.

Scherpenisse / ook een doorp in 't land van **Certolen** / had een kerk; die dooz den Deken en 't Kapittel der Utrechtsehe kerke bergeeven wierd.

Dings **Frederik** is Heer van **Scherpenisse** geweest / enz.

By Doortblijet en Scherpenisse heeft wel-
eer een slot gestaan; dat nu verballen is.

WESTKERKE.

Westkerke / in 't land van Certolen gelegen / Heeren van Westker-
ken, enz.
moet onderscheiden worden van een ander
Westkerke in Bebeland. By dit Westkerke
staat een slot / op een heubel gebouwd ;
't welk / zoo wel als het doorp / 't geslagt der
Vander Werven toebehoort: zynde Dirk van-
der Werven in de heerlijkheit ingehuldt den
19 Mey 1617. Paderhand is deeze heerlijk-
heit / gelijk die van Scherpenisse / tot ander
re Heeren overgegaan.

V O S M E E R.

Dosmeer / aan de noozdyde van Certolen Vosmeer,
eene heer-
lijkheit,
enz.
langs de vliet Erdrejt gelegen / en in Oud-
en Nieuw Dosmeer verdeeld / is een groote
en treffelijke heerlijkheit. De toudes Dosmeer
is in 't land van Certolen / het nieuwe op den
Babandschen bodem gelegen.

Egidius van Wissekerke, Leeraar in beide
de Rechten / van wien onder Wissekerke ge-
sproken is / heeft aldaar eene Kapelle gesticht
in 't jaar 1452. Deeze kapel / metter tyd tot
een Parochi-kerk aangesteld / en met het Ka-
pittel van Certolen vereenigd / is in latere
tyden gesloopt / maar weder opgetimmert.

De Heer Pieter Hendriksz. Blok, Ouder-
Deken van 't gemelde Kapittel / die den 26
Mey 1565 te Certolen gestorven is / en in de
kollegiale kerk der H. Maagd Maria begraven
leggt / had in de kerk van Dosmeer of
Dos

Vossenaar een eeuwige jaargetijde gesticht: welk jaargetijde de hoogden van zijn testament ook rijkelyker begiftigt hebben. Dit staat alles in den volgenden brief uytgedrukt; daar de wetten der stichtinge ook hooger schreeven worden.

Condts en kennelick sy eenen yeghelyk by dese onse opene brieven, dat voirs. ons Vice-Deecken ende andere Capitularen van onse Vrouwen Collegiale Kercke binnen de Stad van der Tholen, op huden datum van desen binnen onsen Capittel-huysse gecompareert sijn D'eerweerdighe Heer, Heer en Mr. *Jan Paschasius*, onse mede-broeder, ende Heer *Job. Pietersz.* als Executeurs van Saligher Heer *Pieter Henricz. Block* testament ende uysterste wille, verclarende van meeninghe te wesen nyet alleenlyk ter executien te stellen ende te volbrengen 't gheue dat by den testateur voirsz. expresselyk gefundeert ende gedoteert is, mer oic tselve uyt het residuo te augmenteren ende te verbeteren, volgende d'autoriteyt ende macht hunluyden by den voirsz. testamente ende desselfs codicille gegheven: Soo eist, Dat sy luyden aenmerckende de raseringhe ende plunderinghe vande Prochie Kerke der heerlicheyt van *Vossenaar* boven die acht ponden groten Vlaems, eens by den testateur voirsz. der selver Kercken gelegateert, met last van een ewich jaergetye van drie lessen ende enighe andere dyergelycke diensten tot syner zielen salicheyt daer op geseth, noch uyt het residuo gegunnen ende geadeert hebben, ende mits desen gunnen ende adderen ten prouffijte vande voirsz. Kerke van *Vossenaar* den Capittele alhier geincorporeert acht gelycke ponden eens,

eens, of thien scellingen tsaers goeder renten daer voiren; op conditie dat het jaergetye van drie lessen by den testateur voirsz. gefondeert zal moeten wesen van neghen lessen ende daer voiren betalen als hyer naer volcht. Op conditie oic dat de Heeren ende Heerschappen der heerlicheyt voirsz. sullen gedooghen ende toelaten, ende daer af onsen Capittelen alhyer schriftelyk bescheet doen, dat het vierendeel van de Vroonen omtrent vyfthien gemeten binnen hunne heerlicheyt van *Vossmaer* geleghen, ende by Heer *Pieter Henricz.* fondateur voirsz. eertyts van Myn Heere van *Terlonge* gecost, sal geaffecteert ende ewelyk belast blyven met sommige gheestelyke lasten ende diensten die men binnen onsen Collegiale Kercke vander Tholen doen sal: Als te wethen van een jaergetye ende zekere wittebrooden den Priesteren ende supoesten van 't Capittel drie werfven tsaers op alle Ste. Pieters daeghen te gheven, waer af oic de Dienaren vande Kercke in *Vossmaer*, als wesende supoesten van 't Capittel, alhyer genieten ende gauderen moeten, mitsgaders oic dat de reste ende surplus datter noch veroveren sal van het jaerlix incommen ende pachten van 't voirsz. vierendeel geemployeert mach werden ten prouffyte van eenen goeden ende bequamen Predicant, die altyts tSondaechs ende tsHeylichdaechs sal Catechismum doen ende der Christelycker Religien fundamenten ende hoofdstukken binnen onse Collegiale Kercke ter Tholen predicken zal, soe wel voir d'Ingesetene van *Vossmaer* als vander Tholen, hopende daer omme te meerder Heerschappen voirsz. consentin 't ghundt voirsz. staat te obtineren ende contrarie voirboden, ordonantien ofte statuyten, (indyen, daer enighe syn)

by

by expresse te derogeren, ende daer aff onsen Capittale bescheyt te gheven, d'welck gedaen zynde, ende anders oic nyet, zal de Kercke van *Vossmaer* de voorsz. geaddeerde acht ponden eens, of thien scellingen tsaers, daer voiren ontfanghen ende opbeuren; salvo sullen oic de voorsz. Heerschappen ende die van 't Gherechte ende Kerckmeesters van *Vossmaer* gehouden wesen de Kercke ende alle haer goeden te verobligeren ten ewighen daeghe altyts inde Meymaent (in dewelke de fondator gestorven is) alst alderbest te pas commen sal, een jaergetye te doene van neghen lessen binnen de Kercke van *Vossmaer* voir den fondateur voorsz., mits doende oic bidden alle Sondaeghen naer tsermoon ten ewighen daeghe voir desselfs ziele, ende publicerende mede tjaergetyde voorsz. alst inde weecke daer aen gedaen zal werden; betalende in als den Vice-pastoir van *Vossmaer* soe van tjaergetyde voorsz. te doen ende te publiceren, als oic van 't voorsz. ewich Sondaechs gebeth vier scellingen groten Vlaems, met noch twee ponden wasch tot offerlichten oic tsiinen prouffyte, ende vier ponden wasch tot twee groote kersen, die ten daeghe van tjaergetyde oic sullen moeten ontsteken worden, mits blyvende d'overschot van desen ten prouffyte vande Kercke in *Vossmaer*; noch zal de Kercke den Coster van 't voorsz. jaergetye te doen publiceren ende te helpen singhen, ende een goede pooze met al de clocken op ten dach van tselve jaergetye te luyen, ende de Misse te dienen indien hy Priester is, moeten betalen sestien groten, ende den Capellaen soe verre daer een resideert twaelf groten, mits oic te moeten helpen singen het voorsz. jaerdetyde ende de Misse van tselve

tselve te dienen. Ende soe wat boven 't ghundt voirsz. staet, van het jaarlix incommen vande voirsz. xx. scellingen tsaers veroveren zal, dat zal ten prouffyte van de Kercke van *Vossemaer* wesen. Ende ten eynde de voirsz. fundatie te bath mochte in vigueur blyven ende altyts onderhouden werdden, soe hebben d'Executeuren voirsz. ons Vice-Deecken ende andere Capitularen voirsz. gebeden dese opene brieven daer af te willen doen macken, ende de selve by onsen gesworen Clerq ende Notaris te doen onderteecken, gelyck de zelve oic by d'Executeuren voirn. onderteekent zyn, desen vierden Septembris, int jaer 1576.

Te Dordrecht staat tegenwoordig een vestige kerk met een hoogen toren.

In 't jaar 1414 heeft Willem van Beyeren, Graaf van Holland en Zeeland / dit land te bedijken gegeven aan zijne trouwe vrienden en Raeden, Jan van Blois, Gerrit van Zyl, en meer anderen; die in den volgenden brief uytgedrukt staan:

WY Deken ende Capittel van Sinte Marien in den Haege, doen kond ende kennelijk allen luiden, dat wy gesien, gehoort en overgelesen hebben enen uithangenden brief gants gave, ongeraseert ende ongecancelleert, wel bezegelt mit zegele des Hooggeboren Vorsten ons genadig Heeren van Holland, sprekende van woorde te woorde gelyk ende in alle manieren als hier na geschreven staet: *Willem*, by der Genaden Goids Palensgrave op ten Rhyn, Hertoge in Beyeren, Grave van Henegouwen, van Holland, van Zeeland, ende Heeren van Vriesland,

land, Doen kondt ende kennelijk allen luiden dat wy omme menigen trouwen dienste wille, die onse getrouwe Raiden ende Vrienden, alse Heeren *Jan de Bastart van Blois*; Heere *Gerrit vanden Zijl*; *Helmich van Doernick*; *Pieter van Botlant*; *Jan Heerman*, ende *Lourens van Overvest*; Onsen Lieven Heere ende Saliger Gedachten, ende ons, tot veel tyden gedaen hebben, ende oft God wil noch doen sellen; ende ook mede overmits dat sy hoere Land van Vosmaer dat sy mit hoere medegesellen tegens ons gekocht ende bedijkt hebben tot eenen Korenlande, te bet ende te sekere sullen moegen houden, bedijcken, bewaren tot eeuwigen dagen hunluyden ende alle den genen, die in den Lande van Vossemaer mit hun in der Heerlijkheit deilen ende geambocht zijn, verkocht hebben ende verkopen mit desen brieve, alle sulcke gorsse, schorre, slieland ende anwerp, mit allen heuren Heerlijkheden, Rechten ende toebehooren als gelegen zijn binnen den Marcken hier nae geschreven, dats te weten, 't water van Vosvliet neffens den Lande van den Broek ende den uitgorssen daer aen gelegen van daer in Marlo, van Marlo in Greveningen, van Greveningen in Greve, van Greven in Stryen, van Stryen die vlieten langes in die Veneringsche vaert, van daer in Vertoisen vaert, ende dan voorts voor Hozertshille, strekkende langes den diepten van Heendrecht totten Noortkeeten toe van der Thollen, ende alsoe voort omme langes die Vryhede van Vossemaer: Welke gorsse, schorre, slielandt, ende anwerp, onse getrouwe Raeden ende vrienden voorschreven, ende alle die gene, die in den lande van Vossemaer mit hun geambocht zijn, onderlingen hebben ende gebrui-

ken

ken sullen, ende elks van hun sijn andeel daer af na der groote en beloop dat hy op dese tijt daer inne geambocht is, tot hoeren vryen wille, prouffijt ende oirboor mitten Heerlijkheden, Rechten, Thienden, Visscheryen, Vogele-ryen, Moeren-brandt. ende dat den Moerdijck-schen rechten toebehoort, en mit allen ande- ren nutschippen ende prouffijten die daer toe be- hooren moegen, ende die van Ons te leen hou- den mitten Heerlijkheden ende Ambochten van Vossmaer, tot zulken reche ende Leen, als sy die selve Heerlijkhede ende Ambochten van Ons houdende zijn, ende anders in alre maeten als heur brieven ende Handvesten, die sy daer of ende van den Lande van Vossmaer van Ons hebben, inhouden; Behoudelijk, dat sy ende hoere nakomelingen tot alre tijt als hun des ge- nuegen sal, uitgeuen ende verkoopen moegen, oft selve orbaeren ende gebruyken nae hoeren wille ende goetduncken, alle sulke moeren, oft een deel daer of, als binnen den voorschreven Marcken gelegen zijn, dié tot Moerdijcken te bedijcken ende uit te moeren, oft sonder Moer- dijcken mit opdrachten oft anders uit te moe- ren mitten brande ende alle dat den Moerdijck- schen rechte toebehoort, sonder ons oft onser naekomelingen, of iemant van onser wegen, hui- des in eenigerwijs te bewinden: waer ook dat saecke, dat sy of hoir naekomelingen tot eeni- ger tijt binnen den voorschreven Marcken ee- nige Korenlade bedijkten oft uitgaeven te be- dijcken, soo souden zy die Landen en Erven daer en binnen gelegen hebben, houden ende gebruyken als ander hoer vry eygen goet, mit allen rechten ende vryheden ende anders in alle manieren als de voorschreven handvesten ende

brieven, die sy van den Lande van Vosmaer van Ons bezegelt hebben, innehouden ende begrypen. Ende hier voor hebben wy ontsaen in ons selfs hande soo veel dats ons wail genucht, ende scheldense daer of quyt. Ende omme dat wy alle dese voorschreven poincten ende elk byzonder geloest hebben ende geloven mit desen brieve voor Ons ende voor Onsen nakomelingen onsen getrouwen Raede ende Vrienden voorschreven ende heuren mededeelers, die mit hun in den Lande van Vossmaer geambocht zijn, ende allen hoeren nakomelingen, vaste, gestade, ende onverbroeken te houden ende te doen houden ten eeuwigen daegen, soe hebben wy desen brieve open doen bezegelen mit Onsen Zegele hieraan gehangen, welker brieve ses zijn, van woorde te woorde gelijk sprekende, daer elck sesteendeel een of heeft. also dat Land van Vossmaer mitter eersten by ses deelen bedijckt word. Gegeven in den Haege op ten negensten dach in Februario in 't jaar ons Heeren duisent vier-hondert ende veertien, nae den loop van onsen Hove: Ende want wy Deken ende Capittel voorgenoemt, desen voorschreven brieve hebben gesien ende gehoort in der manieren als voorschreven staet, soo hebben wy onsen Zegele des te getuigen aan desen brieve gehangen, op ten eersten dach in Maerte in 't jaer ons Heeren, duisent vier-hondert ende vyftien.

Onder anderen is Johan Hieronymus Huifsen, Ridder en Burgemeester van Middelburg/ Heer van Oud en Nieuw Vosmeer geweest.

Het slot / dat met een torentie pronkt en onder Oud Vosmeer staat / word dooz de wandeling 't Hof te Vosmeer genoemt; en koomt Frans van Leidekker toe.

BYVOEGZEL
OP
O U D E L A N D.

In 't jaar 1324 is overleden Jan Serjant, Pastoor van Oudeland; in 't zelfde jaar is die Pastoort vergaen aan Heer Gwijns Questers zoon: want zoo luiden de woorden van de vergeefers / te weten / Kostyn van Renesse, Ridder; en Kostyn Jan en Kostyn van Renesse, Knapen. De brief / waar by die vergaeninge gedaen is / was gegeven te Zirixzee / dijnsdaags vooz S. S. Simon en Judas, in 't jaar des Heeren 1324.

BYVOEGZEL
OP
T E R T O L E N.

1564 Heer Petrus Block Onderdeken.

In 't jaar 1565 Johannes Paschasius geboortig van Geel / Regent van het Kollegie Staudonk te Loben; zijnde de laatste Deken en Pastoor van Tertolen geweest / en Kanonnik van Breda: alwaar hy overleden is den 11 Augustus 1588.

1576 Heer Hendrik Paschasius Onderdeken.

Wy zullen hier eenige Kanonnikken laten volgen, zoo veel als ons ter hand zijn gekomen.

- 1411 } Heer Jan Andriesz.
1411 } Heer Kornelis Dankersz.
1413 Heer Henrikus Stierbier, Pastoor
van Wissekerke en broeder van
Pieter Stierbier, Deken van Cer-
tolen.
1434 Heer Jakob Potter.
1540 Heer Kornelis Jakobsz.
1441 Heer Kornelis Komansz.
1464 Heer Kornelis Hugoosz.
1469 Heer Henrik Hugoosz.
Heer Johan Witto.
1495 } Heer Johan Jakobsz.
Heer Gasper Kornelisz.
Heer Alardus Spacusse.
Heer Kornelis Oock.
1576 } Heer Assuerus Jakobsz.
Heer Lambrecht Maartensz.
Heer Bonaventura Hardepont.

BLAD-WYZER

VAN DE

INLEIDINGE.

D.

Diderijk VII, zie Oorlog.

F.

Floris III, zie Oorlog.
Floris IV sluyt de vrede met Vlamingen. 29
 .. trouwt met *Beatrix*, de dochter van de Graavin *Margareta*. *ibid.*
Floris V.

.. reden van den oorlog, enz. 30, 31, 32 enz.
 .. word door bedrog gevangen gehouden. 34
 .. wanneer dat hy met *Beatrix* getrouwt is. 39, 40

.. word van *W. Procurator* over verscheide zaken beschuldigt. 36, 37, 40, 41
 .. van een anderen oorlog tusschen *Floris V* en Graaf *Guido*. 41, 42

G.

Guido Graaf van Vlaanderen oorlogt tegen *Floris V*. 30, 31
 .. zie *Floris V*.
 .. zijn zoon *Guido* trekt tegen Zeeland op. 44

.. word van *Willem*, den Zoon van *Jan II*, geslagen. 45
 .. krijgt de overwinning. *ibid.*

H.

Hendrik II, Keizer, zie Zeeuwfche eylanden.

I.

Jan van *Avesnes*, hem wierd verweeten dat hy een basterd was. 22
 .. zijn krakeel met zijne moeder. 22, 23

L.

Leenrecht, dat de Vlamingen op de Zeeuwfche eylanden waanden te hebben. 50, 51 enz.
 .. redenen voor en tegen. 51, 52, 53
 .. door den Graaf van Vlaanderen afgeftaan. 54

Ludovicus Germanicus geeft Zeeland aan de Graven van Holland een Zeelan. 1, 2

.. die gifte aan Koning
 O 3 *Lg-*

B L A D - W Y Z E R .

- Lotharis* toegeschreven. .. zie *Margareta*.
 2 .. vierde oorlog tusschen
 .. zie *Zeeuwfche eylanden*. Graaf *Guido* en *Floris V*.
 30, 31

M.

- M** *Argareta*, Gravin van
 Vlaanderen, ver-
 schil over de wettigheit
 van haar eerste huwe-
 lijk. 22, 23
 .. haar oorlog tegen *Wil-*
lem I. 22, 23, 24 enz.
 .. zy verliest den slag. 24
 .. verschil over 't getal der
 dooden. 25
 .. het getal word te groot
 gemaakt. 27
 .. de vrede gesloten. 29
- .. zie *Floris V*.
 Oorlog: vijfde oorlog, te
 weten tusschen *Floris V*,
 en Graaf *Guido*. 41, 42
 .. zesde oorlog.
 .. zevende oorlog onder
Jan I (in twijfel ge-
 trokken.) 44
 .. achtste oorlog, onder
Jan II. 44, 45
 .. de Vlaming geslagen.
 47, 48
 .. verschil over 't getal
 der dooden. 48, 49
 .. negende oorlog. 50

O.

- O** *Orlogen* om de Vlaam-
 sche eylanden. oor-
 sprong van die oorlo-
 gen. 1, 2, 3
 .. eerste oorlog, tusschen
Floris III, en Graaf
Philips. 5, 6, enz.
 .. zwarigheden over den
 oorlog. 10, 11, 12, 13,
 enz.
 .. of 'er te water en te
 land gevochten is. *ibid*.
 .. de gemelde oorlog van
 veele Schrijvers ver-
 zweegen. 13, 14, 15, 16
 .. tweede oorlog tuf-
 schen *Diderijk V II*, en
 Graaf *Boudewijn*. 21
 .. derde oorlog tusschen
Willem II, en de Gra-
 vin *Margareta*. 22, 23,
 enz.

R.

- R** *Obbert de Vries* krijgt
 de *Zeeuwfche ey-*
 landen ten huwelijk. 3
Robbert Graaf van Vlaan-
 deren, trekt tegen Zee-
 land op. 50
 .. maakt vrede. 50, 51

V.

- V** *Lamingen*, zie *Zeeuw-*
fche eylanden, zie
oorlogen.
 .. magt der Vlaamsche
 Graven. 25, 26
 .. Vlamingen in Holland
 mishandelt. 29, 30
 .. neemen Holland in. 47
 .. worden weder ver-
 jaagt. *ibid*.
 .. zy verminderen altijd
 hun yerlies. 48

W.

B L A D - W Y Z E R .

W.

- W**illem II, Graaf van
Holland, zie oor-
log.
.. zie *Margarata*.
Willem III, de zoon van
Graaf *Jan II*, slaat den
zoon van Graaf *Guido*.
45
.. word van hem gesla-
gen. *ibid.*
.. verdriift de Vlamingen
uyt Walcheren. 46
.. word ter Zee geflagen.
ibid.
.. maakt vrede met Graaf
Robbert. 50

Z.

- Z**eeuwfche eylanden aan
de Graven van Hol-
land en Zeeland gegee-
ven. 1, 2
.. door Keizer *Henrik III*
aan de Vlamingen ge-
geeven. 2
.. worden van de Vla-
ming bezeten. 3
.. of de Vlamingen die
bezeten hebben tot *Flo-
ris III* toe. 3, 4, 5, enz.

- .. redenen daar tegen. 6, 7
.. van de Vlaamfche en
Hollandsche Graaven
gelijk bezeten. *ibid.*
.. Leenrecht over die ey-
landen, zie *Leenrecht*.
Zeeuwfche Edelluiden te-
gen *Floris V* ingenomen
32, 33
.. krijgen den Holland-
fchen Adel op hun zij-
de. *ibid.*
.. zy quamen zelfs des
Graven rechten te na-
35
.. verkrijgen verfcheide-
ne voortrechten van den
Keizer. 35, 36
.. drukken de gemeente.
35
.. worden door *W. Procu-
rator* voorgefproken. 36,
37
Zirixzee belegerd. 45
.. voor de derde maal be-
legerd. *ibid.*
.. krijgt fchoone voor-
rechten. 50
Zirixzeers: hunne dapper-
heit en getrouwigheid.
45
.. ftaan den Vlaming. 46
.. neemen Middelb. in. *ib.*

BLAD-WYZER

Van het tweede Deel.

A.

A Del van Zeeland speelde den baas over de gemeente.

202

Amandus van Zirixee: Minnebroeder, geleerd man, te Zirixzee gebooren.

51

Ambachtsbeeren drukten hunne onderhoorige steden en dorpen.

202

Aneland, zie *S. Anneland*.

Augustiner Monnikken te Zirixzee.

39

B.

Baarland, dorp op Zuidbeveland.

128

.. kerk, Vikary.

ibid.

Baarsdorp, een dorp niet verre van Tergoes.

130

Baarsdorp (Kornelis) geleerd man, te Baartland gebooren.

ibid.

Baarsdorp (Kornelis) te Biezinge gebooren, enz.

135

Barlandus (Adrianus) geleerd man, te Baarland gebooren.

128, 129

Burlandus (Hubertus) geleerd man te Baarland gebooren.

129

Barzeus (Gaspar) Tergoes gebooren, en Jesuit.

114

.. heeft *S. Franciscus Xavierius* in de bekeeringe der Indianen geduurig bygestaan.

ibid.

Beveland, reden van den naam.

100, 101

Biezelingen, Biezinge, dorp van Zuidbeveland.

133

.. Abdy van edele Juffrouwen aldaar.

134

.. voorrechten van deeze Abdy.

135

.. Kommandeurschap van Malta, te Biezelinge.

ibid.

Blois, Jan van Blois, Heer van Tertolen: van wat voor een Blois dat dit verslaan moet worden.

190

Blok (Pieter) slicht een jaargetijde te Vosmeer.

203, 204

Bommené, is van ouds Zeeuwfch geweest.

93

.. door de zee weggespoeld.

94

Borselen, certijds een byzonder eyland.

1

.. zes dorpen van Borselen verdronken.

4

Botland, heerlijkheit op Schouwen.

86

Brouwershaven, naamrede, Heeren, enz.

69

.. Pa.

B L A D - W Y Z E R .

- .. Parochi-kerk, Vikaryen. beveland. 127
 70 *Eyndius (Jakobus) Heer*
 .. Abdy by Brouwerha- van Haemstede. 83
 ven. *ibid.* .. de Staaten van Zeeland
 .. geleerde mannen van doen zijne Kronijk van
 Brouwershaven. 70, 71 Zeeland drukken. 83,
Brunisse, dorp op Oost- 84
 duiveland. 74
Brydorpe, een oud dorp. 81
 .. verdronken. 82
Burg (de) dorp op Schou- **G** *Odefridi (Johannes) ge-*
 wen. 84 leerd man, te We-
 .. de kerk ingestort. *ibid.* melingen geboren. 141

C.

C *Unerus Petri*, geleerd Brouwershaver. 71

D.

D *Reiffchor*, *Dreiffcher* (Oud) een oud dorp. 86

Dreiffchor, *Dreiffcher*, (Nieuw.) 86

Driewegen op Zuidbeve- land. 155

Duiveland, aan 't eyland Schouwen aangedamt. 72

E.

E *Lkerzee*, groot dorp op Schouwen. 76

Ellemeet, heerlijkheit op Schouwen. *ibid.*

Ellewoutsdijk, dorp, Pa- rochi-kerk, enz. 122

Everinge (Oud en Nieuw.) 125, 126

Eversdijk, dorp op Zuid-

G.

G *Odefridi (Johannes) ge-*
 leerd man, te We-
 melingen geboren. 141

H.

H *Aamstede (Hamerstede)*
 deftig dorp op 't ey-
 land Schouwen. 82

.. kerk verbrand, en we-
 der opgebouwd. 83

.. de heerlijkheit tot een
 Baronny verheven. *ibid.*

I.

I *Erseke*, *Iersich*, dorp op
 Zuidbeveland. 126,
 127

K *Apelle*, waarom de
 Loopers-kapelle ge-
 naamd. 92

Kapelle buiten Tergoes.
 132

.. kerk, Vikaryen. *ibid.*

.. Kapittel aldaar ge-
 sticht. 132, 133

.. Stift van Adelijke
 Maagden by de Kapelle.
 133

Karthuizer klooster buiten
 Zirixzee te Noort-
 gouw. 50. 88

B L A D - W Y Z E R .

- Kats* (*Matthias*, en *Jacobus*) geleerde Brouwershavers. 70, 71
- Kattendijk*, dorp met een Parochi-kerk, enz. 131
- Kerkwerve*, heerlijkheit op Schouwen. 75
- Kloetinge*, groot dorp op Zuidbeveland. 130
- Kommandeurschap* van Malta, te Biezinge. 135
- Roudekerk* op Schouwen. 89
- .. Parochi-kerk, recht van de Pastory te vergeeven, enz. *ibid.*
- .. de kerk vervallen. 92
- Krabbedijk*, dorp op Zuidbeveland. 155
- Kromstryen*, (de familie der) van wien gesproten. 50
- Kruiningen*, hooge heerlijkheit van Zuidbeveland. 125
- .. kerk, Vikary. 126
- .. de *Van Kruiningen* uyt het magtig huys der *Berthouden* gesproten.
- L.
- L***Eidenaars*, hielden wacht voor 's Graven tent. 201
- Lemnius* (*Levinus*) geleerd Zirixzeer. 68
- Lode* waar gelegen. 196
- .. is onderscheiden van Schakerloo. 196, 197
- .. de kerk van Lode was de moederkerk van die van Schakerloo. 197
- Lodik*, dezelfde plaats met Lode. *ibid.*
- Looperskapelle*, waaren aldus genaamd. 92
- M.
- M***Aartensdijk*, zie *S. Maartensdijk*.
- Malta*, zie *Kommandeurschap*.
- Mara*, zie *Mere*.
- Marius* (*Leonardus*) geleerd man van Tergoes. 113
- Maryenhof*, Abdy te Zirixzee. zie *Zirixzee*.
- Mere*, een dorp van Zuidbeveland. 124
- Minnebroederste* Zirixzee, zie *Zirixzee*.
- Moermont*, het Stamhuys en de verblijfplaats der *Renessen*. 81
- N.
- N***ieuwe dorp*, op Zuidbeveland. 156
- Nieuwerkerk* by Zirixzee. 72. 85
- Noortgouw*, dorp op Schouwen. 88
- .. Karthuizer klooster aldaar. *ibid.*
- O.
- O***ostduiveland*, eylandtje. 74
- Oosterland*, een heerlijkheit op Duiveland. 73
- Oosterstein*, een heerlijkheit op Duiveland. *ibid.*
- Oudekerke*, dorp op Zuidbeveland.

B L A D - W Y Z E R .

- beveland. 144 .. vorder bericht van zij-
 .. hier was een rijk Paf- ne werken. 120
 tory. *ibid.* .. hy stemt voor de vre-
Oudeland , Onwelande , demakinge van Gent.
 dorp, enz. *ibid.* 121
Onwerkerk by Zirixzee. 72 *Renesse , Renisse ,* heerlijk-
Overzande, Ovezand, dorp, heit in't land van Schou-
 enz. 147 wen. 77
 P. .. de Pastory stond ter
 .. de Pastory stond ter
 begeevinge van de
 Graaven. 77, 78
 .. ook hadden de Heeren
 van *Renesse* het recht
 van vergeeving. 79
Romerswaal, waar van al-
 dus genaamd. 101
 .. een der oudite steden
 van Zeeland. 102
 .. Parochi-kerk , Vika-
 ryen , noch een kerk.
 102, 103
 .. de Graaven van Zee-
 land plagten hier ge-
 huldte te worden 102
 .. Kapittel binnen , en
 kloosters buiten de stad.
 103
 .. de stad bynae gansch
 door de zee verslonden.
 104
 .. met wallen omringt.
ibid.
 .. gansch verlaaten. 105
 .. geleerde mannen van
 Romerswale. *ibid.*

S.

- SChakerlo*, oude heerlijk-
 heit enz. 191
 .. vierde kapel aldaar.
 192
 .. Regent der kerke, Ka-
 pel-

R.

- Ramus (Johannes)* gele-
 erd man van Ter-
 goes. 112, 113

B L A D - W Y Z E R .

- pellaanen. *ibid.* *Sint-Anneland* (Oud en
Schakerlo, in erfpacht ge- Nieuw.) 98
 geeven aan Graaf *Flo-* .. kerk aldaar. *ibid.*
ris. 197 .. klooster der Kruysbroe-
 .. zie *Lode.* deren. *ibid.*
Schelde, rivier, oude naa- *Sint-Maartensdijk*, waar
 men van de Schelde. 6, gelegen. 197
 7 .. Patroon van de kerk.
Scherpenisse, dorp, enz. *ibid.*
 202 .. Kapittel daar gesticht.
Schorc, dorp op Zuidbe- 197, 198
 veland. 127 .. Oud-mannenhuys by
 .. kerk, Vikary, enz. *ibid.* die plaats. 198
Schouwen, eyland, was *stavenisse*, van ouds een
 van ouds dicht aan eyland op zich zelve.
 Zuidbeveland gelegen. 97
 6 .. Parochi-kerk, Vika-
 .. is naar de Schelde ge- ryen, enz. *ibid.*
 noemt. 6, 7 *Stryen*, waar gelegen. 198,
 .. was van ouds vry groot- 199
 ter. *ibid.* *stuvezand*, een verdron-
 °S *Gravenkerke.* 143 ken dorp. 153
 °S *Gravenpolder* (anders *synoutskerke*, *sinskerke*,
 Voortrappen) dorp enz. dorp op Zuidbeveland.
 146 145
 °S *Heer-aartskerke*, dorp,
 enz. 147
 .. treffelijke Parochi-
 kerk. 141
 °S *Heeren-Heindriks-kinde-*
ren-kerk, dorp op Zuid-
 beveland. 149
 .. Parochi-kerk, recht
 van vergeeving, enz. 150
 .. Vikaryen, Heeren, enz.
 152
 °S *Heeren-boek*, dorp, enz.
 156
 °S *Heer-Abts kerke*, of
Schrabbekerke, heerlijk-
 heit op Zuidbeveland.
 143
 .. de

T.

- T** *Emplieren* te Zirixzee
 omgebragt. 29
Tergoes, naamrede. 105.
 119
 .. kasteel aldaar gebouwd.
 105, 106. 120
 .. vermaarde Jaarmarkt.
 106
 .. Parochi-kerk, Pastory.
 106, 107
 .. de Papegay, door
 Vrouw *Jacoba* hier af-
 geschoten. 106
 .. slichting der 7 Getijden
 in de hoofdkerk. 107
 .. de

B L A D - W Y Z E R .

- .. de stad komt onder de Gereformeed. 108, 109
- .. kloosters binnen de stad. 109
- .. klooster van de Kruysbroeders. 109, 110
- .. *Johan van Stryen* zoekt hunne goederen magtig te worden. 110
- .. Nonnekloosters. 112
- .. Oudmannenhuis. *ibid.*
- .. vermaarde mannen van Tergoes. 112, 113
- .. Pastoors van Tergoes en Zuidbeveland, na de verandering. 115
- Ter-lode*, zie *Lode*.
- Ternisse*, schoone heerlijk-
lijkheit. 145
- Tertolen*, weinige Kato-
lijken aldaar, enz. 98
- Tertolen*, plagt onder 't
Bisdom van Luyk te
staan. 156
- .. naamrede. 156, 157
- .. oude Heeren. 157, 190
- .. kerk, Vikaryen. 157,
158
- .. Kapittel in de kerk op-
gerecht. 158, 159
- .. andere Vikaryen. 159,
160, 161
- .. gashuis. 162
- .. andere begiftigingen
van de Vikaryen. *ibid.*
- .. groot aanzien van 't
voorn. Kapittel. 163
- .. of de Deken Abt is ge-
weest. *ibid.*
- .. vergeevers der Kanon-
niksdyen. 164
- .. brief der siftinge. 165
- .. de kerken van Tertol-

- len en Schakerlo, met
eenige Vikaryen, in dat
Kapittel ingelijft. 198
- .. magt om de Kanon-
niksdyen te vermeerde-
ren. 170
- .. bevestiging door den
Bisschop van Luyk ge-
geeven, 186
- .. oude Dekens van dit
Kapittel. 187, 188
- .. voorrechten van 't Ka-
pittel. 189
- .. geleerde mannen van
Tertolen. 190
- .. hoe dat Tertolen de
laatste plaats onder de
grootte steden van Zee-
land heeft. 189

V.

- V Alkenisse*, dorp op
Zuidbeveland. 123
  - .. kerk, oude Pastoors.
123, 124
  - Vinningen*, een verdron-
ken dorp. 155
  - Vlake*, dorp met een Pa-
rochi-kerk. 154
  - .. snakige schildery in de
kerk. 154, 155
  - Voorhout*, een kasteel op
Zuidbeveland. 125, 126
  - .. was het Stamhuis der
Voorhouten. 126
  - Vosmeer*, groote heerlijk-
heit. 203
  - .. de kapel word een Pa-
rochi-kerk. *ibid.*
  - .. de gorzen en schorren
aldaar verkogt, enz. 207
208
- Vrouwe*

B L A D - W Y Z E R .

- Vrouw Polder* , onzer
Vrouw Polder . 125 ..
 .. kapéien Vikary aldaar .
ibid.
 .. W .
- W** *Aarde* , of *Weerd* ,
 dorp van Zuidbe-
 veland . 124 ..
Welland , groote heerlijk-
 heit in 't land van
 Schouwen . 76 ..
Wemelingen , dorp van
 Zuidbeveland . 140 ..
 . kerk , Pastoors , Vika-
 ryen , enz . 140 , 141 ..
Westerland , *Westerhou-*
wen , oude heerlijkheit
 op 't eyland Schouwen .
 84 ..
 .. was van ouds een wel-
 vaarende plaats . 85 ..
Westkerke - dorp met een
 Parochi kerk , enz . 139 ..
Wisskerke , dorp , enz . 155 ..
- Z .
- Z** *Eeland* , dorpen en ste-
 den van Zeeland ,
 waarom dat liever on-
 middelijk onder Graa-
 ven stonden . 201 , 202 ..
 .. zie *Adel* .
Zirixzee , waar gelegen .
 8 ..
 .. naamrede . 8 . 60 , 61 ..
 .. eerste begin . 8 , 9 ..
 .. *S. Levinus* kerk aldaar .
 9 ..
 .. Kapittel in die kerk . 9 ,
 10 ..
 .. de inkomsten van 't Ka-
 pittel vermeerderd . 10 ..
 .. Vikary geslicht . 16 ..
 .. Kanonniksoy geslicht
 door *Levinus Kats* . 13 ..
 .. andere Vikaryen . 28 ,
 29 ..
 .. de kerk afgebrand . 29 .
 68 ..
 .. een andere brand te
 Zirixzee . 68 ..
 .. kloosters te Zirixzee .
 29 ..
 .. dat van de Templicien .
ibid. ..
 .. hoe de Templicien daar
 omgebragt zijn . 29 , 30 ..
 .. Preekheeren konvent
 te Zirixzee . 31 ..
 .. dit was een groot ge-
 bouw . 31 , 32 ..
 .. wisselvalligheden van
 dat konvent . 32 , 33 ..
 .. Zirixzee door den Prins
 genomen , door de
 Spanjaards hernomen ,
 enz . 33 , 34 ..
 .. door de party van den
 Prins weder ingeno-
 men . 34 , 35 ..
 .. de kerk van de Preek-
 heeren afgebrand . 35 ..
 .. Nonneklooster by Zi-
 rixzee . 38 ..
 .. Augustiner Monnik-
 nikken te Zirixzee . 39 ..
 .. Minnebroeders te Zi-
 rixzee . 39 , 40 ..
 .. onlichtelijk leven van
 .. de laatste Monnikken .
ibid. ..
 .. de kerk verbrand , het
 klooster vernield . 40 ..
 .. Abdy van de Cisterci-
 Mon-

B L A D - W Y Z E R .

Monnikken.	41	Zirixzee overgekomen.	
.. klooster van Grauwe zusters.	<i>ibid.</i>	Zommelsdijk, zeer aanzienlijk dorp.	65
.. 't huys der Broodzusteren, 't Begijnhof, enz.	48	.. Parochi-kerk, Vikaryen, enz.	94, 95
.. Leprooshuys, gasthuys, enz.	49	.. oude Pastoors.	95, 96
.. Karthuyzer klooster buiten Zirixze.	50	Zonnemare, oud dorp op Schouwen.	93
.. geleerde mannen van Zirixzee.	51	Zovitus (Jacobus) een Poeët, te Dreiffchor geboren.	87
.. gerrouwigheit van deeze stad tot haare Graaven.	62	Zuidbeveland, waar van aldus genaamd.	100
.. wisselvalligheden van Zirixzee.	62, 63	.. heeft geen duinen.	<i>ibid.</i>
.. opstand tegen de Kommissarissen van Karel den Stouten.	63, 64	.. dorpen van Zuidbeveland. die verdronken zijn.	121
.. ander ongeval, die van		Zwake, dorp op Zuidbeveland.	147

BERIGT

B E R I G T

Voor den Boekbinder om in de Oudheden en
Gefichten van Zeeland de platen te zetten.

IN HET EERSTE DEEL.

In de <i>Inleidinge</i> het Landkaartje	pagina	11
De stad Middelburg.	pag.	22
De Abdy - kerk.	pag.	28
Ecclesias. Petri.	pag.	95
De stad Vere.	pag.	205
De stad Arnemuiden.	pag.	316
De stad Vlissinge.	pag.	224
De stad Domburg.	pag.	266
<i>De 3 Platen van Nehalennia volgens order van haare Nummers.</i>		268

IN HET TWEEDE DEEL.

De stad Zirixzee.	pag.	7
De kerk van St. Livens, monster.	pag.	8
De stad Brouwershaven.	pag.	69
Oosterland.	pag.	73
Haamstede.	pag.	83
De stad Rommerswaal.	pag.	101
De stad Tergoes.	pag.	105
De stad Tertolen.	pag.	156